

A photograph of water flowing from a wooden spout into a wooden trough. The background is a rough stone wall with a small window. The water is captured in motion, creating a blurred effect. The text '1980 MOHORJEV KOLEDAR' is overlaid in the bottom right corner in a bold, orange, sans-serif font.

**1980
MOHORJEV
KOLEDAR**

KNJIŽNI PROGRAM MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 1980

KOLENDAR 1981

Kakor že nekaj let, bomo v bogato zunanje in notranje opremljenem Koledarju nudili čim več zanimivega in koristnega branja z vseh področij, ki danes zanimajo bralca mohorskih knjig. Prizadevali si bomo v zanimivih sestavkih osvetliti današnje dogodke, ohraniti pa tudi spomin na minule, posebno še na tiste, ki so kakorkoli povezani z delovanjem Mohorjeve družbe. Tudi v novem Koledarju bomo še posebej poskrbeli za prijetno in lepo branje.

SLOVENSKE VEČERNICE

Za 131. med mohorjani zelo priljubljenih Slovenskih večernic smo izbrali zanimiv življenjepis **Ireneja Friderika Barage**, ki ga je znani slovenski pisatelj **Alojz Rebula** pomenljivo naravnal na čase, ki jih je s svojim delovanjem Baraga šele pripravljala, s podnaslovom **ŽIVLJENJE ZA SVET, KI PRIDE**. Pisatelj Rebula je obiskal kraje v Ameriki, kjer je deloval naš svetniški rojak. Tam je doživel veliko Baragovo delo. V luči svojih doživetij nam privlačno opisuje velikega slovenskega moža, na katerega smo po pravici lahko ponosni.

NAŠI KRAJI

Po Halozah in Gosposvetskem polju smo za tretji zvezek zbirke Naši kraji, ki se je močno priljubila pri mohorjanih, izbrali Beneško Slovenijo in Rezijsko. Ob 25-letnici smrti našega velikega rojaka in budnika tamkajšnjih Slovencev **Ivana Trinka** smo povezali v privlačno knjigo dva njegova potopisa: **BENEŠKA SLOVENIJA** in **POJDIMO V REZIJO** ter jima dodali obširno študijo o tem delu slovenskega ozemlja. Knjiga bo bogato ilustrirana.

Silvin Krajnc

SVETA DEŽELA

Premnogo mohorjanov je želelo, naj v redno zbirko mohorskih knjig uvrstimo sodoben opis Svete dežele. Zdaj njihovo željo izpolnjujemo s knjigo, ki jo je napisal dober poznavalec Svete dežele. Poleg kratkega prereza zgodovine božjega ljudstva stare in nove zaveze bomo s pomočjo knjige obiskali ob skrbno pripravljenih opisih krajev, ki so za odrešenjsko zgodovino najbolj pomembni in jih obiščejo vsi romarji: Jeruzalem, Mrtvo morje, Masado, Qumran, Jeriho, Samarijo, Sihem, Galilejo, Nazaret, Tabor, Kafarnaum, Goro blagrov, Banias, Karmel, Cezarejo. Knjigi bodo dodani zemljevidi, predvsem pa bo bogato ilustrirana.

Jörg Zink

ALI TUDI PSIČKOM ZRASTEJO PERUTI

Sloviti teolog, ki ga pri nas poznamo po njegovi odlični knjigi »Ga poznaš?«, je mnogo razmišljal, kako otrokom dovolj nazorno pojasniti najvažnejše verske resnice. Ob svojih bogatih izkušnjah je napisal knjigo, ki naj pomaga otrokom preko prvih stopnic v versko poučenost. Knjiga bo bogato ilustrirana.

SPOŠTOVANI MOHORJANI!

V redni zbirki za leto 1980 vam bomo poslali namesto šest samo pet knjig. Toda vse bodo zajetne in obsežnejše kot druga leta. Samo večernice bodo imele okoli 320 strani. Prizadevali pa si bomo, da petim knjigam vendarle dodamo še šesto.

Akontacija za 5 knjig znaša za člane-naročnike redne zbirke za broširane knjige 180 din, za vezane 270 din. Rok za prijavo in ohranitev članstva ter za oddajo naročil za redno knjižno zbirko 1980 je 1. april 1980.

Segajte po knjigah Mohorjeve družbe in si z njimi obogatite osebno in družinsko knjižnico. Oglejte si cenik knjig, ki so še na voljo, na zadnji strani letošnjega Koledarja.

Naročila sprejema MOHORJEVA DRUŽBA

Zidanškova 7, p. p. 36, 63001 Celje – Jugoslavija
tel. (063) 23-029 in 24-814, žiro račun 50700-678-46598
Poslovalnica v Ljubljani, Poljanska 4, tel. (061) 314-768
Sedež uredništva redne zbirke v Ljubljani, Poljanska 4

REDNA KNJIŽNA ZBIRKA
ZA LETO 1979
KOLEDAR ZA LETO 1980

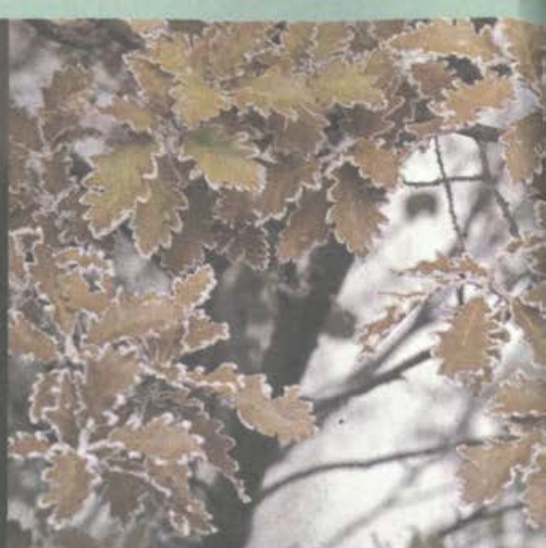
MOHORJEVA DRUŽBA
CELJE

1882

**MOHORJEV
KOLEDAR
1980**

1745/1980
1825 / 120

- 1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

6 Nedelja

- 7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

13 Nedelja

- 14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

20 Nedelja

- 21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

27 Nedelja

- 28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) •

Bazilij Vel. in Gregor Nac., škofa in cerkv. uč. (3) •

- Genovefa Pariška, devica; Anter, papež, mučenec
- Angela Folinjska, redovnica; Gregor Langreški, škof
- Simeon Stilit, puščavnik; Emilijana (Milena), devica

GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, SV. TRIJE KRALJI (1) •

Modri z Vzhoda počastijo Jezusa (Mt 2, 1–12)

- Rajmund Penjaf., duh. (4) • Lucijan Antiohijski, muč.
• Severin Noriški, op.; Erhard, škof; Jurij iz Hozibe, red.
• Julijan in Bazilisa, mučenca; Hadrijan, opat
• Viljem iz Bourgesa, šk.; Agaton, pap.; Peter Orseolo, red.
Pavlin Oglejski, škof (3) • Teodozij, opat
• Alfred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, škof

JEZUSOV KRST (2) • Veronika Milanska

Ti si moj ljubljeni Sin (Lk 3, 15–16, 21–22)

- Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, red.
- Pavel Puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
- Marcel, papež; Berard in tov., frančiškanski mučenci
- Anton (Zvonko), puščavnik (3) • Marijan, diakon, muč.
- Marjeta Orgska, redovnica; Priska, mučenka
- Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.

2. NAVADNA (2) • Fabijan pap. in Boštjan, muč.

Jezusov prvi čudež (Jan 2, 1–12)

- Neža (Agnes, Janja), devica, muč. (3) • Epifanij, škof
Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4) • Teodolinda, kraljica
• Emerencijana, mučenka; Ildefonz, škof
Frančišek Saleški, šk., c. u. (3) • Felicijan, škof, mučenec
Spreobrnitev apostola Pavla (2) • Ananija, mučenec
Timotej in Tit, škofa (3) • Robert, Alberik, Štefan, r. u.

3. NAVADNA (2) • Angela Merici, devica

Jezusov govor v Nazaretu (Lk 1, 1–4; 4, 14–21)

- Tomaž Akvinski, duh., c. u. (3) • Peter Nolasko, red. u.
• Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
• Martina, dev., muč.; Hijacinta (Jacinta) Marescotti
Janez Bosco, redovni ustanov. (3) • Marcela, vdova

1 Petek
2 **Sobota**

3 Nedelja

4 Ponedeljek
5 Torek
6 Sreda
7 Četrtek
8 Petek
9 Sobota

10 Nedelja

11 Ponedeljek
12 Torek
13 Sreda
14 Četrtek
15 Petek
16 Sobota

17 Nedelja

18 Ponedeljek
19 Torek
20 Sreda
21 Četrtek
22 Petek
23 Sobota

24 Nedelja

25 Ponedeljek
26 Torek
27 Sreda
28 Četrtek
29 Petek

• Brigita Irska, devica; Pionij, mučenec
Jezusovo darovanje, Svečnica (2) • Simeon in Ana

4. NAVADNA (2) • Blaž, škof, mučenec
Jezusa v Nazaretu ne sprejmejo (Lk 4, 21–30)

• Andrej Corsini, škof; Janez de Britto, mučenec
Agata, dev., muč. (3) • Ingenuin in Albuin, škofa
Pavel Miki in tov., muč. (3) • Amand Belgijski, škof
• Nivard, redovnik; Adavkt in frigijski mučenci
Hieronim Emiliani (4) • Janez de Matha; Prešernov dan
• Apolonija, devica, mučenka; Nikefor, mučenec

5. NAVADNA (2) • Sholastika, devica
Obilni ribji lov (Lk 5, 1–11)

Lurška Mati božja (4) • Cedmon, redovnik
• Evlalija, mučenka; Benedikt Anianski, opat
• Katarina de Ricci, redovnica; Gregor II., papež
Valentin (Zdravko), mučenec (4) • Bruno Kverfurtski, m.
• Jordan Saški, opat; Georgija, devica; Agapa, dev., muč.
• Julijana, mučenka; Onezim, škof; Peteri muč. iz Egipta

6. NAVADNA (2) • Sedem ustanoviteljev servitov
Govor na gori (Lk 6, 17. 20–26)

• Simeon Jeruzalemski, škof, mučenec; Flavijan, škof
• Konrad iz Piacenze, spokornik; Barbat, škof; Pust
++ Pepelnica (1) • Sadot in tovariši, mučenci
Peter Damiani, šk., c. u. (4) • Maksimijan Puljski, škof
+ Sedež apostola Petra (2) • Marjeta Kortonska, spok.
Polikarp, škof, cerkveni uč. (3) • Dositej, menih

1. POSTNA (1) • (Matija, apostol)
Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1–13)

• Tarazij (Taras), škof; Valburga, devica
• Matilda iz Heckeborna, devica; Porfirij, škof
• Gabrijel Žalostne Matere b., red.; Leander, škof
• Roman, opat; Hilarij, papež
+ • Osvald (Ožbalt), škof; prestopni dan

FEBRUAR

☾	ščip	1. ob 03 ^h 21 ^m
☾	zadnji krajec	9. ob 08 ^h 35 ^m
☾	mlaj	16. ob 09 ^h 51 ^m
☾	prvi krajec	23. ob 01 ^h 14 ^m

Sonce stopi v znamenje Rib 19. ob 12^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07 ^h 26 ^m	17 ^h 06 ^m	09 ^h 40 ^m
6.	07 ^h 19 ^m	17 ^h 14 ^m	09 ^h 55 ^m
11.	07 ^h 12 ^m	17 ^h 21 ^m	10 ^h 09 ^m
16.	07 ^h 04 ^m	17 ^h 29 ^m	10 ^h 25 ^m
21.	06 ^h 57 ^m	17 ^h 36 ^m	10 ^h 39 ^m
26.	06 ^h 48 ^m	17 ^h 43 ^m	10 ^h 55 ^m

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 24 minut.

1 Sobota

2 Nedelja

3 Ponedeljek
4 Torek
5 Sreda
6 Četrtek
7 Petek
8 Sobota

9 Nedelja

10 Ponedeljek
11 Torek
12 Sreda
13 Četrtek
14 Petek
15 Sobota

16 Nedelja

17 Ponedeljek
18 Torek
19 Sreda
20 Četrtek
21 Petek
22 Sobota

23 Nedelja

24 Ponedeljek
25 Torek
26 Sreda
27 Četrtek
28 Petek
29 Sobota

30 Nedelja

31 Ponedeljek

Kvatre • Albin, škof; Antonina, mučenka

2. POSTNA (1) • Neža Praška, devica

Jezus se na gori spremeni (Lk 9, 28–36)

• Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, mučenca
Kazimir, kraljevič (4) • Arkadij, škof, mučenec
• Janez Jožef od Križa, redovnik; Evzebij, mučenec
• Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), devica
+ Perpetua in Felicita, muč. (4) • Gvdioz, škof
Janez od Boga, redov. ustan. (4) • Beata, mučenka

3. POSTNA (1) • Frančiška Rimska, redovnica

Jezus opominja k pokori (Lk 13, 1–9)

• Štirideset mučencev; Makarij, škof
• Sofronij, škof; Evlogij, mučenec; Konstantin, spok.
• (Gregor Vel., papež); Doroteja (Rotija), mučenka
• Kristina, dev., muč.; Teodora (Božidara), mučenka
+ • Matilda, kraljica; Florentina, opatinja
• Klemen M. Dvořak, red.; Ludovika de Marillac, red.

4. POSTNA (1) • Hilarij in Tacijan, mučenca

Prilika o izgubljenem sinu (Lk 15, 1–3.11–32)

Patricij, škof (4) • Jedrt Nivelska, opatinja
Ciril Jeruzalemski, šk., c. u. (4) • Salvator, redovnik
JOŽEF, MOŽ DEVICE MARJE (1) • Sibilina, dev.
• Klavdija in tov., muč.; Kutbert, škof
+ • Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, mučenec
• Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica

5. POSTNA (1) • Viktorijan in tov.

Jezus ne obsoja grešnice (Jan 8, 1–11)

• Dionizij in tov., mučenci; Katarina Švedska, red.
Gospodovo oznanjenje (1) • Dizma, desni razbojnik
• Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
• Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka
+ • Milada Praška, dev.; Bojan (Vojan), knez, muč.
• Bertold, redovni ustanov.; Evstracij, mučenec

CVETNA – NEDELJA TRPLJENJA (1) • Amadej

Jezusov slovesni vhod v Jeruzalem (Lk 19, 28–40)

• Modest Gosposvetski, škof; Gvido, opat

MAREC

☺	ščip	1. ob 21 ^h 59 ^m
☾	zadnji krajec	10. ob 00 ^h 48 ^m
☽	mlaj	16. ob 19 ^h 56 ^m
☾	prvi krajec	23. ob 13 ^h 31 ^m
☺	ščip	31. ob 16 ^h 14 ^m

Sonce stopi v znamenje Ovna 20. ob 12^h (začetek pomladi).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06 ^h 41 ^m	17 ^h 49 ^m	11 ^h 08 ^m
6.	06 ^h 31 ^m	17 ^h 56 ^m	11 ^h 25 ^m
11.	06 ^h 22 ^m	18 ^h 03 ^m	11 ^h 41 ^m
16.	06 ^h 13 ^m	18 ^h 09 ^m	11 ^h 56 ^m
21.	06 ^h 03 ^m	18 ^h 16 ^m	12 ^h 13 ^m
26.	05 ^h 53 ^m	18 ^h 23 ^m	12 ^h 30 ^m
31.	05 ^h 44 ^m	18 ^h 30 ^m	12 ^h 46 ^m

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 38 minut.

- 1 Torek
- 2 Sreda
- 3 Četrtek
- 4 Petek
- 5 Sobota

6 Nedelja

- 7 Ponedeljek
- 8 Torek
- 9 Sreda
- 10 Četrtek
- 11 Petek
- 12 Sobota

13 Nedelja

- 14 Ponedeljek
- 15 Torek
- 16 Sreda
- 17 Četrtek
- 18 Petek
- 19 Sobota

20 Nedelja

- 21 Ponedeljek
- 22 Torek
- 23 Sreda
- 24 Četrtek
- 25 Petek
- 26 Sobota

27 Nedelja

- 28 Ponedeljek
- 29 Torek
- 30 Sreda

- Hugo Grenobelski, škof; Venancij, škof, mučenec
- Frančišek Paolski, red. ust.; Teodozija, mučenka
- Vel. četrtek (1) • Rihard, škof; Sikst I., papež
- ++ Vel. petek (1) • Izidor Seviljski, škof, cerkv. uč.
- Vel. sobota (1) • Vincenc Ferrer, duh.; Julijana, op.

VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1) • Jezus vstane od mrtvih (Jan 20, 1–9)

Velikonočni ponedeljek (1) • Saturnin, škof

- Albert, škof, mučenec; Valter, opat
- Marija Kleopova, svetopis. žena; Valtruda, redovnica
- Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., mučenci
- Stanislav, škof, mučenec; Domnij (Dujam), škof
- Lazar Tržaški, škof, mučenec; Zenon, škof

2. VELIKONOČNA, BELA (1) • Hermenegild, muč. Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19–31)

- Lidvina, devica; Valerijan in tov., mučenci
- Anastazija, mučenka; Peter Gonzales, red.
- Bernarda Lurška, devica; Benedikt J. Labre, spok.
- Rudolf, mučenec; Inocenc, škof; Fortunat, muč.
- Apolonij, mučenec; Eleverij Ilirski, mučenec
- Leon IX., papež; Ema, redovn.; Dioniz, mučenec

3. VELIKONOČNA (1) • Hilda, devica Jezus z apostoli na Genezar. jezeru (Jan 21, 1–19)

- Anzelm, škof, cerkv. uč. (4) • Konrad Parzhram, red.
- Leonid, mučenec; Agapit, papež
- Jurij, mučenec (4) • Vojteh, škof, mučenec
- Fidel (Zvest) Sigmarinški, d., m. (4) • Honorij, škof
- Marko, evangelist (2) • Ermin, škof, mučenec
- Pashazij, opat; Mati dobrega sveta

4. VELIKONOČNA (1) • USTANOVITEV OF Jezus dobri pastir (Jan 10, 27–30)

- Peter Chanel, duh., muč. (4) • Vital (Živko), muč.
- Katarina Sienska, dev., c. u. (3) • Peter Veronski, muč.
- Pij V., papež (4) • Jožef Cottolengo, redov. ustanov.

APRIL

☾ zadnji krajec	8. ob 13 ^h 06 ^m
☾ mlaj	15. ob 04 ^h 46 ^m
☾ prvi krajec	22. ob 03 ^h 59 ^m
☾ ščip	30. ob 08 ^h 35 ^m

Sonce stopi v znamenje Bika 19. ob 23^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	05 ^h 42 ^m	18 ^h 31 ^m	12 ^h 49 ^m
6.	05 ^h 32 ^m	18 ^h 37 ^m	13 ^h 05 ^m
11.	05 ^h 23 ^m	18 ^h 44 ^m	13 ^h 21 ^m
16.	05 ^h 14 ^m	18 ^h 51 ^m	13 ^h 37 ^m
21.	05 ^h 05 ^m	18 ^h 57 ^m	13 ^h 52 ^m
26.	04 ^h 56 ^m	19 ^h 03 ^m	14 ^h 07 ^m

Do konca leta se dan podaljša za 1 uro 30 minut.

- 1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

4 Nedelja

- 5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

11 Nedelja

- 12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

18 Nedelja

- 19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

25 Nedelja

- 26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

JOŽEF DELAVEC (2) • MEDNARODNI PRAZNIK DELA
Atanazij, škof, in cerkv. uč. (3) • Boris, kralj
Filip in Jakob ml., apostola (2) • Teodozij Kijevski, red.

5. VELIKONOČNA(1) • Florijan, mučenec
Jezusova nova zapoved (Jan 13, 31–35)

- Gotard, škof; Angel, mučenec; Juta, spokornica
- Marija, Srednica milosti; Dominik Savio, dijak
- Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij, mučenec
- Viktor Milanski, mučenec; Dezider (Željko), škof
- Pahomij, opat; Beat, puščavnik; Dan zmage
- Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca

6. VELIKONOČNA (1) • Sigismund, kralj
Jezus objubi Svetega Duha (Jan 14, 23–29)

- Prošnji dan; Leopold Mandić, d. (3) • Pankracij, m.
Prošnji dan • Servacij, škof; Mucij, mučenec
Prošnji dan; Matija, apostol (2) • Bonifacij, m.

GOSPODOV VNEBOHOD (1) • Zofija (Sonja), m.
Janez Nepomuk, duh., muč. (4) • Andrej Bobóla, m.
• Paskal Baylon, redovnik; Jošt, opat

7. VELIKONOČNA (1) • Erik, kralj
Naj bodo vsi eno (jan 17, 20–26)

- Peter Celestin, papež; Pudencijana, devica
- Bernardin Sienski, duh. (4) • Plavtila, spok.
- Krispin, redovnik; Valens, škof; Evtihij in tov.
- Renata, spok.; Marjeta (Rjeta-Rita) Kasijska, red.
- Janez de Rossi, duhovnik; Evfrozinja, redovn.
- Marija Pomočnica (3) • Socerb, mučenec

BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1) • Beda Čast., c. u.
Prejmite Svetega Duha (Jan 20, 19–23)

- Marija, Mati Cerkve (2) • Filip Neri, duh.
Avguštin Canterburyjski, škof (4) • Julij, mučenec
- German Pariški, škof; Bernard Menthonski, duh.
 - Maksim Emonski, škof (4) • Teodozija, devica
 - Ivana Orleanska, devica; Ferdinand Aragonski, kralj
 - Kvatre; Obiskanje Dev. Marije (2) • Kancijan in tov., m.

MAJ

☾	zadnji krajec	7. ob 21 ^h 50 ^m
☾	mlaj	14. ob 13 ^h 00 ^m
☾	prvi krajec	21. ob 20 ^h 16 ^m
☾	ščip	29. ob 22 ^h 27 ^m

Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 20. ob 22^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04 ^h 49 ^m	19 ^h 10 ^m	14 ^h 21 ^m
6.	04 ^h 41 ^m	19 ^h 17 ^m	14 ^h 36 ^m
11.	04 ^h 35 ^m	19 ^h 23 ^m	14 ^h 48 ^m
16.	04 ^h 29 ^m	19 ^h 29 ^m	15 ^h 00 ^m
21.	04 ^h 23 ^m	19 ^h 35 ^m	15 ^h 12 ^m
26.	04 ^h 19 ^m	19 ^h 40 ^m	15 ^h 21 ^m
31.	04 ^h 15 ^m	19 ^h 44 ^m	15 ^h 29 ^m

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 8 minut.

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
- 3 Torek
- 4 Sreda
- 5 Četrtek
- 6 Petek
- 7 Sobota

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
- 10 Torek
- 11 Sreda
- 12 Četrtek
- 13 Petek
- 14 Sobota

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
- 17 Torek
- 18 Sreda
- 19 Četrtek
- 20 Petek
- 21 Sobota

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
- 24 Torek
- 25 Sreda
- 26 Četrtek
- 27 Petek
- 28 Sobota

29 Nedelja

- 30 Ponedeljek

SV. TROJICA (1) • Justin, mučenec

Tri božje osebe so eno (Jan 16, 12–15)

Marcelin in Peter, muč. (4) • Erazem, škof, mučenec

Karel Lwanga in tov., muč. (3) • Klotilda, kraljica

• Frančišek Caracciolo, r. u.; Kvirin iz Siscije, šk., m.

REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1) • Bonifacij, šk., muč.

Norbert, šk., red. ust. (4) • Bertrand Oglejski, škof

• Robert Newminstrski, opat; Ana Garzia, devica

10. NAVADNA (2) • Medard, škof

Jezus obudi mladeniča iz Naima (Lk 7, 11–17)

Efrem Sirski, diakon, c. u. (4) • Primož in Felicijan, m.

• Bogumil, škof; Janez Dominici, dubrovn. škof

Barnaba, apostol (3) • Feliks, mučenec

• Janez Fakundski, redovnik; Adelhajda, devica

Srce Jezusovo (1) • Anton Padovanski, red., c. u.

Marijino Srce (4) • Elizej, prer.; Valerij in Rufin, muč.

11. NAVADNA (2) • Vid, mučenec

Jezus odpusti grešnici (Lk 7, 36–50; 8, 1–3)

• Frančišek Regis, duh.; Beno, šk.; Gvido Kort., red.

• Gregor Barbarigo, škof; Adolf, škof

• Marko in Marcelijan, mučenca; Amand (Ljubo), škof

Romuald, opat (4) • Nazarij, škof

• Silverij I., papež, mučenec; Mihelina Malatesta, spok.

Alojz (Vekoslav) Gonzaga, red. (3) • Evzebij, škof

12. NAVADNA (2) • Ahac, mučenec

Peter izpove vero v Kristusa (Lk 9, 18–24)

• Agripina, devica, mučenka; Jožef Cafasso, duhovnik

Rojstvo Janeza Krstnika (1) kres • Favst, mučenec

• Viljem (Vilko) iz Vercellija, opat; Doroteja (Rotija), dev.

• Vigilij (Stojan), škof; Pelagij, mučenec

Ema (Hema) Krška, kneginja; Ciril Aleks., šk., c. u. (4) •

Irenej, škof, mučenec (3) • Potamijena, mučenka

PETER IN PAVEL, apostola (1) • Marcel, mučenec

Jezus obljubi Petru prvenstvo (Mt 16, 13–19)

Prvi mučenci rimske Cerkve (4) • Emilijana, mučenka

JUNIJ

☾	zadnji krajec	6. ob 03 ^h 53 ^m
☽	mlaj	12. ob 21 ^h 38 ^m
☾	prvi krajec	20. ob 13 ^h 32 ^m
☽	ščip	28. ob 10 ^h 02 ^m

Sonce stopi v znamenje Raka 21. ob 6^h (začetek poletja).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04 ^h 14 ^m	19 ^h 45 ^m	15 ^h 31 ^m
6.	04 ^h 12 ^m	19 ^h 50 ^m	15 ^h 38 ^m
11.	04 ^h 11 ^m	19 ^h 53 ^m	15 ^h 42 ^m
16.	04 ^h 10 ^m	19 ^h 55 ^m	15 ^h 45 ^m
21.	04 ^h 11 ^m	19 ^h 56 ^m	15 ^h 45 ^m
26.	04 ^h 13 ^m	19 ^h 57 ^m	15 ^h 44 ^m

Do 21. junija se dan podaljša za 14 minut, nato pa skrajša do konca meseca za 4 minute.

1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 **Petek**
5 Sobota

6 Nedelja

7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

13 Nedelja

14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

20 Nedelja

21 Ponedeljek
22 **Torek**
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

27 Nedelja

28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

• Teobald (Bogoslav), pušč.; Estera, svetopis. žena
• Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), mučenec
Tomaž, apostol (2) • Heliodor, škof
DAN BORCA; Elizabeta Portugalska (4) • Urh, škof
Ciril in Metod, slov. ap. (1) • Anton M. Zaccaria, duh.

14. NAVADNA (2) • Bogomila, spokornica Jezus razpošlje učence (Lk 10, 1–12.17–20)

• Vilibald, škof; Edelburga, devica
• Kilijan, škof, mučenec; Prokop, mučenec
• Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci
• Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, m.
Benedikt, opat (3) • Olga Kijevska, kneginja
Mohor in Fortunat, muč. (4) • Nabor in Feliks, muč.

15. NAVADNA (2) • Henrik, kralj Prilika o usmiljenem Samarijanu (Lk 10, 25–37)

Kamil de Lellis, duh. (4) • Frančišek Solan, redovnik
Bonaventura, šk., c. u. (3) • Vladimir Kijeviski, knez
Karmelska Māti božja (4) • Evstazij, škof
• Aleš (Aleksej), spokornik; Marcelina, devica
• Friderik (Miroslav), škof, muč.; Arnulf (Arnold), šk.
• Arsen, diakon, pušč.; Aurea (Zlata), devica

16. NAVADNA (2) • Marjeta Antiohijska, d., m. Marta in Marija (Lk 10, 38–42)

Lovrenc iz Brindisija, duh., c. u. (4) • Danijel (Danilo), pr.
DAN VSTAJE; Marija Magdalena (Majda) (3) •
Brigita Švedska, red. ust. (4) • Apolinarij, škof, muč.
• Kristina, devica, mučenka; Boris, mučenec
Jakob st., apostol (2) • Krištof (Kristo), mučenec
Joahim in Ana, starši DM (3) • Valens, škof

17. NAVADNA (2) • Gorazd, Kliment, Naum in tov. Jezus uči prav moliti (Lk 11, 1–13)

• Viktor (Zmago) I., papež; Samson (Samo), škof
Marta iz Betanije (3) • Olaf, kralj
Peter Krizolog, škof, c. u. (4) • Angelina, kneginja
Ignacij Lojolski, red. ust. (3) • Fabij, mučenec

JULIJ

☾ zadnji krajec	5. ob 08 ^h 27 ^m
☾ mlaj	12. ob 07 ^h 45 ^m
☾ prvi krajec	20. ob 06 ^h 50 ^m
☾ ščip	27. ob 19 ^h 53 ^m

Sonce stopi v znamenje Leva 22. ob 17^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04 ^h 15 ^m	19 ^h 56 ^m	15 ^h 41 ^m
6.	04 ^h 18 ^m	19 ^h 55 ^m	15 ^h 37 ^m
11.	04 ^h 22 ^m	19 ^h 52 ^m	15 ^h 30 ^m
16.	04 ^h 27 ^m	19 ^h 48 ^m	15 ^h 21 ^m
21.	04 ^h 32 ^m	19 ^h 44 ^m	15 ^h 12 ^m
26.	04 ^h 37 ^m	19 ^h 39 ^m	15 ^h 02 ^m
31.	04 ^h 44 ^m	19 ^h 33 ^m	14 ^h 49 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 52 minut.

1 Petek
2 Sobota

3 Nedelja

4 Ponedeljek
5 Torek
6 Sreda
7 Četrtek
8 Petek
9 Sobota

10 Nedelja

11 Ponedeljek
12 Torek
13 Sreda
14 Četrtek
15 Petek
16 Sobota

17 Nedelja

18 Ponedeljek
19 Torek
20 Sreda
21 Četrtek
22 Petek
23 Sobota

24 Nedelja

25 Ponedeljek
26 Torek
27 Sreda
28 Četrtek
29 Petek
30 Sobota

31 Nedelja

Alfonz M. Ligvorij, škof, c. u. (3) • Makabejski bratje
Evzebij iz Vercellija, škof (4) • Štefan, papež

18. NAVADNA (2) • Lidija, makedonska žena Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13–21)

Janez M. Vianney, duh. (3) • Perpetua, žena
Posvetitev bazilike Marije Snežne (4) • Ožbalt, kr.
Jezusova spremenitev na gori (2) • Pastor, muč.
Sikst II., papež in tov., muč.; Kajetan, duh. (4) •
Dominik (Nedeljko), red. ust. (3) • Cirijak in tov.
• Peter Faber, redovnik; Roman, mučenec

19. NAVADNA (2) • Lovrenc, diakon, mučenec Opomin k čuječnosti (Lk 12, 32–48)

Klara (Jasna), devica (3) • Tiburcij in Suzana, muč.
• Evplij, mučenec; Inocenc XI., papež
Poncijan, papež in Hipolit, duhovnik, mučenca (4) •
Maksimilijan Kolbe, muč. (4) • Evzebij iz Rima, duh.
MARIJINO VNEBOVZETJE (1) • Tarcizij, mučenec
Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj (4) •

20. NAVADNA (2) • Hijacint Poljski, redovnik Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49–53)

• Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
Janez Eudes, red. ustan. (4) • Ludvik Toulouški, škof
Bernard, opat, c. u. (3) • Samuel (Samo), prerok
Pij X., papež (3) • Baldwin, kralj; Sidonij, škof
Devica Marija, Kraljica (3) • Sigfrid (Zmago), škof
Roza iz Lime, devica (4) • Filip Benizi, redovnik

21. NAVADNA (2) • Jernej, apostol Ozka so vrata v nebesa (Lk 13, 22–30)

Ludvik IX. Francoski, kralj; Jožef Kalasanc, d. (4) •
• Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Rufin, škof
Monika, mati sv. Avgušтина (3) • Cezarij, škof
Avguštin, škof, cerkv. uč. (3) • Hermes, mučenec
Mučeništvo Janeza Krstnika (3) • Sabina, mučenca
• Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gvendencija, muč.

22. NAVADNA (2) • Rajmund Nonat, redovnik Jezus uči ponižnosti (Lk 14, 7–14)

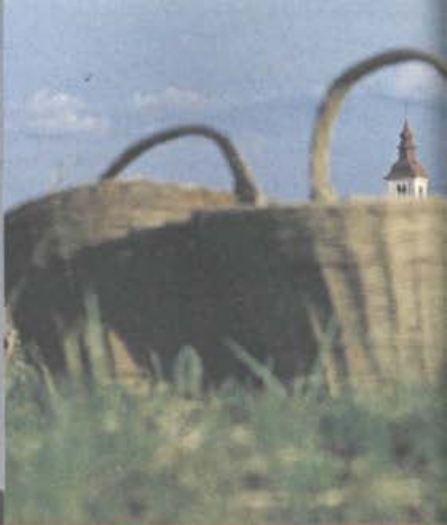
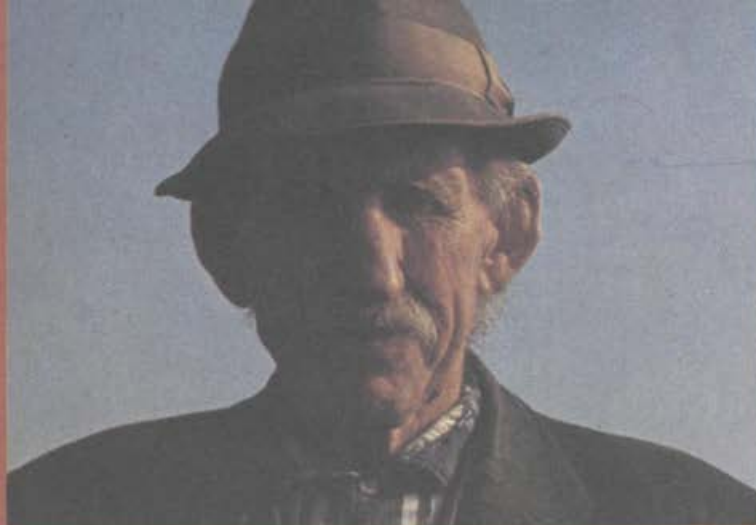
AVGUST

☾ zadnji krajec	3. ob 13 ^h 00 ^m
☽ mlaj	10. ob 20 ^h 09 ^m
☾ prvi krajec	18. ob 23 ^h 28 ^m
☼ ščip	26. ob 04 ^h 42 ^m

Sonce stopi v znamenje Device 23. ob 00^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04 ^h 45 ^m	19 ^h 31 ^m	14 ^h 46 ^m
6.	04 ^h 51 ^m	19 ^h 24 ^m	14 ^h 33 ^m
11.	04 ^h 56 ^m	19 ^h 17 ^m	14 ^h 21 ^m
16.	05 ^h 02 ^m	19 ^h 08 ^m	14 ^h 06 ^m
21.	05 ^h 09 ^m	19 ^h 00 ^m	13 ^h 51 ^m
26.	05 ^h 15 ^m	18 ^h 52 ^m	13 ^h 37 ^m
31.	05 ^h 21 ^m	18 ^h 42 ^m	13 ^h 21 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 25 minut.

- 1 Ponedeljek
- 2 Torek
- 3 Sreda
- 4 Četrtek
- 5 Petek
- 6 Sobota

7 Nedelja

- 8 Ponedeljek
- 9 Torek
- 10 Sreda
- 11 Četrtek
- 12 Petek
- 13 Sobota

14 Nedelja

- 15 Ponedeljek
- 16 Torek
- 17 Sreda
- 18 Četrtek
- 19 Petek
- 20 Sobota

21 Nedelja

- 22 Ponedeljek
- 23 Torek
- 24 Sreda
- 25 Četrtek
- 26 Petek
- 27 Sobota

28 Nedelja

- 29 Ponedeljek
- 30 Torek

- Egidij (Tilen), opat; Verena, devica
- Maksima, mučenka; Kastor, škof
- Gregor Vel., papež (3) • Evfemija, Tekla, Doreteja, m.
- Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prerok
- Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, mučenec
- Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., mučenci

23. NAVADNA (2) • ANGELSKA; Regina, dev., m. Hoja za Kristusom (Lk 14, 25–33)

- Marijino rojstvo (2) • Hadrijan, mučenec
- Peter Klaver, redovnik; Dorotej in Gorgonij, mučenca
- Nikolaj Tolentinski, spokornik; Otokar, redovnik
- Prot in Hijacint, mučenca; Ertruda (Erna), devica
- Gvido iz Anderlechta, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.
- Janez Zlatousti, škof, cerkv. uč. (3) • Mavrilič, škof

POVIŠANJE SV. KRIŽA (2) • Notburga, devica Sin človekov bo povzdignjen (Jan 3, 13–17)

- Žalostna Mati božja (Dolores) (3) • Melita, mučenka
- Kornelij, pap. in Ciprijan, šk., muč. (3) • Ljudmila, kneg.
- Robert Bellarmino, škof, c. u. (4) • Lambert, škof, muč.
- Jožef Kupertinski, duhovnik; Irena in Zofija, muč.
- Januarij, škof, muč. (4) • Emilija de Rodat, redovn.
- Kvatre • Suzana, mučenka; Kandida (Svetlana), muč.

25. NAVADNA (2) • Matej (Matevž), ap. in evang. Ne moremo služiti Bogu in mamonu (Lk 16, 1–13)

- Tomaž Villanovski, škof; Mavricij in tov., mučenci
- Paternij (Domogoj), škof, mučenec; Lin, papež
- Pacifik, redovnik; Gerard, škof
- Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof
- Kozma in Damijan, mučenca (4) • Nil, opat
- Vincenc Pavelski, duhovnik (3) • Hiltruda, devica

26. NAVADNA (2) • Venčeslav, mučenec Bogatin in ubogi Lazar (Lk 16, 19–31)

- Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli (2) •
- Hieronim, duhovnik, c. u. (3) • Zofija, spokornica

SEPTEMBER

☾	zadnji krajec	1. ob 19 ^h 07 ^m
☾	mlaj	9. ob 11 ^h 00 ^h
☾	prvi krajec	17. ob 14 ^h 54 ^m
☾	ščip	24. ob 13 ^h 08 ^m

Sonce stopi v znamenje Tehtnice 22. ob 22^h (začetek jeseni).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	05 ^h 22 ^m	18 ^h 40 ^m	13 ^h 18 ^m
6.	05 ^h 29 ^m	18 ^h 31 ^m	13 ^h 02 ^m
11.	05 ^h 35 ^m	18 ^h 21 ^m	12 ^h 46 ^m
16.	05 ^h 41 ^m	18 ^h 11 ^m	12 ^h 30 ^m
21.	05 ^h 47 ^m	18 ^h 01 ^m	12 ^h 14 ^m
26.	05 ^h 54 ^m	17 ^h 52 ^m	11 ^h 58 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 34 minut.

- 1 Sreda
- 2 Četrtek
- 3 Petek
- 4 Sobota

5 Nedelja

- 6 Ponedeljek
- 7 Torek
- 8 Sreda
- 9 Četrtek
- 10 Petek
- 11 Sobota

12 Nedelja

- 13 Ponedeljek
- 14 Torek
- 15 Sreda
- 16 Četrtek
- 17 Petek
- 18 Sobota

19 Nedelja

- 20 Ponedeljek
- 21 Torek
- 22 Sreda
- 23 Četrtek
- 24 Petek
- 25 Sobota

26 Nedelja

- 27 Ponedeljek
- 28 Torek
- 29 Sreda
- 30 Četrtek
- 31 Petek

Terezija Deteta Jezusa, dev. (3) • Remigij, škof
Angeli varuhi (3) • Legerij, škof
• Evald, mučenec; Kandid (Žarko), mučenec
Frančišek Asiški, red. ust. (3) • Petronij, škof

27. NAVADNA (2) • ROŽNOVENSKA; Placid Jezus spodbuja k veri (Lk 17, 5–10)

Bruno, redovni ustanovitelj (4) • Renato, škof
Rožnovenska Mati božja (3) • Marko I., papež
• Demetrij, mučenec; Pelagija, spokornica
Dioniz, šk. in tov., muč.; Janez Leonardi, duh. (4) •
• Frančišek Borgia, redovnik; Hugolin, mučenec
• Emilijan (Milan, Milko), škof; Aleksander Sauli, škof

28. NAVADNA (2) • Maksimilijan Celjski, škof Jezus očisti deset gobavcev (Lk 17, 11–19)

• Edvard, kralj; Koloman, mučenec
Kolist I., papže, muč. (4) • Gaudencij (Veselko), šk., muč.
Terezija (Zinka) Velika, dev. c. u. (3) • Avrelija, dev.
Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4) • Gal, opat
Ignacij Antiohijski, škof, mučenec (3) • Viktor, škof
Luka, evangelist (2) • Julijan, puščavnik

29. NAVADNA (2) MISIJSKA • Izak Jogues, muč. Prilika o sodniku in vdovi (Lk 18, 1–8)

• Irena (Miroslava), mučenka; Vendelin, opat
• Uršula, devica, mučenka; Hilarion, opat
• Marija Saloma, svetopis. žena; Bertila Boscardin, red.
Janez Kapistran, duhovn. (4) • Severin iz Kölna, škof
Anton M. Claret, škof (4) • Feliks, škof, mučenec
• Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krišpinijan, muč.

30. NAVADNA (2) ŽEGNANJSKA (1) • Lucijan, muč. Prilika o farizeju in cestinarju (Lk 18, 9–14)

• Vincenc in Sabina, mučenca; Frumencij, škof
Simon in Juda Tadej, apost. (2) • Cirila, mučenka
• Narcis, škof; Ermelinda Brabantska, devica
• Marcel, mučenec; Alfonz Rodriguez, redovnik
• Volbenk (Bolfenk), škof; Kvintin, mučenec

OKTOBER

☾	zadnji krajec	1. ob 04 ^h 18 ^m
☾	mlaj	9. ob 03 ^h 49 ^m
☾	prvi krajec	17. ob 04 ^h 47 ^m
☾	ščip	23. ob 21 ^h 52 ^m
☾	zadnji krajec	30. ob 17 ^h 33 ^h

Sonce stopi v znamenje Škorpijona 23. ob 7^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06 ^h 01 ^m	17 ^h 42 ^m	11 ^h 41 ^m
6.	06 ^h 07 ^m	17 ^h 32 ^m	11 ^h 25 ^m
11.	06 ^h 14 ^m	17 ^h 23 ^m	11 ^h 09 ^m
16.	06 ^h 21 ^m	17 ^h 14 ^m	10 ^h 53 ^m
21.	06 ^h 28 ^m	17 ^h 06 ^m	10 ^h 38 ^m
26.	06 ^h 34 ^m	16 ^h 57 ^m	10 ^h 23 ^m
31.	06 ^h 41 ^m	16 ^h 49 ^m	10 ^h 08 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 33 minut.

1 Sobota

2 Nedelja

- 3 Ponedeljek
- 4 Torek
- 5 Sreda
- 6 Četrtek
- 7 Petek
- 8 Sobota

9 Nedelja

- 10 Ponedeljek
- 11 Torek
- 12 Sreda
- 13 Četrtek
- 14 Petek
- 15 Sobota

16 Nedelja

- 17 Ponedeljek
- 18 Torek
- 19 Sreda
- 20 četrtek
- 21 Petek
- 22 Sobota

23 Nedelja

- 24 Ponedeljek
- 25 Torek
- 26 Sreda
- 27 Četrtek
- 28 Petek
- 29 Sobota

30 Nedelja

VSI SVETI (1) • Cezarij, diakon, mučenec

SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH (1) • Marcijan, puščavnik

*Jezus je vstajenje in življenje (Jan 11, 21–27)*¹
 Viktorin Ptujski, šk., muč.; Just, tržaški m.; Martin Porres, šk. (4) •
 Karel Boromejski, škof (3) • Vital in Agrikola, mučenca
 • Zaharija in Elizabeta, starši Janeza Krstnika; Bertilda, op.
 • Lenart (Narte), opat; Sever, škof, mučenec
 • Engelbert, škof, mučenec; Ernest, opat; Vilibrord, škof
 • Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež

ZAHVALNA; POSVETITEV LATERANSKE BAZILIKE (2) •

*Jezus pri cestinarju Zaheju (Lk 19, 1–10)*¹
 Leon Vel., papež, c. u. (3) • Andrej Avelinski, duhovnik
 Martin iz Toursa, škof (3) • Menas, puščavnik
 Jozafat Kunčević, škof, mučenec (3) • Kunibert, škof
 Stanislav Kostka, redovnik (4) • Homobonus, trgovec
 • Nikolaj Tavelič, mučenec; Lovrenc O'Toole, škof
 Albert Veliki, škof, cerkv. uč. (4) • Leopold, knez

33. NAVADNA (2) • Jedrt iz Helfte, redovnica

Napoved razdejanja Jeruzalema (Lk 21, 5–19)
 Elizabeta Ogrska, redovnica (3) • Evfemija in Tekla, muč.
 Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4) • Abdija, prerok
 • Narsej, škof, mučenec; Barlam, mučenec
 • Edmund, kralj, mučenec; Feliks Valois, redovnik
 Marijino darovanje (3) • Gelazij I., papež
 Cecilija (Cilka), devica, muč. (3) • Maver, škof, muč.

JEZUS KRISTUS, KRALJ (VLADAR) VESOLJSTVA (1) •

Kristus vlada s križa (Lk 23, 35–43)
 • Krizogon Oglejski, mučenec; Flora, devica, mučenka
 • Katarina Aleksandrijska, devica, muč.; Erazem, muč.
 • Leonard Portomavriški, redovnik; Valerijan Oglejski, šk.
 • Virgil, apostol Karantanije; Jožef Pignatelli, redovnik
 • Jakob de Marchia, duhovnik; Eberhard, škof
 • **DAN REPUBLIKE; Saturnin, mučenec**

I. ADVENTNA (1) • Andrej, apostol

Potrebna je čuječnost (Mt 24, 37–44)

¹ Na prvi dve nedelji v novembru je letos na izbiro več evangelijev; tukaj navajamo le enega.

NOVEMBER

☾ mlaj	7. ob 21 ^h 42 ^m
☾ prvi krajec	15. ob 16 ^h 47 ^m
☾ ščip	22. ob 07 ^h 39 ^m
☾ zadnji krajec	29. ob 10 ^h 58 ^m

Sonce stopi v znamenje Strelca 22. ob 4^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06 ^h 43 ^m	16 ^h 48 ^m	10 ^h 05 ^m
6.	06 ^h 50 ^m	16 ^h 41 ^m	90 ^h 51 ^m
11.	06 ^h 57 ^m	16 ^h 35 ^m	09 ^h 38 ^m
16.	07 ^h 04 ^m	16 ^h 29 ^m	09 ^h 25 ^m
21.	07 ^h 11 ^m	16 ^h 24 ^m	09 ^h 13 ^m
26.	07 ^h 18 ^m	16 ^h 21 ^m	09 ^h 03 ^m

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 10 minut.

1 Ponedeljek

2 Torek
3 Sreda
4 Četrtek
5 Petek
6 Sobota

7 Nedelja

8 Ponedeljek

9 Torek
10 Sreda
11 Četrtek
12 Petek
13 Sobota

14 Nedelja

15 Ponedeljek
16 Torek
17 Sreda
18 Četrtek
19 Petek
20 Sobota

21 Nedelja

22 Ponedeljek
23 Torek
24 Sreda
25 Četrtek
26 Petek
27 Sobota

28 Nedelja

29 Ponedeljek
30 Torek
31 Sreda

• Eligij, škof; Natalija (Božena), spokornica

• Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spok.
• Frančišek Ksaver, duhovnik (3) • Kasijan, mučenec
• Janez Damaščan, duh., c. u. (4) • Barbara, dev., muč.
• Saba (Sava), opat; Gerald iz Brage, škof
• Nikolaj (Miklavž), škof (4) • Apolinarij Tržaški, muč.

2. ADVENTNA (1) • Ambrož, škof, cerkv. uč.

Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot (Mt 3, 1–12)

BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE (1) •

• Peter Fourier, redovnik; Valerija, muč.; Abel, očak
• Melkijad, papež, mučenec; Judita, svetopisemska žena
• Damaz I., papež (4) • Danijel Stilit, puščavnik
• Ivana Frančiška Šantalska, red. (4) • Amalija, mučenka
• Lucija, devica, muč. (3) • Otilija, dev.; Jošt, puščavnik

3. ADVENTNA (1) • Spiridion (Dušan), škof

Janez Krstnik pošlje učence k Jezusu (Mt 11, 2–11)

• Kristina (Krista), devica; Marija K. di Rosa, red. ust.
• Albina, devica, mučenka; Adelhajda, cesarica
• Lazar iz Betanije; Olimpija, redovna ustanov.
• Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof
• Urban V., papež; Favsta, spokorn.; Tea, mučenka
• Kvatre • Evgenij in Makarij, muč.; Dominik Siloški

4. ADVENTNA (1) • Peter Kanizij, cerkveni uč.

Jožef vzame Marijo k sebi (Mt 1, 18–24)

• Demetrij, muč.; Frančiška Cabrini, red.; Dan JLA
• Janez Kancij, duh., c. u. (4) • Viktorija, devica, muč.

• Sveti večer; Adam in Eva; Hermina (Irma), devica

BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) • Anastazija, m.

Štefan, prvi mučenec (2) • Zosim, papež

Janez Evangelist, apostol (2) • Fabiola, spokornica

SV. DRUŽINA (2) • Nedožni otroci, mučenci

Beg v Egipt (Mt 2, 13–15.19–23)

• Tomaž Becket, škof, mučenec (4) • David, kralj

• Rajner, škof; Liberij, škof; Evgen, škof

• Silvester I., papež (4) • Melanija, opatinja

PRESTOPNO LETO 1980

ima 366 dni, začne se s torkom in konča s sredo

Premakljivi prazniki:

Pepelnica	20. februarja
Velika noč	6. aprila
Vnebohod	15. maja
Binkošti	25. maja
Sv. Rešnje Telo	5. junija
1. adventna nedelja	30. novembra

Godovinsko število

Zlato število	5
Sončni krog	1
Epakta	13
Nedeljska črta	F, E
Rimsko število	3
Letni vladar	Jupiter

Začetek letnih časov

Začetek pomladi:	Dne 20. marca ob 12. uri 9 minut; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladansko enakonočje)
Začetek poletja:	Dne 21. junija ob 6. uri 47 minut; Sonce na Rakovem povratniku
Začetek jeseni:	Dne 22. septembra ob 22. uri 8 minut; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje)
Začetek zime:	Dne 21. decembra ob 17. uri 56 minut; Sonce na Kozorogovem povratniku

Državni prazniki

- in 2. januar, novo leto
 - in 2. maj, mednarodni praznik dela
 - julij, dan borcev
 - in 30. november, dan republike
- Če pride kateri od dnevov novega leta (1. in 2. januar), praznik dela (1. in 2. maj) ali dnevov republike (29. in 30. november) na nedeljo, se šteje za praznik tudi prvi naslednji delavnik po teh dnevih. – Ob državnih praznikih SFRJ se ne dela v državnih uradih in ustanovah ter v gospodarskih organizacijah na vsem območju SFRJ.

Republiški prazniki

27. april	– Dan ustanovitve OF Slovenije
7. julij	– Dan vstaje srbskega naroda
13. julij	– Dan vstaje črnogorskega naroda
22. julij	– Dan vstaje slovenskega naroda

27. julij	– Dan vstaje hrvaškega naroda in naroda Bosne in Hercegovine
2. avgust	– Ilindan, narodni praznik Makedonije
11. oktober	– Dan vstaje makedonskega naroda
1. november	– Dan spomina na mrtve – državni praznik v SR Sloveniji

Pomembnejši dnevi

8. marec	– Dan žena
15. april	– Dan železničarjev
9. maj	– Dan zmage
21. maj	– Dan jugoslovanskega vojnega letalstva
25. maj	– Rojstni dan maršala Tita
	– Dan mladosti
13. julij	– Dan šoferjev
16. julij	– Dan tankistov JLA
9. september	– Dan vstaje v Istri, Trstu in Slovenskem primorju
10. september	– Dan jugoslovanske vojne mornarice
7. oktober	– Dan topništva JLA
20. oktober	– Osvoboditev Beograda
24. oktober	– Dan Organizacije združenih narodov (OZN)
31. oktober	– Mednarodni dan varčevanja
7. november	– Obletnica oktobrske revolucije
22. december	– Dan jugoslovanske ljudske armade

Postna postava

Zapoved pritrzanja v jedi (le enkrat na dan se do sitega najesti) velja za vse kristjane od izpolnjenega 21. leta do začetka 60. leta življenja na pepelnico in na veliki petek.

V vseh slovenskih škofijah imamo **vzdržek** od mesnih jedi (mesna juha je dovoljena) **vse petke** v postu (znamenje +), **strogi post** (zdržek od mesnih jedi ter pritrgovanje v jedi, znamenje ++) na **pepelnico** in na **veliki petek**.

V našem koledarju se oziramo na svetnike vesoljne Cerkve in na svetnike vseh slovenskih škofij. Za vsak dan smo napisali najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti v bogoslužju po prenovljenem bogoslužnem koledarju. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najraje imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdemo k dušnemu pastirju. Ta nam bo tudi povedal, kako bi se glasilo tuje svetnikovo ime po slovensko.

Dragi mohorjani,

kje so tisti časi – in vendar še ni tako dolgo – ko je kolednik hodil okoli peš, v poslikanem ovčjem kožuhu in s poljšjo kučmo na glavi, v svinjskih škornjih, z zvezdo sv. Treh kraljev na palici, svoj dar pa je nosil v platneni malhi čez ramo.

Bilo je in je minilo. Lahko se nam toži za starožitostmi, ki so človeka tako pristno vezale na zemljo in na prejšnje rodove; lahko nam je žal za mirno domačnostjo tistih dni; nimamo pa razloga, da bi žalovali za tistimi časi: vesel sem,

da mi ni treba naštevati krivic, bolečin in žalosti, kot jih je npr. moj prednik pred štiridesetimi, petdesetimi leti.

Nič ne bom modrijanil, nič duhovičil. Ne bom hvalil svoje robe – dobro blago se samo hvali; ne bom vam razlagal letošnjih knjig: bila bi nezaupnica vaši bistrosti in spretnosti piscev. Preprosto vam jih izročam: vzemite, berite, presodite, s pametno in s srcem.

Upam, zelo upam, da se bosta naša in vaša želja ujeli: da bi dobili zlahtno misel v zlahtni besedi, za razum in za srce. Če se bosta, se bomo hkrati ujeli tudi z namenom in voljo naših ustanoviteljev in z vso drugo vrsto naših prednikov, ki so iz mohorskih knjig črpali omiko in srčno kulturo.

Naj ta volja in želja še dolgo živita.

Z mohorjanskimi pozdravi!

Vaš Kolednik

Janez Pavel II. – papež presenečenj

»Bil je kakor meteor, ki se nenadoma in nepričakovano pojavi na nebu, močno zažari in hitro ugasne, za seboj pa pusti temo.« Tako je dejal kardinal Confalonieri pri pogrebu papeža Janeza Pavla I., ki je 29. septembra 1978 le po 33 dneh najvišje vodstvene službe v Cerkvi nenadoma umrl, a je s svojo preprostostjo, prijaznostjo in s svojim prisrčnim nasmeškom vzbudil izredno pozornost in osvojil srca ljudi. Cerkev pa ima od Kristusa obljubo, da ne bo ostala v temi. Po smrti papeža Janeza Pavla I. so se spet zbrali kardinali, da izvolijo novega vrhovnega poglavarja katoliške Cerkve, kakor dober mesec prej po smrti papeža Pavla VI. Ali se bo spet pojavil meteor, ki bo vzbudil pozornost in zanimanje ljudi? Nihče si tega ni upal pričakovati, ugibanja in napovedovanja so kazala bolj v drugo smer.

Presenečenje v ponedeljek, 16. oktobra zvečer

Tretji dan volitve novega papeža za zaprtimi in zapečatenimi vrati v Vatikanu v sikstinski kapeli pod mogočno Michelangelovo sliko poslednje sodbe dopoldne še ni prinesel uspeha. Toliko več ljudi se je zbralo na trgu sv. Petra proti večeru v pričakovanju, da bodo zvedeli, kdo je novi papež. Ob 18.18 je bel dim nad sikstinsko kapelo pokazal, da so kardinali izvolili novega papeža. Novica se je bliskovito razširila po mestu in od vseh strani je vrelo na trg sv. Petra še več ljudi. Ob 18.43 so se odprla vrata na balkonu cerkve sv. Petra in kardinal Felici je nestrpni množici naznanil: »Imamo papeža, kardinala Karla Wojtyła, ki si je nadel ime Janez Pavel II.« Tisti, ki so bili navzoči, pripovedujejo, da je prvi trenutek kakor ob veliki osuplosti zavladala tišina. Presenečenje je bilo preveliko. Nobeden od prej toliko imenovanih kardinalov ni bil izvoljen. Kdo je ta kardinal Wojtyła, čigar ime je kardinal Felici le s težavo pravilno izgovoril?

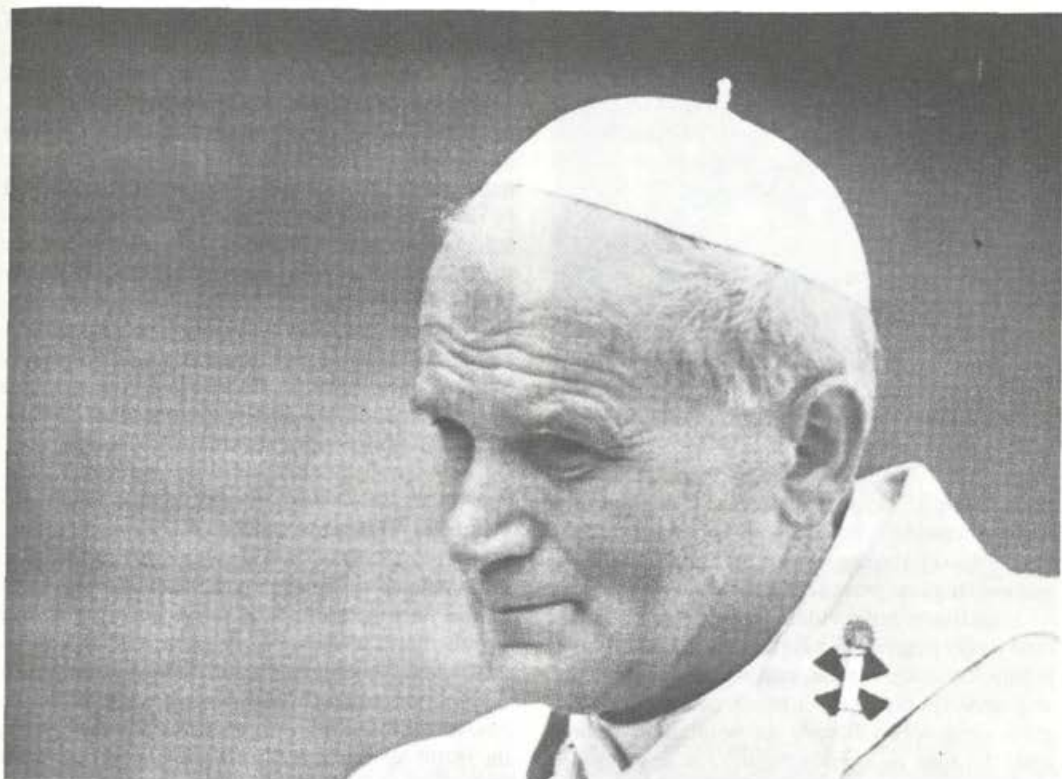
Presenečenje na ta ponedeljek zvečer je bilo za vso Cerkev in za ves svet neprimerno večje, kakor ga je bilo sploh mogoče pričakovati. Prvič po 450 letih spet papež, ki ni Italijan! Zadnji neitalijanski papež je bil Holandec Hadrijan VI.,

ki je vladal v letih 1522–1523. Novi papež je »iz daljne dežele«, kakor se je Janez Pavel II. sam predstavil Rimljanom, iz severovzhodne Evrope, iz Poljske, iz socialistične dežele. Pred leti je izšel roman, ki ga je napisal avstralski pisatelj Morris L. West o namišljenem papežu Cirilu Lakota iz Rusije, ki je po čudnih potih prišel iz sovjetskih zaporov v Rim, postal kardinal in bil izvoljen za papeža. Še film so napravili ob tem romanu, a ljudje so si mislili: pač snov za roman in za film. Kaj pa, če bo novi papež nudil resnično zgodbo za romane in filme?

Za Slovence in z njimi za vse Slovane je bilo veselo presenečenje toliko večje, ker je s krakovskim nadškofom prvokrat v zgodovini postal papež Slovan. Različni narodi so imeli v življenju Cerkve svoje zgodovinsko poslanstvo. Doslej se je zdelo, da so imeli po prvih stoletjih krščanstva predvsem romanski in germanski narodi svojo posebno vlogo v Cerkvi. Papeži so zadnja stoletja izhajali le iz italijanskega naroda. Še nekaj desetletij nazaj si je komaj kdo mogel predstavljati, kako naj bi se to spremenilo, čeprav ni nikjer zapisano, da mora biti papež Italijan in so se v zadnjem času množili glasovi, naj bi vendar prišlo do spremembe. Toda končno je papež najprej rimski škof, Rim pa je glavno mesto Italije; in papež je primas, prvi škof Italije – kako bodo Italijani sprejeli škofa in primasa iz tuje dežele? S kakšnim navdušenjem pa so Rimljani in Italijani sprejeli Janeza Pavla II., slovanskega in poljskega papeža »iz daljne dežele«, so pokazali že prvi dnevi in tedni in navdušenje ter priljubljenost sta v naslednjih mesecih vedno bolj naraščala.

Osebnost, ki preseneča

Kdo je Janez Pavel II., papež »iz daljne dežele«? Časnikarji so hiteli zbirati podatke o njem, radio in televizija sta tekmovala, kdo bo več vedel povedati o škofu in kardinalu, ki doslej sicer nikakor ni bil neznan ne v Rimu in ne v Cerkvi po svetu, a ga vendar najbrž nihče ni resno pričakoval na Petrovem sedežu. O nobenem papežu ni bilo objavljenih v prvih mesecih po njegovem nastopu službe toliko člankov in knjig kot o Janezu Pavlu II. Noben papež doslej ni tako hitro in tako močno stopil v središče svetovnega zanimanja kakor papež Wojtyła. Seveda tudi nikdar doslej ni bilo na voljo toliko obveščevalnih sredstev kakor danes in zgodovinske okoliščine niso bile nikdar tako ugodne za naraščajoče zanima-

nje za novega vrhovnega poglavarja katoliške Cerkve.

Svet je hitro zvedel, kdo je novi papež. Rojen je bil 18. maja 1920 v mestu Wadowice blizu Krakova. Po maturi se je odločil za študij filozofije. V drugi svetovni vojni pod nemško okupacijo je delal v kamnolomu in potem v kemični tovarni ter se pridružil igarski skupini in nastopal kot igralec. Medtem se je odločil za bogoslovje in skrivaj študiral teologijo. Prvega novembra 1946 je bil posvečen v duhovnika; nato je študiral v Rimu in deloval med poljskimi izseljenci po zahodni Evropi. Z 38. leti je postal škof in s 47. leti 1967 kardinal.

Bolj kot vsi pisani podatki pa je dal odgovor na vprašanja, kdo je papež Janez Pavel II., on sam. Njegova osebnost ljudi vedno znova preseneča, navdušuje in privlači. Še sorazmerno mlad, zdrav in močan, živahen in nasmejan, znan kot športnik, igralec in pisatelj, kot govornik in znanstvenik, kot mož bogate življenjske izkušnje, razgledan v današnjem svetu, katerega pozna tudi s svojih številnih potovanj po domala vseh celinah, ki govori vse svetovne jezike razen kitajskega –

ni čudno, da so se posebno mladi takoj navdušili za tega papeža.

Vsi pa, ki pridejo z njim v stik, in množice, ki bi ga rade osebno videli in slišale, stalno naraščajo, čutijo, da je skrivnost njegove privlačnosti še vse drugje kakor pa le v simpatični osebnosti. Življenjska vedrost, pogumen in zaupanja poln pogled v prihodnost, odkritost in človeška toplina njegovih besed, poseben dar neposrednega osebnega stika z ljudmi vseh slojev, jasnost in odločnost, obenem pa odprtost in razumevanje za vse, ki jih srečuje – a tudi to še ni zadnja skrivnost njegove osebnosti. Kar na ljudi napravlja največji vtis, tudi na tiste, ki so se Cerkvi odtujili, in na neverne, je njegova iskrena in prepričljiva vernost, neprisiljena in pristna pobožnost in njegova zakoreninjenost v nevidnem božjem svetu.

Ljudje imajo občutek, da Janez Pavel II. na neki poseben način predstavlja in uresničuje življenjsko moč vere in njeno vrednoto za življenje, življenjsko moč Cerkve in njenega duhovnega bogastva. Zato je mogel v svojem nagovoru ob slovesnosti, v kateri je prevzel vrhovno službo v Cerkvi, tako prepričevalno zaklicati: »Bratje in

sestre! Nikar se ne bojte sprejeti Kristusa in priznati njegovo gospostvo! Pomagajte papežu in vsem, ki hočejo služiti Kristusu in s Kristusom človeku in vsem ljudem! Ne bojte se! Odprite na stežaj vrata Kristusu!« Verni so se razveselili tega pogumnega in zaupanja polnega klica in tudi mnogi drugi so mu prisluhnili.

Janez Pavel preseneča s svojim nastopom

O angleški kraljici in rimskem papežu je do nedavnega veljalo, da sta ujetnika strogih dvornih predpisov, ki so v veljavi stoletja in se jih morata natančno držati, ker to pač zahteva njuna služba. Da za papeža to več ne velja, je pokazal Janez Pavel II. od vsega začetka. V nagovorih je odpravil uradno množino »mi« in govori v ednini »jaz« v vsej neposrednosti in domačnosti. Pri avdiencah ga ne prinesejo v dvorano ali v cerkev, da bi ga ljudje bolje videli, ampak pride peš in se med potjo pogovarja z ljudmi, se z njimi rokuje, jemlje v naročje otroke, odgovarja na vprašanja, se pogovarja o navadnih rečeh z najbolj preprostimi, ima dobro besedo za bolnike in poboža invalide. Gre na obisk v bolnišnice in v župnije, prej pa povabi župnike in kaplane k sebi na kosilo ali večerjo, da se pomenijo o obisku. Belgijskega kralja in kraljico pri uradni avdienci povabi k svoji maši in nato na zajtrk. Časnikarjem odgovarja na njihova vprašanja in mimogrede opravi tiskovno konferenco v osmih ali devetih jezikih. V božičnem času povabi poljske rojake k sebi v svoje stanovanje in prepeva z njimi božične pesmi. Na poti v Mehiko gre v letalu med sopotnike in se z njimi pogovarja. Ob obisku v Puebli v Mehiki gre med delavce in kmete in jim govori tako, da ga vsi razumejo in čutijo, da jih papež razume. Ko mu pri avdiencah Slovenci zakličejo: »Živio papež!« se na slovensko besedo takoj odzove. (Ni pa verjetno, da še vedno bere Družino, ki jo je imel naročeno, ko je bil še nadškof v Krakovu; najbrž za to ne najde časa.) Manjše avdiencie s posameznimi skupinami in ogromne avdiencie na trgu sv. Petra – velika dvorana Pavla VI. in celo velikanska cerkev sv. Petra postajata premajhni – vzbujajo nepopisno navdušenje. Pravijo, da sta Rim in Vatikan v nekaj mesecih spremenila svoj obraz. Vatikanski uradniki, ki jih papež obiskuje v njihovih uradih, švicarska garda, ki jo je papež obiskal v njenih prostorih, so se morali prilagoditi novemu načinu

in obliki nastopanja, ki ga je uvedel Janez Pavel II. Kadar se pelje papež skozi mesto, se množice drenjajo, da bi ga pozdravile, in varnostni organi so večkrat v skrbeh, kako se bo vse izteklo. Papeževi sodelavci se čudijo, kako zmore papež ves telesni in duhovni napor, ki ga zahteva tak način javnega nastopanja. Ko se je Janez Pavel II. vrnil s potovanja po Mehiki, so se vsi oddahnili, saj so nekateri mislili, da sploh ne bodo prestali. Kakšno bo papeževo potovanje na Poljsko v prvi polovici junija 1979, še ni mogoče reči – sedaj smo šele na začetku maja. Eno pa je mogoče reči že danes: papež Janez Pavel II. bo poskrbel še za marsikako presenečenje. Na to moramo biti pripravljene, posebno če bo sprejel nešteta vabila, da obišče razna mesta in dežele po svetu.

Poudarki, ki niso presenečenja

Časnikarji v Rimu, ki so strokovnjaki za Vatikan in jih imenujejo vaticanisti, komaj dohajajo to razgibano življenje in dogajanje, ki ga je prinesel papež iz daljne dežele. Nič presenetljivega ni, da imajo tudi svoje kritične pripombe o papeževem nastopanju. Trdijo, da se papežu pozna, da je bil v mladih letih pri gledališču in da zna dobro preračunati učinkovitost nastopa in govorjenja, izvrstno izbrati značilne kretnje, ki množico navdušijo, in izkoristiti zunanje okoliščine. Kdor bi ostal samo pri teh zunanostih, tega bi sčasoma to najbrž tudi motilo. Nedvomno bo zunanji vtis s časom popustil in ljudje se bodo na papeža navadili. Veliko večjo pozornost pa bo vzbujala – in jo že danes vzbuja – duhovna vsebina papeške službe. Kakšne poudarke bo dal papež Janez Pavel II. svoji vodstveni in oznanjevalni, pastirski in velikoduhovniški službi? Kateri resnice, katera načela, katere smernice, katere zahteve bo posebno poudarjal? Kaj bo značilno in svojsko zanj na verskem, pastoralnem in cerkvenem področju? Marsikaj se že da razbrati iz njegovih dosedanjih nagovorov in iz njegove prve okrožnice *Redemptor hominis*, ki jo imamo tudi v slovenskem prevodu.

Splošen vtis je, da hoče biti papež predvsem učitelj vere in pastir svoje Cerkev. Kristjane hoče utrjevati v veri v Jezusa Kristusa in njegovo odrešenjsko delo in jim vlivati evangeljskega poguma za zvestobo Kristusu in Cerkvi. Da mu je pobožnost in zaupanje do Marije posebno pri srcu, je že njegova osebna dediščina, ki jo je prinesel s Poljske in se izraža tudi v njegovem

geslu: »Popolnoma tvoj« (popolnoma predan Mariji, njenemu varstvu in zgledu in z Marijo Jezusu).

Ponovno je papež poudaril pomen drugega vatikanskega cerkvenega zbora, njegovih smernic za prenovo Cerkve in njegove odprtosti svetu. Ali bo šel papež nova pota ali pa bo poudarjal zvestobo izročilu, je trenutno še težko reči. Napačno bi bilo, če bi hoteli Janeza Pavla II. kratkoma opredeliti in ga označiti kot konservativno usmerjenega. Nedvomno je po svoji osebni izkušnji v Cerkvi na Poljskem močno zakoreninjen v izročilu. A na drugi strani je ponovno pokazal, kako je odprt za sodobna teološka, pastoralna, socialna, ekumenska in splošno človeška vprašanja. Kdor veruje, da papeža na poseben način vodi Sv. Duh, bo z zaupanjem gledal v prihodnost, pa naj gre za sodelovanje med papežem in škofi v smislu kolegialnosti, za cerkveni red in disciplino, za vatikansko vzhodno politiko, za reševanje konkretnih vprašanj v posameznih deželah, za razmerje do drugih krščanskih Cerkva in do nekrščanskih verstev, za razmerje Cerkve do države, za socialno vprašanje in za presojanje družbenega reda. Pogled Janeza Pavla II. je usmerjen v prihodnost, v Cerkev in človeštvo v letu 2000.

Kar je pa že postalo jasno, je, da se hoče sedanji papež z izredno odločnostjo zavzeti za človeka in njegove pravice. Piju XII. so dali Rimljani naslov »defensor civitatis« – branilec mesta, ker je v drugi svetovni vojni v veliki meri ravno on rešil Rim pred razrušenjem. Vse kaže, da si bo Janez Pavel II. zaslužil ime »defensor hominis« – branilec človeka, ker se tako poteguje za dostojanstvo človeške osebe, za njeno varstvo, za spoštovanje človeka in za njegov razvoj, za človečanske pravice in njihovo priznanje in uveljavljanje povsod po svetu. Kdor pozna nauk Cerkve in zlasti nauk drugega vatikanskega cerkvenega zbora ter nauk papeža Pavla VI., tega to ne preseneča. Da si je kardinal Wojtyła izbral ime Janez Pavel II., jasno kaže, da hoče nadaljevati delo Janeza XXIII. in Pavla VI. na način, ki ga je le kratko nakazal Janez Pavel I.

Življenje ni praznik

Tako je Simon Gregorčič naslovil svojo pesem, ki mladega človeka opozarja na resnost življenja. Tudi papež Janez Pavel II. je nameril prve korake v svet kot vrhovni poglavar Cerkve. Bolj kot

Na svojem potovanju v Pueblo v Mehiki se je papež Janez Pavel II. ustavil tudi v San Domingu v Dominikanski republiki. Pozdravila ga je ogromna množica ljudi.

Romarsko popotovanje papeža Janeza Pavla II. na Poljsko je presegllo vsa pričakovanja. Na sliki prihod papeža v Varšavo.

Popotovanje po svoji domovini je papež zaključil z mašo v krakovski stolnici.

pri kakem drugem papežu imamo pri njem občutek – gotovo ga ima tudi on sam – da so bili to koraki mladostne življenjske moči iz vere in zaupanja v Boga, koraki nezlomljivega optimizma in vedrega pogleda v prihodnost. Odmev, ki ga je papež našel, posebno pri tistih, ki so se srečevali z njim ali mu v pismih izražali svojo vdanost, zvestobo in ljubezen, je ta občutek še bolj razširil in poglobil. Nedvomno gre za veliko več kot samo za psihološko doživljanje novega in nenavadnega, človeško privlačnega in lepega, kot to doživlja večina ljudi na začetku nove življenjske poti, bodisi duhovnik po posvečenju, redovnik po vstopu v samostan, zakonci po poroki, marsikdo tudi na novem službenem mestu. Kot kristjani smemo verovati in zaupati v božje delovanje Sv. Duha, ki je življenjsko počelo Cerkve in ki daje svoje darove, kakor sam hoče.

Na drugi strani pa nas razpoloženje do novega papeža ne sme zapeljati, da bi v nekem zmagoslavju navdušenju pozabili na dejanski položaj v Cerkvi in na svetu. Kot po vsakem prazniku pride spet trda in resna vsakdanjost, tako je tudi v Cerkvi. Papež Janez Pavel II. pozna velika vprašanja in težave, s katerimi se srečuje Cerkev v svojem notranjem življenju in v svojem razmerju do sveta. Ve za razkristjanjevanje širokih množic, za odtujitev toliko vernih od Cerkve, za pomanjkanje duhovnikov in redovnikov, za upadanje verskega življenja, za moralno negotovost in zmedo, za needinost v Cerkvi, za pastoralna in teološka vprašanja, za težak položaj Cerkve po mnogih deželah po svetu, za velike potrebe v misijonih, za ekumenska, socialna in splošno človeška vprašanja, s katerimi se sooča Cerkev.

Znane so mu tudi skrbi in težave, s katerimi se srečuje današnje človeštvo, kot so krivica in nasilje, pomanjkanje medsebojnega razumevanja in pomoči, sovraštva in vojne, sebičnost in brezobzirno uživanje ter izrabljanje bližnjega, uboštvo in trpljenje, teptanje človeških pravic in neupravičeno omejevanje svobode. Vseh teh vprašanj znotraj in zunaj Cerkve ni mogoče reševati le v navdušenju ob osebnih srečanjih in slovesnih prireditvah. Treba je trdega in resnega dela ter sodelovanja vseh. Zato Janez Pavel II. s svojo močno osebnostjo in svojim izrednim nastopom, s stikom z ljudmi in z odmevom, ki ga najde pri njih, poziva vse kristjane in vse ljudi dobre volje k zavzetemu in vztrajnemu prizadevanju za prenovu Cerkve, za boljši svet in za bolj človeško življenje vseh ljudi. Le če se navdušenje za papeža iz daljne dežele pokaže tudi v globlji povezanosti s Kristusom in Cerkvijo, v molitvi in v prenovi osebnega življenja in v sodelovanju v cerkvenem občestvu krajevne Cerkve, ne ostane pri bežnih čustvih, trenutnih doživetjih in lepih besedah ter senzacionalnih zunanostih in slavjih, ampak obrodi sad, ki ostane.

Morda bi smeli prve korake novega papeža v življenje in svet v prvih mesecih njegovega vladanja primerjati v nekem pomenu Jezusovemu vходу v Jeruzalem na cvetno nedeljo. Kot poročajo evangelisti, je navdušenje množic vzbudilo nevoščljivost farizejev in podžgalo njihovo nasprotovanje in sovraštvo. Naivno bi bilo, če bi kdo mislil, da navdušenje za papeža vzbuja v Cerkvi in zunaj nje pri vseh samo veselje in odobravanje. Nujno izziva tudi kritiko in nasprotovanje, nevoščljivost in ljubosumnost, odklanjanje in odpor, in to ne le iz sovraštva do Cerkve in do Kristusa, ampak že iz različnih človeških razlogov, ker imajo pač ljudje, tudi verni, različne predstave in želje. Kot je o Kristusu napovedal že starček Simeon, da je postavljen v znamenje, ki se mu bo nasprotovalo (Lk 2,34), tako velja to tudi za Cerkev in za papeža, Cerkev pa ima tudi Kristusovo obljubo, da je peklenska vrata ne bodo premagala (Mt 16,18). Kako se je to izkazalo v cerkveni zgodovini, je eno največjih presečenj. Naš odgovor na božji dar in na božjo obljubo pa naj bo molitev za Cerkev in za papeža Janeza Pavla II., da bi bil res skala, na katero Bog tudi danes zida svojo Cerkev, in da bi v veri potrjeval svoje brate (Lk 22,32), ti pa, da bi s svojim krščanskim življenjem pričevali za Kristusa.

Lojze Šuštar

Puebla in njen pomen

Janez Pavel II. je vse od nastopa svoje službe ponovno poudaril, da misli veliko potovati in v večji meri pritegniti k vodenju Cerkve vse škofove. To usmeritev pastirovanju je potrdil s svojim prvim potovanjem v tujino prav na koncu januarja, ko je v Puebli v Mehiki odprl 3. zasedanje latinskoameriške škofovske konference. Okoliščine so bile take, da je moral na tem svetovnem prizorišču (navzočih je bilo nad 1000 časnika z vsega sveta) razodeti slog in vsebino, ki ju misli dati svojemu papeževanju.

Papeževo potovanje

Takoj prvi dan se je tako rekoč s prstom dotaknil protislovij in problemov, ki tarejo Latinsko Ameriko, za Cerkev sila pomembno podcelino, saj živi na njej več katoličanov kot na katerikoli drugi celini. Na poti se je namreč ustavil v Dominikanski republik, ki ima v svojem grbu sv. pisno in križ in katere predsednik je izjavil, da je papežev obisk »najpomembnejši dogodek v vsej njeni zgodovini«.

Mehika pa je, vsaj kar zadeva odnose med Cerkvijo in državo, pravo nasprotje: čeprav je druga največja katoliška dežela na svetu (58 milijonov krščenih), Cerkve tam uradno sploh ni, ker ni pravno priznana: ne more imeti nobene lastnine, duhovniki ne smejo nositi duhovniške obleke, nimajo volilne pravice, ne morejo dedovati, v vseh cerkvah mora biti pred oltarjem državna zastava. Papež se je v Mehiki poleg tega srečal s socialnim stanjem, ki je značilno za Latinsko Ameriko: do nedavnega je imel delo samo vsak tretji Mehikanec, vsako leto umre od lakote 100.000 otrok, izobrazba in zdravstvo sta strahotno zanemarjena, demografski prirastek je med najvišjimi na svetu (4%), ljudje silijo v mesta, kjer živijo v človeka nevednih razmerah – pri vsem tem pa je dežela naravno zelo bogata.

Tako je papež, čeprav le za hip, neposredno – brez posredništva diplomatov in rimskih uradnikov – doživel ljudske množice in njihova pričakovanja, njihovo upanje in njihov obup. Kardinal Wojtyła je na škofovski sinodi v Rimu 1974 glede Latinske Amerike dejal: »Vsi vemo, kakšen je bil razvoj v teh deželah, razvoj, ki je zaostрил probleme pravičnosti. Znano je, da je celina eden tistih

krajev, kjer socialne razlike dosegajo vrh. Razumljivo in zaželeno je, da se hoče Cerkev v Latinski Ameriki udeležiti boja za družbeno pravičnost. Vse to seveda vsebuje teološke posledice, teološke implikacije. Latinska Amerika se sooča z bistvenim problemom: ta problem je osvoboditev.«

Kakšno stališče je papež zavzel do teh problemov, še posebno v svojih številnih govorih? Tisti, ki so upali, da bo jasno podprl dejavnost škofov, ki so se zadnjih dvajset let najbolj zavzeto bojevali tudi za socialno pravičnost in človeške svobodščine, so bili nekoliko razočarani, zlasti po papeževem dolgem govoru v Puebli, na začetku zasedanja: poudaril je, da mora biti na prvem mestu skrb za čistost cerkvenega nauka; cerkveni ljudje se ne smejo politično angažirati: »Cerkev mora ostati svobodna pred nasprotujočimi si družbenimi ustroji in se posvečati samo človeku.« Razumevanje »Kristusa kot politika, revolucionarja, kot nazareškega prevratnika se ne ujema s katehezo Cerkve«.

Mati Terezija s svojimi sestrami.

Toda ko je govoril kmetom in delavcem, ki jim je lahko z obraza bral lakoto, je našel drugačen ton in drugačne poudarke. Zahteval je izboljšanje življenjskih razmer, reforme in pogumne spremembe, tudi razlastitev veleposestnikov. Cerkev sicer zagovarja zakonito pravico do zasebne lastnine, a prav tako vneto uči, da bremeni vsako lastnino družbena hipoteka. V Oaxaci je pred kmeti dejal: »Vam pa, ki ste odgovorni za ljudstva, posestniškim slojem... , človeška vest, vest ljudstev, krik revežev in zlasti božji glas, glas Cerkve z menoj ponovno kličejo: ni pravično, ni človeško, ni krščansko, če še naprej ostajate pri nekaterih očitno krivičnih razmerah.«

Za mehiško in sploh za latinskoameriško Cerkev pa je zlasti pomembno, da je papež našel živ stik z ljudsko vernostjo. To se je zgodilo še posebej pri Marijinem svetišču Guadalupe, ko je somaševal s škofi, udeleženci škofovske konference. Okoli cerkve je prespalo na prostem okoli dva milijona ljudi, da so lahko videli papeža. Tem zapostavljenim Indijancem, kmečkim delavcem, prisiljeno urbaniziranim revežem, z otroki preobloženim materam je izrekel edino besedo, ki jo vsi Mehikanci razumejo.

Guadalupska Marija je simbol in geslo mehiškega ljudstva in njegove vere. Ta ljudska vernost pa gre v Mehiki in v vsej Latinski Ameriki še bolj kot drugje vzporedno z uradno pastoracijo in ločeno od nje. To stanje ima korenine v prisilnem pokristjanjenju v kolonialni dobi in v dolgem kompromisu, ki ga je pastorala iz Medellína komaj načela, med uradno Cerkvijo in ljudsko kulturo. S tem, da je papež postavil liturgični začetek škofovske konference v središče ljudske vernosti, je le-to priznal in ovrednotil, pač v zavesti, da je od nje odvisna usoda Cerkve na vsej podcelini. Vse to je potrdil tudi njegov govor med mašo. Pomen in vrednost tega dejanja ostaneta, čeprav je bilo prav v Guadalupi posebno očitno protislovje: papež se je postavil na stran ljudstva in njegove vernosti, ljudstvo pa je moralo ostati zunaj cerkve: za udeležbo pri maši so razdelili škofom, duhovnikom, redovnikom in redovnicam ter pastoralnim delavcem 10.000 vstopnic... Protislovje, ki nazorno pove, kako težko se v Latinski Ameriki srečujeta in soživita uradna pastorala in ljudska vernost.

Na tej ljudski višini – v Guadalupi, Oaxaci, Guadalajari in Monterreyu – se je izkazala velika papeževa priljudnost in sproščenost, njegov čut za neposreden stik z ljudmi, pa tudi njegov smisel za predstavo in igralska sposobnost, kar vse je

zapustilo v vseh opazovalcih globok vtis: papež se jim je zdel »veliki voditelj proletarcev in kmetov vsega sveta« in »glas tistih, ki ne morejo govoriti«, z njim si je »Cerkev pred kmečkimi delavci nadela slamnati sombrero«, kakor so pisali časopisi. Glasnik mehiške komunistične partije pa je izjavil: »Papeževo potovanje je kot udarec z bičem naši vesti in naši narodni identiteti. Ljudstvo je videlo v papežu tisto, česar ne najde v režimu.«

Sicer pa je oblast realistično vzela na znanje, da je treba preseči ozko razlago starih določb o položaju Cerkve v državi in morda bo papežev obisk pomenil tudi začetek drugačnih odnosov med državo in Cerkvijo v Mehiki.

Kljub vsemu temu pa si moramo vendarle zastaviti vprašanje: kaj se je po papeževem potovanju za vse te milijone revežev v resnici spremenilo? Odgovor lahko da samo prihodnost.

Zasedanje škofovske konference

Pričakanja, ki so zorela dve leti, kolikor je v vseh Cerkvah ameriške podceline trajala priprava na konferenco, niso bila razočarana. Tretja splošna konferenca latinskoameriških škofov je pozitivno ocenila zamotan in pogosto boleč proces notranje prenove in zgodovinskega utelešenja, ki so ju katoliške skupnosti doživljale zadnje desetletje. Potrdila je velike izbire prejšnje konference 1968 v Medellínu – prva je bila 1955 v Rio de Janeiru –: prizadevanje za celostno osvoboditev ljudi in narodov; prednost imajo ubogi; temeljna cerkvena občestva. Sicer pa je poglobljeno obravnavala témo: Evangelizacija v Latinski Ameriki danes in jutri. Tudi najbolj napredne skupine, ki s pripravami niso bile povsem zadovoljne, in tako imenovani »teologi osvoboditve«, ki jih niso uradno povabili in so bili navzoči le kot osebni svetovalci posameznih škofov, so na koncu izjavili, da je konferenca sprejela vse njihove bistvene vidike.

Štirinajstdnevno razpravljanje je bilo zavzeto in živahno, včasih celo vroče. Toda obširen sklepni dokument (234 strani) so škofje sprejeli skoraj soglasno. Poleg tega so še objavili posebno poslanico latinskoameriškem ljudstvu. V resnici pa je njihov glas segel še veliko dlje, saj je konferenci – tudi zaradi papeževega obiska – prisluhnil ves svet.

Škofje so v poslanici in v sklepni listini upoštevali to široko svetovno občinstvo. Spregovorili so v imenu 900 škofov in okoli 300 milijonov katoli-

čanov; in našli so prave besede, ko so opisali stanje na podcelini: pred očmi so imeli svoje vernike, vso Cerkev in svetovno javno mnenje.

Glede sedanjega stanja v latinskoameriški Cerkvi, zlasti v razmerju do »klica po pravičnosti«, so škofje sestavili zgoščeno poročilo o dramatičnem stanju podceline, o stanju katoliških občestev, o nalogah, ki jih čakajo. Težko bi našli škofovski dokument, ki bi tako jasno in zavestno opredelil sočasni zgodovinski in družbeni okvir.

Ta jasna zavest pa je še bolj izrazita in stvarna v poglavju »Božje ljudstvo, znamenje in sredstvo občestvenega življenja«. Besedilo navaja koncil in medellínsko konferenco in ugotavlja, da lahko deset let pozneje z veseljem ugotovijo in potrdijo svojo stvarnost kot božje ljudstvo: »Po Medellínu so naša ljudstva doživela pomembne trenutke, ko so se srečala sama s seboj in so odkrila vrednost svoje zgodovine, domače kulture in ljudske vernosti. Sredi tega procesa se je razodevala navzočnost tega drugega ljudstva, ki soživi z našimi 'naravnimi' ljudstvi. Začeli smo ceniti njegov prispevek, kolikor je zedinjujoč dejavnik naše kulture, ki jo tako globoko preveva evangelijska modrost. Oploditev je bila obojestranska, ker si je Cerkev prizadevala, da bi se utelesila v naših prvobitnih vrednotah in je tako razvila nove izrazne oblike bogastva, ki ga prinaša Duh. Vizija Cerkve kot božjega ljudstva je po vsem videzu potrebna, da bomo lahko dokončali prenovitveni proces, ki se je začel v Medellínu: gre za prehod od individualističnega življenja po veri k veliki občestveni zavesti, ki nas je nanjo opozoril koncil.«

Pueblo je torej treba razumeti in brati kot nadaljevanje in poglobitev medellínske konference. Ta povezava je očitna zlasti v treh poglavjih: o družbenem in političnem stanju na podcelini, o Jezusu Kristusu in o prednostni izbiri ubogih.

Kar zadeva **stanje na celini**, škofje postavljajo na zatožno klopo »nečloveško revščino« in »institucionalizirano krivičnost«, v kateri živijo latinskoameriška ljudstva; obsojajo nasilne režime in »doktrino narodne varnosti«, na kateri temeljijo; zahtevajo amnestijo za politične zapornike, spodbujajo ljudstva, naj znova vzpostavijo demokratične režime in si prizadevajo za politično integracijo 22 dežel na podcelini.

Poleg socialnih krivic obsojajo tudi nasilje, ki ga uporabljajo diktature: »Naše dežele, kjer pogosto kršijo temeljne človeške pravice (življenje, zdravje, hrana, vzgoja, delo), živijo v stalnem

kršenju človekovega dostojanstva... Trpljenje zaradi načrtnega in naključnega zatiranja, ki ga spremljajo ovađuštvo, vdiranje v stanovanja, prekomerne kazni, mučenje, izgnanstvo, trpljenje družin, katerih člani kratko malo izginejo in ni moč o njih dobiti nobenih podatkov; popolna negotovost zaradi zapiranja brez vednosti sodstva.« O diktaturah je govor tudi pozneje, v obsodbi »ideologije narodne varnosti«, ki je v mnogo primerih pomagala utrditi totalitarno naravo nasilnih režimov, z zlorabo oblasti in kršenjem človeških pravic. »V nekaterih primerih skušajo zakriti svoje ravnanje z osebnim izpovedovanjem krščanske vere.«

Zelo jasen je poziv, da je treba odpraviti diktature: »Naša ljudstva je nujno treba osvoboditi malika, ki se imenuje absolutna oblast, da bodo lahko zaživela v svobodnem družbenem sožitju.«

Ta skrb za človeka in njegovo dostojanstvo preveva ves sklepni dokument. Najdemo jo tudi v središču **razmišljanja o Kristusu**, ki sledi opisu stanja na podcelini. To razmišljanje naj bi bilo »približevanje evangeliju in iskanje vedno nove Kristusove podobe kot odgovor na zakonito težnjo ljudstva k popolni osvoboditvi«. V spoštovanju velikega cerkvenega izročila in glede na krščansko poklicanost latinskoameriških ljudstev škofje poudarjajo: »Naša dolžnost je, da jasno oznamimo skrivnost učlovečenja, ne da bi povzročali dvome in dvomja: Kristusovo božanstvo, kakor sledi iz cerkvene veroizpovedi, pa tudi resničnost in moč njegove človeške in zgodovinske razsežnosti. Predstaviti moramo Jezusa iz Nazareta, ki deli s svojim ljudstvom življenje, upanje in skrbi, in povedati, da je on Kristus, ki ga priznava, oznanja in slavi vera Cerkve.« To je verjetno najpomembnejši odstavek v vsem dokumentu.

To poglavje pomeni novo zgodovinsko etapo za latinskoameriško Cerkev: ker je prvi poizkus, da bi izrazili razmišljanje o Kristusu na lasten in poseben način, kakor ga zahtevajo njihove razmere. To ni Kristus »revolucionar«, pred katerim jih je svaril papež v svojem govoru, vendar pa tudi ni zgolj Kristus, ki bi ga omejili na posameznikovo zavest. Je »Kristus osvoboditelj«, kot pravijo škofje, kar je nedvomno prvi odmev v nekem škofovskem besedilu najbolj zrelih glasov v teologiji osvoboditve.

Ob poglavju o družbenem stanju in teoloških vidikih je bilo na konferenci v Puebli dokaj vroče. Prvi osnutek besedila so z majhno večino zavrnil. Zadnji hip so zavrnil navedek iz teologi-

je osvoboditve, ker je 52 škofov predložilo amandma.

Ko pa je šlo za prvenstveno izbiro ubogih, čemur je posvečeno tretje veliko poglavje, ni bilo nobenih nasprotovanj. To je nedvomno znamenje kolektivne zrelosti, ki so jo dosegli v Puebli. Kar zadeva uboge, so škofje docela prevzeli dediščino iz Medellín, ji dodali pogumno samokritiko (»v latinskoameriški Cerkvi se nismo vsi dovolj poistili z ubogimi«) in sklenili, da bo ta izbira v prihodnje na prvem mestu.

Lahkota, s katero je konferenca obravnavala to temo, dokazuje, da je izkustvo latinskoameriške Cerkve na tem področju najbolj enotno in živo in je zato tudi njen prispevek k razmišljanju in spreobrnjenju drugih Cerkva glede tega najbolj učinkovit.

Rafko Vodeb

„Človekov Odrešenik“ – prva okrožnica Janeza Pavla II.

Sedanji papež Janez Pavel II. je svojo prvo okrožnico „Redemptor hominis“ (Človekov Odrešenik) poslal katoličanom in »vsem ljudem dobre volje« že po petih mesecih papeževanja. Če pomislimo, da so zadnji papeži izdali prvo okrožnico približno eno leto po izvolitvi, nas hitrica novega papeža preseneča. Govori nam o izredno dinamičnem pontifikatu pa tudi o pomembni zadevi, ki je ležala njenemu avtorju na srcu in jo je moral čimprej razodeti.

Kakor je presenetljiva izvolitev prvega Slovana; in to iz „vzhodnega bloka“ za papeža, tako je v marsičem posebna tudi vsebina njegove prve okrožnice.

Predstavili bomo najprej pomembnejše teme okrožnice, nato pa bomo skušali posneti njene najvažnejše smernice za katoličane in tudi za druge ljudi.

O čem okrožnica razpravlja?

Na kratko moremo reči, da okrožnica obravnava tiste predmete, ki so s cerkvenega stališča za rešitev današnjega človeka odločilni.

1. Na začetku okrožnice Janez Pavel II. počasti svoje zadnje prednike, Janeza XXIII., Pavla VI. in Janeza Pavla I. S prevzemom njihovih

imen za svoje papeško ime, pravi, je hotel pokazati, da z ljubeznijo **prevzema dediščino** njihovih pontifikatov, prav tako pa nauk 2. vatikanskega koncila. Ta dediščina mu bo »nekakšen prag«, s katerega bo »šel prihodnosti naproti«; pri tem pa ga bosta vodila »brezmejno zaupanje in poslušnost Duha« (člen 2).

Toda, čeprav bodo pota, na katera je usmeril Cerkev omenjeni koncil in Pavel VI., izjavlja novi papež, »še dolgo obvezna, se vendar upravičeno sprašujemo, ko stopamo v ta novi čas: Kako naj gremo naprej? Kaj naj storimo, da se bomo v novem adventu Cerkve ob dejstvu, da se izteka drugo tisočletje, približali tistemu, ki ga sveto pismo imenuje „Očeta na veke“?« (7). S tem je Janez Pavel II. nedvoumno napovedal, da ima konec drugega tisočletja za »novi advent Cerkve«, novi prihod Cerkve v svet, in da bo on kot vrhovni poglavar Cerkve **trasiral tudi njeno svoj-sko pot**. Ta novi advent papež utemeljuje, kot bomo videli, z usposobljenostjo Cerkve za odrešensko služenje današnjemu svetu in s posebno potrebo tega sveta prav na koncu drugega tisočletja po tem služenju.

Papežev optimizem in napoved svojske poti Cerkve sta presenetljiva. Pri zadnjih papežih zdaleč nista bila tako izrazita.

2. Današnja Cerkve ima okrožnica za »**pripravnejšo za nalogo, da odrešuje vse« ljudi** (4).

Za večjo usposobljenost Cerkve priča njena »vedno globlja zavest« o sebi in o odrešilnem poslanstvu (3), zrelost v razločevanju duhov današnjega sveta, osredotočenost h Kristusovemu odrešenskem dogajanju v njej, notranja utrjenost in odprtost za dialog z vsemi ljudmi „dobre volje“, zблиžanje z drugimi krščanskimi Cerkvami (4). Za to sposobnost govori »nov zagon v življenju Cerkve, ki je močnejši kot pojavi dvoma, razkroja in krize« in ki ga je povzročil 2. vatikanski koncil. Cerkev je danes »bolj zedinjena v občestvu apostolata«, kar zlasti potrjujejo njene mnogovrstne »zborne ustanove«, kot so škofovska sinoda vesoljne Cerkve, škofijske sinode, duhovniški sveti, pastoralni sveti, združenje laikov itd. (5).

3. Poslanstvo cerkve je potem »kar najbolj potrebno današnjim ljudem« (11). Današnji svet namreč doživlja »**najkrutejšo dramo človeškega bivanja**« (15).

Prvo dejanje drame: »današnjega človeka ogrožajo ravno tiste stvari, ki jih je sam napravil« (15).

Človekov fizični obstoj ogrožajo »preteče one-

snaženje naravnega okolja«, neprestani oboroženi spopadi, »možnost samouničenja z uporabo atomskega, hidrogenskega, neutronskega in podobnega orožja« (8), gladovanje mnogih itd.

Človekov duševni in duhovni svet ogrožajo »mnogovrstne, četudi pogosto ne naravnost zaznavne manipulacije, kar se dogaja po vsej organizaciji skupnega življenja, po sistemu proizvodnje, po pritisku sredstev družbenega obveščanja«. Človek postaja »suženj lastnih proizvodov«, zapada »uporabniški civilizaciji«, prevladovanje t. i. gospodarskega napredka usmerja »vse človeško življenje k enostranskim in manjšim potrebam in duši ter razkrajja družbene skupnosti, konča pa s tem, da se zaplete v lastne težave in zgrešenosti«. Zgolj materialistična civilizacija »obsoja človeka na suženjstvo« (16).

Ker so dela človeških rok postala sredstva za odtujevanje človeka in sredstva ogrožanja, povzročajo v posameznikih in v človeški družini »zavesten ali podzavesten strah pa občutek ogroženosti« (15).

Drugo poglavje drame so krivice in trpljenje, ki so jih razni diktatorski režimi, šovinizmi, neokolonializmi itd. povzročili ali jih povzročajo ljudem. »Priče smo koncentracijskim taboriščem, nasilju, mučenju, terorizmu, in vidimo, kako vznikajo podobne diskriminacije« (17).

Krivice nastajajo masovno zlasti s kršitvijo človekovih pravic. Ta kršitev je »neverjeten boj človeka proti človeku«. Papež obširneje obravnava kršitev pravice do verske svobode in do svobode vesti ter spodbija stališče, da »ima samo ateizem domovinsko pravico v javnem in družbenem življenju, medtem ko so – po nekakšnem načelu – do vernikov komaj strpni ali z njimi ravna kot z državljani drugega razreda« ali jih celo »oropajo vseh državljanskih pravic« (17).

Stanje človeka v sedanjem svetu je daleč od pravičnosti in socialne ljubezni, pač pa »narašča nebrzdana in mnogovrstna sebičnost«, gospodovalnost, uživaželjnost itd. (16).

Vzrok za človekovo bivanjsko ogroženost, za trpljenje in krivice, za »strahotno situacijo« današnjega človeka je »**moralni nered**« v posameznikih in v svetu (16).

4. Očitno velja za dramatično situacijo današnjega sveta, kar uči sv. pismo: Stvarstvo je »povdruženo ničevosti« (Rimlj 8,20) ter »zdihuje in trpi v porodnih bolečinah« (Rimlj 8,22) pa »željno pričakuje razodetje božjih sinov« (Rimlj 8,19), odrešenja (8).

»Človekov Odrešenik« (1) in »Odrešenik sve-

Papež Janez Pavel II. je maševal v Varšavi na največjem trgu. Tam so pripravili posebno tribuno z oltarjem.

ta« je Kristus. On se je s svojim učlovečenjem »nekako združil z vsakim človekom« in je s tem dvignil človeka »k dostojanstvu brez primere« (8). Okrožnica večkrat dokazuje odrešenje človeka in njegovo dostojanstvo s Kristusovo združitvijo z njim po učlovečenju.

Kristus v skrivnosti odrešenja »človeka« nanovo »izraža« in na neki način nanovo ustvarja (10). On je namreč rešil ljudi »izvirnega greha in vseh grehov človeške zgodovine, zmot razuma, volje in človeškega srca« (1) ter podeljuje božjo otroštvo, kar pomeni »tisto moč, ki človeka znotraj spreminja« in »je počelo novega življenja« za ta svet in za večnost (18).

Papež močno poudarja pomen Kristusovega odrešenja za človekovo življenje na tem svetu. Po njem postaja človek v srcu pravičen in svoboden, se srečuje z ljubeznijo, najde smisel svojega življenja, doseže polno zavest svojega dostojanstva, ima odprte oči in ljubeče srce za druge ljudi itd., skratka, z močjo tega odrešenja človek more »najti sebe« (12).

5. Z odrešenjem se je Kristus združil z vsakim človekom in se je zedinil s »**konkretnim, zgodovinskim človekom**« (13).

Okrožnica zgovorno opisuje »dejanskega« človeka in prepričuje, da se Kristusovo odrešenje in cerkveno poslanstvo nanaša nanj. Gre za človeka, trdi, »ki ima neponovljivo resničnost svojega bitja in delovanja, razuma in volje, vesti in srca... lastno zgodovino svojega življenja in lastno zgodovino svoje duše«, ki ima najrazličnejše potrebe časnega življenja, ki »piše svojo zgodovino tako, da se z drugimi ljudmi združuje po številnih vezah, navadah, razmerah, družbenih strukturah«. Gre za človeka, čigar razmere se neprestano spreminjajo. Ta enkratni človek je stalno nagnjen h grehu in dela zlo, hkrati pa nenehno hrepeni po resnici, po dobrem in lepem, po pravici in ljubezni: »v sebi trpi razdvojenost, iz katere izvirajo tolikeri in tako številni razdori v družbi« (14).

Kristus je z učlovečenjem in odrešenjem »edinstveno in neponovljivo proniknil v skrivnost človeka in je stopil v njegovo srce« (8). Papeževa razlaga Kristusovega proniknjenja v konkretnega človeka, človeško tako dojemljiva in simpatična, ni sama sebi namen. Hoče biti utemeljitev za to, da Kristusova Cerkev more in mora odreševati sedanjega konkretnega človeka.

6. Kristus si je »v skrivnosti odrešenja pridružil Cerkev« (18). Zato »Cerkev živi lastno življenje, ki ga zajema iz Kristusa« (17) in ima »lastno naravo« (4) in »lastno dejavnost« (21), odrešenjsko. »Kristus je trdno počelo in stalno središče poslanstva Cerkve« (11).

Kristusovstvo usposablja Cerkev, da je »kot zakrament ali znamenje in orodje za notranjo povezavo z Bogom in za edinstvo človeškega rodu« (7), da »stalno uresničuje in obnavlja Kristusovo združenje z vsakim človekom«. Cerkev je zato tukaj, da bi po njej »vsak človek našel Kristusa, da bi Kristus slehernemu spolnil življenjsko pot z močjo resnice, prorojevalke človeka in sveta, z močjo, ki jo vsebujeta učlovečenje in odrešenje, in spolnil z ljubeznijo« (13).

Zategadelj je Kristus »glavna pot Cerkve«: »je naša pot k Očetu in je pot k slehernemu človeku« (13).

V smislu Kristusovega učlovečenja in odrešenja pa je tudi človek »na neki način prva pot, ki jo mora Cerkev hoditi pri izvrševanju svojega služenja; on je prva in osnovna pot, ki jo je odprl Kristus in ki se stanovito vije po skrivnosti učlovečenja in odrešenja« (21).

Ker si je Kristus v skrivnosti odrešenja Cerkev pridružil, »mora biti Cerkev z vsakim človekom

tesno povezana« in to s konkretnim človekom, v njegovi posamični in družbeni, naravni in nadnaravni razsežnosti (18). »Cerkev ne sme zapustiti človeka; zakaj njegova ‚usoda‘, to je izvolitev, poklicanost, rojstvo in smrt, zveličanje in pogubljenje so najtesneje in neločljivo povezani s Kristusom« (14).

7. Okrožnica zavzeto opisuje odrešenjsko dejavnost Cerkve. **Cerkev daje ljudem tisto, kar jim nihče ne more dati – Kristusovstvo.** V tem je svojskost njenega poslanstva. Po Cerkvi more vsak človek »tako rekoč z vsem, kar je, stopiti v Kristusa«, more »si prisvojiti in sprejeti vso resnico učlovečenja in odrešenja« (10).

Cerkev posreduje ljudem Kristusovo milost, s katero more priti »vsakdo do svoje zrele človečnosti« (21).

»Nedoumljivo Kristusovo bogastvo« razširja Cerkev v svetu in srcih zlasti z oznanjevanjem evangelija, s prerajanjem z zakramenti in s služenjem v ljubezni (prim. 19–21).

Vsak ud Cerkve ima »svoj dar«, ki ga je prejel po Svetem Duhu in s katerim po Kristusovem zgledu »služi tudi drugim« (21).

Prav tako pa papež **utemeljuje dejavnost Cerkve za totransko dobro človeka** in za odpravo »najkrutejše drame človeškega bivanja« v našem času.

Cerkev oznanja dostojanstvo človeške osebe, je »varuhinja svobode«, ki je »pogoj in temelj resničnega dostojanstva človeka« (12), je odločna branilka človekovih pravic pred državnimi totalitarizmi, s čimer tudi skrbi za mir v svetu. Cerkev stalno uči, »da je treba delati za skupno blaginjo« in s tem vzgaja dobre državljane (17), dela za pravičnost in ljubezen med ljudmi ter navaja k življenju po moralnem redu (prim. 16 in 21). Ni povezana z nobeno družbeno ureditvijo in zato more služiti vsakemu človeku, poleg tega pa je »znamenje in zaščita presežnega značaja človeške osebe« (13).

Zaradi združenja Cerkve s Kristusom in zaradi njene odrešenjske sposobnosti, posebej zaradi svojske sposobnosti za osvobajanje današnjega človeka, »ne more Cerkve nihče ustaviti... Cerkev ne more ostati neobčutiljiva za vse tisto, kar služi resničnemu dobremu človeku, prav tako pa ne sme biti brezbrizna za ono, kar njegovemu dobremu škoduje« (13). Cerkev mora skrbeti »za prihodnjo človekovo usodo na zemlji in torej tudi skrb za potek vsega razvoja in napredka nujno spada k njeni službi« (15).

Kaj okrožnica naroča?

Naročila okrožnice hitijo zlasti h katoličanom, marsikatero pa je naslovljeno tudi na druge ljudi. Vsa hočejo vsaj posredno mobilizirati ljudi za osvobajanje današnjega sveta.

1. Janez Pavel II. v svoji okrožnici večkrat **pozove katoličane, naj poglobijo zavest glede odrešitjskega poslanstva Cerkve in krščanskega poklica**. Lepo k temu nagiba tudi naslednji stavek: »Če se hočemo res zavedati te skupnosti božjega ljudstva..., moramo imeti pred očmi predvsem Kristusa, ki vsakemu članu te skupnosti nekako pravi: ‚Hodi za menoj‘ (Jan 1,43)« (21). **Hoja za Kristusom** pomeni vztrajno sožitje s Kristusom po veri, upanju in ljubezni, po poslušanju njegove besede, po prejemanju zakramentov in po sodelovanju z njim pri odreševanju sveta.

Nenehna vira krščanskega življenja sta zakramenta evharistije in pokore. Nujno je zato »vztrajati in vedno napredovati v evharističnem življenju in pobožnosti ter duhovno rasti v evharističnem okolju«. Zakrament pokore pa je skladno s človekovo zavestjo krivde in z zahtevami vesti »sredstvo, ki človeka nasiti s tisto pravičnostjo, ki jo daje Odrešenik« (22).

Vsak kristjan, ki je res Kristusov učenec, bi moral biti tesno povezan z Marijo (22).

Vse naloge svojega življenja moreta kristjan in Cerkev mojtrovati, če molita. Zato papež pravi: »Ne čutim le potrebe, temveč pravo in nujno dolžnost, da vsa Cerkev vneto in vsak dan več moli« (22).

Nekatere cerkvene stanove poziva okrožnica k zvestobi. Zakonci naj bodo zvesti nerazvezljivi zakramentalni zvezi in gradnji družinske skupnosti ter vzgoji otrok. Duhovnike spomni na zvestobo njihovemu poklicu, redovnike pa vabi k zvestobi »zaročniški ljubezni do Kristusa« ter ustreznemu apostolatu (21).

2. **Sodelovanje kristjanov pri Kristusovem odrešitnem delu** imenuje okrožnica »kraljevski poklic« (21). Vsak kristjan ga je deležen in vsak ga je dolžan opravljati (18).

»Kraljevski poklic« zahteva od kristjana neprestano zorenje v kreposti (21).

Odrešitjska zavest kristjanov »mora biti in ostati prvi vir ljubezni do Cerkve, kot tudi ljubezen s svoje strani utrjuje in pogloblja to zavest« (3).

Udje Cerkve bi se morali temeljito zamisliti ob naslednjem načelu okrožnice: »Vsaka pobuda le

toliko koristi za resnično obnovo Cerkve in samo toliko pomaga, da se širi pristna ‚Luč, ki je Kristus‘, kolikor korenini v ustrezni zavesti tako poklicanosti kakor odgovornosti za tisto posebno, edinstveno in neponovljivo milost, po kateri vsak kristjan v občestvu božjega ljudstva gradi Kristusovo telo. To načelo je glavno pravilo vsega krščanskega življenja in delovanja: apostolskega, pastoralnega, notranjega in družbenega«. Držati se »ga mora papež nič manj kot vsak škof«, potem »duhovniki, redovniki in redovnice. Po njem morajo uravnavati svoje življenje zakonci in starši, možje in žene različnih stanov in poklicev«. To načelo »nalaga dolžnost, da vsak zahteva od sebe prav tisto, k čemer je bil poklican« (21).

Odrešitjsko poslanstvo zahteva trdno edinost in sodelovanje med kristjani. »Trebaja je..., da se vsi, ki hodimo za Kristusom, zberemo in združimo okoli njega... Moremo in moramo doseči ter pred svetom izpričati svojo povezanost: ko oznamo Kristusovo skrivnost, ko jasno kažemo na božjo in človeško razsežnost odrešenja in ko se z neutrudno vztrajnostjo borimo za tisto dostojanstvo, ki ga je vsak človek dosegel in ga stalno more osvajati v Kristusu« (11).

Prav potreben je tudi opomin, da je nujna »temeljna edinost glede podajanja verskega in nramnega nauka«, saj ta edinost »oblikuje v osnovnih potezah življenje vse Cerkve«. Papež jo zahteva posebej od teologov in pastirjev Cerkve (19).

Različni ‚darovi‘ udov Cerkve in njenih skupnosti ne škodijo, pač pa koristijo edinosti Cerkve, da so le v službi njenega poslanstva. Zato naj delajo, npr. škofije, »s polno zavestjo svoje identitete in lastnega značaja v vesoljni edinosti Cerkve« (5).

Za izredno pomembno dejavnost Cerkve ima papež katehezo, »predvsem pa temeljno družinsko katehezo«. K ustreznemu oznanjevanju spodbuja duhovnike, redovnice, redovnike, starše, znanstvenike, literate, zdravnike, tehnike itd. »Naj bodo iskreni do resnice, kjerkoli jo najdejo, naj druge zanjo vzgajajo ter jih navajajo, da bodo zoreli v ljubezni in pravičnosti« (9).

Okrožnica večkrat nagiba k delu za bližanje z drugimi kristjani, k ekumenizmu.

3. Pri delu za **osvoboditev današnjega človeka** moramo kristjani danes »svoje misli in svoja srca še bolj« usmeriti h Kristusom in odrešitjski skrivnosti, »saj je v njej vprašanje o človeku obseženo s posebno močjo resnice in ljubezni« (18).

Roke

*Objemam roke,
ki nekoč v svetlobi
prinašale so
cvetje.*

*Objemam ---,
čeprav s slepilom
skrivale so v dobroti
trnje.*

Francé Lokar

Današnja Cerkev se mora »stalno zavedati, v kakšnih razmerah človek živi. Zavedati se mora njegovih sposobnosti... , mora biti pozorna tudi na nevarnosti, ki prete človeku... Skratka: vedeti mora vse, kar nasprotuje procesu počlovečenja« (14).

Zaradi služenja človeku se moramo katoličani »približati veličastni dediščini človeškega duha, ki se je izrazila v vseh religijah, približati vsem kulturam, vsem ideologijam, vsem ljudem dobre volje« (12). »Plemenito je, če smo pripravljeni razumeti vsakega človeka, preiskovati vsak sistem, da bi pritrdili vsemu, kar je pravilno« (6).

Cerkev mora potem stalno dialogizirati »z vsemi ljudmi dobre volje« o tolikih nevarnostih, ki prete današnjemu svetu (16), prav tako pa z njimi »nenehno ugotavljati«, ali se v praksi izvršuje deklaracija o človekovih pravicah (17).

4. Vse ljudi dobre volje papež vabi k »temeljni potrebi«, ki je danes ta, »da človek skrbi za človeka, za njegovo človečnost in prihodnjo uso do ljudi na zemlji« (15).

Pogumno poziva okrožnica vse k »resničnemu spreobrnjenju mišljenja, volje in srca«. Za spremembo krivčnih družbenih in gospodarskih struktur, za osvoboditev človeka je to danes zlasti potrebno (16).

Človek se ne bi smel poganjati za to, da bi »imel več«, pač pa za to, da bi »bil več«, ne da bi smel postati »suženj stvari, suženj gospodarskih sistemov in suženj svojih proizvodov... Etika ima prednost pred tehniko, oseba pred stvarmi in duh pred snovjo« (16).

»Moralni nered, ki ga zasledimo v vsem svetovnem stanju, nujno zahteva drzne in učinkovite rešitve, ustrezne pristnemu človeškemu dostojanstvu«. Začetek tega reševanja je: »sprejeti in poglobiti čut za moralno odgovornost, ki si ga mora osvojiti vsak človek« (16).

Po načelu solidarnosti bi morale razvite dežele ustvariti »primerne ustanove in mehanizme,« da bi pomagali narodom v razvoju« (16).

Državne oblastnike papež opominja, da se skupni blagor države »uresničuje le tedaj, ko se državljanom zagotovijo njihove pravice... Ta pomen države pa se ne uresniči, če družba ali ljudstvo nista moralno udeležena pri izvrševanju oblasti, kar se zgodi, ko neka skupina podvrže svoji oblasti vse druge državljane« (17).

Papež tudi v imenu vseh ljudi, ki verujejo v Boga, roti »vse, ki kakorkoli urejajo družbeno in javno življenje, naj spoštujejo pravice vere in Cerkve. Ne prosim«, pravi, »za kakšno izredno milost, temveč za spoštovanje osnovne pravice« človeka (17).

Sklep

Janez Pavel II. je s svojo prvo okrožnico razkril **odrešenjsko smiselnost in nujnost Cerkve za današnji svet, identiteto krščanskega prizadevanja za človeka na koncu drugega tisočletja.**

Okrožnica ‚Človekov Odrešenik‘ je napisana v takšni veri, ki gore prestavlja (prim. Mt 17,20), v veri, da je resnična rešitev današnjega človeka, tudi od njegove »najkrutejše drame«, v Kristusu in da je delo Cerkve za osvoboditev tega človeka nujno. Za to ne zadostujejo zgolj naravni mesijanizmi, znanost, gospodarski napredek, ideologije itd. Ti lahko človeku celo škodujejo, če Kristusovo odrešenje izključujejo.

Okrožnica je napisana v nalezljivem zaupanju v moč Cerkve za reševanje današnjega sveta, v njeno kristusovstvo, in v sposobnost kristjanov, da učinkovito delajo za njegovo osvoboditev.

Okrožnica izžareva priganjajočo ljubezen do Kristusa, odrešilnega dela Cerkve in do današnjega človeka.

Z naukom okrožnice in tudi s svojo vero, zaupanjem in ljubeznijo **nam je katoličanom sedanjí papež pokazal pot v sledečih letih. In ne samo nam.**

Štefan Steiner

Duhovni ekumenizem

Delo za popolnejšo edinost med kristjani je naloga vseh kristjanov, ne samo nekaterih gorečnejšev in tistih, ki so zaradi svoje duhovniške službe posebej odgovorni za Cerkev. Kristjani smo namreč skrivnostni organizem z mnogimi udi in le če vsi udje, še tako neznatni, opravljajo svojo nalogo, more organizem rasti, se vsestransko krečiti in dosegati harmonično popolnost ter tako izpolnjevati svoje poslanstvo.

Drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor, ki je močno prežet z ekumensko mislijo, to dolžnost posebno jasno naglašava v odloku o ekumenizmu: »Skrb za obnovitev edinosti je stvar celotne Cerkve, tako vernikov kakor pastirjev, in zadeva vsakogar po njegovi lastni zmožnosti« (E 5).

Najpomembnejše in vsakomur najbližje sodelovanje za popolnejšo edinost med kristjani predstavlja duhovni ekumenizem, ki je »duša vsega ekumenskega gibanja« (E 8). Zato je duhovni ekumenizem naša velika skupna naloga.

Spreobrnjenje srca in svetost življenja

V duhovni ekumenizem spada najprej spreobrnjenje srca. Ljudje smo namreč po svoji naravi nepopolni in nagnjeni h grehu. Vse življenje ostajamo taki. In vendar smo poklicani k popolnosti in vse večji svetosti, da bi mogli postati deležni božjega življenja. K temu nas vabi Kristus, učlovečeni Bog, ki je prav zato postal človek, da bi ob njem in z njim mi mogli na neki način postati Bog, kot se radi izražajo vzhodni cerkveni očetje.

Zato je potrebno nenehno spreobračanje. Kristjani bi se naj pogosto zazirali v Kristusa, v njegovo svetlo podobo, in bi naj skušali po tej podobi izpopolnjevati svojo lastno podobo ter tako rasti v drugem Kristusa.

Ob tem je treba z vso iskrenostjo ugotavljati in priznavati lastne napake, grehe, strasti in jih vsak dan znova izkoreninjati, posebno še tiste, ki otežujejo ali naravnost onemogočajo življenje v skupnosti. Treba si je z vso vztrajnostjo prizadevati za pridobitev potrebnih kreposti, posebno tistih, ki usposabljaajo za življenje v družbi in katerih vrh je ljubezen. Ljudje smo namreč družbena bitja, živeti moramo drug ob drugem, drug z

drugim, kar pa ni mogoče brez ljubezni. Zato je tudi Kristusova glavna in pravzaprav edina zapoved zapoved ljubezni. Če si pridobimo to krepost, smo za vse pripravljeni, postali smo resnično bogu podobni.

Le tako lahko uresničujemo edinost med kristjani. Prežeti s krepostjo ljubezni smo pripravljeni na odpuščanje, drug drugega spoštujemo, medsebojno si pomagamo, drug drugemu služimo, živimo kot bratje in sestre v Kristusu.

To pa je že svetost življenja, ki nas po Kristusovi obljubi v popolni meri čaka v onstranstvu. Ena največjih značilnosti tega življenja je medsebojna edinost, edinost med svetimi ljudmi, ki prehaja v edinost s troedinim Bogom.

Odlok o ekumenizmu upravičeno naglašava: »Vsi verniki naj se zavedajo, da bodo toliko bolj pospeševali in celo izvrševali zedinjenje kristjanov, kolikor bolj bodo težili po čistem evangelijskem življenju. Čim tesnejše bo njihovo združenje z Očetom, Besedo in Svetim Duhom, tem pristrčneje in tem lažje bodo mogli pospeševati medsebojno bratstvo« (E 7).

Molitev

Edinost med nepopolnimi ljudmi, tudi med kristjani, Kristusovimi posnemovalci, je velik božji dar. S svojim nenehnim spreobračanjem in življenjem po evangeliju kličemo ta dar medse, vendar moramo zanj še posebej moliti.

Molitev je že sama po sebi zedinjevanje z Bogom, s tem pa tudi z ljudmi. Kdor je namreč zedinjen z Bogom, ne more biti razprt z ljudmi, ko pa je Bog naš skupni Oče, Odrešenik in Posvečevalec vseh, ki smo ustvarjeni po božji podobi.

Kristus pa je še posebej naročal: »Prosite in se vam bo dalo« (Mt 7,7). In je zagotavljal: »Ako boste Očeta kaj prosili v mojem imenu, vam bo dal« (Jan 16,23).

Sam je dal zgled, za kaj naj posebno molimo: »Sveti Oče, ohrani v svojem imenu one, ki si mi jih dal, da bodo eno kakor midva... A ne prosim samo zanje, ampak tudi za tiste, ki bodo po njihovi besedi vame verovali, da bodo vsi eno, kakor ti, Oče, v meni in jaz v tebi, da bodo tudi oni v nama eno, da bo svet veroval, da si me ti poslal« (Jan 17, 11.20-21).

Edinost je za Kristusa tako velika vrednota, da je sam zanj molil, in to v slovesnih trenutkih poslavljanja od apostolov, svojih prijateljev in

sodelavcev. Zato naj bi za edinstvo med nasledniki apostolov in vsemi kristjani z vsem zaupanjem molili tudi mi. Velika in žalostna razdeljenost med kristjani nas mora naravnost vznemirjati ter nas vsak dan znova priganjati k taki molitvi, zasebni in javni.

Prav posebej so zaželeni, kot poudarja tudi odlok o ekumenizmu (E 8), skupne medkrščanske molitve, pri katerih sodelujejo pripadniki raznih krščanskih Cerkva in skupnosti. Take molitve so namreč že izraz temeljne edinstvi med kristjani in tako neke vrste pričevanje za Kristusa pred svetom, obenem pa so kar najbolj učinkovito sredstvo za še popolnejšo edinstvo, kot jo hoče Kristus.

Za pristno duhovnost

Z besedo pristnost označujemo pojave, dejstva, izdelke, pa tudi ljudi, ki se pokažejo v svoji prvotni resničnosti. Včasih je kaj težko dognati pristnost nekega pojave, posebno če seže v obdobje, ki je precej oddaljeno, ali pa, če je prostorska oddaljenost prevelika, da bi mogli osebno pregledati vire in se tako prepričati o pristnosti. Sodobni človek si vse bolj prizadeva, da bi dobil v svoje roke pristne informacije, izdelke, »originalne«. Še bolj je zainteresiran, ko gre za duhovne »izdelke«, ko skuša doseči v svojem iskanju za zadnjimi smisli življenja potešenost po večnem in absolutnem. Zato pač ne more človeka nič bolj razočarati v tem iskanju kot spoznanje, da je bil varan, ogoljufan za svojo lastno pristnost.

V vse bolj množičnem in zato toliko manj zavestnem hlastanju po dokaj cenjenih ponudbah včasih že kar brezvestnih »trgovcev na področju duhovnega zadovoljevanja človekovih potreb« je bitka za pristno duhovnost šele v svojem začetnem stadiju. Ob čedalje večjem številu tistih, ki si želijo obogatiti svoje duhovne obzorje z »Marijinimi prikazovanji«, da bi potešili svojo slo tudi na povsem tuzemeljskem področju, saj gre skoraj povsod za »grožnjo temu pokvarjenemu svetu«, in si tako vede ali navede iščejo alibi za svojo nesposobnost in včasih tudi zavestno nepristno duhovnost. Kar naj bi storili sami, prepuščajo »nadnaravnim silam« in tako zadostijo svojemu mazohističnemu in sadističnemu gonu. V takem

Sklep

Ne vemo povsem jasno, kakšno vsekrščansko edinstvo hoče Kristus. Vemo pa, da moramo pri uresničevanju te edinstvi sodelovati tudi mi. K temu sodelovanju nas kliče Kristus, veliki Zedinjevalec.

Naša velika in neodložljiva naloga je predvsem spreobrnjenje srca in svetost življenja ter nenehna zaupna molitev.

Čim zvesteje bomo to nalogo spolnjevali, tem bolj se bomo zraščali s Kristusom in med seboj in tem bolj bomo tudi mi soustvarjali vesoljno edinstvo ene same Kristusove Cerkve.

Stanko Janežič

ozračju je kaj razumljivo, da razumna beseda ne najde odmeva, saj je človek dovteten bolj za »zgodbe« kot za resno poglobljeno razmišljanje. K temu prispevajo svoj delež seveda »ljudski pridigarji«, ki nas kar zasipajo z verjetnimi, še bolj pa z neverjetnimi pripetljaji, posebno če gre za »uvoženo italijansko blago«, ki je že po tradiciji nepristno. Ko pri tem pomislimo, kako ljudje segajo po kičastih podobah, razglednicah za praznike, ko jim ni mar resnična umetnina, ko kupujejo na romanjih doma in v tujini zgolj kič, ki povrh tega vsega ni niti poceni, vemo, da smo »pristno duhovnost« nadomestiti z dvomljivo »pobožnostjo«. Le-ta se izživlja v čustvih, ki imajo le malo opraviti z resnično predanostjo Bogu v odgovori lastnemu hotenju. Tako smo priče lažne duhovnosti, ki se rada ponaša s količinskimi dosežki in meri svoje uspehe tudi dokaj nekritično v številu obhajil in nedeljkov. Mislim pa, da je hujše od tega sama miselnost, ki zamenjuje kakovost s količinstvo. Kakor ne gre zanikati količinstne vrednosti pobožnih vaj, je vendar treba upoštevati pri tem tudi kakovost, se pravi pristnost teh pobožnih vaj. Ne gre uspravati našega duha, ki se zadovoljen s samim seboj predaja samovšečni misli, češ da je zadostil »nekim« predpisom, pri tem pa je včasih kar hoté pozabil, da je »sobota zaradi človeka, ne pa človek zaradi sobote«.

Bitko za pristno duhovnost bi lahko začeli z geslom nemškega romantičnega pesnika Hölderlina: »duhovnik, a ne človek«. V naš čas prihaja to geslo s svojo vsebino nekako takole: v neki dunajski anketi med srednješolci iz leta 1963 so

zapisali mladi ljudje, da je duhovnik posrednik med Bogom in človekom, da je ločen od sveta, in končno dodali, da duhovnik zato, ker je duhovnik, ni več človek, ali nasprotno: čimbolj je duhovnik človeški, tem manj je duhovnik. Razdalja med Bogom in človekom naj bi bila po tej še predkoncilski anketi nepremostljiva. Zato naj bi se mladi človek odločil, ko se odloča za duhovniški poklic, tudi za svoj notranji obraz: služiti Bogu, služiti človeku. Oboje ni mogoče združiti. Seveda je evangelij živo nasprotje takšnega pogleda na krščansko duhovnost, ki združuje vertikalo s horizontalo in hkrati pričuje za nujnost povezanosti obeh resničnosti. Žal pa je krščanska duhovnost prerada poudarjala vertikalo, da bi se dobronamerno izognila nevarnosti horizontale, ki je premnogokrat zadušila rast v Bogu, ker tudi sama ni znala najti pravega razmerja do sveta in človeka. Ni se hranila ob vertikali, zato ji je spodrsnilo. Vendar utegne biti, tako vidimo danes, vertikalna pobožnost nevarnejša, ker je prej enostranska in se zadovolji prehitro s farizejevo izjavo (Lk 18, 12). Prav tu je za slovenske razmere značilna »tercijalska« pobožnost, ki jo pozna že Prešeren in ima še danes slabšalni pomen.

Kolikšnega pomena za resnično krščansko duhovnost je stik s svetom in pravilno razmerje do njega, nam pove Teilhard de Chardin še pred koncilom in njegovim dokumentom o Cerki v sedanjem svetu: »Mislim, da svet ne bo prisluhnil krščanskemu upanju vse do tedaj, dokler ne bo krščanstvo prisluhnilo upanju Zemlje«. Skrb za pravo duhovnost je skrb za človeškost in človečnost: »Ako kdo pravi: »Ljubim boga«, pa sovraži svojega brata, je lažnik. . . Kdor namreč ne ljubi svojega brata, ki ga je videl, kako more ljubiti Boga, ki ga ni videl?« (1 Jan 4, 20). Morda je Janez XXIII. tisti kristjan današnjega časa, ki pove največ človeku sodobnega sveta: njegova globoka, nehlinjena pobožnost je bila hkrati globoko človeška, v njem so ljudje začutili Boga, ker je znal biti človek. Zato je pač napačno, če mislimo, da moremo razumeti evangelij v njegovi svetobežnosti, ne v njegovi naravnosti na človeka in svet, saj je Bog stopil na svet in postal človek in ne nasprotno, da bi človeka povzdignil k sebi. Toda takrat, ko je sam postal človek, je povzdignil človeka in mu dal pravico do božjega otroštva.

Vendar se moramo ogniti še eni nevarnosti, ko hočemo krščanski duhovnosti postaviti evangeljske temelje in ji vrniti njen resnični in ne narejeni obraz. Kristjan se kaj hitro zave, da je »odrešen«,

da je »izvoljen«, končno, in to je nevarno, da ima zato prednost pred drugimi ljudmi. Gotovo ima v iskanju končnega cilja, tako gledamo iz njegovega zornega kota, boljše pozicije kot tisti, ki še ni »odrešen« v pomenu, da še ni krščen (po Kristusovem odrešenjskem dejanju je vsak človek v nekem smislu že odrešen, četudi še ni krščen). Vendar pa je gotovo, da v božjem gledanju na človeka kristjan nima nobenih prednosti pred drugače verujočim, ali celo neverujočim. Če velja evangeljski stavek: »... ko boste videli Abrahama in Izaka in Jakoba in vse preroke v božjem kraljestvu, sebe pa izgnane venkaj. In prišli bodo od vzhoda in zahoda in severa in juga in bodo sedli za mizo v božjem kraljestvu. In glej, so zadnji, ki bodo prvi, in so prvi, ki bodo zadnji« (Lk 13, 28–29), potem ga je treba razumeti tudi v tem širšem pomenu, ne zgolj v ožjem, ko se obsodba nanaša samo na izraelsko ljudstvo. Gre pri tem za dejstvo, da nihče ne more zagotoviti sebi dokončne in zadnje uresničitve odrešenjskega dejanja, temveč je po evangeliju in cerkvenem nauku jasno, da je ta dokončnost vedno v božjih rokah. Zato mora kristjan zreti v svojo prihodnost z negotovostjo, z zavestjo, da mu je lahko odvzeto, kar mu je bilo enkrat dano. Pristnost krščanske duhovnosti se kaže torej v zavesti te negotovosti, hkrati pa pove, da se kristjan enači z vsakim človekom, da mu je vsak človek resnični brat, da med njim in drugače mislečimi ni razdalj, saj so vsi, po njegovem gledanju, v enakem položaju pred zadnjo skrivnostjo. Končno je to izpovedano v stavku: »Ne sodite, da ne boste sojeni« (Mt 7, 1).

Motil bi se, kdor bi mislil, da je Cerkev sama sebi namen. Prav tako bi se motil, kdor bi mislil, da je Cerkev posebna skupnost v svetu in se od njega mora razlikovati. Cerkev je poslana v svet, da služi svetu s svojim oznanilom. Koncil je hotel izraziti resnično podobo Cerkve, ko je izjavil, da si Cerkev prizadeva za neokrnjenost človeške osebe in pravično rast človeške družbe. Človek z dušo in telesom, s srcem in vestjo, z razumom in voljo, je središče njenega zanimanja in njenih prizadevanj (prim. CS 3). Zato, pa ne samo zato, je treba premostiti prepad med naravo in nadnaravo, med človeškimi in božjimi krepostmi. Ko si človek prizadeva, da bi uresničil v sebi podobo popolnega človeka, se hkrati že sreča z božjimi krepostmi. Prav zato je koncil lahko izjavil, da ni mogoče, tako lahko pojasnimo, ločiti Boga od njegovega sveta. Cerkev se mora za to spoznanje nedvomno zahvaliti evangeliju. Le v delu za člo-

veka in svet raste njena duhovnost v vedno bolj pristno krščansko duhovnost.

Pri tem pa moramo opozoriti na pomembno koncilsko novost, ki seveda ni novost v smislu prvič odkrite novosti, temveč ponovno odkrite. Ko spregovori koncil o uboštvu Cerkve, se znova postavlja na evangelijska tla ter odkrije v svojem oznanilu evangelijsko sporočilo ubogim: »Blagor ubogim v duhu, zakaj njih je nebeško kraljestvo« (Lk 6, 20). Bogastvo odtuja je človeka njegovega namenu, le smisel za uboštvo omogoča stik s pristno podobo človeka. Zato je Kristus neprestano opozarjal na prvine uboštva, na njegovo prednost pred bogastvom, sam je živel revno od rojstva do svoje smrti. Hotel je preprečiti, da bi bogati oznanjali evangelij ubogim. Frančišček Asiški, ta najboljši poznavalec evangelija, je bil bogat in je postal ubog, da bi bogatim mogel govoriti o uboštvu. Zato ne more nihče, kdor resno jemlje svoje krščanstvo, iti mimo problema uboštva v življenju. Moremo sicer še vedno razlikovati med materialnim in duhovnim uboštvom, moremo še vedno izigrati z ozirom na »blagor ubogim v duhu« duhovno uboštvo na račun materialnega. Vendar je vedno bolj res, to sedaj vemo ob pojavu Taizéja in Kalkute matere Terezije, da je duhovno uboštvo nujno povezano z materialnim. Ali ne pravi Kristus pri Lk 4, 19: »Le ubogim se blagovest oznanja?« Toda evangelijsko ubog je človek predvsem tedaj, ko se zave svojega greha. Bogati farizej Simon pač ni razumel grešnice, ki je Kristusu mazilila noge. Zato velja: Veliko je ljubila, zato ji je veliko odpuščeno (prim. Lk 7, 47). Vendar je pri tem pomembno tudi spoznanje grešnice, ki se zaveda svojega notranjega uboštva pred Bogom in spoznanjem »pravičnega« farizeja, ki mu ni dano razumeti evangelija, prav zato, ker je grešil s svojo »pravičnostjo« (beri: s svojim dozdevnim notranjim duhovnim bogastvom).

Nadaljevanje koncilskega sporočila o Cerkvi ubogih je prav gotovo zasedanje južnoameriške škofovske konference v Puebli, kjer je Cerkev javno priznala v svojem sklepnem dokumentu, da se ni »dovolj poistila z ubogimi«. Začutila je, da prav istenje z bogatimi kazi njeno duhovnost, ji odvzema pristnost, je ne istoveti z ubogimi, katerim hoče Kristus oznanjati svoj evangelij.

Če bi kdo utegnil pomisliti, da je pokoncilsko duhovnost pristna zato, ker se je vrnila k virom evangelijske duhovnosti, je prav tako res, da je ta duhovnost dinamična, se oblikuje v vsakem času po znamenjih tistega časa, da išče neprestano v

situacijah sveta in človeka svoj še pristnejši izraz in le tako more, ko raste v Bogu, pričati za Boga.

Nihče torej ne more pomirjen izjaviti, da je našel pristno duhovno podobo svojega krščanstva. Vedno znova in znova po mora iskati, prav v iskanju, v nepotešenosti tega iskanja se bo bližal zadnji, eshatološki pristnosti evangelijske in krščanske duhovnosti. Hkrati pa bo našel svojo duhovnost, ki je enkratna, neponovljiva, samo njemu lastna, zato pa za vse iskalce resnice vabljiva.

Jože Rajhman

Biti odveč

Menda ni za človeka bolj bolečega občutka, kakor ga izražata besedi »biti odveč«, če hočemo reči, da je človek odveč. Da je neka stvar odveč, ni nič čudnega, ker pač stvar mora človeku za nekaj rabiti in če mu za nič ne rabi, je nujno odveč. Človek ne ve, kaj naj z njo še počne. Zato jo odvrže, da propade. Res pa je, da se tudi v tem primeru vsiljuje vprašanje, ali ne bi mogla stvar, ki nam je postala nepotrebna, rabiti še komu drugemu, ali je bilo nujno, da smo jo zamenjali z drugo, boljšo, ali smo izbrali najprimernejše mesto, kamor smo jo odvrgli. Najprimernejše mesto, kdò danes še sploh pomisli na to. Saj imamo povsod smetišča, tako da bo kmalu naša zemlja eno samo smetišče ali gnojišče. Ne smili se nam nihče, ki mora zaradi takšnega ravnanja trpeti, kaj šele, da bi se nam smilila zemlja, ki jo spreminjamo v vse kaj drugega kakor v vrt, ki bi bil prijeten za oko in izvir zdravja za življenje. Kakor koli že, gotovo je vprašanje tudi ob stvareh, kaj v resnici pomeni, če nam postanejo odveč in jih nekje odvržemo, porabništvo namreč nujno vodi v neupravičeno odlaganje stvari »na smetišče«, kakor pravimo. Vendar dobi izraz »biti odveč« žgoč pomen takrat, če pri tem mislimo na človeka.

Seveda bi kdo utegnil reči, da človek nujno prav tako kakor stvar postane nekoč odveč, da se postara in odigra svojo življenjsko vlogo. Ko se to zgodi, postane drugim nepotreben, je lahko samo še v napotje. Ne preostane mu nič drugega, kakor da čaka na smrt in da tudi ljudje nanj tako

gledajo. Toda človek ni stvar, človek je oseba, ki živi predvsem zato, da se uresniči kot človek, kot nekaj enkratnega in neponovljivega, pri čemer smo drug od drugega odvisni in drug drugemu v oporo. Zato bi človek nikdar ne smel čutiti, da je odveč, kajti čeprav ne more več opravljati tistih nalog, kakor jih je opravljal včasih, zaradi tega njegovo življenje še ni brez smisla. Pa tudi drugim ne bi smel biti v napotje, če nimajo od njega več tiste koristi, kakor so jo imeli nekoč. Vsak človek ima kot človek, kot oseba svoje dostojanstvo in vrednost, ne glede na to, ali ima kdo od njega še vidne in neposredne koristi ali ne.

Drži, da človek ne more biti vedno na isti način drugim potreben. Vprašanje pa je, ali lahko kdaj rečemo o njem, da je popolnoma nepotreben. V takem primeru bi gledali nanj kot na porabniško blago. Človek je lahko drugim še zelo potreben, čeprav jim je na videz le v breme. Ljudi vežejo med seboj nevidne vezi in vplivi. Brez njih bi se znašli v praznem prostoru, obubožali bi, postali bi v marsikaterem pogledu nečloveški. Pomislimo samo na vrednost vsega tistega, kar komu storimo dobrega, čeprav niti malo ne moremo pričakovati povračila. Ali ne dosežeta dobrota in ljubezen v takem primeru svojega vrhunca? Ne pozabimo na zgled in izkušnje, na življenjsko modrost, na mnoge nevidne vrednote, ki prihajajo v svet preko človeka, ki so mu sicer popolnoma odpovedale življenjske moči. Kdo ve, za kaj vse moramo biti hvaležni človeku, ki se mu zdi, da njegovo življenje nima več smisla? Zato smo v resnici dolžni storiti, kar le moremo, da ne bo kdo v naši sredi imel občutka, da je samo še v napotje. Resnična ljubezen do človeka nam bo pokazala načine in sredstva, kako naj to storimo, kako naj komu preženemo misli, češ da je odveč, kako naj mu pokažemo, da ga imamo radi, da nam je naravnost potreben. Včasih zadostuje zelo malo, prijazna beseda, smehljaj, pozornost v takšni ali drugačni obliki. Drugič pa se bomo morali bolj posvetiti takšnemu človeku, če bomo hoteli doseči, da nas bo razumel. Slej ko prej bomo gotovo občutili, da smo tudi sami ob takšnem ravnanju postali srečnejši in notranje bogatejši. Preizkušeno pravilo namreč pravi, da se človek najlaže otrese črnogledosti in obupa, če skuša osrečiti druge, če komu skaže posebno dobroto.

Zakaj sploh o tem razmišljamo?

K temu nas silijo nekateri pojavi, ki dajejo slutiti, da je »biti odveč« postalo žgoče vprašanje.

Danes ni več nobena redkost, da kdo doživi visoko starost. Zato pa se nujno množijo tudi

Ena izmed zanimivih risb Ivana Trinko.

primeri, ko stari ljudje čutijo, da so celo svojim najbližjim samo v nadlego, da ti komaj čakajo na njihovo smrt. Saj je razumljivo, da gredo mladi ljudje po svetu, da odhajajo v mesta. Ni pa razumljivo, da na svoje starše pozabijo, da jim je škoda vsakega časa, ki bi ga posvetili njim, da ne najdejo nobenega načina, kako bi jim vsaj včasih pokazali, da so jim hvaležni, da jih imajo radi, da jim nikakor niso odveč. Priznati moramo da je sicer za stare ljudi danes veliko bolj poskrbljeno, kakor je bilo včasih. Toda človek ne potrebuje samo kruha, temveč tudi pozornosti, ljubezni, posebno od tistih, ki so mu najbližji, za katere se je morda kdaj na izreden način žrtvoval. Navadno niti ne zahteva veliko, samo malo ljubezni, pismo, nekaj besed, malenkost, ki pa ni malenkost. Kako srečni so stari ljudje, če jih ne muči občutek, da so odveč ali le v napotje.

Občutka, da so odveč, pa nimajo večkrat le stari ljudje, temveč ga lahko imajo tudi mladi, če trpijo zaradi pomanjkanja ljubezni. Napadalnost, brezvoljnost in obup so dokazi, ki zgovorno pričajo, da trpijo tudi mladi ljudje zaradi podobnih občutkov, kakor jih srečujemo običajno pri starih. Res pa je, da zaradi njihove mladosti niti ne pomislimo na globlje korenine tistega, kar opazimo na površju. Obsojamo njihovo ravnanje, ne vprašamo pa se po vzrokih, najmanj po tem, ali nismo tudi sami zanj odgovorni. Nekoliko se morda zdrznemo takrat, ko mlad človek stori dejanje, s katerim na poseben način vznemiri svoje okolje, ko se poda na pot zločina in samomora. Vendar se tudi v tem primeru najbrž nihče iz njegove bližnje okolice ne vpraša, kaj je sam storil, da bi se tisto »strašno« ne zgodilo.

Celo najmlajši, otroci so včasih popolnoma nezaželeni in čutijo že zgodaj, da so odveč, da so ovira za stvari, ki bi si jih kdo veliko bolj želel kakor otroke. In če otrok v družini nima tega občutka, pa ga lahko dobi takoj, kakor hitro zapusti svoj družinski krog, ko se npr. znajde na dvorišču, ki ga obdajajo stanovanjski bloki. Ubogi otroci, kaj morajo vse slišati, če se hočejo nekoliko sprostiti. Ni čudno potem, da pride do najraznovrstnejših vozlov že v otrokovi duši. Zopet večkrat samo obsojanje, a otroci bi potrebovali le nekoliko več resnične ljubezni in razumevanja, ne pa bolj ali manj jasnega dopovedovanja, da so odveč, nepridipravi. Tudi še tako pisane igrače in urejena igrišča ne morejo nadomestiti topline srca.

Občutek, da je kdo odveč, ni nobena redkost. Ne moremo pa ga razložiti preprosto s pomanjkanjem vere v Boga, ki je vendar človeku vedno blizu in ga nikoli ne zapusti. Bog se je namreč približal človeku kot učlovečeni Bog in mu dal zagotovilo svoje ljubezni v Kristusu. Zato se tudi danes redno približa človeku in mu zagotavlja svojo ljubezen po drugem človeku. Človek na poseben način lahko občuti božjo ljubezen po človeški ljubezni. Ne moremo se torej izgovarjati na Boga in tako opravičevati za tisto, kar bi morali sami storiti. Nasprotno, vera nam mora biti spodbuda za iskreno ljubezen do bližnjega, za ustvarjanje takšnega okolja, v katerem ne bo nihče imel občutka, da je odveč. Bog je tam, kjer je ljubezen. Ob vsakem občutku, da je kdo odveč, in pojavih, ki ga dajejo slutiti, bi si morali zastaviti vprašanje, koliko smo zanje odgovorni.

Vekoslav Grmič

Edvard Kardelj-Krištof

Čeprav smo vedeli, da je hudo bolan, nas je obvestilo o njegovi smrti v nedeljo, 11. februarja 1979 težko prizadelo. Jugoslavija in še posebej Slovenija je z njim izgubila človeka, ki je znal voditi in utemeljiti boj za našo narodno in socialno osvoboditev.

Izšel je iz delavskih razmer, ki so mu bile usmeritev in vodilo vse življenje. Že v rani mladosti je našel pot v vrste Komunistične partije, ki mu je dala podlago za uspešen razvoj v vodenju delavskega gibanja. Socialna revščina, s katero se je moral otepati v mladih letih, mu je bila klic v boj za ekonomsko in socialno osvoboditev delavca in kmeta. Čutil je nujo in potrebo po politični prebuditvi in organizaciji delovnega človeka, ki ga je bilo treba usmeriti iz odvisnosti takratnih meščanskih političnih strank. Naglo se je uveljavil kot odličen teoretik in praktik, ki je znal s pisano in govorno besedo odlično analizirati zgodovino in konkretne razmere. Vselej je z uspehom našel in nakazal ustrezne idejne in politične rešitve.

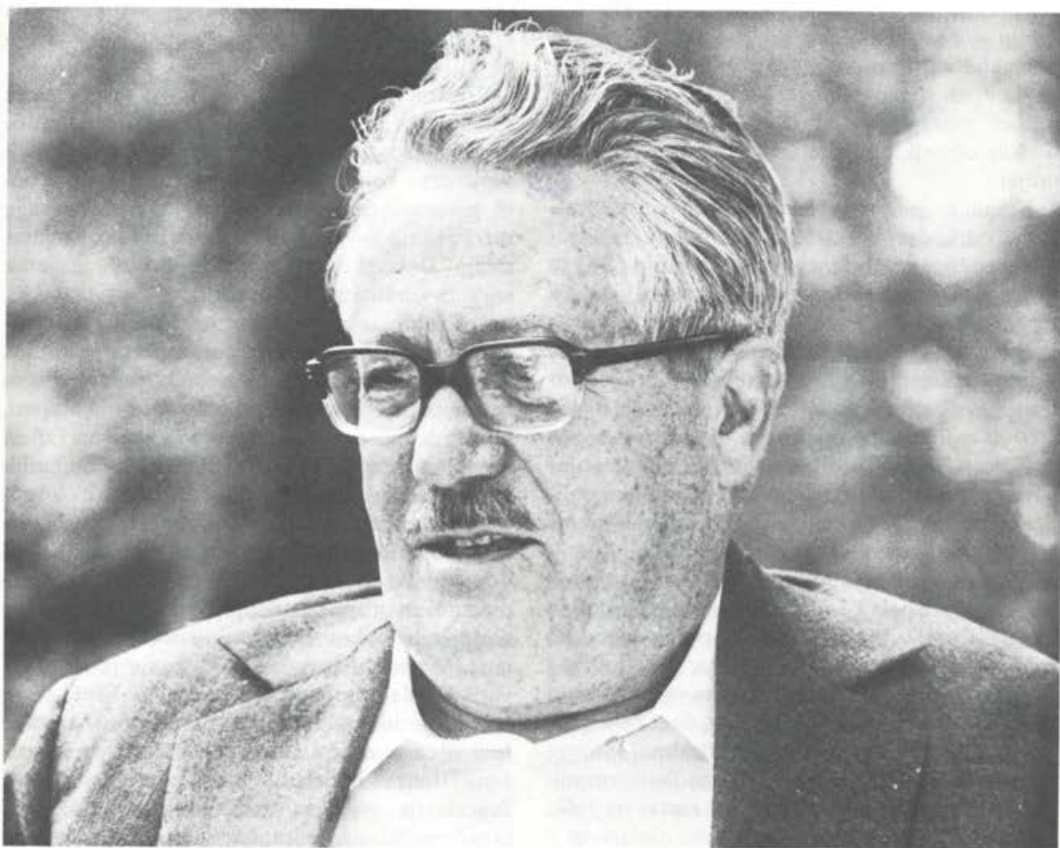
Njegova velika zasluga je, da je z razlago razvoja slovenskega narodnega vprašanja pokazal, kako so slovenske meščanske politične stranke zavozile slovensko narodno samostojnost in končno pristale v Dravski banovini. V državi pa je vladal centralizem in unitarizem, daleč od priznanja narodne suverenosti in upoštevanja najosnovnejših socialnih pravic delovnega človeka. Predvojni meščanski režimi, zlasti JNS in JRZ, so globoko pogazili narodne in socialne pravice. Za izhod iz političnega in socialnega izkoriščanja je v svoji knjigi Razvoj slovenskega narodnega vprašanja nakazal usodno povezanost pri rešitvi narodnega vprašanja s političnim in revolucionarnim prizadevanjem delovnega ljudstva. V predgovoru k prvi izdaji knjige leta 1939 je naglasil: »Zgodovina nam dokazuje, da so imela narodna gibanja tem odločnejši in revolucionarnejši značaj in da so dosegla tem večje uspehe, kolikor tesneje so bila naslonjena na široke ljudske plasti kmetov in delavcev ter z njimi na napredne tokove v družbi«. S tem je tovariš Kardelj nakazal politično pot, ki se je bistveno razlikovala od tedanje politične prakse.

Politično delo tovariša Kardelja je v tistih časih dajalo ton ljudskofrontnemu gibanju in povezo-

vanju, kasneje, na predvečer vojne katastrofe bivše Jugoslavije pa tudi povsem konkretnemu sodelovanju Komunistične partije z drugimi ustanovnimi skupinami Osvobodilne fronte.

V veliki meri je torej Kardeljeva zasluga, da nas je narodna nesreča 1941 našla pripravljene in sposobne organizirati uspešen narodnoosvobodilni boj. Spominjam se njegovega nastopa na prvem zasedanju Vrhovnega plenuma OF, ki je bilo 15. junija 1941 v Ljubljani, Dermotova 11, pri tovarišu Miru Jeršiču, ravno teden dni pred napadom Nemčije na Sovjetsko zvezo. Do napada na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 se je OF

razkosanja države in še posebej Slovenije med tri okupatorje. Nakazal je politični razvoj enotne Protiimperialistične fronte, ki z organizacijo obojestrane vstaje preraste v Osvobodilno fronto slovenskega naroda. Na podlagi dialektične metode je izhajal iz razčlenitve zgodovinskega razvoja, zlasti pa vzrokov za popolno vojaško neučinkovitost in propad države. Razložil je takratno gospodarsko in politično stanje ter nakazal odgovornost meščanskih političnih strank, ki so se vrstile na oblasti in povzročile popolno nemoč in neučinkovitost v obrambi države. Le-te so zakrivile popolno politično letargijo delovnih množic, ki so

imenovala še Protiimperialistična fronta. Tovariš Kardelj-Krištof je imel na tem prvem zasedanju Vrhovnega plenuma glavni referat. Prinesel ga je zalepljenega v ovitek knjige. Vsebina njegovega poročila je bila temeljita razčlenitev predvsem slovenske preteklosti, vzrokov narodne nesreče, v kateri smo se znašli z okupacijo, razkroja in

bile odrinjene v kapitalistično izkoriščanje. Ljudsko in narodno suverenost je do kraja zatrl vsedržavni unitarizem na temelju grobega centralizma in hegemonije. Rešilni izhod je tovariš Kardelj videl v Osvobodilni fronti, ki naj postane ljudska in vsenarodna politična organizacija. Ob politični utrditvi Osvobodilne fronte je treba opraviti vse

potrebne priprave za oborožen boj z okupatorjem.

Nagel razvoj političnih in vojaških dogodkov, zlasti z napadom Nemčije na Sovjetsko zvezo, je močno približal začetek oboroženega boja in formiranje prvih partizanskih enot. Tovariš Kardelj je bil v tistem času osrednja vodilna osebnost pri organizaciji osvobodilnega boja, tako v slovenskem kakor tudi v širšem jugoslovanskem merilu. Težka in tvegana so bila takrat ilegalna potovanja. Tovariš Kardelj pa je bil veliko na poti. Po organizaciji začetkov osvobodilnega boja na Slovenskem se je podal na zelo naporno ilegalno potovanje preko Zagreba in Beograda v Vrhovni štab, ki je bil takrat na partizanskem ozemlju Srbije v že osvobojenem Užicu in se kasneje pomaknil v Bosno. Iz tistega časa Užičke republike je znan njegov članek Narodno osvobodilni odbori morajo postati resnični začasni nosilci ljudske oblasti, objavljen v Borbi, ki jo je takrat urejal.

Kmalu se je tovariš Kardelj zopet vrnil v Ljubljano, od koder je sodeloval pri vodenju in širjenju narodnoosvobodilnega boja. V juniju 1942 je odšel na slovensko osvobodeno ozemlje, kjer je v Rogu doživel znano roško ofenzivo, v kateri so Italijani hoteli uničiti partizansko gibanje. Kljub težkim udarcem, saj je takrat divjalo preko Notranjske, Kočevja, Suhe krajine in Roga okrog 50.000 italijanskih vojakov, se okupatorju ni posrečilo uničiti osvobodilnega gibanja in zajeti njegovega vodstva. S trezno besedo in zdravim političnim preudarkom je tovariš Kardelj veliko prispeval k ponovni utrditvi osvobodilnega boja.

V pozni jeseni 1942 sta v težkih ilegalnih razmerah prispela v Ljubljano tovariša Kardelj in Kidrič. Čeprav je ob pomoči domačih narodnih izdajalcev besnel okupatorjev teror, smo takrat s tovarišema Kardeljem in Kidričem opravili vrsto pomembnih srečanj in sestankov. Srečanja s tovarišem Krištofom so ostala nepozabna. Mojstrsko je znal razčleniti razvoj dogodkov, oceniti položaj, ki je za osvobodilni boj nastal po roški ofenzivi in v zaradi terorja z žico obdani in z barikadami prepreženi Ljubljani. Na podlagi njegovih in Kidričevih izvajanj je prišlo do sklepov in zaključkov, potrebnih v tistem usodnem času, v katerem je bilo treba znati plavati in vzdržati proti toku nasilja. Jasno in preprosto je tovariš Krištof analiziral, ocenjeval in pretresal predloge za novo utrditev organizacij Osvobodilne fronte in partizanskih enot širom Slovenije, vse v povezavi z zunanjimi frontnimi in političnimi dogodki.

V Ljubljani je bilo treba utrditi politično mrežo OF, organizirati sredstva za oskrbo partizanov z vsem potrebnim sanitetnim in intendantskim materialom. Potrebna je bila pomoč žrtvam terorja. Preudarno in tehtno je tovariš Kardelj opozarjal na nastop domačih narodnih izdajalcev in njihovo povezavo z okupatorjem. V težkih ilegalnih razmerah se je 6. novembra 1942 udeležil tudi četrtega zasedanja Vrhovnega plenuma OF, ki je takrat opravljal tudi že vlogo Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora. Na tem zasedanju sta s tovarišem Kidričem podala izčrpno poročilo in razčlenitev razvoja narodnoosvobodilnega boja in širšega vojaškega ter političnega dogajanja v svetu. Vrhovni plenum je sprejel podana poročila in potrdil nakazani razvoj narodnoosvobodilnega boja.

Tovariš Krištof je sodeloval tudi v pripravah za ustanovitev in organizacijo Delavske enotnosti, ki je imela v začetku novembra 1942 v Ljubljani svojo prvo konferenco. S tem je dobila v praktični povezavi že ustvarjena enotnost delavskega razreda tudi svojo organizacijsko obliko. Organizacija Delavske enotnosti je postala začetek enotnih sindikatov v Sloveniji.

Iz Ljubljane je vodila tovariša Kardelja ilegalna pot zopet na slovensko partizansko ozemlje in kasneje v Bosno. Bolj iz osebnih spominov sem se več dotaknil njegovega delovanja v Ljubljani, ob prvih začetkih organizacije in vzpona OF in kasneje v jeseni 1942, ko je bilo treba ob hudih posledicah roške ofenzive vzdržati pritisk okupatorja in utrditi že uveljavljene pozicije osvobodilnega boja. Po prihodu v Bosno je tovariš Kardelj v že osvobojenem Jajcu začel z intenzivnimi pripravami za drugo zasedanje AVNOJ, na katerem se je že izoblikovala nova jugoslovanska državnost. V novo državotvorno življenje je vtikal tovariš Kardelj ogromno svojega dela. Ni bil samo teoretični utemeljitelj nove državnosti, temveč tudi njen praktični ustvarjalec. Skupaj s tovarišem Titom se je nenehno boril za priznanje nove Jugoslavije. Njegova stalna skrb pa je še prav posebno veljala teoretičnemu razpravljanju in praktičnemu oblikovanju narodnoosvobodilnih odborov v pogojih NOB in kasnejšemu preraščanju v nove organe ljudske oblasti. Oblikovanje nove zakonodaje, organizacija nove ljudske oblasti, ki je rasla iz ruševin vojne, in začetek nove socialistične izgradnje so bili veliko Kardeljevo prizadevanje ob koncu vojne.

Že proti koncu vojne in neposredno po osvoboditvi je bilo potrebno doseči priznanje nove

Jugoslavije in njeno predstavitev v svetu. Tovariš Kardelj je z velikim prizadevanjem sodeloval tudi v tej smeri.

Ustavna izgradnja nove Jugoslavije in sploh celotna ustavna ureditev, od koncipiranja prve ustave do vseh nadaljnjih, je v veliki meri delo prav tovariša Kardelja.

Končno je treba posebej naglasiti, da je bil tovariš Kardelj med prvimi pobudniki in utemeljitelji naše samoupravne družbene ureditve. Delavsko samoupravljanje v vseh oblikah proizvodnje, trgovine in v javni službah naj po njegovih zasnovah v vedno večji meri zamenjuje funkcije državne oblasti in jo nadomešča z organi samoupravljanja. Na tem področju je razvil obsežno teorijo in nenehno spremljal tudi družbeno prakso. Na temelju samoupravnih odnosov je razvil teorijo in prakso združenega dela. Zakon o zdru-

ženem delu je v veliki meri plod njegovega ustvarjalnega prizadevanja.

Tovariš Kardelj je veliko vodilno sodeloval tudi v naši zunanji politiki. V uveljavljanju nove Jugoslavije v svetu, pred Združenimi narodi, v boju za pravične meje in v politiki neuvrščenosti je vtakano ogromno Kardeljevega dela. Njegova skrb je bila dosledno prizadevanje za utrditev politike miroljubne koeksistence. Ob tovarišu Titu je bil tovariš Kardelj med najvztrajnejšimi sodelavci, ki je nosil veliko breme pri utrjevanju politike neuvrščenosti, za mir in miroljubno sožitje.

Ko ob njegovi prerani smrti gledamo na njegovo ogromno delo, moramo priznati, da smo z njim izgubili človeka, ki se je ves razdal za ustvaritev nove socialistične Jugoslavije.

Stane Kovač

O psihologiji samoupravljanja

V načinu mišljenja in v ravnanju ljudi se vedno odražajo družbene razmere. Vsak čas in vsaka družba zahtevata svojo miselnost in svoje obnašanje. Naivno ter napak bi bilo misliti, da to ne velja za tako pomembne in globoke družbene spremembe in dogajanja, kot jih prinaša sistem socialističnega družbenega samoupravljanja. Morda bo celo prav nasprotno bolj držalo: malokateri družbeni sistem ima že po svoji naravi v samem bistvu vtakano potrebo po določeni miselnosti in življenjski naravnosti. Brez samoupravne miselnosti in naravnosti njegovih nosilcev, torej nas vseh, namreč tudi samoupravljane kot sistem ne more dobro in prav zaživeti.

Prav gotovo je samoupravni sistem pri nas družbenoekonomsko, ustavno in pravno v bistvenih potezah že trdno zasidran in uveljavljen. Pa se vprašajmo, ali je enako zasidran tudi v naši miselnosti. Tu seveda ne gre za to, da se ne bi zavedali, da živimo v samoupravni družbi. To vsi dobro vemo. Toda samoupravna miselnost pomeni še vse več kot to: pomeni namreč mišljenje in ravnanje, s katerim bo naša udeležba v samoupravnih odnosih dobila poln smisel in vsebino. Samoupravljanje nam daje zgodovinsko priložnost, da sami odločamo in soodločamo o rezultatih našega dela in ustvarjanja v celoti. Bolj kot kdaj prej postajamo subjekti družbenega dogaja-

nja in s tem gospodarji lastnega življenja in lastne usode. In bolj kot kdaj prej je seveda od nas samih odvisno, ali bomo znali uporabiti to zgodovinsko priložnost in uresničiti možnosti, ki nam jih daje. Samoupravljanje nam omogoča, da odločamo. A k temu, da bomo pravilno odločali, moramo prispevati sami. Zdaj, ko ni več vprašanje, ali odločati ali ne, postane toliko bolj pomembno vprašanje, kako odločati. Dobro odločanje pa je vsebinsko določilo samoupravljanja, ki ga ne bomo mogli uresničiti, če ne bomo miselno in dejavno pripravljene na to.

Seveda miselnosti ni mogoče spreminjati čez noč. Smo šele na začetku družbenega procesa, ki utegne biti še kako dolgotrajen in dinamičen. Zato najbrže ne moremo in tudi ne smemo kategorično in s priokusom vsevednosti postavljati kakšnih dokončnih pravil o tem, kdaj je naše mišljenje in delovanje samoupravno in kdaj ni. Preuranjeno bi bilo postavljati na čisto določeno mesto stvari, ki jih bosta po vsej priliki postavila šele čas in razvoj.

Verjetno pa bi bilo še bolj narobe, če bi ves ta razvoj prepustili stihiji. Res je, da samoupravljanje že samo po sebi spreminja načine mišljenja in dejavnosti. Smisel samoupravljanja pa je, da postaneta takšno spreminjanje in takšen razvoj zavestna. Samoupravni odnosi nasprotujejo tako pasivnosti kot stihijnosti, temeljiti morajo na načrtnem in zavestnem odločanju. To pa pomeni, da si moramo vendarle ustvariti sodbo o tem, kakšne so pravzaprav glavne zahteve pri mišlje-

nju in ravnanju, s katerima želimo uresničevati samoupravno vlogo v polnem pomenu besede.

Povedali smo že, da s samoupravljanjem prevzemamo bolj kot kdaj poprej skrb za svojo usodo v lastne roke. S tem se izpopolnjujejo stare človekove sanje o tem, da bi lahko vsakdo odločal o sebi in o svojem delu. A hkrati s prevzemanjem usode v lastne roke, hkrati z možnostjo svobodnega odločanja, prevzemamo in sprejemamo tudi odgovornost, ki je večja kot je bila kdaj prej. Samoupravljanje nam daje možnost odločanja, hkrati pa nam nalaga odgovornost, ki je ni več mogoče preložiti na tuja pleča in ji ubežati. Zadovoljni smo lahko, da gradimo prelomno družbo, v kateri je dana možnost odločanja vsem. S tem pa postajamo tudi sami odgovorni za svoje odločitve. Nihče ne odloča namesto nas, a tudi nihče ne bo odgovarjal namesto nas. Kot je v samoupravni družbi odločanje prvič v zgodovini domena vseh, tako je tudi v njej prvokrat nemogoče ubežati odgovornosti.

Prva in morda najpomembnejša značilnost samoupravne miselnosti je torej *svobodnost* in z njo povezana *odgovornost pri odločanju*. Prav te nujne povezanosti pa se še premalo zavedamo. Pogosto se sliši še vedno, češ »bodo že drugi speljali namesto nas« in »nam bodo že pomagali, če se bo obrnilo na slabo«. Tu se še vidi ukoreninjenost preživele mentalitete: nekdo drug odloča, za njegova pleča in za njegovo odgovornost se bomo lahko skrili. Vendar to ni več mogoče; narobe, v samoupravljanju se moramo spoprijeti z dejstvom, da neizbežno postajamo nosilci odločitev. To pomeni, da odločamo in da za odločitve tudi odgovarjamo. Premagati je treba usedline avtoritarne miselnosti, po kateri nekdo odloča in odgovarja, drugi pa samo izpolnjuje ukaze. Samoupravna miselnost napoveduje boj dvema boleznima našega časa – prvič manipuliranju z ljudmi ter ukazovanju, drugič pa bežanju pred odgovornostjo. Oboje, tako brezvestno manipuliranje kot tudi brezvestno izpolnjevanje ukazov in prelaganje odgovornosti, predstavlja enega od najhujših virov zla v zgodovini in v današnjem času in zares humana pridobitev samoupravljanja se kaže v tem, da že v kali onemogoča eno in drugo.

Odnosa od odgovornosti in odločanja kajpak ne gre obravnavati samo načelno in deklarativno. V vsakdanji praksi in zlasti v medosebnih odnosih se hitro izkaže, ali odločamo samo zaradi odločanja, ali pa zares v svoje in v dobro drugih. Neprecenljiv pomen pa ima tukaj vzgoja: samo iz kritične, samostojne in odgovorne mladine bo

vstala družba, ki bo samoupravnemu sistemu znala dati pravo vsebino.

Ob razmišljanjih o samoupravljanju kmalu dojamemo staro resnico, ki se je vsakodnevno spet premalo zavedamo: ni napredka brez rizika, brez tveganja. Človekovo življenje je boj za srečo, ki si jo lahko – kot pravi pokojni tov. Kardelj – vsak ustvari le sam, nihče drug mu je ne more prinesiti. Če si ne izborimo pravice do odločanja, bomo ostali odvisni od drugih, naše življenje pač ne bo moglo biti popolnoma srečno. Toda s pravico do odločanja si samo odpremo vrata k sreči. Vrata so odprta, a pot si moramo poiskati sami. Poiskali jo bomo le, če bomo znali odločati dobro in pravilno.

Odgovornost, o kateri smo govorili, nam nalaga, da odločamo dobro. Sadove lastnih odločitev, tudi slabih, bomo morali požeti sami. Nihče nam ne bo mogel v »zadnjem trenutku« priskočiti na pomoč, če bomo slabo gospodarili – čeprav se zdaj to včasih še vedno tudi dogaja. Samoupravno odločanje potemtakem zahteva *zrelost in premišljenost*. Poskrbeti moramo, da bodo naše odločitve uspešne. Še tako dobro vpeljana samoupravljanje prav nič ne pomaga, če so odločitve slabe in slabe vsekakor bodo, če ne bodo utemeljene in premišljene.

Vendar tudi demokratičnost, sprejemanje odgovornosti in premišljenost ne zadoščajo za uspešno samoupravljanje. Odločanje ne more imeti uspeha, če nismo zanj prav »oboroženi«, če ne razpolagamo z ustreznimi sposobnostmi in znanjem. Dobro lahko odločimo le, če vemo za razloge, ki govore v prid ali pa v škodo možnih odločitev. *Informiranost o razlogih odločanja in znanje* sta torej naslednja pogoja, brez katerih ne more biti samoupravnega odločanja v pravem pomenu besede. Samo družba, ki zna uveljavljati in prenašati znanje, lahko uspešno gradi samoupravne odnose.

Še nekaj velja razmisliti. Naše odločitve velikokrat ne zadevajo samo nas samih, marveč tudi druge. Svoja mnenja ter interese torej moramo vsklajati z mnenji ter interesi drugih. Navsezadnje še vedno drži reklo, da več ljudi več ve. Da bo pa naše znanje in znanje drugih lahko prišlo do izraza, moramo biti po eni strani kritični do drugih in pripravljeni pošteno povedati, kar mislimo, po drugi strani pa moramo biti tudi samokritični in pripravljeni upoštevati razloge in mišljenja drugih. *Medsebojno prilagajanje mnenj ter interesov in dogovarjanje* je spet pogoj učinkovitega samoupravljanja.

To postane tem bolj očitno, ko uvidimo, da so slabe odločitve, kjer vidimo korist le zase, ne vidimo pa splošnih koristi. TOZD, ki rešuje svoje težave z višanjem cen, vsekakor drugim ne koristi, a tudi sebi koristi le navidezno. Potlej, ko mu partnerji vrnejo z enako mero, je nenadoma lahko celo na slabšem kot prej: za svoje izdelke sicer dobi več kot prej, a stroški za njihovo izdelavo se povečajo še bolj. Ravnati tako, da bo vsem prav, ni samo bolj moralno, največkrat je tudi koristnejše.

Iz same narave samoupravljanja sledi, da moramo bistveno spremeniti celoten *odnos do dela, ustvarjanja in kulture*. Nekomu, ki sam odloča o rezultatih svojega dela, pač ne more biti vseeno, kakšni so ti rezultati. Kaj pa navsezadnje pomeni pravica razpolagati s sadovi dela, če teh sadov ni? Kaj pomeni biti subjekt v kulturnem ustvarjanju, v vzgoji in izobraževanju, če so kulturne stvaritve in vzgojni uspehi minimalni? Samoupravljanje nam omogoča, da o vsem tem odločamo, a velikokrat se obnašamo, kot da nam je presneto malo mar, za kaj se bomo odločili. Do dela, do ustvarjenih in kulturnih dobrin smo še vedno preveč indiferentni in neodgovorni. Kot da ni važno, kaj ustvarjamo. Pa je važno in še kako. Svet nas bo presojal in ocenjeval po dosežkih, ti pa bodo dobri le, če bomo imeli do njih pozitiven in odgovoren odnos.

Vidimo torej, da družbena preobrazba, ki jo pogojuje sistem samoupravljanja le ni in ne more biti samo preobrazba v družbenoekonomskem in pravnem smislu. Ta preobrazba zahteva vendarle tudi ustrezno preobrazbo v miselnosti ljudi, nosilcev samoupravljanja, torej nas vseh. Res lahko upravičeno še enkrat postavimo vprašanje, ali se dovolj zavedamo potreb, ki smo jih navedli: potrebe po zrelem in odgovornem odločanju, po večjem znanju, po medsebojnem prilagajanju interesov, po pozitivnejšem vrednotenju vseh vidikov dela in ustvarjanja? Najbrž ne bo zgrešena ugotovitev, da takšna preobrazba v miselnosti le še ni dosegla tiste ravni, ki so že kaže v preobrazbenosti družbenoekonomskih odnosov. In vendar si brez te druge preobrazbe, brez »posamoupravljenosti«
naše miselnosti ne moremo predstavljati, da bodo samoupravni odnosi zares tako pristni in vsebinsko polni, kot si želimo.

Kljub vsemu pa moramo ugotoviti in celo poudariti, da se je omenjena preobrazba – preobrazba v miselnosti – že začela in da se neustavljivo nadaljuje. O tem se kaj hitro prepričamo, če npr. pomislimo, kako tuje in nesprejemljivo se nam

Pot domov

*Grenka so
drevesa
brez sadov.*

*Brez dobrote
težka, grenka
je pot domov.*

Francè Lokar

danes kažejo družbeni odnosi in razmere, ki jih je naš razvoj že presegel. Razsežnosti samoupravnih odnosov so v resnici že postale okvir, v katerem poteka ne le naše delovanje, marveč potekajo v njem tudi že naše predstave in mišljenja. Vendar pa ta okvir vsebinsko še ni izpolnjen. V resnici se šele prebijamo do temeljnih obrisov miselnosti in naravnosti, ki naj postane praktično vodilo pristnega samoupravljanja. Z izkušnjami se bodo ti obrisi še oblikovali in utrjevali. Izkušnje bodo slej ko prej pokazale, da samoupravno odločanje ne more biti učinkovito, če ni zrelo in odgovorno, če ne temelji na znanju in usposobljenosti, na usklajevanju interesov in na pozitivnem odnosu do rezultatov dela in do kulturnih dobrin. Seveda pa se človek kot zavestno bitje ne more zanašati samo na izkušnje, njegova prednost je, da jih lahko predvidi in vključi v svoje načrte in v prakso.

Važno je vedeti, da samoupravljanje ne zahteva od nas nobenih nasilnih sprememb, nobenih enostranskih prilagajanj. Ne gre za to, da bi morali svojo osebnost podrediti potrebam samoupravljanja. Samoupravni sistem namreč ne potrebuje odtujene, neharmonične osebnosti, temveč avtentično osebnost, celega človeka. Samoupravljanje pomeni ravno družbeni odnos, ki je prilagojen in ki ga je treba prilagajati celoviti osebnosti, je odnos, ki odpira možnosti za razvoj takšne osebnosti. Ta razvoj pa ne bo tekel sam od sebe, sami ga moramo znati usmerjati. Z njim smo začeli veliko igro, ki nam lahko ogromno da, prav ničesar pa nam ne zagotavlja vnaprej. Njen izid je odvisen od nas.

Janek Musek

V službi življenja

Leto 1979 bo zapisano v zgodovini kot leto otroka. V kakšnem smislu? So se odrasli bolj zanimali za otroke in jim posvetili večjo pozornost, ker je Organizacija združenih narodov razglasila leto otroka? So otroci vsaj kje doživeli in občutili, da je ves svet obhajal leto otroka? Bodo otroci, ki so bili rojeni v letu otroka, zato bolj srečni? Se je z obhajanjem leta otroka kje na svetu za koga kaj spremenilo in premaknilo? Ali pa je bilo leto otroka leto besed, slovesnih izjav, prazničnih prireditev in lepih razstav, življenje pe je šlo svojo pot naprej in se zaradi leta otroka ni nič spremenilo?

Leto otroka je bilo pravzaprav v prvi vrsti namenjeno odraslim. Povsod po svetu so veliko govorili in pisali o otroku, objavljali knjige in fotografije, predvajali filme in igre, organizirali konference in simpozije, prirejali kongrese in srečanja. Domala pri vsaki družabni prireditvi so iskali povezavo z letom otroka. Naravnost ganljivo je bilo, s kakšno gorečnostjo in vnemo so se odrasli tu in tam zavzeli za leto otroka, kakor da bi hoteli nadomestiti nekaj zamujenega ali izgubljenega iz svojih otroških let ali pa pomiriti svojo vest, ker sicer premalo mislijo na otroke in se zmenijo zanje.

Otrok – simbol življenja

Naj je bilo leto otroka tako ali drugačno, presečilo se mu je združiti v zanimanju za otroke ves kulturni svet, brez ozira na narodne, verske, gospodarske, ideološke in politične razlike. Ljudje so se zavedeli, da je otrok nekaj vsem skupnega, simbol življenja, upanja in prihodnosti. Dokler se še rojevajo otroci, gre življenje naprej, vir življenja še ni usahnil. Otrok oznanja, da se življenju obetajoče odpirajo nove možnosti in nudijo nove razsežnosti. V otroku se življenje odkriva kot nastajanje, razvoj, rast in zorenje. Z vsakim rojstvom se pojavlja novo, sveže življenje, polno pričakovanja, notranjega zagona in odprtosti v prihodnost. Otrok je nosilec, priča in dokaz življenjske moči v človeški družbi.

Otrok pa je tudi stalen klic in opomin, da je življenju treba služiti, zanj skrbeti, ga negovati, hraniti, braniti in reševati. Kako dobro in nazorno vedo starši, posebno mati, kaj pomeni biti v

službi življenja! Brez dvoma prinaša služba življenju očetu in materi sreče, veselja, zadovoljstva, notranjega bogastva, saj je človek po naravi poklican v službo življenja. Oče in mati pa hkrati doživljata, da je ta poklicanost združena tudi z bolečinami in trpljenjem in da zahteva žrtve in odpovedi. V neki obliki se v vsaki službi življenju uresničuje evangelijska prilika o pšeničnem zrnu: »Če pšenično zrno pade v zemljo in ne umre, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu« (Jan 12,24). Kdor hoče biti v službi življenja, se mora žrtvovati, se razdajati, umirati. Vsako zemeljsko življenje je rast in razvoj, a hkrati tudi umiranje, kajti razvijanje življenja pomeni bližanje konca in smrti. Pri otroku navadno še nihče ne misli na to. Toliko bolj pa umiranje v službi življenja doživljajo starši. Tolaži jih zavest, da so ravno na tak način v službi življenja, da bodo živeli v svojih otrocih in da ne bodo ostali sami.

Družba v službi življenja

Ne samo starši, tudi družba v svojih različnih oblikah stoji v službi življenja, telesnega in duhovnega, življenja poedincev in rodov ter narodov, življenja vsega človeštva. Skrbeti mora za človeku primerno in ustrezajoče življenjsko okolje, za materialne dobrine, ki so potrebne za prehrano, stanovanje, delo, razvedrilo, medsebojno občevanje, za duhovne dobrine, ki so potrebne za izobrazbo, kulturo, znanstveni in moralni napredek ter za celotni razvoj človeške osebe in družbe. Končno je vse družbeno udejstvovanje, načrtovanje, organiziranje in medsebojno sodelovanje v službi življenja, njegovega posredovanja in ohranitve ter varstva, predvsem pa njegovega razvoja, napredka in obogatitve ter vsestranske izpopolnitve.

Ljudje, poedinci in družba, se vedno bolj zavedajo, da je človeško življenje vse nekaj drugega kakor pa le biološko-telesna dejavnost, jed in pijača, čutno doživljanje in uživanje ter posredovanje novega življenja v spočetju, rojstvu in prehrani otrok. Bistvena razsežnost človeškega življenja je duhovne narave. V spoznanju, vrednotenju in svobodnem odločanju, v izobrazbi, kulturi, znanosti, umetnosti, moralni in vernosti doživlja človek svoje dostojanstvo in življenjske vrednote. Kot človek ni samo telo, tako tudi ne živi samo od kruha. V službi duhovnega življenja pa je medsebojno sodelovanje v družbi še večje-

ga pomena kakor pa v službi telesnega življenja. Z vzgojo k odgovornosti in osebni zrelosti mora družba doseči, da se poedinci kot osebe čim bolj zavedajo svojih pravic in dolžnosti ter priznavajo moralni red, ki omogoča mirno sožitje. Kjer namreč ljudje ne priznavajo skupnih moralnih vrednot in temeljnega moralnega reda, je življenje prav tako ogroženo, kakor če so v nevarnosti materialni pogoji za življenje.

Ali bomo preživel?

Danes je domala povsod po svetu v ospredju vprašanje: Ali bomo preživel. Za nekatere je to vprašanje predvsem gospodarskega, socialnega in političnega značaja. Ob spoznanju, da je na voljo vedno manj surovin, da bodo naravni zakladi nekoč izčrpani, da je na svetu vedno manj prostora za človeka dostojno življenje, ob doživljanju omalovaževanja, podcenjevanja, zaničevanja in uničevanja življenja, spričo nasilja, terorizma, mučenja, umorov, splava, samomorov, zatiranja narodnih in verskih manjšin, preganjanja in vojn ter ob dejstvu, kolikor novega modernega orožja je ljudem na voljo, da se med seboj pobijajo in uničijo ta svet, je vprašanje več kot upravičeno. Za druge pa je vprašanje, ali bomo preživel, predvsem moralnega značaja. Zaradi vedno večje premoči moralnega zla in hudobije, nepoštenosti in preziranja temeljnih moralnih vrednot in zapovedi, razbrzdane sebičnosti in želje po neomejenem in brezobzirnem uživanju in izživljanju, tudi ob mamilih, ki človeku močno škodijo, se sprašujejo, ali ima človeštvo še dovolj duhovne in moralne moči, da bo preživel. Ali je dovolj zdravo, da ostane v službi življenja, ali pa vedno bolj propada, si samo piše smrtno obsodbo in koplje grob?

Še vedno sicer doživljamo, in leto otroka je to posebno nazorno pokazalo, kako v javnih manifestacijah in slovesnih izjavah vsi poudarjajo voljo do življenja, spoštovanje do njega in skrb zanj, njegovo varstvo in obrambo. Vsi pravijo, da hočejo biti v službi življenja ter prispevati k vsestranskemu razvoju in napredku. A vedno znova doživljamo neko čudno nedoslednost in razklanost. Dejanja ne ustrezajo besedam. Tisti, ki poudarjajo spoštovanje do življenja in trdijo, da mu hočejo služiti, večkrat istočasno življenje uničujejo, zastrupljajo, mu izpodrežavajo korenine, zasipavajo in zapirajo duhovne in moralne vire, iz katerih naj bi pritekla življenjska moč.

Istočasno ko se medicina na vse načine trudi, da ozdravi bolne in za kratek čas podaljša življenje ostarelih in neozdravljivo bolnih, se na veliko uničuje neroteno zdravo in obetajoče življenje v materinem telesu ali lahkomišlno preprečuje spočetje novega življenja. Istočasno ko si družba toliko prizadeva, da bi življenjski pogoji postali lažji in ugodnejši, da bi imeli vsi na voljo čim več materialnih dobrin, se načrtno razkraja poštenost in moralni red ter smešijo etične vrednote in dolžnosti, brez katerih ni človeškega življenja. Sodobna družba je bolna za neko življenjsko shizofrenijo. V besedah tako poudarja službo življenju, v načrtovanju, strukturah in ustanovah hoče pokazati, kako resno to misli, v dejanju in konkretnem odločanju pa je večkrat ravno obratno. V javnem mnenju sta zastopani in razširjeni obe smeri, druga poleg druge. Čeprav si med seboj nasprotujeta in se celo izključujeta, složno obstajata v družbi in včasih celo v istem človeku: na eni strani navdušenje nad življenjem, skrb in zavzetost zanj, prizadevanje za njegovo ohranitev in razvoj, na drugi strani pa odklanjanje in zaničevanje življenja, lahkomišelnost in načrtno uničevanje, zastrupljanje in onemogočanje biološkega, duhovnega in moralnega življenja.

Skrb za življenje v luči vere

Življenje je temeljna naravna danost in prva skupna podlaga za vse drugo, zato tudi prva skrb za ljudi brez ozira na ideološke ali svetovne nazore, na etične ali verske razlike. Ko pa je treba do življenja zavzeti utemeljeno stališče in opredeliti vrednotenje ter dati smernice za svobodno odločanje glede življenja, se svetovni nazori in religije med seboj zelo razlikujejo. Brez pretiravanja je mogoče trditi, da je krščanstvo tista vera in tisti svetovni nazor, kolikor ga smemo tako imenovati, ki ima o človeškem življenju najvišje mnenje, ga najbolj ceni, se zanj najbolj postavlja in ga najbolj zavzeto brani in najbolj glasno kliče k službi življenju, obenem pa odkriva nove razsežnosti in globine človeškega življenja. To velja tako za presojanje in odnos posameznika do svojega lastnega življenja kakor tudi za vrednotenje življenja drugih ljudi.

V luči vere človeško življenje, ki je bistvena notranja enota telesa in duha, ni neki slučajen pojav v razvoju vsemirja, ampak ima svoj izvor v Bogu. Bog Stvarnik, ki je začetek vseh stvari, je na poseben način vir in začetek življenja, ne samo v njegovem prvem nastanku na svetu, marveč tudi ob vsakem nastajanju novega človeškega življenja. Ta resnica o božjem izviru človeškega življenja ni v nasprotju ne z znanstvenimi dognanji o evoluciji, o razvoju živih bitij, ne z dejstvom, da starši posredujejo novo življenje svojim otrokom. Kot poroča sv. pismo, je Bog sam naročil možu in ženi, naj rodita in se množita ter napolnita zemljo (1 Mojz 1,28). Dal jima je ustrezne naravne zmožnosti in naravna nagnjenja. Drugi vatikanski cerkveni zbor pravi o zakoncih, da jima je Bog dal neko posebno deležnost pri svojem stvariteljskem delovanju. Zakonci, ki posredujejo življenje ter vzgajajo otroke, so sodelavci ljubezni Boga Stvarnika in tako rekoč njegovi razlagalci (CS (CS 50).

Peta božja zapoved »Ne ubijaj!« postavlja človeško življenje pod posebno božje varstvo. Življenje je človekova temeljna vrednota in zato ima do njega tudi temeljno pravico, ki mu je nihče ne sme samovoljno kratiti ali jemati. Bog Stvarnik je edini gospodar nad življenjem. Zato je po božji postavi prepovedan umor in uboj, pa naj bo življenje v kateri koli razvojni dobi, šele v materinem telesu ali pa v neozdravljivi bolezni ali visoki starosti že tako rekoč zaznamovano s smrtjo. Iz istega razloga je prepovedan tudi samomor. Peta božja zapoved pa ne prepoveduje samo uničeva-

nje življenja, ampak zahteva tudi pozitivno skrb za življenje. Človek ima moralno dolžnost, da skrbi za hrano in zdravje, stanovanje in obleko, razvoj in izobrazbo, oddih in razvedrilo. Zapoved ljubezni do bližnjega pa zahteva, da vsakdo ljubi svojega bližnjega kakor sam sebe, da se torej zaveda svoje odgovornosti v službi življenja. Da imajo starši do otrok, odrasli otroci do ostarelih staršev, sorodniki in prijatelji, člani istega naroda in istega krščanskega občestva drug do drugega še posebne dolžnosti v službi življenja, je utemeljeno v tesni povezanosti ljudi med seboj v teh skupnostih. Navadno se ljudje še kolikor toliko zavedajo, kaj zahteva od njih služba življenju, če gre za telesno življenje. Žal pa se nekateri vse premalo zmenijo za svojo odgovornost in za službo življenju, za skrb zanj in za pomoč, ko gre za duhovno, moralno in versko življenje. Kolikokrat tudi starši enostransko in napačno gledajo na svoje otroke in mislijo, da so jim dali vse, česar potrebujejo, če so jim zagotovili materialno blagostanje. Kjer so starši zanemarili človeško vzgojo za pošteno in odgovorno življenje, za moralne vrednote in dolžnosti in kjer so pustili ob strani versko vzgojo, čeprav so bili sami še verni, svojim otrokom na pot v življenje niso dali tega, kar je končno odločilnega pomena.

Novo življenje

Krščanska vera opozarja človeka ne le na skrb in odgovornost za naravno življenje, ampak odkriva novo razsežnost in globino življenja v odrešenju in poklicanosti k udeležbi na božjem življenju. Cerkev nas uči, da otrok pri krstu prejme novo, nadnaravno, božje življenje, da postane človeški otrok božji otrok, Kristusov brat in sodedič. V veri in zakramentalnem življenju, v posvečujoči milosti, ki jo daje človeku Bog, nosi kristjan v sebi novo življenjsko počelo, ki je Sv. Duh. V Sv. Duhu je včlenjen v skrivnostni življenjski tok troedinega Boga, ker je vcepljen v Kristusa kakor mladika v trto in z njim združen kakor ud s telesom. V luči vere ima novo božje življenje tako veliko vrednost, da pravi liturgija v hvalnici velikonočne noči: »Nič nam ne bi koristilo, da smo se rodili, če ne bi imeli sreče, da smo odrešeni«. Človeško življenje, ki se je začelo s spočetjem in rojstvom in je na zemlji trajalo morda nekaj desetletij, se s smrtjo ne konča, ampak le spremeni v novo in večno življenje. Cerkev izpoveduje to vero, ko moli v hvalospевu pri maši za rajne: »Tvojim vernim, Gospod, se

Daritev

Mir vsem, ki prejemalejo,
in mir vsem, ki dajejo – pošten delež.
Vsi, ki se trudijo k dobremu, hodijo po poti miru.

*

Veselite se tisti, ki darove prejmate.
Veselite se tisti, ki darove dajete.
Veselite se vsi svojega Očeta, kajti vsi darovi so iz Njegovih rok!

Blagoslovljeni vsi, ki darujete prave darove na pravem oltarju! Ta oltar – to je naše telo. Na njem pa mora krvaveti naša sebičnost, naš greh; vse dotlej, dokler ne bomo pred Očetom čisti in popolni.

In to so prave daritve:
Tebe, Oče, nič več ne skrunim. Nič več se ne hvalim in ne častim del svojih rok, ker vem, da si

življenje spremeni, ne pa uniči. Ko s smrtjo razpade šotor našega bivanja na zemlji, nam je že pripravljeno večno bivališče v nebesih«.

Kdor sprejema to tolažilno in izredno pomembno versko resnico o poklicanosti k božjemu in večnemu življenju, za tega dobi prizadevanje v službi življenja vse drugačno resnost, pomen in obsežnost. Ve, da ni le v službi življenja, ki s smrtjo premine, ampak da se trudi in prispeva k življenju, ki ostane. Skrb za telesno življenje in ugodne življenjske razmere na tem svetu, odgovornost za človeško življenje, njegovo varstvo in obramba, prizadevanje za duhovni in moralni razvoj ostanejo še vedno ena temeljnih dolžnosti. A kristjan se zaveda, da to življenje ni vse. Ve za Kristusovo besedo: »Kaj namreč človeku pomaga, če si ves svet pridobi, svojo dušo pa pogubi« (Mt, 16,26). Ta beseda mu je stalen opomin, da mora biti v službi božjega življenja. Pri tem pa zaupa v Kristusa, ki je o sebi rekel, da je pot, resnica in življenje (Jan 14,6), da daje svoje telo za življenje sveta (Jan 6,51). Kristus je namreč prišel, da bi imeli življenje in ga imeli v izobilju (Jan 10,10).

Lojze Šuštar

Ti Bog, Edini in Stvarnik vsega.

Vsak Tvoj dan mi je svet in radostna je moja duša, ko govori s Teboj.

Mater in očeta si mi dal in z njima sem dober in spoštljiv. Poslušen Tvoj otrok sem.

Ljudje so mi kakor bratje in sestre. Njihove krvi ne prelivam in v trpinčenju drugih ne uživam. Čist sem pred Teboj.

Gnusobo sem imel v mislih in temán naklep, pa ga nisem izvršil.

S sovražniki sem se sprivil; tako da sem svojo krivico popravil.

Mir bodo imeli ljudje in živali, ki sem jih gnjavil. Svobodo sem jim dal, kot si jih Ti svobodne ustvaril.

Pošteno sem plačal storjena dela in ničesar si nisem prisvojil.

Tvoja beseda mi je kruh in pijača. Bolne sem postregel, padle dvignil, žejne napojil.

Ljubim Te, bolj kakor samega sebe!

Iščeš ti lepših daritev in boljšega oltarja?

M. S. Abdijah

V vsem svojem življenju sem dobil le malo brzokavk, menda bi jih lahko preštel na prste. Zadnja mi je, tega je že veliko let, sporočila očetovo smrt. In tako sem bil precej presenečen in tudi malo prestrašen, ko mi je pismonoša pozno zvečer prinesel tak ovoj. Šele ko je odbrzel na svojem mopedu, sem z okornimi prsti pretrgal omot, razgrnil zloženo tiskovino in prebral: »Pridem jutri ob desetih. Bodi, prosim, doma. Stane.«

To kratko sporočilo me je tako zbegalo, da sem najprej v mislih s težavo iskal Staneta, ki se mi napoveduje. Stane? Oh, sem se domislil, to ne more biti nihče drug kot moj svak, seveda, to je edini Stane, ki me lahko tika. Ampak kaj bi se ta imel pogovoriti z mano? Res mi je svak, pa se že dolga leta prav poredko vidiva, ker si pač nimava dosti povedati. Saj morda ni prav, ampak tako je.

Pa ni bilo zmerom tako. Res ga nisem skoraj nič poznal, preden se je poročil z mojo sestro, ampak potem se mi je hitro prikupil, ker je bil tako živahen in tako odprt, kar takoj si je bil domač s človekom. In tudi v naslednjih letih sem mislil, da je Andreja dobila dobrega moža. Pravo čudo, kako deloven je bil. Kot stavbenik je začel tako rekoč iz nič, vsi vemo, kako trda navadno prede zasebnim obrtnikom, Stane pa se je dobro znašel in kmalu imel cvetoče podjetje. Mislim, da mu je najbolj pomagalo to, da si je znal najti dobre delavce. Potem jih je plačeval bolje od drugih stavbenikov, in tako so mu pridno delali in dolgo ostajali pri njem. Naročil mu ni nikoli zmanjkalo, še preveč jih je bilo včasih, in tako pač ni čudno, da je naglo zabogatel.

Z Andrejo imata dvoje otrok, sina in hčer, oba sta se že poročila, in vsakemu je ob poroki podaril hišo. Sam pa si je sredi velikega vrta postavil moderno vilo, ki bi mu jo zavidal vsak izmed teh naših novopečenih bogatašev, ko bi jo lahko videl od znotraj. Nekoč sem rekel Andreji, kako lepo ji je, ko ji skoraj ni treba drugega, kot pritiskati na gumbe. Pa me je zavrnila, da bi bila zadovoljnejša v navadni hiši, kjer bi bilo več dela in kjer bi ne bila toliko sama.

In res, v poznejših letih njunega zakona se je pokazalo, da Stane nima obstanka doma. Kadar ni bil na svojih stavbah, ga je odneslo v kako družino, kup znancev ima in zelo je priljubljen med njimi, na tekme hodi, redkokatera zabava

mine brez njega, povsod ga je dosti, samo doma ga težko najdeš – v vsakem pogledu drugačen od mene.

Se mi je mar odtujil zaradi te različnosti? Ali pa sem mu morda po tihem, in ne da bi se sam zavedal, le zavidal to njegovo uspešnost in priljubljenost? Lahko da me je včasih obšlo kaj takega, ampak mislim, da to ni mogel biti poglaviti vzrok. Prej bi to utegnil biti nelagodni občutek, da se je Andreja vendarle zmotila in si izbrala napačnega moža.

Zapletla se je z njim, ko je bila še na učiteljsku, na poti je bil otrok, in potem se jima ni več zdelo vredno, da bi Andreja končala študij, čeprav ji ni več dosti manjkalo. Tako je ostala brez poklica, in spočetka se je sicer zdelo, da ji ga ni treba, ko mož zasluži več ko dovolj za oba, pozneje pa sem večkrat videl, da ji je postalo žal. Obiskoval sem jo dovolj poredko že tedaj, ko sem še živel v domačem mestu, in katerikrat se mi je dozdevalo, da bi mi rada nekaj potožila, pa ji beseda noče z jezika. Če sem naravnost vprašal, kako ji gre in kako je zadovoljna, se je vselej umaknila in odgovorila kaj nedoločnega, čes da pač nihče v življenju ni tako srečen, kot si je predstavljal v mladosti, ali kaj podobnega. S časom je sicer le kaj povedala, tožila je, da je mož preoblasten, ona pa se njegovi volji ne more upirati, ker jo preživlja. In še to, da ji je odtujil sina, da vedno potegne z očetom proti njej, kadar sta različnih misli. To pa je bilo tudi vse, kar sem tistega leta zvedel od nje.

Mogoče bi bil zvedel kaj več, ko bi bil pogostej v njeni hiši. Pa sem bil kot geometer veliko na terenu, domov sem navadno prihajal ves zbit, in potem se mi je le redkokdaj še ljubilo od doma.

Drugo desetletje njunega zakona je bilo za njenega moža najuspešnejše. Vse, česar se je lotil, se mu je dobro izteklo, bil je vedno premožnejši in uglednejši, in na lepem je bil visoko nad menoj – meni se je sicer zdelo, da kar dobro zaslužim, a vendar nikoli nisem mogel dati kaj dosti na stran. In povrh je bil Stane čvrst kakor dren, sijoč od zdravja in podjetnosti, jaz pa sem vedno težje opravljal svoj naporni poklic, in kar pogosto so se me lotevale manjše bolezni, ki jih je bilo krivo to, da sem bil tolikokrat izpostavljen slabemu vremenu. Če mi je katerikrat prišlo na misel, da sem se primerjal s vsakom, sem si moral priznati, da me skoraj v vsem presega.

In potem je prišla tista huda reč pred petimi leti, ko se je pokazalo, da je bil moj poklic le pretežaven zame in neredno življenje prenevarno

za moje rahlo zdravje – mahoma mi je srce opešalo, vse moči so me zapustile, in potem so mi zdravniki in bolnišnica le še toliko pomagali, da so me spravili na noge, na delo pa ni bilo več misliti, moral sem pred časom v pokoj. Kadar je stiska najhujša, je pomoč najbližja – včasih je ta izrek resničen, vsaj zame je bil. Zdravniki so mi priporočili, naj se preselim kam na deželo, v čistejši zrak, in kakor nalašč se je tedaj moj najboljši prijatelj, nekdanji sošolec, za svojimi otroki izselil v Avstralijo, pa mi je za majhne denarje prodal svojo hišico, tukaj pod Žalostno goro. Dosti nova je še in trdno sezidana, dosti prostora ima, in postavljena je na prelepem kraju, od nje imam pogled po vsej dolini in po hribovju daleč naokrog. Tu torej zdaj živim že peto leto in se le malo ganem od doma. Sam ne vem, kako je to, nikamor me ne vleče, že prej sem bil precej samotarski, zdaj pa sem najbrž cel čudak, včasih mi kdo to tudi reče.

Brž ko sem se preselil, se mi je zdravje močno popravilo – zdravnik pravi, da zaradi boljšega zraka na deželi, jaz pa mislim, da predvsem zaradi mirovanja. Seveda se moram še vedno paziti, napor in vznemirjenja niso zame. V mesto skorajda ne pridem več, in tako vidim svojo sestro le še nekajkrat na leto, čeprav se mi večkrat zbuja očitek, da jo preveč zanemarjam. Ampak človek hitro najde kak izgovor, s katerim se potolaži.

Svak je prišel ob napovedani uri, pripeljal se je z avdijem, zdelo se mi je, da ima že spet večjega in lepšega kot pred nekaj meseci, ko sem ga videl na poroki njegove hčere Mojce.

Odpeljal sem ga v hišo in mu ponudil kozarec vina, pa ga je odklonil, češ da bo še vozil, in potem sva se domenila za sadni sok, tudi nekaj keksov sem postavil predenj, pa se jih ni dotaknil.

Oziral se je po sobi. »Čedno imaš tukaj,« je rekel, »kadar koli pridem semkaj, mi je bolj všeč. Tak prijeten prostor, rad bi znal narediti tudi jaz kaj takšnega.«

»Ti si pač naredil že dosti boljšega in lepšega,« sem rekel. »Da ne govorim o tvoji vili, ki jo občudujejo vsi arhitekti.«

Nasmehnil se je ob tem poklonu, rekel pa ni nič, zamišljeno se je zagledal v kitajski krožnik, ki ga imam obešenega nad kaminom. »Seveda pa živiš preveč samotarsko,« je rekel.

»Star. samec sem pač,« sem odvrnil, »vajen samotarstva. In dandanes človeku res ni treba dosti hoditi iz hiše za zabavo, ko imamo doma toliko tistega, čemur pravimo javna občila.«

»Že, že,« je zategnil, »ampak vse to ne odtehta živega človeka, meni verjemi. Kako pa se hraniš?«

»Sam si kuham,« sem rekel, »kot tudi že dolga leta poprej. Zmerom sem imel nekoliko občutljiv želodec, ker sem se tako neredno prehranjeval, saj veš. Tako mi še najbolj tekne tisto, kar si skuham sam.«

»Aha,« je rekel in spet nekaj časa molčal. »Kajpada se čudiš,« je začel potem, »da sem te tako na lepem obiskal.«

»Zares ne morem vedeti, kaj naj bi bilo,« sem povedal po pravici. »Toliko pa vem, da ne nisi prišel vpraševat, kako živim in kako se hranim.«

Svak ni takoj odgovoril. Gubal je čelo, na sencah so se mu napenjale žile, in prvič sem opazil, da je začel malo siveti. »Besede mi kar nočejo z jezika,« je rekel, »tako nenavadna je ta stvar, vsaj zame. Pa saj ti moram povedati. Andra me hoče zapustiti.«

Videl sem, da mu je kar odleglo, ko je spravil to na dan. A šele čez nekaj trenutkov mi je prišel do zavesti pomen njegovih besed. »Zapustiti? Kako?« sem vprašal.

Svak se je kislo nasmehnil. »Oditi pač, proč,« je rekel, »in me pustiti samega.«

»No!« sem dejal prav nespametno, in nekaj časa mi ni prišlo nič drugega na misel. »To je pa res presenetljiva novica,« sem rekel potem. »Da bi kar tako odšla... In od česa misli živeti?«

Svak se je spet tako čudno nasmehnil, bilo je bolj podobna kremženju. »Ne boš verjel, ampak pravi, da bo šla gospodinjit nekemu župniku v loškem hribovju.« Povedal je še ime zakotnega kraja, ki ga nisem še nikoli slišal, in dodal: »Kaj praviš k temu? Se ti ne zdi, da je tvoja sestra znorela?«

»No, to je gotovo prehuda beseda,« sem ga zavrnil, »čeprav nam je dostikrat kar hitro na jeziku. Treba bi bilo pač vedeti...«

A svak mi ni dal končati, planil je izza mize in hkrati s plosko dlanjo udaril po njej. »Prav nič prehuda!« je vzkliknil z raskavim glasom. »Ženski se je zmešalo, ne morem drugega reči.« Naredil je nekaj korakov gor in dol po sobi in se ustavil ob kaminu. »Da se mora meni zgoditi kaj takega!« je skoraj zavpil.

»Nikar tako ne vpij!« sem rekel. »Dandanes je to navsezadnje nekaj precej vsakdanjega.«

»Že mogoče,« je rekel svak, »že mogoče. Ampak eno je, če se ločujejo smrkavci, ki so se na slepo zagledali in se zagnali v zakonski stan, in po letu ali dveh spoznajo, da so se zmotili, drugo pa

je, če se dva razideta po šestindvajsetih letih zakona. To je četrto stoletja!« je vzkliknil, kakor da postaja stvar s tem bistveno drugačna.

»Pa kaj se res hoče ločiti?« sem vprašal.

»Tega ravno ne,« je odvrnil svak. »Rekla je, da sama šteje zakon za neločljiv, po svoji veri pač, samo ob meni da noče več živeti, tega da ji ne more nalagati nobena postava. In da mi seveda ne bo mogla braniti, če bom sam zahteval ločitev. Zahteval!« je ježno poudaril, kakor da čuti v tem najhujši posmeh, in je spet začel s koraki meriti sobo.

Čutil sem, kako njegova vznemirjenost počasi prehaja tudi name, in tega me je bilo strah, moje srce ne prenaša takih obremenitev.

»Kaj se ne bi, Stane, malo umiril?« sem rekel, »saj nič ne koristi, če se tako razburjaš. Rajši mi še mirno kaj povej, saj doslej nisem zvedel drugega kot to, da te hoče Andreja zapustiti, vzroka mi še nisi dal vedeti. Ampak brez razvnanja, prosim, saj veš, da imam slabo srce in ne prenašam vznemirjenj.«

To ga je nekoliko streznilo, sedel je nazaj k mizi in se mi zagledal v obraz. »Da, vzroka nisem povedal,« je rekel skoraj mirno, »a ga tudi ne vem. Vzroka namreč ni, vsaj kakega posebnega ne, ali pa mi ga Andra noče povedati. Mogoče ga bo povedala tebi.«

»Kaj misliš, da bi jaz...« sem začel.

»No, saj zato sem prišel k tebi,« je rekel svak. »Prišel sem te prositi, da bi se šel pogovorit z njo, mogoče jo le odvrneš od teh norih misli.«

»Če je nisi mogel ti,« sem rekel, »kako naj bi jaz...«

»Če jo bo sploh kdo, jo boš pregovoril ti,« je zagnano rekel svak. »Mene sploh ne poslušaj več; beseda najinih otrok pač tudi ne bi dosti zalegla, Mirkova že sploh ne; in poleg nas ima Andra samo še tebe na svetu, če ne štejem strica v Ameriki.« Premolknil je in potem nadaljeval: »No, seveda, dodati moram pač še to: vse stoji ali pada s tem, ali se zdi Andrin naklep tudi tebi tako nemogoč kakor meni. In ali se ti zdi vredno truda, da se najin zakon ohrani. Zakaj če tega ne misliš, mi seveda ne boš resnično skušal pomagati. Saj vem, da med nama dvema ni bilo kake posebne ljubezni. Mislim pa, da ti mora biti veliko do sestrine sreče, in tega pač ne moreš šteti za njeno srečo, da bi šla po toliko letih zakona za kuharico.«

Gledal me je vprašujoče, skoraj proseče, jaz pa sem bil v zadregi. Ali res mislim, da je njun

zakon vredno ohraniti? sem se vpraševal, pa nisem takoj vedel odgovora.

In kakor da je svak uganil mojo misel, je rekel: »Preden mi odgovoriš, me še malo poslušaj, prejle sem morda izrekel premalo. Midva se resnično slabo pozna. Odkar sem tvoj svak, ne pomnim, da bi se bila kdaj zares odkrito pogovorila. Najine hiše si se bolj ogibal kot ne, še dokler si bil v starem kraju, in zdaj imaš seveda izgovor, da ti je predaleč tja. S svojo sestro si pa le včasih govoril, in lahko, da se ti je kaj pritoževala čezme. Tisto pač, kar je dostikrat govorila tudi meni: da sem preoblasten, da ji ne puščam njene volje, kaj vem, kaj vse je še govorila. Ampak ob tem je hote prezrla, da ji zato ni bilo treba v službo, imela je lahko vse, česar si je zaželela, dobro je preskrbljena, z eno besedo. In da bi zdaj po toliko letih razdirala zakon in zapuščala dom samo zato, ker ji je šinila neka nora misel v glavo...«

Premolknil je in me nekaj časa molče gledal. In ker še vedno nisem nič rekel, je pristavil: »Kar priznam: nisem neobčutljiv za tisto, kar se o meni govori med ljudmi. Če se bo zdaj govorilo: Po šestindvajsetih letih zakona ga je žena zapustila, bo to sramota, ki bo padla tudi na najina otroka, in tudi na njuno zakonsko življenje to ne more dobro vplivati, prav gotovo, da ne. Ti si jima ujec, ne more ti biti vseeno. In zdaj vzemi tehtnico in položi na eno stran to Andrinu muho, na drugo pa vso škodo, ki bi jo s tem povzročila, in šele potem odloči, ali si pripravljen kaj pomagati.«

Po vseh teh njegovih besedah sem začutil, da poglobitveno še zmeraj ostaja nepojasnjeno: od kod na lepem ta Andrejina želja,

»Govoriš o Andrejini muhi,« sem rekel. »Meni pa ostaja nerazumljivo, od kod se je mogla vzeti ta njena volja. Saj se je moralo to v njej dolgo nabirati, ta sklep more biti samo zadnji člen dolge verige. Kaj je bilo tisto, kar ji je vsa ta leta grenilo zakonsko življenje? Res samo to, da je imela premalo besede, da si ji preveč gospodoval?«

Svak se je nasmehnil. »Saj morda je to dovolj hudo, za človeka, ki bi rad, da bi šlo kdaj po njegovem?«

Bil sem v dvomih, kako naj ga vprašam, da ga ne bi spravil v zadrego, a vprašati sem le moral. »Slišal sem včasih,« sem rekel, »da si rad pogledal za kako drugo žensko. Ne vem, koliko je res, ampak ljudje so govorili, tako da je prišlo celo do mene, ko se ne mešam dosti mednje.«

Svak se ni več držal na smeh, čeprav je na-

kremžil ustnice. »Ne bom rekel,« je dejal počasi, »da so bile te govornice čisto izmišljene. Ampak tudi Andra ve, da ni bilo nikoli nič resnega. Nobena izmed tistih žensk ji ni bila resnično nevarna. Morda se ti bo čudno slišalo, ampak za svojo osebo sem prepričan, da sem bil dober zakonski mož, nič slabši od veliko drugih, in boljši od nekaterih.«

Ker si skakal čez plot, pa si se vedno vračal, sem pomislil sam pri sebi, izrekel pa tega nisem. Ta njegova prepričanost, kako je bil njegov zakon na koncu koncev vendarle dober, je imela nekaj zase, tako da me je razoroževala. »Ampak kako, da te hoče zapustiti prav zdaj, po toliko letih zakona?« sem vprašal.

»Pride pač tak trenutek,« je rekel svak. »Kaj pa vem? Žena, ki se ima za zapostavljeno, lepega dne prebere oglas, s katerim iščejo kuharico za župnišče na Gorenjskem, pa se ji zazdi, da bi bil to izhod zanjo, da bi ji to dalo samostojnost, ki jo je ves čas tako pogrešala.«

Razlaga se mi je zazdela verjetna. In sploh sem čutil, da so me njegove besede nekako prepričale, da sem, medtem ko sem ga poslušal, skoraj že prestopil na njegovo stran. »Najbrž imaš prav,« sem rekel, »kaj takega je moralo biti. In naj bo kakor koli že, Andrejino življenje verjetno le ni tako neznosno, no, tako neprijetno, da bi ga bilo treba zamenjati z negotovim poklicem farovške kuharice. Prav, poskusil se bom pogovoriti z Andrejo. Če drugega ne, morda bo meni laže razodela, kaj pravzaprav hoče. Saj morda je pa vse skupaj le njen manever, s katerim bi si hotela pridobiti večjo veljavo v hiši.«

»O tem bi jaz sicer dvomil,« je rekel svak. »Ti je nisi slišal, zdi se mi trdno odločena. Ampak bilo bi lepo, če bi bilo res tako.«

Očitno se mu je ob moji obljubi odvalil kamen s srca. Spet je vstal in začel naglo hoditi po sobi. »Če si voljan,« je rekel, »lahko kar takoj odideva. Zapeljem te v bližino svoje hiše, tistih nekaj korakov pojdeš potem peš. Andri sem rekel, da imam pota in da me ne bo domov na kosilo. Vrnil se bom popoldne.«

»Prav,« sem rekel, »potem se brž napravim za na pot.«

2

Ko sem se v mestu poslovil od svaka, sem pogledal na uro: bila je pol dvanajsta. Najbolj neroden čas, da bi prišel kam na obisk. Nisem napovedal, sestra pa bo seveda mislila, da mi

mora pripraviti kosilo, in se zraven čudila moji nerahločnosti, da prihajam ob takem času. Zato sem po premisleku rajši zavil v bližnjo restavracijo in si naročil kosilo.

Medtem ko sem čakal, da ga prinesejo, sem še enkrat premislil vse, kar sem bil to jutro slišal od svaka. (Med vožnjo v mesto se nisva nič več pogovarjala.) Zdaj mi ga je bilo nekako bolj žal kot spočetka, ko je prišel k meni, in sestrina zamisel se mi je zdela še vse bolj nespametna. Le kdo bi počenjal takšne reči, ne da bi bil v prav hudi stiski, in da bi bila Andreja v taki stiski, tega pač ne more trditi. Ob tem premišljanju je v meni vedno bolj rastla odločenost, da bom resnično zastavil svoje moči, da jo odvrnem od njenega naklepa. Dvomil sem le, ali bodo moje besede kaj dosegle. Kaj sem ji navsezadnje jaz, da bi me poslušala? Brat, že res, tudi lepo sva se razumela v prejšnjih časih, ampak kje je že vse tisto! V teh zadnjih letih, odkar sem se odselil, pa sva se tako poredkoma videvala, da sem se ji močno odtujil. Zdaj mi je bilo žal, da sem jo tako zanemarjal.

Z nelagodnim občutkom sem po kosilu zapustil restavracijo in odšel k sestri. Bila je ob mojem prihodu najbrž enako začudena, kot sem bil jaz, ko se mi je napovedal njen mož. Vprašala me je, ali sem že jedel, in ko sem potrdil, me je odpeljala v sprejemnico. Ponudila mi je kavo ali čaj – odločil sem se za čaj. Medtem ko ga je pripravljala, sem se ogledoval po sobi. Od nekdanj sem jo občudoval, tako gosposko je opremljena: moderna, pa vendar z izbranim okusom, od pohištva do zastorov, vse je nekaj posebnega. Zdelo se mi je nedoumljivo, kako bi mogla ženska, ki je tu preživela svoja najlepša leta, zdaj pa se bliža že petdesetemu, kratko malo zapustiti to lepoto in jo zamenjati s kakim zakonitnim župniščem, kjer dnevne sobe še imela ne bo, le kako starinsko kuhinjo s črvivimi podi, in majhno kamrico kje zadaj, kjer bo prostora le za posteljo in omaro. Ko bi ji bilo dano, da bi poskusila takšno zamenjavo za nekaj tednov, toliko da bi videla, kakšno življenje se ji obeta, pa bi se smela potem vrniti – staval bi lahko kolikor koli, da bi jo vse njene čudne želje za zmeraj minile. Razen če – razen če ima kake razloge, ki jih jaz ne poznam, in njen mož tudi ne. Saj kaj pa že vem o svoji sestri, o tem, kakšna je današnje dni?

Medtem je Andreja prinesla pladenj s čajnim posodjem, tudi lep kos jabolčnega kolača je bil zraven. Ko je nalivala čaj, sem gledal njene roke – krepka, skoraj moška roka je bila to, vajena dela, to se ji je videlo. Ampak gosposkega dela,

ne takšnega, kot bi ga morala opravljati tam v hribih...

Sprejel sem ponujeni kolač in ga prigrizoval k čajju, govoreč o nekakšnih brezpomembnih rečeh. Prava vprašanja mi niso hotela z jezika; težko bi se tudi resneje pogovarjal, dokler sem jedel. A ko sem govoril o vremenu in o miših, ki so se zaredile v kleti, sem opazil na sestrinem obrazu neko nestrpnost. Čutila je pač, da nisem prišel kar tako, in se rahlo vznemirila v pričakovanju.

Medtem sem pojedel še zadnji košček kolača in si obrisal prste v prtček. Kako naj začnem, kar naravnost? To se mi je zdelo prej, ko sem premišljal o tem, najboljšo, a nekako nisem našel pravega začetka. Naposled sem se le odločil in posegel res kar v sredo: »Slišim, da misliš Staneta pustiti?«

Kar koli je že sestra pričakovala iz mojih ust, tega se ni nadejala. Njen obraz mi je jasno kazal, kako je presenečena. Odgovor je našla šele čez čas, ko sem že mislil, da bom moral še kaj dodati.

»Torej ti je povedal,« je rekla, »saj sicer tukaj še nihče ne ve nič o tem. Zakaj neki ravno tebi? Ali misli, da me boš lahko pregovoril ti, ko me on ne more?«

»Preden bi te lahko jaz pregovarjal,« sem rekel, »bi moral poznati tvoje resnične razloge in namene. Zdaj jih ne poznam, pa morda mi jih poveš.«

»Če bi me hotel nagovoriti, naj ostanem,« je rekla naglo, »potem ti rajši nič ne pripovedujem. Vnaprej ti povem, da ne bi nič opravil.«

Tě besede so me neprijetno zadele. »Ampak Andreja,« sem dejal, »navsezadnje si mi sestra, in nekoč sva se lepo imela in razumela. In pred tako pomembno odločitvijo stojiš, da ne more biti narobe, če slišim najprej jaz tvoje razloge in potem ti moje mnenje, če ti bom imel kaj reči.«

Po mojem glasu je morala slišati, da sem prizadet, in rekla je malo bolj spravljivo: »Dragi Lojze, nikar se ne vznemirjaj, ko veš, da ti škodi. Seveda ti lahko tudi vse povem, komu pa bom, če ne edinemu bratu.«

»Edinemu, čeprav zanikrnemu,« sem rekel. »Vem, da sem te zanemarjal, odkar si se poročila. Ampak zdelo se mi je, da od tedaj živiš drugo življenje, v katerem zame ni več dosti prostora. In zdela si se mi lepo preskrbljena.«

Teh zadnjih besed mi je bilo žal takoj, ko sem jih izgovoril. Le kaj mi jih je položilo na jezik? In res mi je sestra takoj odgovorila enako razdraženo kot malo prej: »Govoriš kakor Stane. Lepo

preskrbljena! Kakor da je vse v tem, da je človek lepo preskrbljen!«

»Nisem se dobro izrazil,« sem se branil, »in nikakor ne mislim, da bi bilo vse v tem. Pomeni pa vendarle podlago za mirno, lepo urejeno življenje, ki si ga potem lahko izpolniš po svoje.«

»Aha!« je rekla sestra. »In kako sem si ga mogla jaz izpolniti po svoje?«

»No, saj tega pravzaprav ne vem,« sem rekel. »Ko sva se včasih pogovarjala, ob tistih redkih priložnostih, ko sem te obiskal, sem imel vtis, kakor da s svojim zakonskim življenjem nisi zadovoljna. Da, prav gotovo sem večkrat imel ta vtis. Ampak če sem te vprašal po tem, nikoli nisi prišla z resnico na dan, ali pa se mi je tako samo zdelo. Morda te nisem prav razumel.«

»Glej no,« je vzkliknila sestra, »meni pa se je zdelo, da sem ti svoje nezadovoljstvo dovolj jasno izražala in da si se le delal gluhega za moje tožbe. Saj je človeku vendar težko kar naravnost povedati, da se je zmotil in izbral napačno pot. Pa vendar si moral čutiti, da nisem srečna, ali ne?«

»Da nisi srečna – to je taka beseda; kdo pa je že srečen?« sem rekel. »Življenje nas pač vse prej ali slej izuči, ko nam pokaže, hočem reči, da so bila naša pričakovanja prevelika. In potem smo zadovoljni že, če nam ne gre slabo. Prav od tebe sem včasih slišal take in podobne misli.«

Sestra je odmahnila z roko. »Že vidim, da ti moram to povedati drugače. Premalo je, če rečem, da v zakonu nisem bila srečna: moje zakonsko življenje je bilo nesrečno!«

Čutil sem, da ji moram ugovarjati. »Pa vendar, Andreja,« sem rekel, »če se primerjaš z večino drugih – spet mi je bilo na jeziku, da bi rekel, kako lepo si bila preskrbljena. Tega nočeš slišati, prav. Ampak vendarle mi moraš povedati o tem, kar je bilo v tvojem zakonu narobe.«

Andreja se je medtem umirila, spregovorila je s tihim glasom. »To je težko povedati,« je rekla. »Narobe je bilo to, da sploh nisem imela svojega življenja. Kaj hočem reči s tem, me boš vprašal. Bila sem samo senca svojega moža, o vsem je odločal on, jaz sem bila nič. Pa sem se mu spočetka rada uklanjala, ne, to sploh ni prava beseda, držala sem se ga, se ga oklepala, saj sem ga imela rada. In tudi on me je imel rad, krivična bi bila, če mu tega ne bi priznala. Potem pa so začele vedno bolj siliti v ospredje nekatere lastnosti njegovega značaja, ki so bile prej prikrite, neopazne med drugimi.«

»Oblastnost, pohlep po bogastvu?« sem poskusil uganiti.

»Oboje,« je pritrdila sestra, »in dodam lahko še brezmejno sebičnost, ki je bila morda začetek vsega. To ga je tudi polagoma naredilo gluhega in slepega za vse, kar se ni ujemalo z njegovimi željami. Ko mi je to prvič postalo povsem jasno – bilo je v petem ali šestem letu najinega zakona, imela sva že oba otroka – sem se poskusila o tem pogovoriti z njim, pa mi je klavarno spodletelo. Očital mi je samo, da sem histerična. Ne boš verjel, ampak takrat sem prvič pomislila na to, da bi ga zapustila. Naredila sem si že cel načrt, kako bom dokončala šolo, se zaposlila, zaživela svoje življenje...«

»Zakaj pa tega nisi...« sem vprašal.

»Zakaj?« je rekla z bridkim nasmeškom. »Starejši si od mene in človeka moraš poznati bolje od mene. Kolikokrat le malo manjka, da bi kaj naredili, pa le ne naredimo! Ko bi bilo treba oditi, mi je zmanjkalo moči. Otroka sta bila še majhna – naj ju pustim pri njem? Če ju vzamem s seboj, kako bom živela? Oh, človek je tolikokrat prešibak, da bi spremenil svoje življenje, čeprav jasno vidi, da bi ga moral. Ostala sem pri možu, živela od njegovega denarja, in se vedno globlje pogrezala v praznoto življenja, ki ni bilo moje.«

Utihnila je, in potem sva oba dolgo molčala. Zunaj se je medtem naredil dež, veter je zaganjal debele kaplje v okenska stekla, da so se zlivali po njih drobni potočki. Stopil sem k oknu in se zagalad ven. Dež se je tako prašil, da se ni skoraj nič videlo.

»Imela si vendarle oba otroka,« sem rekel od okna.

»Fant se je vrgel po očetu,« je rekla sestra. »Zelo se mi je odtujil, nekaj mu je vredno le tisto, kar počenja in kar mu govori oče. Mojca mi je bila dobra hči, ampak zelo hitro se je začela ozirati po fantih, in potem se mi ni več zaupala.«

»No, res je, otroka sta tako šla od doma,« sem rekel. »Morda bi te moral vprašati nekaj drugega: ali te Stane nima več rad?«

Andreja se je nasmejala, prvič med najinim pogovorom. »O pač! V njegovem srcu imam še vedno prostor, poleg bogastva in ugleda in drugih malikov imam tudi jaz svoj oltar v njem.«

»Pa druge ženske?« sem vprašal obotavljivo.

»Tiste niso bile nikoli v njegovem srcu,« je rekla. »Bile so samo del njegove zabave, njegovih užitkov, nič več. Zato jih tudi ni kaj dosti skrival pred menoj. Pa me je vseeno bolelo.«

»Lahko si mislim,« sem rekel.

Andreja je prišla za menoj k oknu. »Kakšen naliv!« je rekla, ko se je zazrla v dež, ki je v

curkih lil na vrt za hišo. »Prejle me nisi prav razumel, ko sem ogovorila o svojem oltarju v njegovem srcu. Mišljeno je bilo namreč ironično. Zanj sem s časom postala eden izmed predmetov v njegovi hiši. Dobil me je s poroko, postala sem njegova last, lahko je razpolagal z menoj enako kot z vsem drugim, kar ima. In čeprav sem to vedno zanesljivo vedela, čeprav se mi je to vedno bolj upiralo, se nisem nikamor premaknila.«

»Dokler nekoč ni prišel dan –« sem rekel zamišljeno, in v hudomušnem nagibu sem jo vprašal: »Ali je bilo res tako, kakor pravi Stane, da si lepega dne zagledala oglas, s katerim so iskali kuharico za župnišče v zakotnem gorenjskem kraju, pa si sklenila, da poskusiš?«

Andreja se je morala zasmejati. »Tako si on to predstavlja, kajpada,« je rekla. »Saj se mu mora zdeti vrhunec norosti, da bi hotel kdo zamenjati njegovo vilo z revnim župniščem. Ampak tako na hitro le ni šlo.«

»Temveč kako?« sem vprašal.

»Saj si lahko misliš, da je moja odločitev dozevala daljši čas. Ko mi je Mojca povedala, da se bo poročila, sem nenadoma začutila, da po njeni poroki ne bom imela več kaj iskati v tej hiši. In imela sem tudi občutek, da bom tokrat zbrala moč, da res odidem. Potem sem precej časa premišljala, kam bi lahko šla. Izbira ni bila prevelika. Dobro znam samo gospodinjska dela, povsod drugod bi bila začetrnica, to pa ni za žensko mojih let. Tudi med muhaste goste v kak lokal ali hotel ne bi hotela iti – kaj mi je potem še preostajalo? Sam vidiš, kako mi je meja ozko potegnjena. Potem sem pa res prebrala tisti oglas.«

»Pa bi se verjetno le dobilo kaj lažjega!« sem vzkliknil. »Če že ne bi hotela gospodinjiti kake-mu staremu samcu, saj to razumem, ampak gotovo bi se našel kak ostarel zakonski par, ki bi te z veseljem sprejel za gospodinjo.«

Sestra je spet nekaj časa molčala. Potem mi je položila dlan na laket. »To ti bom morda težko pojasnila,« je rekla. »Izbrala sem si službo, ki bo tudi neke vrste žrtev. Ne, ne, to je prevelika beseda, poskusila bom povedati drugače. Vse zakonsko življenje sem prebila v obilju, lepo preskrbljena, kakor si rekel ti. Za tujo stisko in revščino sem se prav malo menila. Pa naj zdaj še sama okusim malo te revščine, morda se mi bo kje štelo v dobro.«

Pomišljal sem si, preden sem izrekel še eno vprašanje: »Pa mora biti ravno župnišče?«

»Ni, da bi moralo biti,« je rekla Andreja. »Nisem ga pa izbrala brez namena.«

»Mislim, da razumem,« sem rekel. »Pa je tvoja odločitev res neomajna? Oprosti, da te vprašam.«

»Tam vidim svojemu življenju smisel, tu ga ne vidim več – ali bi si mogla potem še premisliti?«

»Saj, saj,« sem rekel. »Pa je vseeno težko spraviti vse v sklad, veš. Kaj bom zdaj rekel Stanetu? Misli je, da te bom lahko odvrnil od tvoje namena. Ampak kakršna je stvar, te seveda ne bom odvrčal.«

»Saj ti ne bo treba dosti govoriti. Poveš mu, da sem ti odgovorila enako kot njemu, pa bo.«

Gledal sem skozi okno. Zunaj je dež medtem prenehal, oblaki so se raztrgali in posijalo je sonce.

»Glej,« sem rekel, »pa bom prišel suh na avtobusno postajo.«

Oj Triglav, moj dom

Pesem

Za zaključek poletov s planiške velikanke so izpod skakalne mize poleteli še trije »zmajarji«. Vse je bilo nared za razglasitev zmagovalcev. Fanfaristi so, paradno oblečeni, čakali v strumni vrsti ob robu doskočišča. Prazničnost njihovega nastopa se je vendar skazila, ko so stopili nekaj korakov dalje proti odrejenemu mestu pred mikrofonom nasproti zmagovalcev na tribuni. Ko so menciali na mestu al' drobnó koracali v vrsti, drug za drugim, se je, zdaj temu, zdaj onemu, vdrlo v globok sneg. Bilo je prav smešno in bridko hkrati.

Končno so slavnostni godbeniki previdno stali na ne ravno trdnih tleh pod nogami. Skoraj je bilo mogoče čutiti njihov strah zaradi ogroženega častnega mesta, da se nemara kdo ne vdre, ko so požiralne vode prejšnji dan tako kruto spodjedle mehki južni sneg. Potem pa so fanfare slovesno zadonele. V planiški himni je zlahka mogoče razpoznati vodilni napev Aljaževe pesmi: »Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!« Nadih poprejšnje smešnosti, ki je tlela v zvedavi radovednosti gledalcev, se je na mah razžaril v svečani plamen, da je vzbudil val navdušenja, segajočega v dno srca.

Pogumnim smuškim poletom nizzdol sta se od-

Obrnil sem se k sestri. Gledala me je z vedrim obrazom, nobenih sledov najinega pogovora nisem videl na njem. »Zdi se mi,« sem rekel, »da si v mislih že napol v župnišču.«

»Morda sem res, čeprav se tega ne zavedam,« je rekla. »Težko mi boš verjel, ampak svojega novega življenja se veselim. In ničesar me ni strah.«

Moral sem ji verjeti, vse njeno vedenje je pričalo o tem. In ko sem ji ob slovesu zaželel srečo, je voščilo sprejela kakor človek, ki se mu začenja veselejšje poglavje v življenju.

»Glej, da mi boš hitro poslala svoj naslov,« sem rekel, »ko prideš tja, da te lahko kmalu obiščem.«

Franc Jež

zvala Misel in Spomin. Ljubeče, a krepko sta se oklenila fanfarskih zvokov. Z njimi sta odplavalata gori v Ponce, ki so, osvetljene od sonca, kdaj, kdaj pokukale izza oblakov in megel. Pobožala sta Jalovec, preskočila strmi Ozebnik in se zapletla v navpičnice Travnikove stene. Na pravljicnih tratah Slemena sta si odpočila. Potem je Misel rekla Spominu:

»Pohitiva dalje. Muđi se nama. Pot preko gora in skozi doline pod njimi je dolga. Še daljša bo najina hoja skozi čas.«

Pomahala sta, prijazno kar se le da, Mojstrovki in se spustila doli na sedlo Vršič.

»Še veš, kako smo predremali pol noči zunaj pred kočo, ker nismo marali buditi. Rekli smo si, da je koristno, ker smo bili zjutraj bolj naglo nared za vzpon na Prisojnik in plačati seveda tudi ni bilo treba...«

»Vem, vem. Toda zdaj nimava časa iztovarjati tvoj obilni oprtnik, moj ljubi Spomin. Namenjena sva še višje in dalje.«

Nato sta se ločila. Ona se je sprehajaje sončila po južnih pobočjih Prisojnika, on je preletel Razor, se spustil v Krnico, zablezal v Križko steno. Z njo se je zopet srečal pri smaragdih obeh jezer na Križkih podih, ko se je ničemrno ogledovala v njiju.

Skupaj sta se povzpela proti Sovatni. Tam sta se omamljena zagledala vanj, ki jima je vztrajno, neutišljivo zvenel v ušesih, kakor je bilo moč slišati izpod skakalnic tja gori do Tamarja:

»Oj Triglav, moj dom, kako si krasan!«

Samotna pot

Po opravi sem se zjutraj ob šestih odpravil še na zadnja dva vrhova trideseterih gora v treh deželah (in državah), povezanih v Pot prijateljstva. To sta Škrlatica in Triglav, ki sem si ju bolj ali manj namerno prihranil za zaključek. Obujali so se mi spomini prejšnjih vzponov na Triglav. Saj je bil hujši napor pripeljati se od doma na Koroškem to stran meje do triglavskega podnožja, kakor vzpenjati se nanj. Na vlaku smo preždeli od jutra do večera ali od večera do jutra. Tokrat sem se preko Avstrije, po južni Koroški skozi Celovec in mimo Beljaka pripeljal čez Podkorensko sedlo do Aljažvega doma v Vratih v dveh urah in pol.

Škrlatica je bila med drugimi znanimi-gorami nekakšna moja posebna ljubezen. To je bilo nemara zaradi prijetnih sopotnikov, s katerimi sem bil na njej. Zakoračil sem, tokrat sam, v njena pobočja, ki se še kar niso hotela prav predramiti iz vlažne noči v svetlo jutro. Kiselkast dan mi dobre volje kljub temu ni zmozel skaziti. Nad vremenom se nisem nikoli pritoževal, če sem bil le poti, kakor te, kolikor toliko večš. Skozi meglo in mokroto, ki sta silili vame od zgoraj in od spodaj, sem dosegel vrh Škrlatice v pičlih štirih urah.

Svoj čas mi je bilo žal križa, ki sem ga ob prvem vzponu, na ta vrh še objel. Tokrat vzvišeno ugotavljam, da križarsko osvajanje po zgodovinski izkušnji niti ni najbolj posrečeno in uspešno.

Četrť čez tri popoldne sem bil zopet v Vratih. Srečal sem se z dr. Marjanom Š., ki je odhajal za svojo družbo, menda nekam proti Luknji na soško stran. Za moje sposobnosti in po mojem okusu bi bila najprimernejša pot na Triglav preko Plemenic. Lep del poti bi lahko hodila skupaj. Bilo pa je že prepozno, da bi se lahko odločil zanjo.

Le za kratek oddih sem se pomudil v Aljaževem domu. Kako bi se mogel sprostiti, če bi me preganjal še tak krepak zalogaj poti, kakršnega sem še imel pred seboj! Ob pol štirih popoldne sem hlastno stopil na Tominškovo pot. Kaj kmalu me je pričelo pehati. Škrlatica je za Triglavom drugi najvišji vrh v Julijcih. Srce, sapa in noge se niso dali prevarati, čeprav so oči uživale nove in lepše poglede kakor na dopoldanski poti. »Vitergin« papirčki, ki so bili dokaj na gosto nastlani po strmi stezi, so pričali, da se mnogim pred mano ni bolje godilo. Pravzaprav jim je moralo biti še

slabše, ker jaz nisem imel potrebe žvečiti in odmetavati zavitkov.

Bolj ko je hoja postajala preudarna in umerjena, več časa za delo so imeli pogledi. Pasli so se po sočnem zelenju, ki je sililo v stezo. Brez sopihanja so oči plezale in plesale po severni triglavski steni, da so se noge še bolj opotekale po stezi. Kadar se je stena umaknila radovednim očem za bližnjimi grapami, ni manjkalo paše širnim obzorjem na severu in zapadu. Povsod so se našle stezice, ki so včasih bile.

Vtisi s posameznih poti se sčasoma zlijejo v eno, da le najgloblji ostane značilen in izstopa. Na tej se je vame najbolj boleče zabodlo do ogorčenja veliko smetišče pri studencu pod Begunjskim vrhom. Seveda, bilo je že ob koncu avgusta (1975), ko gre h kraju tudi glavna sezona. Že res, da vrli planinci kot varuhi narave še pred zimo načrtno pospravljajo nesnago. Žalostna podoba pa je kratkomalo tukaj.

Večerni mrak me je krepko priganjal k pospešenemu koraku, hkrati pa opravičeval moje opotekanje proti Staničevi koči. Dosegel sem jo res skrajni čas, saj mi jo je neubrano godla še megla, ki se je grozeče mešala z mrakom. Toliko bolj sem se v koči veselil svojega samotarskega uspeha tega dne. Še bolj kot od naročenega okrepčila sem se opajal nad ubranostjo planinskih gostov, ki jih je bila soba do kraja polna.

Nikogar nisem poznal. Prav nobene potrebe nisem čutil, da bi napletel kak stik z družbo, ki evforije ni mogla utajiti. Globoko sem vdihoval vzdušje tistega utripa, ki pomeni slutnjo, nemara res samo utopično, srečnega sožitja vsega človeštva, ne le v gorah, tudi nižje spodaj.

Naslednje jutro sem se zgodaj, še v mraku odpravil proti Kredarici in na vrh Triglava. Bilo je mokro in temna megla je komaj zadrževala dež s prizanesljivim rosenjem in redko sodro. Okoli doma na Kredarici so se že motali najzgodnejši planinci. Zdaj se nisem maral zamujati v njem. Triglav me je vabil, kakršen je že bil: v meglo in oblake zavil, tiho grozeč, da lahko kaj kmalu postreže še z nerodnejšim sprejemom. Morda mi je hotel pokazati svojo zamero, ker sem se zadnja leta pogosteje vrтел okoli Großglocknerja, ki je za celih tisoč metrov višji od njega?

Ko sem zdaj, po dolgih letih in ljubimkanju z drugimi gorami – tudi Mont Blanc je bil vmes – zopet objemal zlizane in zdrgnjene triglavske skale zaradi prijemov njegovih neštetič častilcev, sem mu priznaval, da je pot nanj še vedno resna zadeva. Dohitel sem in pokroviteljsko pomogel

dvema planincema, ki sta pristrčno, neizkušeno mladeniško otipavala svojo prvo ljubezen do Triglava.

Za silo se je zvedrilo. Česar ni videlo oko, sta prinesla Spomin in Misel. Odgrnila sta kopreno z vidnih in nevidnih sledi proti Planiki, Vodnikovim koči in Rudnemu polju. V prešernem veselju smo, tedaj mehiškemu študentu, zdaj ali kmalu morda že škofu Klodomirju, predstavljali naš ponos, našega očaka Triglava. Klodomir nemara živi v svoji domovini navadno vsak dan celo višje od tega, kar je pri nas najvišje, toda primere kljub temu ni in je ne more biti.

Večjo razigranost kakor tokrat sem čutil v nogah nekaj let poprej; še zavedal se je ne bi, ko bi mi je ne priznali moji trije sopotniki, ki tedaj še niso bili v pravi »formi«. Od Pogačnikovega doma na Kriških podih smo prišli istega dne preko Sovatne, Luknje in Plemenic na Triglav. Malo smo se ustavili pri koči na Doliču. Ker je bilo še zelo veliko snega, smo bili sredi avgusta prvi, ki so prebredli zametene steze pod Kanjavcem. Hiteli smo po dolini Triglavskih jezer, zaradi utrujenosti pa je že primanjkovalo vzhicjenja in tudi koča tam še ni bila cilj tistega dne. Zares pa nam je bilo vsem dovolj poti in žuljev, ko smo že v poznem večeru prispeli do Koče pod Bogatinom, nedaleč od mogočnega planinskega doma na Komni. Lep kos poti za en dan, ni kaj reči. Naslednjega dne je vabilo Bohinjsko jezero pod strmo Komarčo, a zvabilo je Krnsko jezerce, Krn in Soška dolina.

Srečno izgubljen sem, ko z vrha Triglava iščejo oči poti skozi prostor in čas. Za časom se mi stoji, ker ga ni nikoli dovolj, da bi prehojene poti znova obhodil in še na neprehojenih znova začutil neugnano, gora željno mladost.

Preko Praga sem se spustil v Vrata. Nič ni tako prijetnega kakor po uspešni planinski turi sestiti v avto in se odpeljati domov. Prav težko je nositi veselje v sebi, če ga ob vrnitvi ni mogoče deliti z nekom, ki ga razume.

Veda

Z muko se ogibljem imen premnogih prizadevajočih si o Triglavu, ki mu odmerjajo pet stoletij civilizacije in kulture. Naj bi se hotel omejiti samo na tri, na deset ali celo sto imen pomembnih ljubiteljev ali proučevalcev njegove biti, že bi se izpostavil neizprosni, neusmiljeni obsodbi svo-

je ne-vednosti o Triglavu. Katera človeška osebnost v našem kulturnem krogu bi se mogla ponášati s tako popularnostjo kot Triglav, ki zaradi nje kajpak ni prav nič domišljav? Zgodovina o njem skuša biti osrednja znanost, ki nam zlasti ob jubilejih posameznih dogodkov oživlja pozornost zanj. Tako je minilo lani dvesto let odtlej, ko so štirje srčni možje stopili na teme najvišje glave troglavega. Trentarski divji lovci so pri tem izven prava in zgodovine. Pesniki so izlivali svoja čustva predenj, pisatelji so spleтали svoje zgodbe okoli njega. Vsakovrstne zaklade so iskali v njegovem krilu: zlato in rude; gozdovi in planšarije jih ponujajo sami. Neprenehoma Triglav strokovno opazuje vremenar: sredi poletnega živčava ali sam, kljubujoč zimskim metežem pa viharjem dnevno sporoča iz neposredne bližine »počutje očakov kranjskih siv'ga poglavarja«. Jamarji so se spuščali v njegovo brezno, da bi raziskali še njegovo drobovje. Bibliografija o Triglavu, kakorkoli bi bila vselej nepopolna, bi pomenila gigantsko delo.

Molitev

Ne zameri mi, Triglav, da se za zadnje poglavje poslužujem takega, morda bo kdo prisodil nazadnjaškega naslova. Toda: saj vendar deliš ime s staroslovanskim poganskim božanstvom. V taki zvezi je potem molitev mesto besede »pogovor« sama po sebi umljiva, tem bolj pa še, če jo široko razumemo. V slovenskem grbu uživajš najvišjo čast kot simbol vsega najplemenitejšega, kar pripada slovenskemu človeku. Koliko podjetij in društev, zlasti v tujini, je krščenih s tvojim imenom, da bi v njem čutili sveži dih vse domovine! Ne moreš si kaj; duhovni, ki jim je molitev poklic, so se vsaj od početka z imeni vklesali v tvoj kamen. Ni jim niti več potrebna kapela na Kredarici, saj si postal, kjerkoli kdo hoče, njihov veliki oltar. Le-ti bi bili glas vpijočega v puščavi, ko bi bili pri svojih opraviilih in romanjih sami. Obdaja jih ali jim sledi velika množica, ki je nihče ne more prešteti. Spominska knjiga na vrhu je že zdavnaj odpovedala, da bi mogla vase sprejeti imena vseh obiskovalcev, kaj šele njihove vzhicene in pobožne vtise z gore zmage, ponosa, spremenjenja. Kamor ljudje prihajajo trumoma, pravimo, da tja romajo. In če je cilj romanja gora, jo poimenujejo, da je sveta. Če že kako goro počastimo s takim nazivom, potem ga najbrž

zaslužiš ti, sveta gora Slovencev, Jugoslovanov in drugih številnih inozemskih sosedov ali častilcev. Mar romar ne moli že takrat, ko hodi, bližajoč se svojemu vzvišenemu cilju? Triglav, zdela bi se pravcata kletev čez tebe, ko bi kdo rekel, da si samo računska količina in gmota toliko in tolikorih megaton, pretežno apnenca. V stoletjih, ko te z večjo zavestjo in ljubeznijo, ker te imajo, obdajajo častilci in občudovalci, i tebi raste duša. Vnašajo jo vate, ker jih dvigaš kvišku, najvišje v domovini, zaradi svoje metrske višine. Dvigaš jim tudi duha, vsaj za kratek čas, da se spoprimejo s tvojo neomajnostjo in svojo lagodnostjo. Za plačilo se jim v ponosu razširi srce, da vsaj zaslutijo kaj je Visoko, Dobro, Lepo.

Jože Lodrant

Evangelij solentinamskih kmetov

Pred dvanajstimi leti sem prišel z dvema prijateljskima v Solentiname, da bi tam ustanovil majhno premišljuječo občestvo. Kontemplacija ali premišljevanje pomeni tukaj: združitev z Bogom. Kmalu pa smo si bili na jasnem o tem, da nas ta združitev z Bogom ni pripeljala do tega, da bi bili tudi s kmeti eno, z revnimi in zapuščenimi ljudmi, ki so razkropljeni živeli na obalah očeja. Kmalu je naše občestvo dobilo tudi politično vsebino: privedlo nas je do revolucije. In tako to mora biti. Če ne, bi bilo zgrešeno.

Moj nekdanji učitelj v noviciatu Thomas Merton, ki nam je dal pobudo za ustanovitev tega občestva in ga je tudi duhovno vodil, mi je nekoč rekel, da duhovno premišljevanje, kontemplacija v Latinski Ameriki ne sme mimo političnih bojov. V začetku smo dajali prednost revoluciji brez nasilja. Pozneje pa nam je bilo jasno, da v Nikaragui danes ni možen boj brez nasilja. Dejansko vsak pravi revolucionar daje prednost neuporabi sile pred nasiljem, nima pa zmerom svobodne izbire.

Kar nas je politično najbolj sililo v odločen boj, je bil evangelij. Vsako nedeljo smo se o njem pogovarjali in kmetje so začeli z občudovanja vredno preprostostjo in z resničnim teološkim življenjem pojmovati jedro evangelijskega oznani-

la: oznanjevanje božjega kraljestva. To pa se pravi: postaviti pravično družbo tukaj na zemlji.

Predvsem pa nas je evangelij učil, da božje besede ne smemo samo poslušati, marveč jo moramo tudi uresničevati. In kmetje iz Solentiname, ki so šli temu evangeliju do dna, niso mogli nič drugega, kot da so se strinjali s svojimi brati v drugih delih dežele – s kmeti, ki so morali prestajati preganjanje in zastraševanje, ki so bili v ječah, ki so jih mučili, ubijali, njihove žene posiljevali, ki so bili pregnani s svojih farm in jih zasledovali s helikopterji. Nekega dne se je skupina fantov in deklet iz Solentiname – nekateri tudi iz moje srenje – po dolgem in zrelem premisleku odločila za to, da bodo zgrabili za orožje. To so storili edinole v zahtevi po božjem kraljestvu, v želji po pravični družbi, po dejanskem božjem kraljestvu tukaj na zemlji.

Želeli bi, da v Nikaragui ne bi prišlo do bojov. To pa ni odvisno od zatiranega ljudstva, ki se more braniti samo na ta način.

Zdaj spet zeleni hrib, kjer je bilo naše občestvo, kakor poprej, ko smo prvič prišli tja. Ostala je le lepota divjine. Tamkaj sem srečno živel – v tem solentinamskem skoraj raj. A sem bil zmerom pripravljen vse to žrtvovati iz zvestobe do evangelija. In smo žrtvovali. Kakor so drugi dali svoje življenje in trpeli, da bi ustvarili drugo družbo.

Ernesto Cardenal

Ko je Ernesto Cardenal dal to izjavo v novembru 1977, je bil že v izgnanstvu v Costa Rici. Napad na postajo »guardia Nacional« v San Carlosu blizu otokov Solentiname je dal režimu diktatorja Somoze povod, da je odstranil solentinamsko občestvo. Somoza je že več mesecev poprej napovedal, da bo »naredil konec temu obskurantizmu (mračnjaštvu) v Solentiname.«

Vojska je razrušila vse hiše in naprave občestva, preganjala je, zapirala in ubijala kmete in ribiče. Knjižnico so zaplenili, prav tako slike, keramične in kiparske izdelke kmetov in njihovih otrok. Že poprej so več let vohunili za Cardenalom in njegovimi prijatelji; tajna policija je iskala dokaze za »komunistično podtalno delovanje«. Prestregla in pregledovala je pošto z vsega sveta, zaplenila vsa denarna nakazila, pokradla vse premoženje občestva. Novembra 1977 je bil podpisan zaporni ukaz za Ernesta Cardenala. Duhovnik in pesnik se je javno priznal za privrženca »Sandinistične fronte narodne osvoboditve«, ni-

karagujskega osvobodilnega gibanja. »Pesnik iz ljubezni«, kot ga je imenoval Thomas Merton, je izjavil, da je njegova dolžnost duhovnika in pesnika, da se pridruži boju svojega ljudstva za osvoboditev.

Svetilka

In govoril jim je: »Ali prineso svetilko zato, da jo postavijo pod mernik ali pod posteljo? Mar ne zato, da jo postavijo na svetilnik? Zakaj nič ni skrito, da bi ne postalo očitno; in nič ni skrivno, kakor zato, da pride na dan. Če ima kdo ušesa za poslušanje, naj poslušaj!«

Dalje jim je govoril: »Pazite natanko na to, kar slišite. S kakršno mero vi merite, s tako se vam bo odmerilo in še navrglo se vam bo. Zakaj kdor ima, se mu bo še dalo, kdor pa nima, mu bo vzeto še to, kar ima.«
(Mr 4, 21–25)

Ta evangelij smo brali pri maši v Mancarroncito, zadnjem in najbolj oddaljenem otoku solentnamskega otočja. Maša je bila zadaj za hišo done Yoya pod nekakšno lopo. Nasproti nam je ležal sinji zaliv. V daljavi, sredi morja, je bil majhen otok La Zanata in še dalje sta bila videti kakor štrleča iz morja dva vulkana velikega otoka Ometepe. Peljali smo se na Mancarroncito, ker je ta otok zelo oddaljen, njegovi prebivalci pa tako revni, da skoraj nobeden nima čolna; zato morejo le poredkoma priti v našo cerkev.

In govoril jim je: »Ali prineso svetilko zato, da jo postavijo pod mernik ali pod posteljo? Mar ne zato, da jo postavijo na svetilnik?«

Pojasnim jim, da je mernik mera za žito, kakor to, kar nikaragujski kmetje imenujejo medio ali cuartillo.

Félix pravi: – Zame je evangelij svetilka, ki jo je Bog postavil nad človeštvo, da nam vsem sveti.

Žena iz Mancarroncita: – Jezus se ni nikoli skrivaj; on je luč, ki stoji na visokem mestu. In tudi mi naj bi bili tako: ne se skrivati z resnico, marveč z njo na dan.

Julio Mairena: – Ljudje, ki prikrivajo pravičnost, skrivajo luč. Kristus je prišel za revne. A duhovniki so to oznanilo za revne večkrat skrivali. Svetilko so postavljali pod mernik, pod mero za žito. So pa tudi taki, ki iz strahu pred mogočnejši in oblastniki obračajo evangelij samo na zasebno življenje, in to je svetilka, ki je postav-

ljena pod posteljo, se mi zdi. Tisti, ki drži svetilko visoko, da jo vsi vidijo, je tisti, ki se upira krivici.

Felipe: – Ne le duhovniki, tudi mi sami večkrat skrivamo svetilko. Tudi mi imamo dolžnost oznanjati resnico in večkrat tega ne storimo iz strahu. A resnico moramo povedati, tudi če smo zaradi tega ogroženi ali napadani ali nas zato ubijejo, kot se je to tudi skoraj zmerom dogajalo s prekoti.

Alejandro: – Prišli smo semkaj, da bi tukaj na otoku Mancarroncito govorili o evangeliju. To pa pomeni vzdigniti svetilko visoko, da bo svetila tudi drugim. Ljudje z otoka Mancarroncito se bodo tudi zganili in to luč evangelija ponесли dalje. Zmerom, kjerkoli in kadarkoli nam je mogoče, jo moramo dvigniti izpod mernika.

Rebeca, Juliova mati: – Svetilka je Kristus, zakaj on je rekel: Jaz sem luč. Kdor bere evangelij in ga potem spravi v predal, skriva svetilko, skriva luč. Kdor pa bere evangelij in njegovo poročilo prenaša drugim, dviga svetilko, da jo ta drugi da drugemu dalje. In tako gre Kristusova beseda od človeka do človeka kakor luč, s katero prižgemo drugo.

Felipe: – To luč prinašamo, da sveti, ko sklepamo prijateljstvo med dvema otokoma. Tako sta se naša otoka zblížala, razdalja med njima se je skrajšala. Ta luč bo dobro svetila, če se bomo čutili povezane, kot da smo en otok. To luč prenašamo dalje, jo izročamo še drugim, ko sklepamo prijateljstvo, v katerem smo združeni. Luč je torej ljubezen.

Olivia: – Da, dokler smo ločeni drug od drugega, si ne sporočamo evangeljskega oznanila, ki je oznanilo edinosti in bratstva. Mi vsi moramo sestavljati občestvo ljubezni. Kristus je oznanjal evangelij in za njim so šle množice ljudi, med katerimi je vladala velika ljubezen. Po tem istem evangeliju smo tudi mi tukaj zbrani.

Zakaj nič ni skrito, da bi ne postalo očitno; in nič ni skrivno, kakor zato, da pride na dan. Če ima kdo ušesa za poslušanje, naj poslušaj!

Julio: – Mislim in celo prepričan sem, da se je to deloma že izpolnilo. Poprej so duhovniki brali evangelij v latinskem jeziku in so pripovedovali stvari, ki jih nihče ni razumel. Zdaj pa že mnogi izmed nas vemo, kaj evangelij hoče povedati in kaj pravzaprav iščemo v njem: v njem iščemo enakost. S kakšnim veseljem slišimo, da smo si vsi enaki.

Jaz (Cardenal) pravim: Dejansko je v tem velika skrivnost, ki je morala biti očitna. Evange-

Prezír

*V žèlu prezira
dobrota shira*

*in še dolgo
solza
skeli
na robu oči.*

Francé Lokar

lij je bil že od nekdanj revolucionaren, a tisto, kar je v njem revolucionarnega in prevratniškega, je bilo ljudem večkrat zamolčano.

Oscar: – Krščanstvo pomeni odprtost, odkritost, biti čist in ljubiti brez hinavščine. Revolucionar biti pomeni, obračunati z lažjo, odpraviti laž. Zato je prišel Kristus. Da bi ničesar ne ostalo skrito. Da bi vladala luč. Zdaj živi družba v hinavščini in laži, kakor tisti, ki ima svetilko pod posteljo.

Dalje jim je govoril:»S kakršno mero vi merite, s tako se vam bo odmerilo in še navrglo se vam bo. Zakaj kdor ima, se mu bo še dalo, kdor pa nima, mu bo vzeto še to, kar ima.«

Felix pravi: – Ali je to pravično? Tega ne razumem. Ali mi more kdo od vas pojasniti?

Stari Tomás Peña: – Meni se zdi, da Bog tistemu, ki že ima, se pravi bogatino, daje še več, da lahko poveča svoj kapital, ki njemu pomeni življenje in blaženost. A naposled mu postane bogastvo v lastno pogubo. In revežu bo odvzel še tisto malo, kar ima, da mu bo dal resnično blaženost, po smrti pa zveličanje. To je tisto, kar nam po mojem mnenju hoče dati razumeti.

Felipe, njegov sin: – Jaz pa mislim nekoliko drugače. Ljudje, ki so navezani na denar, nimajo nobene vere v Boga, četudi mislijo, da so verovali vanj. Tem ljudem bo Bog še tisto malo vere, tisto malo ljubezni do Boga, ki jo imajo, odvzel. Tisti pa, ki že imajo in naj bi še več dobili, so ti, ki ljubijo. Tem bo Bog zmerom dajal še več ljubezni. Večina navzočih je rekla, da je popolnoma prav to, kar je Filip rekel in da so prav tako tudi oni mislili.

Olivia je pripomnila: – Da, tako razumem tudi jaz. Meni se zdi, da bo tistemu, ki ima veliko ljubezni, dodano še več ljubezni, tistemu pa, ki je ima malo, mu bo še to malo vzeto. Ločili ga bodo od ostalega človeštva, da ga ne bo vznemirjal.

In eden izmed fantov iz Mancarroncita: – Jaz pa to razumem tako, da tisti, ki tukaj na zemlji nima nobene ljubezni, sploh ničesar nima, pa naj bo še tako bogat. Kdor pa ljubi, je resnično bogat. Mislim, da je to tako, ali ne?

Neki starec, tudi s tega otoka: – Kdor je pripravljen pomagati in je velikodušen, bo s svojo uslugo, ki jo stori bližnjemu, še bogatejši s svojo ustrežljivostjo in velikodušnostjo. Kdor pa je surov in krut, bo z vsako krutostjo le še bolj krut.

Félix Mayorga: – Bogatini pravijo: denar ustvarja denar. To tudi drži; človek zasluži tem več, čim bogatejši je. Kaj pa mi? Čim revnejši je kmet, tem revnejši je njegov pridelek. Ne le da ničesar ne pridobimo, tudi izgubljam. Tako bodo bogati zmerom bogatejši in revni zmerom revnejši. To se mi zdi krivično, a je tako. In z nebeškim kraljestvom je po vsem tem, kar vidim, tudi tako...

Julio: – Jezus je rekel, da nam bo s tako mero odmerjeno, s kakršno mi sami merimo in da nam bo celo še dodano. S tem hoče reči, da se človeku ljubezen, ki jo daje, povrača v še večji meri. A tudi sovraštvo in krutost se povračata na tistega, ki sovraži in je krut v še večji meri.

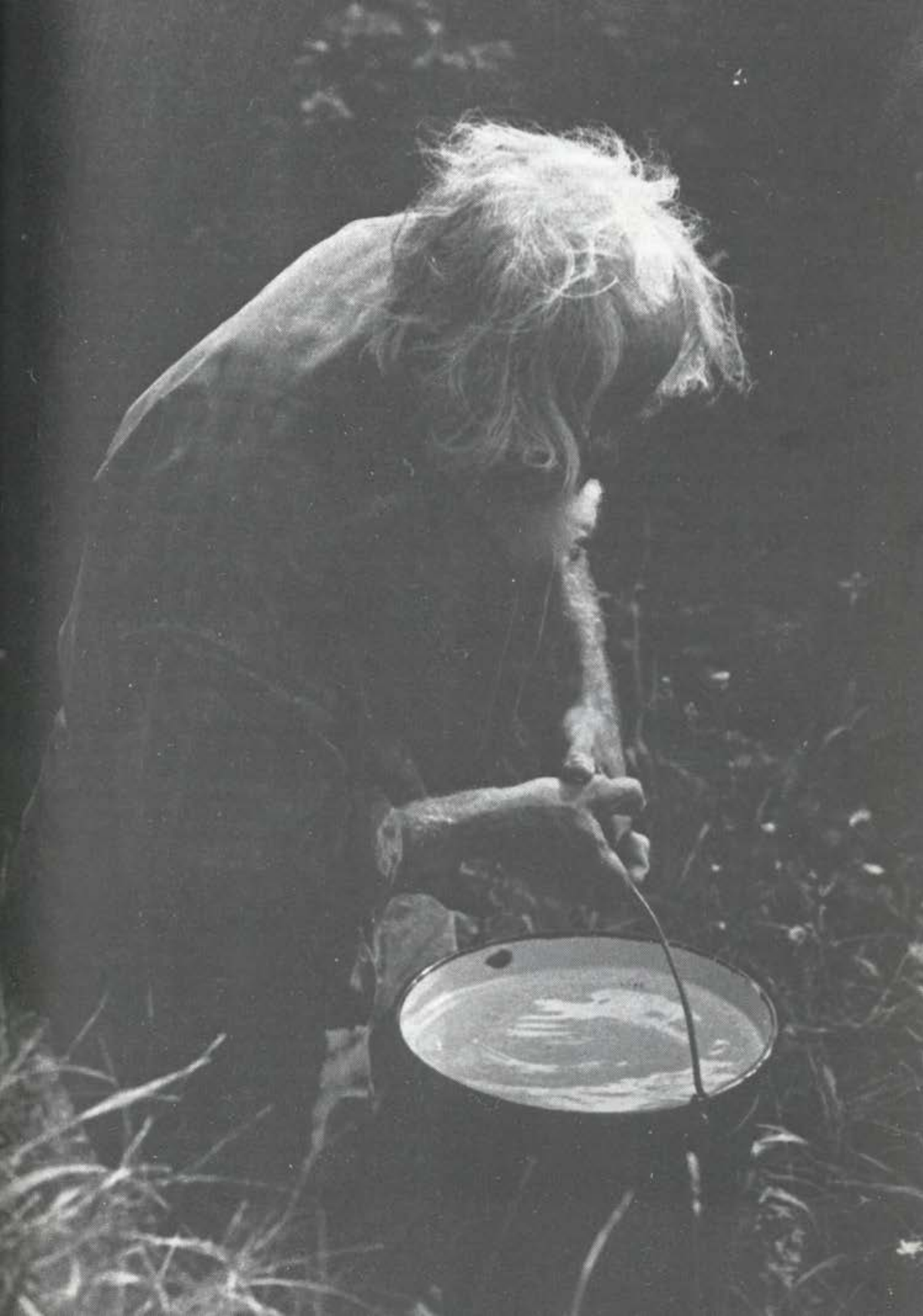
Olivia: – Jezus tudi pravi: Kdor ima ušesa za poslušanje, naj posluša. Kdor posluša, ima že nekaj ljubezni v svojem srcu in je bo dobil še več. Tistemu pa, ki ne posluša, bo odvzeto še tisto malo ljubezni, kolikor je ima. Kdor ljubi, bo še bogatejši v ljubezni, kdor pa je sebičen, bo še večji sebičnež.

Jaz pravim: – Videli smo torej, da ljubezen ustvarja še več ljubezni in sebičnost še več sebičnosti. Imamo to svetilko, to luč, o kateri nam govori današnji evangelij, in to svetilko, to luč smo prinesli semkaj na Mancarroncito. To je ista luč, ki nas je pri tem pogovoru razsvetljevala. Po tej luči so nam postale jasnejše stvari, ki so nam bile poprej skrite.

Oscar: – To je resnično: Kar se nam je zdelo poprej nejasno, nam je vsem zdaj jasno.

Opoldansko sonce močno sveti na nebu. Morje se lesketa v temni modrini. Nekje v daljavi je videti jadrnico. In daleč na obzorju ognjenika na otoku Ometepe.

Ernesto Cardenal

Pesnik Josip Murn

V četverici slovenske moderne Kette-Cankar-Župančič-Murn se je rodil kot najmlajši 4. marca 1879, torej pred dobrimi sto leti. Bil je nezakonški otrok proletarskih staršev, uslužbenih pri trgovcu v Ljubljani, od očeta je najbrž podedoval prve klice jetike. Tako mu je bilo, zlasti v socialnih razmerah in pri moralnih predstavah tedanje meščanske družbe, že vnaprej določeno težko in bridko življenje. Mati ga je dala v rejo na kmete v okolici, v mesto se je vrnil na šolanje; stanoval je najprej v Marijanišču, zatem pri dijaški gospodinjici, materini znanki, s katero se je po potresu 1895 preselil v staro cukrarno. Že sredi gimnazijskega študija se je v krožku sošolca Ivana Prijatelja navdušil za rusko književnost (kasneje si je nadel pesniško ime Aleksandrov), kot maturant pa je sodeloval pri almanahu Na razstanku in v njem med drugim objavil venec ljubezenskih pesmi, posvečenih Almi Souvanovi.

Josip Murn

S štipendijo trgovske zbornice, ki jo je dobil s pomočjo Franje Tavčarjeve, je odšel na dunajsko univerzo, toda študij gospodarstva ga ni veselil; toliko bolj se je oklepал leposlovja, na Dunaju se je seznanil s sočasnimi literarnimi smermi, z dekadenco in simbolizmom. Ko se je po enem semestru vrnil v Ljubljano, se je znova naselil v orjaški in temačni cukrarni ter se preživljal kot skromen pisar v trgovski zbornici oziroma pri advokatu. Kadar se je bolezen poslabšala, je odhajal na oddih in zdravljenje v okolico Cerkelj na Gorenjskem, v Vipavsko dolino ali na Bled; s tovariši iz moderne je iz cukrarne rad hodil na sprehode na Ljubljansko polje, posebno proti Štepanji vasi in Fužinam. Mestnim, gosposkim ljudem po raznih razočaranjih v življenju ni več zaupal, rad pa se je družil s kmečkimi na podeželju in delavskimi v cukrarni, najbolj pogosto pa je ostajal s svojimi tegobami sam.

Umril je 18. junija 1901, star dobrih dvaindvajset let, potem ko je pripravil rokopis svojih pesmi za tisk. Izdal jih je z naslovom Pesmi in romance ter z znamenitim spremnim esejem 1903. leta dr. Ivan Prijatelj. Župančič je po pesnikovi smrti začel snovati čudoviti ciklus Manom Josipa Murna-Aleksandrova, v njem je pokazal trnovo življenjsko pot tedanjega slovenskega umetnika in se obenem potožil zaradi izgube zvestega in nenadomestljivega prijatelja. Njegovo umetnost pa je po izidu zbirke označil v esejju O pesmih Aleksandrova.

Proti koncu gimnazije se je Murn idealno zaljubil v Almo Souvanovo, hčer ljubljanskega trgovca, bila je do njega vzvišena in hladna in ga je zavrnila. Razočaran v tej svoji idealni ljubezni, se je v velemestnem okolju Dunaja predal zgolj telesnim strastem, a občutil zatem domotožje po plemeniti lepoti.

Vse bolj si je želel podeželja in se navezoval na naravo, od nje je upal, da ga bo rešila odtujenosti. V naravi je upravičeno videl in od nje tudi črpal moč in svobodo. Prostrana planjava in zvezdami posuto nebo sta mu vzbujala notranjo uravnovešenost in spokojnost. Tedaj se ni bal življenjskih težav in stisk, pač pa si je želel pogumnega boja in merjenja sil.

Na podeželju se je čustveno in miselno strnil s kmetom ter z njegovimi skrbmi in radostmi. V slogu ljudskih pesmi je opeval vasovanja in svatbe z dotami in balami, delo od spomladi do jeseni s pridelki in ujmami, praznovanja in romanja, običaje in vraže. V teh pesmih se pogosto zdi brezoseben, kakor da opazuje le tuje življenje, in

sicer z vedrimi očmi. Toda prenekatera od teh »kmečkih« pesmi preseneča z bridkim koncem, ki daje v nasprotju z »idiličnim« značajem podeželja slutiti Murnovo osebno nesrečo.

Sicer pa se pesnikovo čustvovanje in razpoloženje čudovito ujema z menjavami v naravi, ki jih zaznava in podaja v najbolj rahlih odtenkih. Ob prebujajočem se jutru z rožnato zarjo in ob prihajajoči pomladi s klitjem vse rasti si Murn želi razumevanja, ljubezni in sreče. Ob nastopajočem mraku, večernem zvonjenju, vlažnih jesenih in zasneženih zimah se ga redno polaščata otožnost in potrnost; ob prečutih brezkončnih nočeh ga mučijo spomini, vest in obup; krike samotne ptice enači z lastno osamljenostjo. Tak se tudi primerja samotnemu trsu in samujočemu topolu; čuti se popotnika, ki zaman čaka pravega vlaka, in brezdomca, obsojenega na brezkončno cesto. Podobe in vtisi iz narave postajajo torej pri Murnu spremljevalci in posredovalci, to je simboli njegovih občutij in razpoloženj. Posebno pretresljive so pesmi, v katerih sluti in napoveduje svojo zgodnjo smrt.

V jezik svojih pesmi rad vnaša ljudske izraze in rekla; njegov slog je nov, svež, čaroben in moderen. Pesmi imajo navadno preprosto obliko nekaj kitic kakor nekdanje Jenkove, verz je ritmično sproščen, ne togo merjen kot pri pesnikih Stritarjeve šole. Murnova posebnost je nadalje, da naravo doživlja in posreduje kakor sočasni slikarji impresionisti v trepetajočem ozračju, zastrtih obrisih, značilnih barvah in vonjih; takšno tehniko ima npr. pesem Zima (Prešla pomlad...). Drugod, npr. v Šentjanževem in Vlahih, pesnik ponazarja gibanje stvari in ljudi kot tudi celotno vsakokratno razpoloženje z značilnimi glasovi, figurami in ritmom – z muzikalnostjo.

Murna sodobniki s prijatelji vred v času njegovega življenja kot pesnika niso spoznali in cenili, javnosti ga je moral šele po smrti odkriti Ivan Prijatelj. V novejšem času je objavil vrsto dotlej neznanih pesmi in Murnovo umetnost deloma prevrednotil Dušan Pirjevec. Pretirano pa se nam zdi gledanje nekaterih, po katerem naj bi bil tako kot Kosovel prednik najnovejših smeri pri nas. Prav tako se ne da zagovarjati trditve, da je bil Aleksandrov večji poet kot Župančič in Kette. Vsak izmed trojice je bil namreč izvorna in samo-svoja osebnost ter za razvoj naše lirike pomemben in nepogrešljiv.

Joža Mahnič

VEČER

*To mehko ono je zvonjenje
iz tihih, nepozabnih dalj –
Molk, kes in gorko hrepenenje,
da nikdar bi vas ne poznal!*

*Sree molči in pričakuje,
a ni stopinje od nikjer;
zamisli se in po nečem žaluje
ves dolgi, samski mi večer.*

SNEG

*Brez konca padaš, drobni sneg,
na tihi gozd in na poljano,
nekje kraguljčki, hitri beg,
spet molk za mano in pred mano.*

*Kaj moč mi, čas, kaj si mi dan?
Kar bilo – kot v sneg zakopano!
Kar bode – kot ta tiha plan
brez konca širi se pred mano.*

JESENSKA PESEM

*Kaplje, drobne dežne kaplje
padajo izpod neba,
kot kropila siva megla
zemljo bi zdaj – mrtveca.*

*Brez zelenja in življenja
se razteza širna plan,
le nad golim, pustim poljem kraka
smrtno pesem vran.*

*Motna kot mogočni vali
silna reka proč drvi
in nekje tam daleč, daleč
zvon na zadnjo pot zvoni...*

Josip Murn

Kopitarja je tudi na Dunaju še vedno podpiral Zois, čeprav je v tem času že začelo kopneti njegovo premoženje, pomagal pa si je sam tudi z instrukcijami. Samo človek izredne nadarjenosti in pridnosti, kot je bil Kopitar, je lahko vzdržal ta napor študija tolikih predmetov, ob katerem ni zanemarjal slavistike, opravljal izpite in še redno obveščal Zoisa o naravoslovnih novostih. V marcu 1809 je izšla njegova slovnica, s katero je dosegel znanstveno stopnjo in priznanje vodilnih slavističnih avtoritet. Že septembra leta 1810 je postal cenzor za slovenske in novogrške knjige, kmalu nato (10. decembra istega leta) pa ga je cesar imenoval za skriptorja na dvorni knjižnici. S tem se je Kopitarju uresničila njegova življenjska želja, odprle pa so se mu vse možnosti za razmah duševnih sil in za nadaljevanje tistega znanstvenega dela, ki mu je bilo najbolj pri srcu – »kultivirati slavistično stroko«, kakor je obljubil Dobrovskemu. V naslednjih dveh letih je objavil dve programski razpravi, ki izpovedujeta Kopitarjevo zamisel slovenske kulture, jezika in zgodovine. Ta prvi slavistični delovni načrt je na prigovarjanje svojih prijateljev razširil in dopolnil ter objavil leta 1813. Tako se je Kopitar hitro uveljavil kot strokovni in organizacijski delavec, kot knjižničar in znanstvenik. Na Dunaju se je učil srbohrvaščine, novogrščine in romunščine (bil je cenzor za knjige v teh jezikih), pozneje tudi albanščine in bolgarščine. Tukaj je imel svoj krog slavistov, zgodovinarjev, jezikoslovcev, publicistov, zlasti mnogo stikov je imel s Srbi, katerim je pomagal, da so dobili dovoljenje za izdajanje lista Srpske novine. Predvsem pomembno pa je bilo srečanje z Vukom Stefanovićem Karadžićem decembra 1813. Ta preprosti, a izredno nadarjeni sin srbskega podedelja ga je tako prevzel, da mu je Kopitar posvetil vso svojo skrb in pozornost, Vuk sam pa je postal njegov najzvestejši učenec, pravi izvrševalec Kopitarjevega kulturnega in jezikovnega načrta med Srbi. Na Kopitarjevo pobudo in ob njegovem mentorstvu ter v smislu njegovih znanstvenih načel je Vuk napisal prvo slovnico (1814) in prvi slovar živega srbskega jezika (1818), preuredil srbski pravopis ter zbral in izdal veliko srbskih narodnih pesmi. Pri tem delu je Kopitar z vso ljubeznijo pomagal svojemu učencu, ga uvajal v krog tedanjih znanstvenih in književnih veličin, med njimi z Goethejem, dosegel, da je postal član göttingške akademije znanosti, pisal je ocene in članke o njegovih delih, odkrival lepoto srbske narodne pesmi in skrbel, da so prodrle v svet. Vse to, kar literarna zgodovina imenuje »srbska kulturna revolucija«, je v celoti in podrobnostih Kopitarjeva zamisel.

Čeprav četrti skriptor in najmlajši med uradniki, je junija 1814 kot cesarjev odposlanec odpotoval v Pariz s posebno nalogo, da bi dosegel vrnitev knjig, rokopisov, bakrorezov in drugih dragocenih reči, ki jih je bil Napoleon odnesel z Dunaja. To poslanstvo je Kopitar uspešno opravil, hkrati pa je izkoristil to priložnost, da se je seznanil in se strokovno povezal z nekaterimi učenjaki taktatne Francije. Ob tej priložnosti je obiskal tudi London in Oxford ter navezal stike z nekaterimi angleškimi učenjaki. Vsa ta leta je skrbel, da si je knjižnica nabavljala dragocene knjige, zlasti slovanske, dopisovanje in sodelovanje s številnimi tujimi učenjaki mu je le še večalo ugled. V teku svojega življenja si je dopisoval z okoli 650 ljudmi o najrazličnejših vprašanjih. Ob vsem prizadevanju, da

bi iz Dunaja napravil središče slovanske duhovnosti, ni pozabljal pomagati domovini, kjer je iskal sodelavcev v izvrševanju svojih načrtov, ki jih je sporočil v slovnici. Pomembni Kopitarjevi sodelavci v domovini so bili Valentin Vodnik, Matevž Ravnikar, Franc Metelko, Peter Danjko, Janez Nepomuk Primic in Urban Jarnik. Rojake v domovini je nenehno spodbujal k delu za slovar slovenskega jezika. Z veseljem je pozdravil ustanovitev stolice slovenskega jezika na graškem (1812) in na ljubljanskem liceju (1817), ki jo je zasedel Metelko, njegov in Dobrovskega zvesti učenec. Prijateljem v domovini je poročal o delih tujih učenjakov, predvsem o delih slavista Dobrovskega. Leta 1819 sta v Ljubljani umrla Valentin Vodnik in Žiga Zois; njuna smrt, zlasti Zoisova, ga je hudo prizadela. Zdaj se je še bolj oklenil Vuka in Dobrovskega. Deset let zatem je umrl tudi Dobrovski, torej v času, ko je bil Kopitar sicer na vrhu svoje znanstvene moči in slave, hkrati pa je doživljal težke trenutke, ko je spoznaval, da se njegovi načrti ne uresničujejo in je prihajalo do sporov s Čehi, Poljaki, s Hrvati in naposled tudi s preroditelji v domovini, tako zaradi posega v črkarsko pravdo in zaradi cenzure IV. snopiča Kranjske čbelice. V spor je prišel tudi s Čopom in Prešernom, ki sta bila bolj leposlovnostno estetskih nazorov. Tako se je domovina čedalje bolj odtujevala Kopitarju, on sam pa je tudi imel čedalje manj zvez s svojimi nekdanjimi sodelavci in prijatelji. Kopitar je v teh časih opravil velikansko delo ne le v knjižnici, ki jo je spravlil na zavidljivo višino, pridobival nove rokopise, pisal razprave, članke in ocene v razne časopise in revije, katerim je bil stalni sodelavec, nekaterim tudi urednik ali vsaj sourednik. V vrsti znanstvenih del pa sta v tem času pomembni knjigi **Glagolita Clozianus** (1836) in **Hesyhii glossographi discipulus** (1840), ki sta utrdili njegov sloves. V prvi je objavil cerkvenoslovanski spomenik, last grofa Cloza, v glagolici in cirilskem prepisu z latinskim prevodom in jezikovno razlago. V isti knjigi je objavil tudi Brižinske spomenike z latinskim prevodom ter dodal več razprav s področja slovenskega jezikoslovja in zgodovine, razložil pa je tudi tako imenovano panonsko teorijo o nastanku stare cerkvene slovanščine, ki da naj bi nastala na podlagi jezika panonskih Slovencev. Dne 27. aprila 1844, le nekaj mesecev pred smrtjo, je dosegel v življenju tudi najvišjo čast in priznanje v svoji službi: postal je prvi kustos (varuh) dvorne knjižnice in dvorni svetnik. Morda še v večje veselje in zadoščenje pa mu je bilo, da je v rojaku Miklošiču našel toliko zaželenega naslednika, ki je prevzel mnogo njegovih pobud in izvršil mnogo njegovih znanstvenih načrtov. Kopitar mu je priskrbel 1844 službo uradnika v dvorni knjižnici in mu s tem omogočil, da se je lahko popolnoma posvetil slavistiki. Leta 1849 je postal Miklošič prvi profesor za slovensko filologijo na dunajski univerzi.

Kopitar je umrl 11. avgusta 1844 na Dunaju, kjer so ga tudi pokopali in mu postavili spomenik, jeseni leta 1897 pa so njegove zemске ostanke s spomenikom vred prepeljali v Ljubljano in jih pokopali pri sv. Krištofu, na Navju, pokopališču naših zaslužnih mož. Zanimivo je, da sicer poznamo opis njegove zunanosti, njegovega obraza pa nam ni v podobi ohranil noben slikar.

J. D.

Koledar za leto 1979 je bil že v tiskarni, ko je slavil svoj življenjski jubilej – osemdesetletnico – prof. dr. Valter Bohinec. Starejši rod mohorjanov ga vsaj po imenu pozna iz njegovih številnih koledarskih prispevkov in iz Mladike, ki segajo nazaj v trideseta leta pred vojno in so jih lahko spremljali tudi v povojnih Koledarjih. Učenci in dijaki berejo ime geografa Bohinca v zemljepisnih knjigah, atlantih in zemljevidih.

Rodil se je 12. avgusta 1898 na Voloskem pri Opatiji. Geografijo in k njej pripadajoče vede je študiral na vseučiliščih na Dunaju, v Zagrebu, Neaplju in Heidelbergu. Kot prvi geograf mlade univerze v Ljubljani je bil leta 1921 promoviran za doktorja geografskih znanosti. Naslednja leta je učil na takratni tretji državni gimnaziji, hkrati pa je bil privatni docent na filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer bi pozneje moral prevzeti redno profesuro. Leta 1938 je prešel v bibliotekarsko službo in je v letih pred upokojitvijo vodil grafični in kartografski oddelek Narodne in univerzitetne knjižnice. Dasi je že skoraj 15 let v pokoju, je še vedno delaven kakor mravlja.

Valter Bohinec je bil med ustanovitelji Geografskega društva Slovenije, z najbolj prizadevnimi in delavnimi študenti in absolventi geografije pa tudi pobudnik ustanovitve in rednega izdajanja slovenske geografske revije. Ko je v juniju leta 1925 izšla prva številka Geografskega vestnika, je postal dr. Valter Bohinec ne le njegov glavni urednik, marveč nekaj let tudi neutrudni sodelavec in oblikovalec njegove vsebinske zasnove in podobe.

Kot profesor in pedagog je najbolj občutil pomanjkanje ustreznih šolskih knjig. Zato je poskrbel, da so srednje šole že pred vojno dobile potrebne učbenike zemljepisa, prav tako po vojni, ko so ob skupinskem delu srednješolci dobili sedanjemu času ustrezne in izpopolnjene zemljepisne knjige. Bohinec je bil prav tako ob povojnem pomanjkanju dobrih zemljevidov – stenskih in ročnih – in atlantov tisti, ki je reševal zadrego in sodeloval pri urejanju in izdelavi raznih zemljevidov. Tako so v prvih letih po vojni v vseh republikah Jugoslavije uporabljali zemljevide jugoslovanskega ozemlja, pri katerih je sodeloval dr. Bohinec. Bil je tudi med vidnimi sodelavci nekaterih zemljevidov Slovenije in nekaterih zemljevidov Jugoslavije.

Samo v bibliografskem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice bi mogli ugotoviti število njegovih razprav, strokovnih člankov, poročil, ocen in raznih poljudnoznanstvenih spisov, ki jih je priobčeval v strokovnih in poljudnoznanstvenih revijah, v raznih zbornikih, leksikonih, v koledarjih, v dnevnem tisku in drugod. Kot strokovnjak na področju zemljepisa ali geografije si je prizadeval, da je tako v strokovnih in poljudnoznanstvenih prispevkih s tankim posluhom uporabljal in ustvarjal slovensko geografsko izrazoslovje.

V poljudnih knjigah in člankih je posegal ne le v slovensko in jugoslovansko, marveč tudi v evropsko preteklost in v preteklost vseh drugih celin. Navedli bi samo nekaj primerov takih opisov, ki jih je priobčeval v mohorski Mladiki in v Koledarju. V knjigi »Naše morje«, ki jo je izdala Mohorjeva družba leta 1933, so nam Karel Dobida, Silvo Kranjec in Valter Bohinec prvi pri nas obširno opisali Jadran in njegove posebnosti. Štiri-

deset let je bil Bohinec skoraj nepretrgoma sodelavec mohorskega Koledarja in v njem objavil obilo člankov predvsem z zemljepisnega, pa tudi z zgodovinskega področja.

Posebno področje Bohinčevega dela je speologija – jamoslovje ali nauk o podzemeljskih jamah, kateremu se že nekaj desetletij posveča z vso prizadevnostjo. Že v letih po prvi svetovni vojni je sodeloval pri raziskovanju podzemeljskih jam, po vojni pa je vodil tudi jamarško organizacijo, opisal in urejal jamarška glasila in zbornike, se udeleževal jamarških kongresov doma in v tujini, predaval na njih, spremljal tuje speološke strokovnjake po naših jamah, zlasti po Krasu in vzdrževal zveze z jamarškimi društvi in z jamarji drugih držav.

Še enemu področju se je Bohinec posvetil z vso vnemo – turizmu. Že pred petdesetimi leti je pisal članke o turizmu, tako npr. o Jadranu v luči turizma, o razvoju tujkega prometa v Sloveniji z zemljevidom tujkega prometa v Sloveniji (KMD 1931, 1933). Od kod so prišli tujci l. 1931 v Slovenijo (KMD 1933). O turizmu je pisal v Geografskem vestniku in v raznih revijah, namenjenih turizmu ter v dnevnem tisku. Po vojni se je po priključitvi Primorske k Jugoslaviji temeljito posvetil terenskemu preučevanju tega dela Slovenije in je napisal obsežen prispevek za zbornik Slovensko Primorje v luči turizma. Mnogo prispevkov s področja turizma je napisal za mesečno revijo Turistični vestnik. Izdelal je skupaj s Fr. Planino zemljevid Turistična avtokarta Slovenije z Istro in Hrvatskim Primorjem. Tako je s to dejavnostjo prispeval pomemben delež k razvoju našega turizma.

Pavel Kernjak – trubadur koroških Slovencev

Dne 9. februarja 1979 se je na Kernjakovi domačiji v Trebinji zbrala množica sorodnikov, prijateljev, znancev in pevcev z željo, da mu sežejo v roko, želijo zdravja, mu voščijo k njegovi osemdesetletnici in da se mu tudi zahvalijo za vse, kar je zlasti s svojim skladateljskim in narodno buditeljskim delom storil za svoje rojake. Pavel – kličejo ga Pavle – Kernjak je najlepši primer pravega ljudskega umetnika, kakršni dandanes v poplavi slabih in največkrat vsebinsko neokusnih, vreščavih popevk izginjajo. Bolj kot po imenu ga poznamo po pesmih Mojcej, Katrca in mnogih drugih. Upravičeno ga imenujejo trubadurja koroških Slovencev, saj je vse svoje dolgo in plodno življenje posvetil slovenski koroški pesmi. Rodil se je 9. februarja 1899 pri Mežnarju – kakor se je reklo pri hiši – v Sent Ilju. Prvo veselje in prve nauke o petju in glasbi je dobil pri očetu, ki je bil v domačem kraju organist, potem ga je šolal domači župnik in po dobrem letu pouka pri njem je že lahko sam sedel za orgle. Potem se je sam spopolnjeval, kakor je vedel in znal in ni mu bilo še dvajset let, ko so ga pritegnile narodne, a tudi umetne pesmi, zlasti Prešernove in Gregorčičeve, jim dal svoj napev, melodijo, ki mu je privrela iz srca.

Vilko Novak

Dne 28. aprila 1979 je upokojeni, a še zmerom delavni vseučiliški profesor dr. Vilko Novak obhajal sedemdesetletnico rojstva. Ob slučajnem srečanju in v pogovoru z njim prav nič ne spominja na »upokojenca«, tako je še veder, tako še ves na tekočem ne le za dogajanje na svojem strokovnem področju, marveč prav tako tudi za vse domače kulturno življenje in za dogodke, ki vzbudirajo svet. Čeprav se je poslovil od vseučiliške katedre, za katero je vsa povojna leta vnel študente za spoznavanje bogatega narodopisnega izročila in jim ga znal še posebej z živo besedo odkrivati in prikazovati na študijskih izletih po širni Sloveniji, je še vedno neutrujen raziskovalec narodopisnih posebnosti vseh slovenskih pokrajin, spremlja razvoj etnologije doma in po svetu, piše razprave, se ukvarja s književnimi in jezikovnimi vprašanji in z živo ter pisano besedo posega še na mnoga druga kulturna področja. S svojim znanstvenim delom je pomagal dvigati nekoč komaj znano ali celo prezirano narodopisno preteklost slovenske zemlje ne samo v našo, marveč tudi v evropsko zavest. Zibelka mu je tekla v Prekmurju, na katero je navezan z vsem srcem in kateremu je posvetil precejšen del svojega znanstvenega opusa. Še kot gimnazijski profesor je pisal o prekmurskih ženitovanjskih šegah, o pridelovanju in uporabi lanu v Prekmurju in pozneje, ko je bil že na univerzi, o prekmurskem lončarstvu in vinogradništvu, o ljudski prehrani in Prekmurju. Že pred vojno je v mohorski zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov priredil Izbor prekmurske književnosti (1936), ki je leta 1976 izšel v novi izdaji pod naslovom Izbor prekmurskega slovstva v založbi Slovenskega duhovniškega društva.

Pavle Kernjak pravi sam o sebi: »Pel sem celo življenje in ljubil svojo mamo, svoje dekle, najbolj pa se mi zdi, da sem ljubil svoj narod, kateremu sem bil zvest vsak trenutek svojega življenja«. Veliko zaslug si je pridobil z zbiranjem ljudskega blaga, in iz teh majhnih biserov narodnih pesmi je znal splesti venčke, ki so danes tako priljubljeni. Kernjak pa ni samo harmoniziral mnogo pesmi, za nekatere je tudi sam zložil besedilo. Tako si je kot skladatelj, harmonizator, pesnik in zborovodja pridobil velike zasluge, sebi pa postavil spomenik, saj ga bodo njegove pesmi še dolgo slavile. Pesem Pavleta Kernjaka je odsev in odmev duše koroškega človeka, ta pesem mu je v razvedrilo in v tolažbo, ta pesem ga tudi krepi v njegovi narodni zavesti. Tu bi posebej omenili njegove vesele in šegave pesmi, ki jih podaja v venčku »Juhe, pojdamo v Škofače« in v glasbeni izpovedi »Rož, Podjuna, Zila, venec treh dolin, moja domovina, narod moj, trpin.«

Koroška poje. Pod tem naslovom je Krščanska kulturna zveza v Celovcu priredila letošnji osrednji koncert 4. marca v Domu glasbe v Celovcu, na katerem je nastopilo kakšnih deset pevskih zborov iz raznih krajev Koroške, moški, mešani in deklški ter tamburaški zbori. Koncert je bil posvečen skladateljema Matiji Tomcu in Pavletu Kernjaku ob njunem 80. življenjskem jubileju.

nc.

Z izredno ljubeznijo in s tankim posluhom za vrednote naše preteklosti je raziskoval in v razpravah opisal ljudsko stavbarstvo, tkalstvo in suknarstvo in še številna druga področja ljudske kulture. Marsikaj je rešil pozabe ali nekulturnega odnosa do naše preteklosti, kar je ena najpogubnejših lastnosti sedanje potrošniške miselnosti, ki s prezirom gleda na vse, kar je v zvezi z našo preteklostjo, z našimi šegami in navadami, s trdim delom naših prednikov in z njihovo ljubeznijo do vsega podedovanega, do vsega, kar nas je v nekem pogledu označevalo za narod. V številnih razpravah je odkrival prvine slovenske ljudske kulture v njihovem nastanku, spremljal njihov razvoj, spremembe in različice teh prvin v posameznih pokrajinah. Ob študiju in razvoju etnologije so mu rasla nova spoznanja o tej vedi, ki jih je strnil v razpravi o bistvu etnologije in njeni metodi. Čedalje bolj je čutil potrebo, da bi nam dal kolikor toliko strnjen pregled o slovenski ljudski kulturi. Iz te težnje je napisal leta 1960 svoj oris »Slovenska ljudska kultura.« Vilko Novak je temeljito pregledal dognanja, ki so jih o snovni slovenski ljudski kulturi raziskovali in zapisovali pred njim Matija Murko, Emil Korytko, Anton Tomaž-Linhart in Blatazar Hacquet. Pomembna je njegova nemško pisana razprava o značaju slovenske kulture na Koroškem, v kateri je stvarno in temeljito zavrnil ponarejanja nemških raziskovalcev ljudske kulture o naših rojakih onstran meje.

Več let je bil sodelavec predvojne Mladike, v kateri je objavljala pesmi, prozo (pod psevdonomom Bogojančar), prevode, ocene raznih leposlovnih in strokovnih del, članke s področja narodoslovja (Ženitovanjski običaji v Slovenski krajini, Božični običaji ob Muri). Pri Mohorjevi družbi je izdal poleg že omenjenega Izborna prekmurske književnosti hkrati z razpravo o prekmurskem narečju v zbirki Cvetje iz domačih in tujih logov še Prekmurske pesmi Jožefa Baša (1930).

Na dan 13. junija 1979 je literarni zgodovinar, kritik, profesor, pisatelj in redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. Anton Slodnjak dopolnil osemdeset let življenja. Rodil se je v Bodkovcih v Slovenskih goricah v kmečki hiši. V osnovno šolo je hodil v Juršincih, v gimnazijo v Mariboru, po maturi leta 1920 pa se je odločil za študij slavistike na ljubljanski univerzi, kjer je poslušal predavanja literarnih zgodovinarjev Franceta Kidriča in Ivana Prijatelja, slovničarjev Rajka Nahtigala in Frana Ramovša, ob njih pa še predavanja germanista Jakoba Kelemine, umetnostnega zgodovinarja Izidorja Cankarja in filozofa Franceta Vebra. Za doktorja slavistike je bil promoviran na podlagi disertacije o pesniku, pripovedniku, publicistu in uredniku Davorinu Trstenjaku. Zatem je bil dve leti štipendist in eno leto lektor za slovenski jezik na univerzi v Krakovu, v letih 1927 do 1945 pa profesor za slovenščino na Trgovski akademiji v Ljubljani. Med vojno je bil zaradi sodelovanja z Osvobodilno fronto večkrat za daljšo dobo zaprt, po vojni je bil najprej vršilec dolžnosti šefa, nato šef in načelnik oddelka za strokovno šolstvo pri ministrstvu za trgovino in preskrbo v Ljubljani (1945–47). V letih 1947 do 1950 je bil izredni profesor za slovenski jezik in književnost na univerzi v Zagrebu, kjer je prav po njegovi zaslugi prišlo do organizacije slovenske katedre, ki je prav z njegovim delom zapustila globoko sled v hrvaški kulturi. V letih 1950 do 1959 je bil redni profesor za slovensko književnost na ljubljanski univerzi in hkrati predstojnik Inštituta za slovansko filologijo. Po upokojitvi leta 1959 je zatem nekaj let (1961–65) predaval slovensko, srbsko in hrvaško književnost ter slovenski jezik na univerzi v Frankfurtu. Danes živi v Ljubljani, z vztrajnim delom služi narodu, mu zlahtni um in srce, kot bi rekli z Antonom Janežičem, predvsem s svojim slovstvenozgodovinskim raziskovanjem, ki ga pojmuje kot najbolj bistveni del narodne kulture.

Njegovo petdesetletno ukvarjanje s slovstvenimi in kulturnimi problemi je rastle iz pobud in dosežkov prednikov in učiteljev, s čimer je njihovo dediščino ne le ohranjal, marveč tudi dopolnjeval in bogatil z velikim znanjem, a tudi z izrednim čutom pravičnosti do stvari in ljudi. S svojimi slovstvenimi deli pa ni odkrival le preteklosti, ki jo je temeljito preučil in opisal, marveč je z živo, tehtno in prepričljivo besedo v raznih slovstvenih ocenah in poročilih pogumno posegal tudi v sodobna slovstvena vprašanja (npr. razprava o pesniku in esjistu Edvardu Kocbeku in drugih). Predvsem iz njegovih literarnozgodovinskih razprav in pregledov slovenske književnosti je razvidno temeljito preverjanje in poznavanje gradiva, upoštevanje dognanj drugih, ki jih je dopolnjeval s svojimi spoznanji in odkritji, jih vključeval v širši kulturni, politični, nacionalni in socialni pregled, znal je združevati estetske kriterije z eksaktnimi dognanji, hkrati pa jih kritično vključevati v okvir evropske književnosti in seveda tudi v splošni okvir domače zgodovine. Slodnjakovemu literarnozgodovinskemu delu je treba priznati, da je tako vključen v razvojni tok slovenske literarne vede in njene zgodovine, da bodo njegova spoznanja veljavna še preko njegovega časa. Slodnjakovo življenjsko delo zajema številna področja: uveljavil se je kot odlični pedagog in učitelj, urednik in pisatelj monografij, kot kritik in

ocenjevalec, kot literarni zgodovinar, prešernoslovec, leksikograf in leposlovec.

Pri razlaganju našega literarnega izročila in njegovih vrednot je izhajal s stališča, da so to izročilo in njegove vrednote izraz slovenske samobitnosti, ki je rasla iz naroda in iz domačih tal. Pri tem je poudarjal, da je prav književnost bolj kot karkoli drugega v nesvobodi in zatiranju živeče Slovence spreminjala iz ljudstva v narod, ga osveščala in osvobajala. Za njegovo učiteljsko delovanje so mu bile vodilo besede njegovega vseučiliškega profesorja Ivana Prijatelja: »Lepoto slovenske knjige pravično presojati, goreče ljubiti, vneto oznanjati.« Te besede so mu bile tudi vodilo pri pisanju njegovih številnih literarnozgodovinskih priložnikov, ki jih je napisal v štiridesetih letih od Pregleda slovenskega slovstva (1934) preko Slovenske književnosti med obema vojnima (1951) in v nemščini pisane Geschichte der slowenischen Literatur (Berlin 1958), prispevkov v Zgodovini slovenskega slovstva, ki jo je v sedmih knjigah izdala Slovenska Matica, do izdaje Slovensko slovstvo, ki je izšlo leta 1968 v Ljubljani in Celovcu (celovško izdajo je posvetil spominu celovškega profesorja slovenskega jezika in pisatelja prve slovenske slovstvene zgodovine Antona Janežiča) do priložnika za srednje šole Obrazi in dela slovenskega slovstva, v katerih je strnil svoje ugotovitve in spoznanja o slovenski književnosti (1975). Vsa ta dela so nastala v pisateljevi težnji, da bi razgrnil in razčlenil pred nami tisočletno življenje našega jezika in duha tako časovno, estetsko in miselno, da bi čim laže spoznali sebe, našo moč in nemoč, veličino in malost, ustvarjalnost – in lenobnost!

Na področju leposlovnega ustvarjanja je napisal romane o treh velikih Slovencih: o Prešernu z naslovom

Neiztrohnjeno srce, o Levstiku Pogine naj pes in o Ivanu Cankarju z naslovom Tujec.

Ob jubilejntovi osemdesetletnici nam je njegova podoba še vedno taka pred očmi, kot nam jo je pred nekaj leti označil njegov učenec, ugledni literarni zgodovinar Jože Pogačnik: »Slodnjakova zunanja podoba razodeva lastnosti njegove duševnosti. Koščeni, podolgovati obraz, ki ga razsvetljujejo pametne in dobre oči. Vanj je vrezalo delo, pa tudi trpljenje, prešteviline poteze. V njem je nekaj, kar priča o estetski zadržanosti in o goreči vnemi. Na njem se bere slast ustvarjanja, pa tudi muka spoznavnega nemira, ki piše nanj mrke poteze. Za to vnanjo podobo pa je videti odtis človeške dobrote in topline, ki je njegovim poznavalcem posebno veliko doživetje. Kakor mu je v literarni zgodovini jedro in smisel vsega človek, tako mu je človek merilo in življenju. To pa potrjuje, da med njegovim življenjem in vrednotami, ki jih ugotavlja v književnosti, ni prepada.«

Matija Tomc

Naš slavljencec se je rodil 25. decembra 1899 na Kapljiščih pri Metliki; Kapljišče spadajo pod župnijo Podzemelj. Melodiozna in ritmično bogata Bela krajina mu je dajala navdih in vplivala na celotno njegovo glasbeno ustvarjanje. Že z dvanajstimi leti se je učil harmonija. V Novem mestu mu je bil glasbeni učitelj Ignacij Hladnik in pod njegovim vodstvom so dijaki že v prvi gimnaziji izvajali znana glasbena dela, med drugimi Sattnerjevo Jeftejevo prisego in nekatere daljše Hladnikove skladbe. Tedaj se je začel učiti violino in klavir, ko pa je leta 1913 prišel na škofijsko gimnazijo v Št. Vidu nad Ljubljano, kjer je glasbeni pouk vodil profesor Vojteh Hybašek, je sodeloval pri zavodskem pevskem zboru, vadil klavir, violino in harmonij. V gimnazijskih letih je začel tudi že skladati. Po novi maši, ki jo je imel 6. julija 1923 v domači fari, je šel za leto dni za kaplana v Mokronog, kjer je bilo glasbeno življenje že dovolj razvito in je čez leto dni s svojimi pevci lahko priredil koncert cerkvenih pesmi. Nadarje-

ni Matija Tomc se je nato ves posvetil glasbi, v kateri se je izpopolnjeval najprej na Državnem konservatoriju v Ljubljani, leta 1926 pa na Akademiji za glasbo na Dunaju, kjer je imel za glavna predmeta orgle in kompozicijo. Ob tem dunajskem študiju se je zlasti veliko ukvarjal z Bachom, ki je močno vplival nanj, saj prav temu vplivu pripisuje, da so številne njegove kompozicije usmerjene polifono. Čistemu slogu, ki ga je dobil pri Bachu, se je pridružil belokranjski ritem, tisti ritem, ki še danes živi v narodu v vsej svoji prvobitnosti. Skladatelj Tomc sam priznava, da v njem tiči nekaj elementarnega, belokranjskega, to je notranja ritmika, ki mu je prirojena in ga žene naprej v vsem njegovem celotnem ustvarjanju.

Že na Dunaju je pisal skladbe za razne goriške zbirke, kot so na primer Božji spevi in Gospodov dan. Iz tega časa je ohranjenih več cerkvenih pesmi, ki jih pojo še danes. Izredno bogat je Tomčev skladateljski opus iz njegovih šentiviških let, kjer je na klasični gimnaziji poučeval glasbo in vodil cerkveno petje, hkrati pa je hodil poučevat orgle na Glasbeno Matico in na Državni konservatorij v Ljubljani. Na področju instrumentalne glasbe je napisal več skladb za orgle, klavir, godalni kvartet, violino in klavir, violo in klavir, violoncello in klavir, klarinet in klavir ter godalni orkester in dve skladbi za simfonični orkester, suite koroških plesov »Nizki rej« in variacije na pesem Od kneza Marka. Na področju cerkvene glasbe je treba omeniti najprej pet latinskih maš, med katerimi dosegata vrh Missa Immaculati cordis in Missa jubilaci. Obe ti maši sta vrhunec v novejši slovenski cerkveni glasbi. Glasbeno bogate so njegove slovenske maše, bodisi na liturgično besedilo (v čast sv. Jožefu in v čast sv. Cirilu) ali na neliturgične tekste, med katerimi je zelo znana Stopil bom k oltarju. Dalje velja omeniti več rekviemov na latinsko in slovensko besedilo in njegove priljubljene Blagoslovne pesmi. Tu so dalje kantate, od katerih je posebno znana in najbolj domača Slovenski božič. Obsežna celovečerna je koncertna kantata Križev pot za soliste, zbor, orkester in orgle; nastala je med zadnjo vojno. Tretja kantata pa je posvečena slovenskim Marijinim božjim potom. Ko že naštevamo, ne smemo prežeti dveh vokalnih oratorijev: prvi je Odrješnik sveta, ki so ga pred vojno izvajali na ljubljanskem štadionu, drugi pa Kruh iz nebes, široko zasnovano vokalno delo. Profesor Tomc je izdal tudi štiri zbirke orgelskih preludijev.

Na področju svetnih skladb je Matija Tomc znan kot prireditelj široko zasnovanih in oblikovanih ljudskih pesmi, ki jih je po večini pred zadnjo vojno izvajal Maroltov Akademski pevski zbor. Med izvirnimi zbornimi stvaritvami so pomembne Vlahi, Ponočna potnica, Rošlin in Verjanko, Pomladanska romanca, celovečerna kantata »Stara pravda« – na Aškerčevo besedilo – za soliste, zbor in recitatorja. Znane so njegove zbirke narodnih pesmi, tako npr. zbirka »Igraj kolce« (belokranjske pesmi, 1948), zbirka »Pridi Gorenjčec – vabi Dolenjčec 1952«, zbirka koroških samospsevov s klavirjem »Gremo v Korotan« (1946), »Dolenjsko ženitovanje« (suitsa dolenjskih ženitovanjskih pesmi).

Ko je po vojni prišel profesor Tomc za župnika v Domžale, ga naporno in zahtevno dušnopastirsko delo ni oviralo pri komponiranju. Znal je združiti oba poklica, čeprav je vsak zase zahteval člega človeka. Tako je v Domžalah napisal latinski Rekviem, tri slovenske Maše za rajne, dve slovenski maši na liturgično besedilo

in dve Marijini maši. Mašno pesem na besedilo dr. Jožefa Pogačnika, latinsko mašo Surrexit Dominus, predelal je znano Riharjevo Veliko mašo, napisal kantato Marija, Slovence Kraljica (v njej se zvrsti pet najbolj znanih slovenskih božjih poti), preuredil latinsko Missa de angelis za slovensko besedilo, pa še več drugih daljših in krajših skladb.

Pred leti se je na pobudo Mohorjeve družbe skupaj s pokojnim Lukom Kramolcem lotil obsežne izdaje Slovenske pesmarice v treh knjigah. Danes lahko ugotovimo, da je prav ta zbirka slovenskih ljudskih pesmi marsikje obudila slovensko zborovsko petje, ki je bilo in je še danes eden izmed osnovnih, pristnih izrazov naše kulture, bogatega izročila in našega narodnega, duhovnega bogastva. V njej so zajete naše zelo stare ljudske pesmi, pesmi vseh ljudskih pevcev in »vižarjev«, pa tudi pesmi vseh vidnejših glasbenikov zadnjih sto let od romantikov do modernih smeri.

S svojimi osemdesetimi leti je profesor Matija Tomec ne le starosta slovenske cerkvene glasbe, marveč verjetno tudi svetnega skladanja.

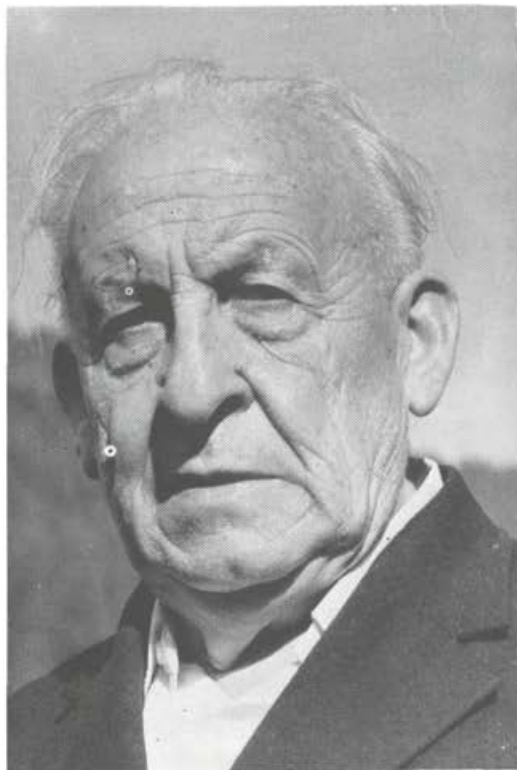
Dr. Franc Sušnik

Njegovih osemdeset let. Življenje človeka, ki ni nikoli izgubil stika s preprostimi ljudmi, čeprav je bil po svojem poklicu kot profesor, pedagog, pisatelj, slovenski zgodovinar in kulturni delavec uklenjen med učilniške stene ali v tihoto svoje delovne sobe. Ta nepretrgan stik s ljudmi ga je pomlajal, ga bogatil, mu odpiral pogled v vsakdanjost domačinov, s katerimi se je srečeval in se še danes srečuje na poti v službo, v šolo, v pisarno in ima zanje zmerom toplo, iskreno besedo, pa razumevanje za njihove tegobe. Tako je postal kulturni delavec v najzlahtnejšem pomenu besede ne le svojim Prevaljam, Ravnam, marveč vsej Koroški z obeh strani meje in tudi širši domovini.

Franc Sušnik se je rodil 14. novembra 1898 očetu fužinarju v prevaljski železarni, ki so jo prav naslednje leto zaprli in se je cela družina preselila v gornještajerski Donawitzod, koder se je po treh letih vrnila in se je oče zaposlil pri železnici na Prevaljah.

Sušnik je kot stanovalec ostal na Prevaljah, na delo se je vozil na Ravne in jim s svojim kulturnim poslanstvom pomagal do ugleda in razvoja, ki so ga dosegle v povojnem času.

Na Prevaljah je Sušnik hodil v nemško osnovno šolo. Humanistično gimnazijo je obiskoval v Celovcu (1910–1918), bil mobiliziran v vojsko in po končani vojni postavljen kot koroški prostovoljec v Narodnem svetu za Mežiško dolino »za namestnika odbornika za narodno obrambo in za poveljnika oboroženih sil Narodnega sveta, ki jih je bilo treba šele poiskati,« kakor pravi sam v svojem zapisu Prevaljski punt o Sinsvetih 1918, v katerem je obnovil svoje »spomine na začetek prevrata v Mežiški dolini«. To je bil tudi čas, ko se je na zahtevo zaveznikov morala jugoslovanska vojska iz Celovca umakniti in z njo tudi Mohorjeva, ki je našla zavetišče na Prevaljah. »Osem let, od 1919 do 1927 so bile Prevalje mohorjevske, je zapisal Sušnik v svojih spominih na mohorjevske Prevalje. »Dvojne so postale Prevalje tedaj: ene s krajevnimi obzorji in svojo vaško

politiko – druge z razgledi v svet slovenske kulture... Devetdeset knjig v blizu dva milijona izvodih je bilo natisnjenih na Prevaljah; v dveh milijonih knjig je ime Prevalje, zapisane so Prevalje v zgodovino slovenskega tiska...«

V letih 1919 do 1922 je študiral germanistiko in slavistiko v Zagrebu, vmes tudi v Ljubljani, leta 1924 pa je bil na zagrebški univerzi promoviran za doktorja filozofije. V študijskem letu 1919/20 je bil tajnik kluba koroških akademikov v Zagrebu, leta 1921 je sodeloval v krščanskosocialni delavski organizaciji Jugoslovanski strokovni zvezi, nato pa kot suplent in profesor od leta 1922 do okupacije služboval na srednjih šolah v Murski Soboti, v Beogradu in Mariboru, kjer se je uveljavil kot odličen, široko razgledan vzgojitelj. Okupacija ga je zatekla kot ravnatelja učiteljsišča v Mariboru. Vojni čas 1941 do 1945 je preživel na Prevaljah, v gestapovskem zaporu v Celovcu, v konfinaciji v Št. Pavlu v Labotski dolini in v koncentracijskem taborišču Dachau.

Komaj se je vrnil iz Dachau v rodne Prevalje, je tam julija in avgusta 1945 že vodil gimnazijski tečaj, nato pa septembra prevzel vodstvo na njegovo pobudo ustanovljene gimnazije na Ravnah, ki ji je bil ravnatelj do upokojitve leta 1962. A Sušnik ni šel v pokoj. Ob gimnaziji je leta 1949 zrasla študijska knjižnica, prav tako ob pobudi in veliki skrbi ravnatelja Sušnika; do leta 1962 je opravljal dolžnosti njenega upravnika, nato pa postal njen ravnatelj, kar je še danes kljub visokim letom.

Pisati je začel, ko je bil še kot gimnazijec v Celovcu in objavljval prispevke v rokopisnem dijaškem listu ce-

lovškega Marijanišča »Vzbudi se, Sloven!«. Napisal je več samostojnih knjig, med katerimi je vsekakor najpomembnejša Pregled svetovne literature (Maribor 1936), (za novo izdajo ima pisatelj dobri dve tretjini gradiva pripravljene in bi bila velika škoda, če dela ne bi dokončal), Prekmurski profili (1929), Jugoslovanska književnost (1930), In kaj so ljudje ko lesovi, Koroški zapisi (1968), Opomnje (1978). V tej zadnji Sušnikovi knjižnici so zbrane njegove misli. Dalje bi še in še lahko naštevali vrsto njegovih podlistkov in črtic, ki jih je objavljajl v raznih listih med prvo in po prvi svetovni vojski, članke v Časopisu za zgodovino in narodopisje, v Mohorjevem koledarju, v Jeziku in slovstvu in drugod.

Kako je bil Sušnik kot profesor in učitelj priljubljen in spoštovan, je pokazala televizijska oddaja, posvečena njegovi osemdesetletnici. V njej so se zvrstili predvsem številni njegovi nekdanji dijaki, med njimi mnogi taki, ki jim je on omogočil šolanje ali dal vsaj pobudo za to. Poudarjali so njegovo humanost, ki jo izžareva vsa njegova osebnost, njegovo trdno zasidranost v domači zemlji in povezanost z njenim delovnim človekom, s katerim se srečuje vsak dan največ na poti iz Prevalj na Ravne in z Raven na Prevalje. Kot človeka ga še posebej odlikujejo izredna prisrčnost, preprostost in zlahtnost.

Ivan Zorec – Kotarjev Nane

Za stoletni mohorski Koledar je Ivan Zorec še poslal prispevek Iz mojega življenja, v katerem je na kratko opisal svojo življenjsko in pisateljsko pot, svojo ljubezen do matere in do slovenske knjige, ljubezen do slovenskega jezika in domače zemlje; izida Koledarja ni več dočakal. Mohorjeva družba je z njim izgubila odličnega dolgoletnega sodelavca, od katerega je pričakovala predvsem nadaljevanje njegovih izvirno pisanih spominov.

Ivan Zorec je bil rojen 25. julija 1880 v Malem Gabru pri Št. Vidu na Dolenjskem. Oče dninar je po rojstvu petih otrok odšel v Ameriko, kakor že toliko drugih pred njim, in od tam pošiljal težko privarčevani denar, da so potem kupili majhno hišo v Stični, kamor se je nato družina preselila. Bilo mu je že 13 let, ko sta se z materjo peš odpravila v Ljubljano, kjer naj bi hodil v gimnazijo. Ker ga niso sprejeli, se je vrnil domov, pač ni znal nemščine, in se začasno zaposlil pri graditvi dolenjske železnice. Več sreče je imel v Novem mestu, kjer je spoznal pisatelja Janeza Trdino, dr. Frana Detelo in pesnika Dragotina Ketteja. Zaradi raznih dijaških porednosti, ki jih živo in odkrito popisuje v svoji knjigi Iz nižav in težav, je nadalje hodil v gimnazijo v Ljubljano, kjer se je, kakor je sam zapisal, kmalu začel ubadati s pisanjem. Postal je železniški uradnik, najprej v Trstu, nato v Ljubljani, kjer je dočakal upokojitev kot inšpektor državnih železnic. Na službovanje v Trstu spominjajo nekatere črtice oziroma zgodbe, spomine na vojsko je objavil v knjigi Zeleni kader (1925). Še pred to knjigo je izdal v samozaložbi Pomenke (1921), zbirko sedmih zgodb, v katerih v glavnem opisuje dolenjske ljudi, njihov boj za vsakdanji kruh.

V letu 1921 je izšla tudi njegova daljša novela Zmote in konec gospodične Pavle, leta 1929 pa njegova ljudska povest Domačija ob Temenici, ki se godi na Trlepovini v Gabru, pisateljevem rojstnem kraju, in opisuje prehod domačije v tuje roke in spet nazaj; povest je izšla kot 82. zvezek Slovenskih večernic pri Mohorjevi družbi. Za Mohorjevo je napisal tudi znano zgodovinsko tetralogijo o stiških menihih, ki opisuje v prvi knjigi z naslovom Beli menih razmere ob ustanovitvi samostana v prvi polovici 12. stoletja, v drugi z naslovom Stiški svobodnjak, boje s Turki v drugi polovici 15. stoletja, Stiški tlačan je tretja knjiga s tematiko kmečkih uporov in z dogajanjem v drugi polovici 16. stoletja ter zadnja z naslovom Izgnani menih, ki govori o razpustu reda belih menihov in se dogaja v drugi polovici 18. stoletja. Zorec se je na pisanje teh zgodovinskih povesti temeljito pripravljajl predvsem s študijem samostanskih arhivov in je o tem tudi posebej pisal v Mladiki (1933) pod naslovom Stična v zgodovini in književnosti. Vse štiri povesti o belih menihih so izhajale kot večerniške povesti (1932, 1934, 1935 in 1937).

Svoje spomine Iz nižav in težav, »po starih papirjih Kotarjevega Naneta«, kot se je sam imenoval, je objavljajl najprej v štirih letnikih Mladike (1936–1940), prvi del teh spominov je izšel tudi v knjigi kot 101. zvezek Mohorjeve knjižnice leta 1938.

Ivan Zorec je dober ljudski pripovednik, predvsem pa je pohvaliti njegov lep jezik, ki se odlikuje zlasti z izrednim posluhom za neizčrpno bogastvo izvirnih ljudskih podob, lepih besed, posrečenih primerov in bogatih izrekov, ki jih hrani dolenjski jezik. Kdor želi danes brati povesti s sočnim jezikom in se naužiti zdrave kmečke modrosti, bo rad segel po Zorčevih povestih, zlasti v času, ko nas od vseh strani zasipajo z branjem, s plehkim in skrajno površnim jezikom in ko iz dneva v dan izvirne ljudske podobe, krepke primere in izreke izpodriva puhlica, s katero je potrošništvo okužilo tudi slovenski kmečki svet.

J. D.

Leto 1979, ki se izteka, je bilo polno obletnic, ki nas spominjajo na naše preproste in hkrati pomembne može. Žal, premalo poznamo naše brate v zamejstvu, najmanj pa tiste, ki živijo v Beneški Sloveniji in v Reziji. Malokdo ve, kje ta dežela leži in ne more razumeti, da njeni prebivalci uradno še niso priznani kot manjšina, ki ima pravico do šol in kulturnega življenja.

Dne 26. junija je minilo 25 let od smrti buditelja in voditelja beneških Slovencev – Ivana Trinka. Njegov pogreb je pred 25 leti zbudil in sprožil pravi plaz obrekovanja, natolcevanja, jeze in sovraštva. Videmski časniki, razmnoženi in tipkani lističi so zagnali vik in krik proti duhovnikom Čedermacem in vsem udeležencem pogreba. Cela Italija je bila v nevarnosti in celo katoliška vera, ker je šest govornikov spregovorilo v slovenščini. Človek se zgrozi, ko danes bere te psovke in zgražanja. V nekem lističu je bilo napisano celo to: »Bolje bi bilo, da bi se msgr. Trinko ne bil nikoli rodil, ker je pokvaril toliko duhovnikov!« Ta »pokvarjenost« je bila v tem, da so beneški duhovniki branili slovenski jezik, domače šege in navade. S tem so seveda preprečili asimilacijo, ki se je od leta 1866, ko je bila Benečija priključena Italiji, iz leta v leto bolj stopnjevala in dosegla svoj višek leta 1933, ko je fašizem prepovedal slovenske pridige v cerkvi. Po 25 letih moremo trditi, da so bili pravi pokvarjenci vsi tisti, ki so se takrat zaganjali v Ivana Trinka in beneške duhovnike. Govorniki so ob njegovem grobu prikazali njegovo osebnost v taki luči, ki dandanes postaja vedno bolj jasna in so se je začeli zavedati tudi njegovi nekdanji sovražniki. Duhovnik Mazora je o njem izjavil: »Msgr. Trinko je bil vse svoje življenje zvest Bogu in narodu. Kot duhovnik je bil tako kristalno čist, da mu noben sovražnik ni mogel do živga. Kot človek tako blag in krotak kakor jagnje, pa tudi silen in neustrašen kakor lev, ko je branil pravice trpinov in siromakov iz ljubljene Beneške Slovenije.« Dr. Bitežnik je rekel o njem: »Trinkova osebnost je bila čudovita. Spada med tiste redke človeške like, ki se pred drugimi odlikujejo po vsestranski

Ivan Trinko (v zadnji vrsti v sredini) med beneškimi duhovniki

Anton Cuffolo

ustvarjalni sili. Bil je znanstvenik, filozof, odličen profesor in vzgojitelj, pesnik, glasbenik, slikar in naravnost ideal duhovnika. Bil je velik buditelj in neustrašen voditelj svoje Beneške Slovenije. Pravico in resnico je skozi desetletja branil proti vsakomur, branil jo je na levo in desno. Bil je v polnem smislu besede velik človek, ki je iz svoje globine odgovarjal Dantejevemu idealu: »Siate uomini – Bodite moške!« Pisatelj Andrej Budal, ki je bil več let profesor v Vidmu in se je neštetokrat srečal s Trinkom, je o njem izjavil: »Bil je glasnik žive narodne bolesti zaradi odtrganosti od celotnega slovenskega debla, nepomirljiv obtoževalec prekanjenih raznarodovalcev, vztrajen branilec narodnih pravic, ljubosumen čuvar zahodne jezikovne meje, vnet in prepričan zagovornik prijateljskega sožitja med Slovenci in Latinci, odločen nasprotnik vsakega nasilja. Dvignil se je nad ozke domače razmere in se prosto razgledal po najširšem obzorju na meji med slovenskim in latinskim svetom.« Vsemu temu lahko dodamo še besede pisatelja Finžgarja, ki mi je za biserno mašo med drugim zapisal: »Bil si ves čas luč, ki je posvetila v svet in resnim učenjakom razodela naš rod na beneški zemlji. Slovenski mladini, ki si jo učil modrosti, si bil vzgojitelj in vodnik. S tvojim duhom in s tvojo ljubeznijo so bili oplojeni mladi svečeniki, ki so se ravnali v poklicu po tvojem zgledu in postali vsem vse.«

In zdaj moramo spregovoriti še o teh njegovih učencih, ki so postali vsem vse. Med najbolj vidnimi je bil Anton Cuffolo. Če bi še živel, bi bil dne 16. septembra izpolnil 90 let; žal pa že dvajset let počiva na pokopališču v Lazah v Nadiški dolini. O njem je pisatelj France Bevč zapisal: »Ko sem nabiral gradivo, da opišem boj beneških Slovencev za svoj jezik, sem nekajkrat obiskal kraje in ljudi ob Nadiži. Največkrat, najmanj trikrat, sem se oglasil pri kaplanu Cuffolu. Priporočil mi ga je bil njegov vzornik in učitelj Ivan Trinko. Njegove vnanje podobe se po tolikih letih komaj spominjam. Ni bil

podoben slokemu, že osivelemu Martinu Čedermacu v knjigi. Toda Čedermacova notranja podoba je bila večji del njegova. Gledal me je z mirnimi, razumnimi očmi in že po prvih besedah doumel, s čim mi kot pisatelju lahko postreže. In ker je bil v središču boja za pravice slovenskega jezika v cerkvi, je to storil s srčno zavzetostjo. Pisatelj Bevk nam še pove, da so njemu ponujali denar, če odstopi od svojega stališča, da je bil on tisti, ki je nesel skrivati katekizme in nato stopil pred nadškofa, s katerim je imel razburljiv razgovor. Anton Cuffolo je bil vsestransko zanimiv človek. Po zgledu Ivana Trinka se je zanimal za vse. Noben dogodek v Benečiji mu ni ubežal. Začel je pisati dnevnik. Nekaj je pisal v italijanščini, nekaj v slovenščini. V tem dnevniku so objavljene tudi spomenice, ki so jih beneški duhovniki pošiljali v Vatikan in predstavnikom italijanske vlade. Med starejšimi ljudmi je zbiral ljudske pesmice in jih pošiljal v Belgijo, kjer je duhovnik Zdravko Reven izdajal poseben listič za Beneške Slovence. Podpisoval se je »stric Jaka«. V ta listič in pozneje v Trinkov koledar je pošiljal tudi novice iz Benečije, da so bili izseljenci vedno na tekočem, kaj se dogaja doma. Cuffolo je živel s svojim ljudstvom. Sam je doživel težke preizkušnje. Med prvo svetovno vojno je bil ranjen na soški fronti, po vojni pa je prišel za kaplana v Laze, kjer je ostal do svoje smrti, oktobra 1959. Na svojega učitelja Ivana Trinka ni nikoli pozabil. Za god in rojstni dan so se beneški duhovniki zbirali pri njem in največkrat mu je Cuffolo spregovoril v imenu vseh, včasih v latinščini in včasih v slovenščini. Za 80-letnico leta 1943, pred padcem fašizma, je med drugim povedal Trinku: »Zadnja 40. leta so bila najhujša za naš narod, odkar biva ob Nadiži. Vse peklenske, posvetne in cerkvene moči so se združile, da bi ga enkrat za vselej udušile. Pa narodi ne umirajo. Čuval nas je Bog, ki je ustvaril narode, in pravični Bog, ki je volu dal roge, da se brani, zajcu noge, kači strup, nam je dal za branilno orožje trmo. V nevihti suho in gnilo listje je sicer odpadlo, več se jih je sprevrglo v netopirje, trmasto jedro naroda je ostalo.« Nekaj mesecev kasneje, dne 25. julija 1943. pa je ob padcu fašizma takole zapisal v svoj dnevnik: »Mussolini je vedno satansko sovražil zlasti Slovence... Ta podeželski neuki učiteljček se je povzpел s palico, z ricinovim oljem in z revolverjem, zdaj pa mora bežati pred rožljanjem orožja, preklet od vsega sveta. Bodoči rodovi bodo o njem govorili kot o Atilu, Džingiskanu in drugih bičih človeštva.« Cuffolo je pridno izrezoval iz časnikov vse članke, ki so pisali o Benečiji in njenih ljudeh. Njegovi zapiski in ohranjeni izrezki so bogata zakladnica, iz katere bo moral črpati, kdorkoli bo pisal o Beneški Sloveniji.

Poleg teh dveh obletnic, ki nas spominjata dveh stebrov Beneške Slovenije, imamo še štiri obletnice, ki nas opozarjajo, da se Čedermaci starajo in s svojo življenjsko izkušnjo podpirajo mlajše sile, ki se počasi prebujajo v Benečiji.

Sedemdeset let so izpolnili štirje ugledni beneški duhovniki: Marjo Laurenčič, Angel Kračina, Pashal Gujon in Valentin Birtič.

Marjo Laurenčič je že 21. novembra 1978. izpolnil sedemdeseto leto. Rojen je bil na Vrhu v Landarski župniji. Starši so bili kmetje. Marjo je do 3. razreda obiskoval šolo v Tarčentu, 4. in 5. razred v Čedadu, gimnazijo in teologijo pa v Vidmu. Tu je imel dobrega učitelja in vzgojitelja msgr. Ivana Trinka, ki je očetovsko skrbel za dijače in bogoslovce Beneške Slovenije.

Marjo Laurenčič

Pre Marjo – tako ga kličejo ljudje – je bil posvečen za mašnika dne 8. julija 1934 in dne 16. avgusta istega leta nastopil službo pri Štoblanku, kjer še danes pridno skrbi za stare ljudi, ki so edini ostali zvesti svoji beneški zemlji, medtem ko so se mladi raztepli po raznih državah ali pa živijo v Furlaniji. Duhovniško službo je nastopil v tisti dobi, ko je fašizem prepovedal slovenske pridige po cerkvah. Pre Marjo pa je več mesecev navdušeno pridigal po slovensko, dokler niso nekega dne prišli ponj karabinjerji in ga odpeljali v Videm h kvestorju, ki mu je temeljito izprašal vest in mu zagrožil s konfinacijo. Laurenčič pa se je seveda ravnal po vesti. Če je imel v cerkvi samo domače ljudi, jim je pridigal po slovensko, ko pa je zagledal tužce, ki so vohunili, je začel pridigati po italijansko. Po padcu fašizma pa je takoj uvedel zopet redne slovenske pridige, zaradi česar so ga začeli napadati po časopisu »Il Tricolore« in po drugih letakih, ki so jih tiskali neofašisti. Pre Marjo pa jim je junaško odgovarjal: Naši ljudje med tednom govorijo po slovensko, če gredo v gostilno, govorijo po slovensko – zakaj bi jim jaz ob nedeljah moral govoriti po italijansko in zakaj bi se morali ravno z Bogom pogovarjati po italijansko?

Beneški duhovniki somašujejo na Kamenici. Skrajni desni je Pashal Gujon.

Ko je videl, da mladi ljudje odhajajo v tujino, je s soslednimi duhovniki sklenil izdajati verski list »Dom«. Takole je modroval: Dokler so bili mladi ljudje doma, so slišali glas svojih staršev in zvonove domače cerkve. Zdaj, ko so odšli po svetu, jim je list potreben, ker jim prinaša novice iz domače vasi ter jih tako povezuje z Benečijo in domačo cerkvijo. »Dom« je spočetka izhajal le občasno, zdaj pa je začel izhajati redno vsak mesec. Pre Marjo ljubi svoje ljudi in je sklenil, da hoče ostati med njimi do smrti.

Dne 1. aprila 1979 je izpolnil sedemdeseto leto *Pashal Gujon*, ki živi v najvišji fari Beneške Slovenije, v vasi Matajur. Kot pravi sin Benečije je hotel ostati in delati med svojimi ljudmi v težkih časih fašizma, med vojno in vse do današnjih dni. Z Gregorčičem bi mogel reči: Kot kralj po planini visoki pohajam za tropom ovčic. In teh ovčic je zares samo še trop, ker so se razgubile na vse konce in kraje. Tem, ki so ostale, pa je hotel ostati zvest. Njegova starost je le kronološka, ker je duševno še vedno svež in mladosten. Dokler je Trinko živel, ga je večkrat obiskoval na sosednjem Trémunu. Po Trinkovi smrti pa je Gujon začutil, da mora tudi sam nekaj povedati o svojem ljudstvu, ker je videl, da bi radi nekateri Benečane zbrisali z zemljevida. Začel je zbirati zgodovinske podatke z namenom, da bi to prišlo med ljudstvo, da bi ljudje spoznali lastno preteklost in se otresli zavesti, da so manjvredni kot drugi narodi. In tako je zagledala beli dan njegova knjiga »Le genti delle Valli del Natisone« (Ljudje Nadiških dolin), ki obsega nad sto strani. V posvetilu pravi: »S to knjigo hočem razpihati žerjavico, ki še nekoliko tli pod pepelom, v upanju, da bodo drugi še bolje razpravljali o teh vprašanih, da ne bo izgubljen ponos in ljubezen do svobode, ki so nam jo zapustili naši predniki.« Knjiga je v slovenskem prevodu izhajala v Primorskem dnevniku. Razpihala je žerjavico, tako

Angela Kračina

Valentin Birtič v pogovoru s svojimi farani.

da se v Benečiji prebujajo društva in zbori, slovesna zborovanja in nastopi, ki pričajo, da beneški Slovenci ne bodo izumrli. Gujon je tudi podpredsednik društva »Ivan Trinko«.

Tretji slavljenec je *msgr. Angel Cracina (Kračina)*, ki živi od leta 1966 v župniji Buia v Furlaniji. Svoja najboljša leta pa je posvetil beneškim Slovincem kot župnik pri Sv. Lenartu. Tu je z govorjeno in pisano besedo branil pravice beneškega ljudstva in zaradi tega doživel marsikatero bridko uro, ko so ga napadali po raznih časnikih in lističih.

Rodil se je 16. aprila 1909. v vasi Campeglio. Njegov oče Valentin je bil kmet in zidar iz Brezja v Zapadni Benečiji, mati Amalija Bon pa je bila Furlanka. Osnovno šolo je obiskoval v rojstni vasi, gimnazijo in licej ter bogoslovje v videmskem semenišču. Posvečen je bil 1933. Pozneje je študiral tudi na višjih cerkvenih šolah, tako da je dosegel diplomu iz liturgične teologije v Padovi, licenco iz dogmatične teologije in doktorat iz pastoralne teologije na Lateranski univerzi v Rimu. Doktorska teza nosi naslov »Gli slavi della Val Natisone – Religiosità e folclore ladino e slavo nell'Alto Friuli« (v tiskani knjigi je izšla 1978. v Vidmu). Pri beneških Slovincih je Cracina preživel 27 let in je slovenskim vernikom nudil duhovno oskrbo v njihovem jeziku ter se vedno potegoval za priznanje njihovih narodnih pravic. Za Benečijo je zaslužen tudi kot zgodovinar in etnograf. Pridno je zbiral narodno blago in beležil verske običaje ter izkoristil vsako slovesno priložnost, da je rešil pozabe to in ono dragocenost. V desetih brošuricah je prikazal lepoto starih verskih običajev. Največji uspeh msgr. Cracine pa je v tem, da je odkril

važno zgodovinsko-kulturno listino Starogorski spomenik, ki ga je najprej objavil v koledarju Goriške Mohorjeve družbe leta 1974, pozneje pa v posebni italijanski brošuri »Antiche preghiere popolari slovene del Santuario di Castelmonte« (Stare slovenske ljudske molitve iz svetišča na Stari gori). Cracina je napisal tudi več člankov za Trinkov koledar in za furlanski list »Patrie dal Friul«.

Zadnji slavljenc – sedemdesetletnik – pa je *msgr. Valentin Birtič*. Rodil se je 20. decembra 1909 v Ruoncu pod Matajurjem. Solo je obiskoval najprej v domači vasi, nato v Tarčentu in končno v videmskem semenišču. V usodnem letu 1933, ko je fašizem prepovedal slovenske pridige, je bil posvečen za mašnika. Poslali so ga v Režijo, kjer je tri leta služboval v Osojanah. Iz Režije je odšel v Marsin, kjer je preživel težka leta vojne. Po vojni je prišel v Dreko, kjer je ostal do leta 1978, ko ga je videmski nadškof imenoval za rednega kanonika v Čedadu. Birtič je začel posnemati svojega učitelja Trinka in poskušal kovati verz. Napisal je več prigodnih raznim novomašnikom in za druge slovesnosti v Beneški Sloveniji. Mnoge njegove pesmi bi lahko imenovali domoljubne, ker v njih izpoveduje svojo veliko ljubezen do domače zemlje. Jezikovna oblika teh pesmi je pol narečna pol knjižna. Podpisuje se z imenom Zdravko. Svoje pesmice je objavljval v Trinkovem koledarju in drugih brošurah, zadnje čase pa sodeluje pri listu »Dom«. Imel je tudi razna predavanja o Beneški Sloveniji: na Geografskem inštitutu v Ljubljani leta 1972, na študijskih dnevih slovenskih izobražencev v Dragi 1973, bogoslovcem in študentski skupini v Ljubljani 1974. Zdaj živi v Čedadu, kjer rad sprejema domače ljudi iz Benečije.

Joško Kragelj

Cerkev sv. Jožefa na sto let stari podobici

Tristoletnica cerkve sv. Jožefa nad Celjem

Na vzhodni strani Celja, nasproti sedanji železniški postaji, stoji na griču dvostolpna cerkev sv. Jožefa. Napis nad glavnimi vrati pove, da so jo začeli zidati 1680, ko je v Celju ponehala kuga. Od tega dogodka poteka ravno tristo let, zato je prav, da si ogledamo zgodovino te cerkve.

Kuga je v XVII. stoletju večkrat razsajala v Celju in okolici. Poročila omenjajo epidemijo v letih 1600, 1644, 1647 (tedaj je umrlo v celjski župniji 400 ljudi) in končno ob koncu leta 1679 in v začetku 1680. Zgodovinar Ignacij Orožen domneva, da je bilo tedaj mesto zaprt zaradi nevarnosti okužbe. Zdravstvene in higienske prilike v tistem času so bile take, da zoper kugo ni bilo nobenega pravega zdravila in da je vsak bolnik zaradi te bolezni umrl. Cepljenja tedaj še niso poznali in zato se je bolezen hitro širila. Ljudje so se zatekali ob taki priložnosti k Bogu in svetnikom (npr. sv. Boštjanu in sv. Roku) po pomoč. Posebej so častili sv. Roka kot zavetnika zoper kugo in so njemu v čast zidali cerkve (npr. Ljubljana-Dravljje, Sv. Rok nad Šmarjem pri Jelšah itd.). Tedanji vladar, cesar Leopold

I. Habsburški pa je izbral sv. Jožefa, ki so ga že poprej častili kot patrona umirajočih, sedaj še kot zavetnika zoper kugo. Tako so se tudi obupani celjski meščani, ki jih je kuga po nekaj desetletjih ponovno obiskala, zatekli po pomoč k sv. Jožefu. Na god sv. Martina, 11. novembra 1679, so šli v procesiji bosi iz mesta na grič, kjer je bila mestna gmajna. Zaobljubili so se, da bodo na tem prostoru postavili cerkev v čast sv. Jožefu, če bo kuga prenehala. Kot znamenje svoje zaobljube so v procesiji nesli velik lesen križ, ki so ga vsadili v zemljo na mestu, kjer stoji sedaj cerkev. Kuga je v začetku leta 1680 res prenehala razsajati in Celjani so na tretjo nedeljo po veliki noči, 12. maja 1680 (velika noč je bila 21. aprila), vzdali temeljni kamen za novo cerkev. Celjanom je pri gradnji pomagalo 9 sosednjih župnij, tako da je bila cerkev kmalu pozidana in na god Marijinega darovanja, 21. novembra (verjetno 1681 ali 1682) so opravili v cerkvi prvikat mašo. Cerkev je kmalu dobila zvonove in drugo opremo. Poleg glavnega oltarja, ki je posvečen zaroki sv. Jožefa z Marijo, so v cerkvi postavili še 4 stranske oltarje. Dva od njih sta posvečena zavetnikom proti kugi, sv. Roku in sv. Boštjanu, tretji Brezmadežni, četrta pa je bil najprej posvečen sv. apostolom, pozneje pa sv. Cirilu in Metodu.

Dokler cerkev ni imela lastnega duhovnika, so opravljali bogoslužje duhovniki iz farne cerkve, in sicer na tele dneve: 20. januarja (god sv. Boštjana), 23.

januarja (praznik Marijine zaroke s sv. Jožefom), 19. marca (praznik sv. Jožefa), na tretjo nedeljo po veliki noči (obletnica vzidave temeljnega kamna in praznovanje Varstva sv. Jožefa), 1. maja, 10. avgusta (sv. Lovrenc), na nedeljo po Velikem Šmarnu (Rokova nedelja), na angelsko nedeljo (obletnica posvetitve), 11. novembra (sv. Martin, obletnica zaobljube ob kugi) in 21. novembra (Marijino darovanje, obletnica prve maše). Na te dneve so obiskovali cerkev romarji, posebno velik dotok romarjev je bil 19. marca, na tretjo nedeljo po veliki noči in na angelsko nedeljo: tedaj so prihajale procesije iz bližnjih župnij, romarji pa tudi iz oddaljenih krajev. Cesar Leopold I. je leta 1700 dovolil dva sejma pri Sv. Jožefu, in sicer na tretjo nedeljo po veliki noči in na angelsko nedeljo.

Četudi je bila cerkev sv. Jožefa samo podružna cerkev, so v njej opravili novo mašo: leta 1837 Mihael Pikl (roj. 1814 na Spod. Hudinji, umrl 1867 v Mariboru kot stolni prošt), leta 1838 Jakob Stepischnegg (Stepišnik) (roj. 1815 v Celju, umrl 1889 kot škof v Mariboru), pri tej novi maši je pridigal semeniški spirital Slomšek, poznejši škof, leta 1851 pa novomašnik Janez Šribar (roj. 1825 v Celju, umrl 1893 kot dekan v Škalah). Škof Anton Martin Slomšek je obiskal cerkev 1851 na predvečer angelske nedelje in je pridigal pri večernicah.

Važen mejnik v zgodovini cerkve sv. Jožefa je naselitev misijonske družbe sv. Vincencija Pavelskega (lazaristov). Že v XVIII. stol. so lazarišči prišli na Dunaj, toda po 5. letih so morali zapustiti avstrijske dežele. Leta 1852 so trije slovenski duhovniki iz graške škofije končali noviciat pri lazaristih v Parizu, vendar je v Avstriji tedaj še veljal jožefinski sistem v cerkvenih zadevah in se jih graški škof ni upal sprejeti. Škof Slomšek jih je pa tudi brez dovoljenja vlade sprejel v svojo škofijo, grof Klemens Brandis jim je ponujal svojo graščino pri Spod. Polskavi, Slomšek pa jim je raje dodelil cerkev sv. Jožefa. 26. septembra 1852 je Slomšek v procesiji od celjske opatijske cerkve ob asistenci 30 duhovnikov peljal novodošle misijonarje k Sv. Jožefu; to so bili Janez Klajžar, Jakob Horvat in Anton Žohar, z njimi je bil tudi nemški lazarist Konrad Hirl, ki je nekaj mesecev po prihodu vodil celjsko misijonsko hišo. To je bila prva trajna naselbina lazaristov v vsem avstrijskem cesarstvu. Šele naslednje leto so o naselitvi obvestili avstrijsko vlado in leta 1855 je cesar Franc Jožef dovolil naselitev lazaristov pri Sv. Jožefu.

Cerkev so kmalu po prihodu lazaristov začeli preurejati. Na stranski oltar sv. apostolov so 1853 po naročilu škofa Slomška postavili kipa sv. Cirila in Metoda; od tedaj dalje je stranski oltar posvečen tema svetnikoma in velja kot oltar Bratovščine sv. Cirila in Metoda, ki jo je Slomšek ustanovil za zedinjenje kristjanov. Nov glavni oltar je Slomšek posvetil 11. septembra 1862, to je 13 dni pred svojo smrtjo. Med znamenitimi osebnostmi, ki so obiskale cerkev sv. Jožefa in misijonsko hišo v tistem času, je treba predvsem omeniti škofa Friderika Barago, ki je prišel na obisk iz Združenih držav Amerike v domovino. 28. marca 1854 je obiskal Celje in pri tej priliki prišel tudi k Sv. Jožefu, naslednji dan pa je odšel k Št. Andražu v Labotski dolini na obisk k škofu Slomšku.

Celjski meščani so že leta 1770 hoteli Jožefov hrib pogozditi in so zasadili 1200 hrastov, ki pa se verjetno

zaradi hude zime niso prijeli. Hrib je ostal še naprej občinska gmajna, kjer so pasli prav do prihoda lazaristov. Leta 1854 so po hribu zasadili smreke, ki so se lepo razrasle, tako da je bil ves hrib smrekov gozd, kakor ga kažejo tudi stare risbe. Šele v I. svetovni vojni so smreke posekali. Celjska mestna občina, ki je bila še vedno lastnica nekdanje gmajne, je v času stare Jugoslavije hrib razparcelirala, od leta 1926 dalje so začele na hribu rasti hiše.

Ko so leta 1941 našo domovino okupirali Nemci, so kmalu po prihodu aretirali pri Sv. Jožefu naslednje duhovnike lazariste: Leopolda Šmida, Mihaela Klančnika, Janeza Pediča, Jožefa Fidlerja, Cirila Demšarja in 7 bratov laikov, le lazarist Andrej Lukan se je izognil aretaciji in je čez hribe pobegnil v Ljubljano. Zaprti so bili v kapucinskem samostanu v Celju s številnimi slovenskimi izobraženci. Zaporniki pri kapucinih so kljub poniževanju in zasramovanju obdržali dobro voljo in so na skrivaj izdajali celo humoristični list Kapucinski Toti (ime po mariborskem humorističnem časopisu Toti list). Duhovnike in redovnike so ob koncu junija prepeljali v Rajhenburg, kjer je bil trapistovski samostan na gradu spremenjen v taborišče za izgnance. 5. julija 1941 so celjske lazariste skupno z drugimi sotrpini naložili na vlak, ki jih je odpeljal v izgnanstvo na Hrvaško (bil je to že 12. transport izgnancev).

Pri Sv. Jožefu je bilo na belo nedeljo, 20. aprila 1941 zadnje cerkveno opravilo, ki ga je opravil član misijonske družbe. Od tedaj dalje so oskrbovali bogoslužje duhovniki iz opatijske cerkve, maševal pa je tudi nemški vojaški duhovnik. Kmalu je prišla prepoved uporabe slovenščine v cerkvi, pri Sv. Jožefu pa so obdržali popoldansko bogoslužje (križev pot, litanije) v slovenščini, ker ga je vodila upokojena nameščanka Mohorjeve tiskarne. To so nacisti kljub prepovedi slovenščine tolerirali in so npr. vsakemu nemškemu duhovniku, ki je prišel na mesto slovenskih, posebej zabičevali, da mora govoriti in moliti samo nemško, »le če ljudstvo samo moli ali poje v domačem jeziku, naj mu to ne brani«, tako je zapisal škof Tomažič izjave nacističnih veljakov.

Po vojni so lazaristi spet prevzeli svojo postojanko in zopet oskrbujejo cerkev sv. Jožefa. Nov mejnik v zgodovini cerkve sv. Jožefa je 19. marec 1960. Tedaj je bila pri tej cerkvi ustanovljena župnija.

Odkar je cerkev župnijska, so v njej marsikaj obnovili. 1966 je dobila v prezbiteriju Kregarjeva okna, sledila je obnova notranjščine, 1969 sta bila oba stolpa prekrita z bakrom, 1971 je bila obnovljena zunanjščina, 5. oktobra 1975 je škof Držičnik blagoslovil dva nova zvonova, 1. maja 1976 pa še tretjega.

Cerkev sv. Jožefa je postavljena na zelo lepem položaju na celjskem mestnem področju, saj Jožefov hrib ni več gmajna, ampak pozidan predel mesta. Od cerkve je lep razgled po okolici, lepa dvostolpna cerkev pa je že od daleč vidna iz vse spodnje Savinjske doline. Očetje lazaristi že 128 let oskrbujejo bogoslužje in zadnjih 20 let tudi župnijo. Danes si težko predstavljamo, kakšna huda bolezen je bila kuga, ki je morila tod pred 300 leti. Ob pogledu na cerkev sv. Jožefa se spomnimo naših prednikov in njihovih težav ter se ob tem znamenju njihovega veselja tudi mi z njimi veselimo, da je kuga tedaj v Celju za vedno ponehala.

Miloš Rybář

Krško, mesto ob Savi

S pobožja Sremiča, ki je spomladi odet v razkošno breskovo cvetje in s katerega odmeva jeseni pesem klopota, je najlepši pogled ne le na ozko savsko sotesko, ki se odpira v svet Krškega polja, ampak tudi na mesto, ki mu je cesar Friderik III. podelil 5. marca 1477 mestne pravice. Tako je Krško dobilo pravico do trgovine, obrti in mitnine, lahko si je izvolilo mestnega sodnika in mestni svet, ki pa sta morala priseči deželnemu knezu. Mesto je dobilo tudi grb in pečat.

Danes bi zaman iskali srednjeveški grad, ki je nekoč stal nad mestom in ki je pred 1000 leti dal svoje ime majhni naselbini, močno odvisni od moči grajske gospode. Prebivalci so se ukvarjali z obrtjo, ki je bila namenjena predvsem gradu, drobno trgovino, tovarništvom in deloma tudi s poljedelstvom. Sredi 14. stol. pa se naselbina uvršča že med tedanje trge. Nekoč je mesto obdajalo tudi obzidje, ki naj bi meščane varovalo pred Turki, pogostimi obiskovalci Dolenjske in Posavja v 15. in 16. stoletju.

Čprav vsega tega ni več, pa se v kronikah, ki omenjajo Krško, ohranja spomin na Celjske grofe, Veroniko Deseniško, Habsburžane, kmečke upore, kugo, potrese in druge nesreče, na protestante, J. V. Valvazorja, kapucine, Janeza Mencingerja – vse do tragičnih dni izseljevanja, osvobodilnega boja in povojnih uspehov.

Klic po stari pravdi je vzmernil kmete v bližini Krškega že poleti leta 1515, še mnogo bolj usoden pa je bil pozimi 1573, ko se je pričel hrvatsko – slovenski kmečki upor pod vodstvom Matije Gubca in Ilije Gregoriča. Ta se je 3. februarja s približno 2500 uporniki utaboril na Vidmu in naslednje dni prišel na desni breg Save. Do spopada z Uskoki je prišlo 5. februarja med Krškim in Leskovcem, ko je bil del upornikov premagan, ostali pa so se umaknili v mesto, odkoder pa so jih prav tako pregnali. V tem boju je padlo okoli 300 upornikov. Požar, ki je zajel mesto, pa je prinesel novo gorje. Zadnjič je vzplamtela iskra upora pred mestnimi vrati v maju 1635.

Protestantska miselnost, ki je našla v drugi polovici 16. stoletja precejšen odmev med takratnim meščanstvom, je obrodila sadove tudi v Krškem, saj je znano, da je imelo mesto svojega predikanta in da je imel Adam Bohorič v njem več kot deset let protestantsko latinsko šolo, ki jo je obiskoval tudi domačin Jurij Dalmatin, znan kot prevajalec celotne Biblije, rojen okoli leta 1546. Njegovo delo uvršča tudi Slovence med kulturne narode.

V naslednjem stoletju pa so prišli v mesto kapucini, ki naj bi poživili versko življenje. V samostanu, v katerem je nastajala za takratne razmere bogata knjižnica, je živel nekaj časa tudi o. Rogerij, poleg Janeza Svetokriškega najbolj znan pridigar. Znana je zbirka njegovih pridig z naslovom *Palmarium empyreum*.

Zanimivo je, da je mesto dobilo svojo župnijo šele 1894. Zgodovina cerkvene ureditve pa je bila na tem ozemlju precej nenavadna. Čprav so imeli salzburški škofje na Štajerskem in Dolenjskem velika posestva, so te pokrajine dolgo bile pod cerkveno oblastjo oglejskih patriarhov. Po vsej verjetnosti je bila prvotna župnija za desni breg Save okoli 11. stol v Beli cerkvi, današnji

Krško po Valvazorjevem bakrorezu.

manjši vasi blizu Novega mesta. Ker pa je bil ta kraj le preveč oddaljen, je v 13. stol. nastala nova fara v Leskovcu, Krško pa je ostalo leskovška podružnica vse do konca 19. stol. Drugače pa je bilo na Vidmu, na levem bregu Save, kjer je nastala župnija, imenovana po sv. Rupretu, verjetno že v 10. stol. V 18. stol. je velik del avstrijskih dežel, ki so pripadale oglejskemu patriarhu, prišel pod oblast novoustanovljenih škofij v Vidmu in Gorici. Velike reforme Marije Terezije in Jožefa II. pa so pripeljale do novih sprememb, med katerimi je pomembna nova razmejitev župnij in škofij. Sava je postala v Spodnjem Posavju mejnik med ljubljansko in lavantinsko škofijo vse do današnjega dne. Današnje Krško pa je verjetno postalo izjemno primer, ko poteka meja škofij kar sredi mesta. (Po 2. sv. vojni sta se Krško in nekdanji Videm združila v mesto Krško.)

Proti koncu 17. stol. pa je življenjska pot privedla v mesto tudi Janeza Vajkarda Valvazorja, pisca znamenite v nemščini napisane Slavne vojvodine Kranjske, ki še danes ni izgubila svoje privlačnosti. V mestu je živel le nekaj mesecev, od srede februarja do 19. septembra 1693, ko je umrl, star 52 let.

V Krškem je živel skoraj 30 let tudi Janez Mencinger, ki je bolj znan po Abadonu, filozofskem romanu, in Moji hoji na Triglav, kot pa po nedokončanih Meniških spominih, v katerih je na svojevrsten način skušal opisati zadnja leta svojega življenja v mestu, ki ga je dobro poznal, saj je bil nekaj let celo njegov župan in tako v središču političnega in kulturnega življenja. Umrl je 12. aprila 1912 v hiši, na kateri je danes vzdignjena spominska plošča.

Kratek sprehod po mestu nam daje priložnost, da se srečamo z njegovo zunanjo podobo, a tudi še z nekaterimi osebnostmi, ki so s krajem povezane s svojim delom.

Ustavimo se kar v središču starega mesta, na današnjem Hočevarjevem trgu. Pred nami je farna cerkev sv. Janeza Evangelista. Verjetno so ga stari Krčani izbrali za svojega patrona zaradi vinskih goric na Trški gori in na Sremiču. Prva cerkev je bila zgrajena verjetno že v 15. stoletju, sedanja pa je doživela zadnje prezidave v psevdoromansko obliko, ko je mesto dobilo svojo župnijo. Nespremenjen je ostal le zvonik (16. stol.), dobil pa je novo korenasto kapo. Nad vhodnimi vrati zbujajo pozornost reliefi Ivana Zajca, poznejšega ustvarjalca Prešernovega spomenika v Ljubljani. V notranjosti, ki ni stilno enotna, je nekaj starih nagrobnikov, krstni kamen, originalna slika Marijinega oznanenja iz 17. stol., lesen glavni oltar v psevdoromanskem slogu s Künlovo sliko farnega svetnika. Omeniti velja še sliko v

Marijinem oltarju, ki jo je naslikal Fran Klemenčič, sopotnik slovenskih impresionistov. Zunaj ob cerkvi pa je zanimivo tudi kužno znamenje.

Napraviti moramo le nekaj korakov in že smo na Valvazorjevem nabrežju, pred nekdanjo špitalsko cerkvico sv. Duha, najlepšo baročno zgradbo v mestu, v kateri so danes občasne likovne in slikarske razstave. Po starih načrtih bo potrebno obnoviti le zvonikovo streho, da bo dosežena zunanja harmonija, kot si jo je zamislil Johann Fuchs. V smeri proti Brestanici je več starih strojarskih hiš, ki poudarjajo podobo obrežnega mesta, za njimi pa je župnijski dvorec, v katerem najdemo nekaj pomembnih slikarskih del, v majhnem parku pa več rimskih kamnov. V krškem župnišču je preživel zadnja leta življenja tudi Leopold Turšič (1883–1927), sopotnik slovenske moderne, ki mu je Mohorjeva družba šele po smrti natisnila zbirko Tiho veselje.

Soseda župnijski cerkvi je stavba, zgrajena v poznorenesančnem stilu, v kateri je verjetno umrl J. V. Valvazor. Njegov kip – izdelal ga je znani akademski kipar in medaljer Vladimir Štoviček, ki živi in ustvarja v bližnjem Leskovcu – ni samo spomin na pomembnega zgodovinarja, ampak se lepo vključuje v okolje starega dela mesta. V stavbi je bila pozneje mestna hiralnica, po načrtovani obnovi pa bo v njej stalna razstava Štovičkovih del, ki jih je umetnik že podaril občini Krško.

Na Hočevarjevem trgu pa stoji tudi precej mogočno dvonadstropno poslopje, zgrajeno 1877 v novorenesančnem stilu, v katerem je bila ena izmed prvih meščanskih šol na tedanjem Kranjskem, danes pa je v njem tehniška šola strojne in elektro stroke. Šolo je zgradil Martin Hočevar, ki sicer ni bil domačin, vendar je dlje časa živel v mestu in namenil velik del svojega premoženja Krškemu. Prvi ravnatelj meščanske šole je postal znani pedagog Ivan Lapajna, ki je znal organizirati vzorno delo in je tudi sam napisal vrsto pedagoških knjig.

Preden pa zapustimo trg, se lahko za trenutek ustavimo še pred bronastim doprskim kipom Martina Hočevarja, nad katerim že dolgo šumi lipovo listje, potem pa se odpravimo po Cesti krških žrtev proti kapucinskemu samostanu. Med potjo ne bo težko odkriti Mencingerjeve hiše, saj je tudi na njej spominska plošča.

Kapucinske cerkev, ki je posvečena Materi božji, so sezidali sredi 17. stol., pozneje pa je dobila sedanjo baročno obliko, o čemer govori letnica 1647, ki jo najdemo nad vhodnimi vrati. Na banjastem oboku so freske Celjana Ivana Gosarja, ki je napravil tudi križev pot in več drugih slik. Samostan skupaj s cerkvijo da še danes slutiti harmoničnost starega mesta, v katero pa se je pozneje vrnila arhitektura z drugačno ambicijo.

Staro pokopališče, sredi katerega še vedno stoji opuščena cerkev sv. Križa, je sedaj spremenjeno v park. Pogled nam obstane najprej na spomeniku NOB, ki ga je oblikoval arh. Stanko Kern. Nekoliko v ozadju, ob levi strani, je doprski kip dr. Mihajla Rostoharja (1878–1966), znanega psihologa, rojenega v Bregah pri Krškem, ki je več let živel na Češkem, po vojni pa je bil prvi predstojnik psihološkega inštituta v Ljubljani. Ob zidu, nedaleč vsaksebi, sta tudi grobova Ivana Lapajna in Janeza Mencingerja, ki si je sam sestavil nagrobni napis. In že je pred nam v neogotskem stilu zgrajen mavzolej Hočevarjeve družine, ki spada po svoji obliki med najzanimivejše spomenike te vrste.

Nekaj sto metrov poti, ki se vzpenja v hrib za stari pokopališčem, pa nas popelje do cerkve sv. Rozalije, zaščitnice zoper kugo, ki so jo zgradili sredi 17. stol in v kateri je zanimiv zlasti lesen poslikan strop, delo Johana Soharja. V kvadratnih kasetah so podobe raznih svetnic, cvetni ornamenti in angelske glavice.

V začetku 18. stol so zgradili tudi sedanjo cerkev sv. Jožefa na Trški gori, kamor bi prišli prej kot v pol ure, če bi nadaljevali pot proti vrhu. Po trditvah umetnostnih zgodovinarjev predstavlja sakralna stavba enega izmed najlepših primerov zgodnjega baroka, glavni marmorni oltar pa je verjetno delo Mislejeve ljubljanske delavnice.

V središču starega Vidma, na drugi strani Save, stoji sv. Rupret. Cerkev je bila sezidana konec prejšnjega stoletja na kraju, kjer je stala stara, pozneje večkrat prezidana romanska stavba, o kateri ni več sledu. Staro kužno znamenje je na tem mestu edina vez s preteklimi stoletji.

Ko tudi sami zavijemo preko mostu na videmsko stran, imamo priložnost, da se ob pogledu proti Leskovcu spomnimo na pisatelja Jaroslava Štovička, ki je nekaj strani v svoji knjigi Nenavadni doživljali navadnega človeka posvetil savskim bregovom in robu Krškega polja, kjer je preživel svojo mladost. Vsa dela je napisal sicer v hrvatskem jeziku, prevedena pa so v slovenščino.

Središče novega Vidma, obenem tudi Krškega, je ob Cesti 4. julija. Tod so zrastle velike stolpnice, zgrajen je bil delavski dom, ki naj omogoči bogatejši kulturni razvoj, na ploščadi pred njim pa stoji spomenik Matija Gubca, zadnje delo Toneta Kralja.

Na koncu se ustavimo še pred osnovno šolo Jurija Dalmatina, do katere pridemo po stopnišču za delavskim domom. Deset kamnitih plošč, na katerih so reliefni portreti prvih krških žrtev – delo Vladimirja Štovička – nas spominja na usodne dni zadnje vojne. Jože Graber, Peter Jernejc, Rado, Milan in Zdenko Kaplan, Ivanka Uranjek, Rado in Franc Kastelic, Anton in Franc Preskar so bili zaradi ujeti v Rorah nad Krškim in ustreljeni v Dobravi. Njihovo življenjsko pot je opisala Gitica Jakopin v knjigi Devet fantov in eno dekle.

S Krškim je povezanih še več drugih pomembnejših oseb, ki jih še nismo omenili. Med vsemi velja posebej omeniti slikarja Franja Stiplovskega (1898–1963), ki je znal z ekspresivnim poudarkom prikazati mesto in bližnjo okolico. Velik del njegovega slikarskega snovanja je stalno razstavljeno v Posavskem muzeju v Brežicah. V Krškem je bil rojen tudi slovenski literarni zgodovinar prof. Alfonz Gspan.

Življenjski utrip današnjega mesta, ki so mu ga nekoč dajali obrt, trgovina in brodarstvo, pa sloni na razvijajoči se industriji. Omenili smo že tovarno celuloze in papirja, ki sodi med največje jugoslovanske in evropske proizvajalce roto papirja, in atomsko elektrarno, ko bo pričela obratovati prihodnje leto.

Vsakogar, ki ga bo pot privedla v mesto ob Savi, pa bo pritegnila tudi bližnja okolica s svojimi kulturnimi in zgodovinskimi spomeniki. Omeniti velja brestaniški grad, v katerem je danes muzej izgnancev, Kostanjevico, ki z bogato kulturno dediščino privablja vedno več obiskovalcev, in Brežice, kjer najdemo v muzeju zgodovinske, etnografske in kulturne značilnosti Spodnje Posavja.

J. P.

Umrlí so

Matevž Hace

V Podcerkvi pri Rakeku je umrl po daljšem bolehanju 1. marca 1979 notranjski pisatelj Matevž Hace. Čeprav se je kot borec in nekdanji politični komisar legendarne Štirinajste proletarske divizije in četrte operativne cone posvetil predvsem pisanju partizanskih spominov, se je v mnogih svojih črticah in novelah rad vračal k notranjski zemlji in njenim ljudem. Matevž Hace je kot pisatelj zrasel iz branja in ga ni bilo sram odkrito priznati, da se je naučil branja in pisanja ob mohorskih knjigah, kakor je to že pred njim večkrat priznal tudi Prežihov Voranc. Rad se je ponašal, da je v zadnjih petdesetih letih prebral najmanj devetdeset letnikov mohorjev, da jih ima sam za celo skladovnico in je bil ponosen, da je napisal tudi za mohorski Koledar kakšno črtico. Če mu je kdo oponosel, zakaj kot komunist piše za Mohorjevo družbo, ga je zavrnil s pripombo, da so mohorsko povest tako v Slovenskih

večernicah kakor v Koledarju pisali skoraj vsi pomembni slovenski pisatelji.

Matevž Hace je bil izredno načitan in si se z njim lahko pogovarjal o našem Jurčiču, Kersniku, Finžgarju, Cankarju, Vorancu in drugih prav tako kakor o ruskih klasikih, zlasti o Tolstoju, Dostojevskem, o Gorkem, pa o pomembnih francoskih, angleških, italijanskih in nemških ter ameriških pisateljih. A ni bil samo dober poznavalec literature, marveč tudi zgodovine, zlasti domače. Grudnovno in Malovo zgodovino slovenskega naroda je tolikokrat prebral, da je za nekatere dogodke natanko vedel poglavja, v katerih so bili opisani.

Prav to temeljito poznavanje domače zgodovine mu je bilo spodbuda, da je kot udeleženec narodnoosvobodilnega boja začel zapisovati vse, kar je pomembnega doživel. Tako so nastale tri knjige Komisarjevih zapiskov, v katerih so zajeta njegova doživetja in srečanja od leta 1942 na Notranjskem od italijanske kapitulacije, pohoda Štirinajste divizije in konca vojne na Koroskem. Leta okupacije in bojev so mu dale pobudo še za druge zapise, povesti in črtice, ki jih je napisal, druge pa še snoval in o njih rad govoril, tako npr. Partizanske slike (1951), Gozdne steze (1954), Ljudje na prelomnici (1963) Ljubezen in orožje (1965), Zadnje orožje (1968). V Kroniki Streharjeve družine (1971, 1973) je pisatelj Matevž Hace zajel vrsto zgodb, usod in ljudi svojega lastnega rodu in kraja, hkrati pa vanjo zajel tudi širšo podobo Notranjske, njenega časa in njenih ljudi.

Rodil se je 4. julija leta 1910 v družini vaškega cerkovnika v Podcerkvi pri Ložu. Po končani osnovni šoli je delal v opekarni, na žagi, v gozdu, nekaj časa kot sezonski delavec v Franciji. Z osemnajstimi leti je bil odbornik kulturnega društva Svoboda v Loški dolini in knjižničar delavske knjižnice. Bil je med organizatorji odpora proti okupatorju v Loški dolini, se leta 1942 pridružil partizanom, kjer je deloval kot politični komisar, kot borec, kot komandant. Po osvoboditvi je bil pomočnik ministra za gozdarstvo in lesno industrijo LRS, bil je 14 let predsednik Gasilske zveze Slovenije, republiški poslanec, urednik Kmečke knjige in naposled član sveta republike. Za svoje družbenopolitično delo je dobil več odlikovanj, med njimi spomenico 1941, red partizanske zvezde, red bratstva in enotnosti, zlato odličje OF. Za zbirko novel »Ljubezen in orožje« je leta 1966 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda, za knjigo »Prijetelji in znanci« pa leta 1974 Kajuhovo nagrado.

MIR

*Zvezdá nebroy
blešči pokoj,
lahno zlatí
noč pod seboj.*

*Vse brez glasu,
polno miru...
In bolj žari
se plašč Bogú.*

Josip Murn

V 94. letu starosti je 29. avgusta 1978 umrl slovenski zgodovinar in dolgoletni ravnatelj Narodnega muzeja v Ljubljani dr. Josip Mal. Bil je tudi ustanovitelj in dolgoletni povojni ravnatelj Mestnega muzeja v Ljubljani. Pokojnika se s posebno hvaležnostjo spominja tudi Mohorjeva družba, ki ga šteje med svoje najzaslužnejše dolgoletne sodelavce. Dokončal je obsežno morskoročno Zgodovino slovenskega naroda, ki jo je leta 1910 začel dr. Josip Gruden. Grudnovih šest zvezkov je na 1088 straneh obseglo dobo do leta 1792. Malov delež pri odkrivanju »očetov naših imenitna dela, kar jih nekdanjih časov zgodba hrani«, je mnogo pomembnejši; obdelal je razdobje kakšnih 150 let od slovenskega narodnega preroda do nekaj let pred drugo svetovno vojno. Zato je tudi obseg njegovega nadaljevanja Grudnove zgodovine za spoznanje večji in zajema 1216 strani. S tem delom se je Mal za trajno zapisal v razvoj slovenskega zgodovinopisja.

Malov rod poteka iz lepe Moravske doline, ki nam je dala matematika Jurija Vego, pisatelja dr. Frana Detela, kiparja Tineta Kosa. Rodil se je kot kmečki sin 22. decembra 1884 na Pretržu v župniji Peče pri Moravčah. V osnovno šolo je hodil v Pečah, v gimnazijo v Ljubljani, kjer je tudi maturiral, nato pa je na dunajski univerzi v letih 1904 do 1909 študiral zgodovino, geografijo in umetnostno zgodovino. Doktoriral je s temo iz srednjeveške zgodovine. Že kot vseučiliščnik je bil redni član avstrijskega Inštituta za raziskovanje zgodovine na Dunaju, kjer se je strokovno izpopolnjeval. Opravil je strokovni izpit za službo v arhivih, knjižnicah in muzejih iz zgodovine, pomožnih zgodovinskih ved in umetnostne zgodovine. Veliko se je ukvarjal s preučevanjem zgodovinskih virov, paleografije in starih listin. Tako temeljito pripravljen je prišel v Ljubljano in sredi novembra 1909 nastopil službo v takratnem kranjskem deželnem muzeju in mu ostal zvest do upokojitve v letu 1945.

Razširitev muzejskega območja na vso takratno Slovenijo, zаетje in urejanje novega muzejskega gradiva je terjalo mnogo dela in skrbi, saj je šlo pri tem za dragoceno arhivsko gradivo, ki ga je do ustanovitve Državnega arhiva Slovenije hranil Narodni muzej. Sad tega urejanja muzejskega gradiva je Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja, ki ga je napisal leta 1931; ta je nadomestil prejšnjega, že nad 40 let star, nemško pisani Dežmanov vodnik. Z njim nam je odprl pogled v bogastvo zbirk Narodnega muzeja, v njegov kulturno-zgodovinski in prirodopisni del. Hitra rast raznih zbirk je terjala več prostora in smotnejšo razporeditev, po kateri sta nastala Narodopisni in Prirodopisni muzej. Svoje organizacijske zmožnosti je pokazal tudi pri ureditvi Mestnega muzeja, v katerem je leta 1938 uredil 14 dvoran, večji del z gradivom iz Narodnega muzeja. To gradivo zajema zlasti meščansko in plemiško stanovanjsko kulturo od gotike do srede 19. stoletja. Leta 1937 je bil Mestni muzej odprt, že dve leti zatem pa je Mal tudi za ta muzej napisal Vodnik.

Poglavitno Malovo delo – Zgodovino slovenskega naroda – smo že omenili. Za to delo je pregledal in uporabil zelo veliko arhivskega gradiva, zbranskega takrat v Narodnem muzeju. S tem pa še daleč ni izčrpano njegovo drugo znanstveno delo, ki posega na področja

muzejskega, arhivskega, splošno kulturnega, književnega, umetnostno zgodovinskega, etnografskega itd. gradiva. Njegov opus obsega nad 150 člankov, razprav, brošur in knjig. Njegov prvi znanstveni prispevek je objavila revija Čas leta 1909 pod naslovom: K poglavju starejše zgodovine Slovencev. Zanimanje za najstarejšo slovensko zgodovino v zvezi s karantansko kneževino in ustoličenjem koroških vojvod in s tem v zvezi vprašanje neodvisnosti ali podrejenosti naših takratnih prednikov, vprašanje ustroja takratne družbe in podobno. Ta vprašanja so sprožila dolga desetletja trajajoče polemike med zgodovinarji različnih generacij, nazorov in narodnosti, ki še niso zaključene. O tem obdobju je Mal napisal več člankov in knjig, ki jih je leta 1939 strnil tudi v nemški knjigi Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen. Leta 1942 je napisal Osnove ustoličenja karantanskega kneza; razprava je izšla v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo. Leta 1949 je izšla knjižica z naslovom Kontinuiteta slovenske karantanske države; leta 1953 pa v Razpravah Slovenske akademije znanosti in umetnosti Slovenska Karantanija in srednjeveška nemška država, leta 1961 v Münchenskih Südostforschungen razprava Die Eigenart des karantanschen Herzogtums in leta 1963 v isti reviji razprava Ist das Edlingerproblem wirklich unlösbar.

V prvih letih po nastanku jugoslovanske države je napisal pregledno delo Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih (1924); Srbska akademija v Beogradu mu je izdala delo Uskoške selitve in srbske pokrajine (1924). Zanimiva in tehtna je njegova monografija Stara Ljubljana in njeni ljudje (1957). V rokopisu je zapustil delo Slog v pohištvu, zapiske o raznih umetnikih, ki so živeli in delovali v Ljubljani, zapiske o ljubljanskih garažbenih spomenikih; tudi ta zapuščina velikega znanstvenika bi zaslužila skorajšnjo objavo.

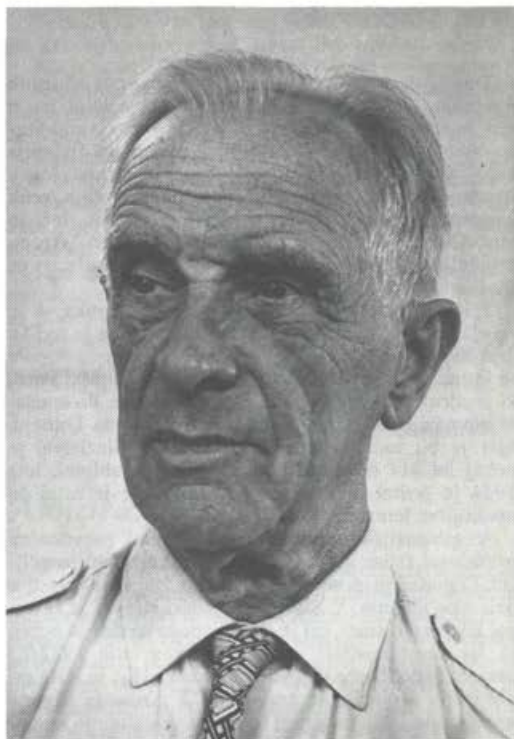
Dne 17. januarja 1979 je v 92. letu starosti umrl pisatelj Ivan Maticič. Za Mohorjevo družbo je napisal dve večerniški povesti. Doma je bil iz Ivanjega sela pri Rakeku na Notranjskem, kjer se je rodil 27. decembra 1887. Po končani osnovni šoli na Uncu so ga starši leta 1898 poslali v Ljubljano, kjer je najprej hodil dve leti v šolo na Grabnu, nato na klasično gimnazijo, ki pa ji je po dveh letih moral dati slovo; za družino s kopico otrok je bilo šolanje v mestu predrago. Zato je jeseni 1902 preselil v tiskarno, kjer se je izučil za stavca. Zatem je služboval pol leta v Kamniku, tri leta v Celovcu (1908–1910), jeseni 1910 je moral iti v Gorico, kjer je odslužil skrajšani kadrovski rok, nato pa se je vrnil v Ljubljano, kjer je delal in živel do smrti. Najprej je od leta 1914 do konca prve svetovne vojske 1918 služil kot telefonist na raznih frontah, nato pa še v jugoslovanski vojski do konca maja 1919.

Prvo črtico mu je objavil celovski tednik »Mir« leta 1909; pri tem listu je sodeloval do leta 1912. Svoje leposlovne prispevke je v razdobju med obema vojnama objavljaval v Slovincu, Književnem jugu, Slovenskem narodu, Napreju, Jugoslaviji, v Jutru, v Grudi, v Mladiki (povest Od zore do mraka), v Življenju in svetu, v Vodnikovi pratiki in Ilustraciji, v Lovcu, Tedenski tribuni, v Ljubljanskem dnevniku in drugod. S črticami za mladino je sodeloval pri Zvončku, Našem rodu, Kresnicah, Razorih in pri Vrvcu, v letih 1957 do 1960 pa tudi v tržaškem Galebu.

V letih po prvi svetovni vojski je Maticič opisal spomine na krvave boje, skozi katere je šel z ljubljanskim planinškim polkom v Karpatih, predvsem pa v vseh enajstih soških ofenzivah. Vojna reportaža, kot je imenoval pisatelj svojo knjigo »Na krvavih poljanah«, je več kot samo reportaža, je pretresljivo pričevanje o trpljenju in bojih slovenskega človeka na fronti in v zaledju tistega dela slovenskega ozemlja, ki je v svetovni vojski največ preстал. Leta 1925 je izšlo njegovo delo »V robstvu« – iredentistično alegorične vsebine. V povesti »Na mrtvi straži«, ki jo je leta 1928 izdala Vodnikova družba, je pisatelj segel v slovensko zgodovino 16. stoletja, v čas bojev s Turki. Vodnikova družba je leta 1931 izdala Maticičevo koroško povest »Moč zemlje« s podnaslovom Pripoved vasi. Ljudje v tej povesti, ki so se vrnili s kraških krvavih poljan, se zdaj morajo spet boriti, tokrat za svojo zemljo na Koroškem. V letu 1931 do 1937 je nastajalo pisateljevo najboljše delo – »Živi izviri«, krik proti fašizmu in njegovemu nasilju. V romanu, ki je izšel leta 1937 in je dobil takratno banovinsko nagrado, se je pisatelj zatekel v simboliko. Znane razmere in dogodke po prvi svetovni vojski na Goriškem in Tržaškem, ki jih je ustvaril fašizem, je moral zaviti v meglo zasedbe po Liguriji, ki delajo nasilje nad našimi ljudmi.

Knjiga je bila napisana v času, ko je bilo treba molčati, gledati z zavezanimi očmi, poslušati, a preslišati. Pisana je bila kot opomin k zvestobi, namenjena predvsem tistim, ki bodo oblikovali prihodnost, torej mladini. Znamenje časa, v katerem je knjiga izšla, je tudi to, da jo je pisatelj izdal v samozaložbi, ker ni nobena založba tvegala rizika zaplembe.

V povesti »Petrinka«, ki je izšla leta 1943 pri Vodnikovi družbi, se je pisatelj prvič vrnil v svoj notranjski svet, v svet svoje mladosti in domače vasi. V povesti je

opisal notranjsko kmečko ženo, mater trinajstih otrok, ki s svojo telesno močjo, z ljubeznijo in zdravo naravnostjo vztraja v delu in boju za svojo družino. Istega leta, kot je izšla »Petrinka«, je napisal za Slovencevo knjižnico vedro povest »Fant s Kresinjak«; izšla je leta 1944 in dvajset let pozneje jo je ponatisnila celovška Mohorjeva družba. Leta 1944 je napisal idilično povest »Dom v samotni«, ki je izšla pri Mohorjevi družbi kot 96. zvezek Slovenskih večernic.

V letih 1956/57 je napisal novo povest iz notranjskega sveta »Klasje valovi«, ki pa jo je v pripravi za večerniško povest močno strnil in ji dal nov naslov »Rezinka«. Povest je izšla leta 1966 kot 117. zvezek Slovenskih večernic. V njej je zajel širši prostor kot v »Petrinki«, več vasi skupaj v osrčju Notranjske, jih povezal po krvnih žilah družin in tako razpletel širšo zgodbo v želji, da napiše roman o notranjski zemlji.

Maticič se je poskusil tudi v dramatik in je napisal več radijskih iger. S področja svoje stroke je sestavil »Slovarček slovenskih tiskarskih izrazov za tiskarne in knjigoveznice« in napisal več člankov za Grafično revijo. Napisal je tudi obsežno delo o zgodovini tiskarstva na Slovenskem. Ustvarjal je tako rekoč do zadnjega tja v pozna devetdeseta leta.

Dne 6. decembra 1978 je v Ljubljani umrl odvetnik v pokoju dr. Ivan Stanovnik. Če za mrtve velja, naj o njih govorimo samo dobro, bi o pokojnem Ivanu Stanovniku lahko rekli, da bi tudi za njegovega življenja mogli govoriti o njem samo dobro. Bil je kot človek izredno plemenit, dober, pošten, trdnega značaja, velik nasprotnik socialne bede, kakršnihkoli krivic, laži in hinavščine. Tako si je pridobil zaupanje in iskreno prijateljstvo. Kot odkritega in značajnega moža so ga spoštovali tudi nasprotniki.

Življenjska pot pokojnega Ivana Stanovnika se je začela 25. aprila leta 1891 v Horjulu, kjer se je rodil v družini čevljarja in malega kmeta. S svojim nastopom se je znal uveljaviti že v takratni slovenski dijaški zvezi, ki je združevala katoliške dijake in študente. Po končani gimnaziji v Ljubljani je študiral pravo na Dunaju, kjer je bil tudi promoviran leta 1918. Služboval je nekaj let kot odvetniški pripravnik v Ljubljani, leta 1924 je postal samostojen odvetnik, kar je ostal do upokojitve leta 1962.

V gimnazijskih letih je pod raznimi psevdonimi priobčeval črtice in povesti v mladinskem listu Angeljček. Zgodaj je posegel v politično življenje, zlasti v delavsko gibanje. V Slovenski ljudski stranki je zastopal levičarsko smer, bil je član njenega izvršnega odbora ter soustanovitelj in predsednik v letih 1922/23 ustanovljene Zveze delovnega ljudstva. Ko je le-ta pri občinskih volitvah decembra 1922 postavila skupno kandidatno listo, na kateri so skupno kandidirali komunisti, socialisti in zastopniki levega krila SLS, je lista na volitvah zmagala. Za ljubljanskega župana je bil izvoljen socialist dr. Ljudevit Petrič, za podžupana pa dr. Ivan Stanovnik (1923–1924). To sožitje in sodelovanje pa je bilo kratkotrajno. Pokopale so ga za tisti čas tako značilne strankarske razprtije na Slovenskem ter napelosti in nesoglasja znotraj posameznih strank. Dr. Ivan Stanovnik je bil ob vseh kriznih obdobjih SLS s svojimi somišljeniki zvest slovenskemu avtonomističnemu programu. Leta 1939 je prišlo do razcepa v SLS. Skupina starejših pripadnikov te stranke je izvolila začasni odbor SLS, v katerem so bili zdravnik dr. Anton Breclj, upokojeni minister Jože Gostinčar, vodiški župan Janko Jerala ter odvetnika dr. Jakob Mohorič in dr. Ivan Stanovnik. Takoj po okupaciji se je Stanovnik brez pomislekov pridružil Osvobodilni fronti slovenskega naroda. Z njim se je pridružila do prvega plenuma OF celotna skupina stare SLS. Zaradi očitne privrženosti osvobodilnemu gibanju je moral dvakrat okusiti bridkost ječe in tudi s prisilnim delom mu ni okupator prizanesel, čeprav ga je že pestila bolezen. Po osvoboditvi je bil nekaj časa predsednik Mestnega ljudskega odbora, podpredsednik mestnega odbora OF in odbornik raznih ustanov, med njimi Odvetniške zbornice, od leta 1957 do upokojitve pa član njenega sveta.

Preizkušene v vsem hudem se ga je lotila bolezen, ki ga je prisilila na bolniški voziček in naposled je še popolnoma oslepel. A njegova trdoživost, izredna življenjska vedrina in potrpljenje so premagovali tudi dneve in leta tega tihega trpljenja. Ostal nam bo v spominu kot pošten, dober in skromen, veder, dosleden in vztrajen. V teh lastnostih nam je zapustil izjemen zgled.

nc.

Rojen 8. maja 1902. Umrl 23. januarja 1979. Dolgoletni predsednik in častni predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev, predsednik Slovenske prosvetne zveze, ustanovitelj in prvi ravnatelj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu.

Pokojni je bil vse svoje življenje neutrudni borec za pravice slovenske narodne skupnosti na Koroškem, posebno mu je bila pri srcu slovenska mladina, ki ji je kot deželni svetnik priboril leta 1945 obvezno dvojezično šolo. Za svoje vzgledno delo je bil odlikovan z redom jugoslovanske zvezde z zlatim vencem.

Poslej še najprej neka druga podoba:

Tinjsko polje. Čas je zares naglodal prestol, tinjsko prošitjo, nad njim. Vitki zvonik pa ne utiša glasu. V nebo dre in se nenehoma spogleduje z vrhovi Uršlje gore, Pece, Obirja. Oko ne občuti dolgočasnega zemljepisa, ko drsi po divjem grebenu Košute čez vse Karavanke tja do Dobrača. Tudi Savinjske, Kamniške Alpe in druge gore najdejo mesto v diademu. Omamen je ta pogled do obzorja, ki v svojem krilu varuje ljudi, jezera, gozdove in polja. Drava se skozi svojo dolino na videz pohlevno, jezersko preliva, hkrati ko hrani in skriva za jezovi blagohotne in strašne sile elektrike.

Nad tinjskim poljem se krešejo misli, poglabljajo mnogi duhovi. Mar niso srečanja še tako nasprotnih duhov z neskončno oddaljenih obrežij sveta ena sama velika SREČA?

Sanjav pogled splava čez vso širino polja, časa in prostora v pogovoru z Joškom:

Ko je bil leta 1963 dr. Tischler s prvimi maturanti celovške slovenske gimnazije v Celju, je obiskal tudi sedež Mohorjeve družbe. Na sliki dr. Tischler (drugi z leve), za njim takratni upravnik Mohorjeve družbe P. Golmajer.

»Glej, na tem polju so bili za mojih mladih dni še sami 'naši'. Revščina, kaj hočeš. Še v vedrem, daleč pred nevihto, so si zvitro razdelili požigajoče bliske, strele. Zavarovalne vsote, še tako uborne, so za nekaj časa le pomogle...«

Otožna šegavost z ljubeznijo objema njegov ZDAJ in PRETEKLOST.

Dobrohotnost je dihala iz njega v trpeče ljubeznivem smehljaju. Obsegla je širni slovenski koroški prostor in čas v eno bol in veselje.

Je bila res samo njegova osebna zasluga, da je postal, kar je bil?

Ali ni bil (kar bi najbrž tudi sam potrdil, ker je veroval) bolj dar, da je bil kot fizik in matematik, spreten, dinamičen statik, ko je usklajal silnice takih težišč, kot sta NAROD in VERA.

RAVNOVESJE, ali če naj bi bilo bolj prav, RAVNOTEŽJE.

To lahko pomeni smrt ali edino modro pot v življenje.

Saj ne more biti več neuka glasbenost, če ugotovimo: ubranost v lepo pesem in harmonijo: veren kristjan, nadvse pomemben narodnjak, domači svečenik svoje in koroške narodove družine.

Semena takih prvin so prinašala bujnost rasti in obilnost sadov:

vodstvo pri iskanju pravic slovenskih, koroških rojakov;

ustanovitelj in prvi ravnatelj Gimnazije za Slovence v Celovcu;

veliki drevničar nežnih sadik, ki naj postanejo blage kot lipa in kljubujoče kot hrast.

Koliko spoznanj se utrinja v smrti Velikih (in Malih ljudi) slovenske Koroške?!

Koliko stoletij nasploh že umirajo in bi morali že zdavnaj umreti? Če pa kdo umira in mora umreti, mora najprej živeti.

O, blagoslovljena, božja služabnica smrt, ki imaš na Koroškem še kaj početi! Smrt obžarja s sijem, kar je zamudilo življenje.

(Pomisli na vse poveljevalne govore ob pogrebih).

Ali je potem norost reči: naj le mro, tile veliki možje (in mali ljudje), kristjani, Slovenci?

Tedaj, kadar umrejo, vsaj vemo, da so živeli. Mi vsi pa, ki o njih govorimo, se takrat živo zavemo, da smo.

Ali je potem še blazna misel: naj jih mnogo umre?

»Pojdimo še mi, da umrjemo z njim,« so očarani nad vizijo prihodnje slave »neki« Učenci bili pripravljeni iti za Njim.

Slovenska smrt naroda in posameznika izgublja jedkost obupa, ko ga ožarja luč in toplota tega moža.

Ne vem, ali je skladnost vrlin skupek modrosti razuma, ki odmerja strokovno, računsko številčno zakonitost razmerja.

Sam Bog ve, kaj je njegova izključna dobrota in milost in kaj je dolžnost naše hvale in plačilo za delo, ki so zopet le stvariteljsko sodelovanje. Mi bomo rekli ponosno: oboje.

Jožku Tischlerju zagotavlja vsakdo po svoje:

Hvala in spoštovanje za vero duha in srca!

Jože Lodrant

Alojzij Žumer

V 79. letu življenja, a vendar še sredi ustvarjalnega dela je 27. novembra lani umrl v Ljubljani diplomirani inženir gozdarstva in lesarstva Alojzij Žumer. Z njim je legel v grob priznano naš najboljši poznavalec lesarske stroke, kateri je posvetil dober del svojega življenja in s tega področja napisal vrsto tehtnih razprav in strokovnih knjig. Pokojni Žumer se je rodil 26. junija 1899 v Železnikih, kjer je njegov oče imel kovačijo. Ker je bila v domačem kraju takrat samo dvorazredna ljudska šola, je v tretji in četrti razred hodil v Škofji Loki, kjer so mu bili sošolci med drugimi Joka Žigon, poznejši slovstveni zgodovinar in dramatik, Franc Sušnik, profesor, in Vladimir Guzelj, znani kirurg. V gimnazijo je v letih 1909–1917 hodil v Kranj.

Svetovna vojska je terjala strahoten davek tudi med takratnimi gimnazijci in visokošolci. Tako se je primerilo, da sta bila jeseni v 8. razredu kranjske gimnazije le še dva dijaka: Žumer in Žigon kot najmlajša, vsi drugi so bili že na fronti, kjer jih je že skoraj polovica padla. Skupaj sta maturirala 6. marca 1917 in štiri dni po maturi je bil tudi Lojze Žumer poklican k vojakom. Leta 1919 se je vpisal na Gozdarsko fakulteto v Zagrebu, kjer je diplomiral leta 1922. Do druge svetovne vojske je bil upravitelj gozdnih posestev ljubljanske škofije s sedežem v Nazarjih, kjer je ustvaril za tedanje razmere sodoben lesno predelovalni obrat. Z begom pred nemškimi okupatorjem je prišel v Ljubljano, kot zaveden pripadnik narodnoosvobodilnega gibanja pa je padel v roke domačim izdajalcem in italijanskim okupatorjem, ki so ga kakor toliko drugih zavednih Slovencev odgnali v Gonars.

Po osvoboditvi je Žumer s svojim strokovnim znanjem sodeloval povsod tam, kjer so ga najbolj potrebovali.

Žumrovo publicistično delo sega že v trideseta leta pred vojno. Od številnih člankov in razprav bi omenili: Naš les in Naša lesna industrija, objavljena leta 1934 v Slovenskem gospodarskem listu. Po vojni je v mohorskem Koledarju objavil dva tehtna prispevka: Naš les – naš kruh (KMD 1946) in Gozd in les (KMD 1947), v katerih je opozoril na vrednost naših gozdov, ki so naš kruh in kako jih je treba smotno izkoriščati. Napisal je

SNEG

O, sneg, ki letiš z neba.
Tako si lep!
Napolni tudi mene s to belino,
na vse strani razsipam naj milino!
In misel moja,
dajaj se ljudem!
Prinesi jim veselje!
Oj, mir ljudem na zemlji!

SAMA

Ko je duša tako sama,
kot je moja sedaj,
ko srce nima opore v nikomer,
tedaj le potok solz lije v oči.

Ko je duša tako sama,
kot je moja sedaj,
lahko ljubi le
v upanju in naskrivaj.

Ko je duša tako sama,
kot je moja sedaj,
bi še kamen jokal za njo.

SLOVO OD LJUBEZNI

Odkod je solzic sled
na njenih milih očeh?
Zakaj pozdrav ni več vesel,
zakaj je tožen njen obraz?

O, jaz ne vem!
Morda je fántič nima več rad.

KROŠNJA

Krošnja češnjina.
Krošnja željá.
Sad ljubezni.
Krošnja poletja.
Drevo življenja.
Drevo spoznanja.

Krošnja, krošnja, krošnja.

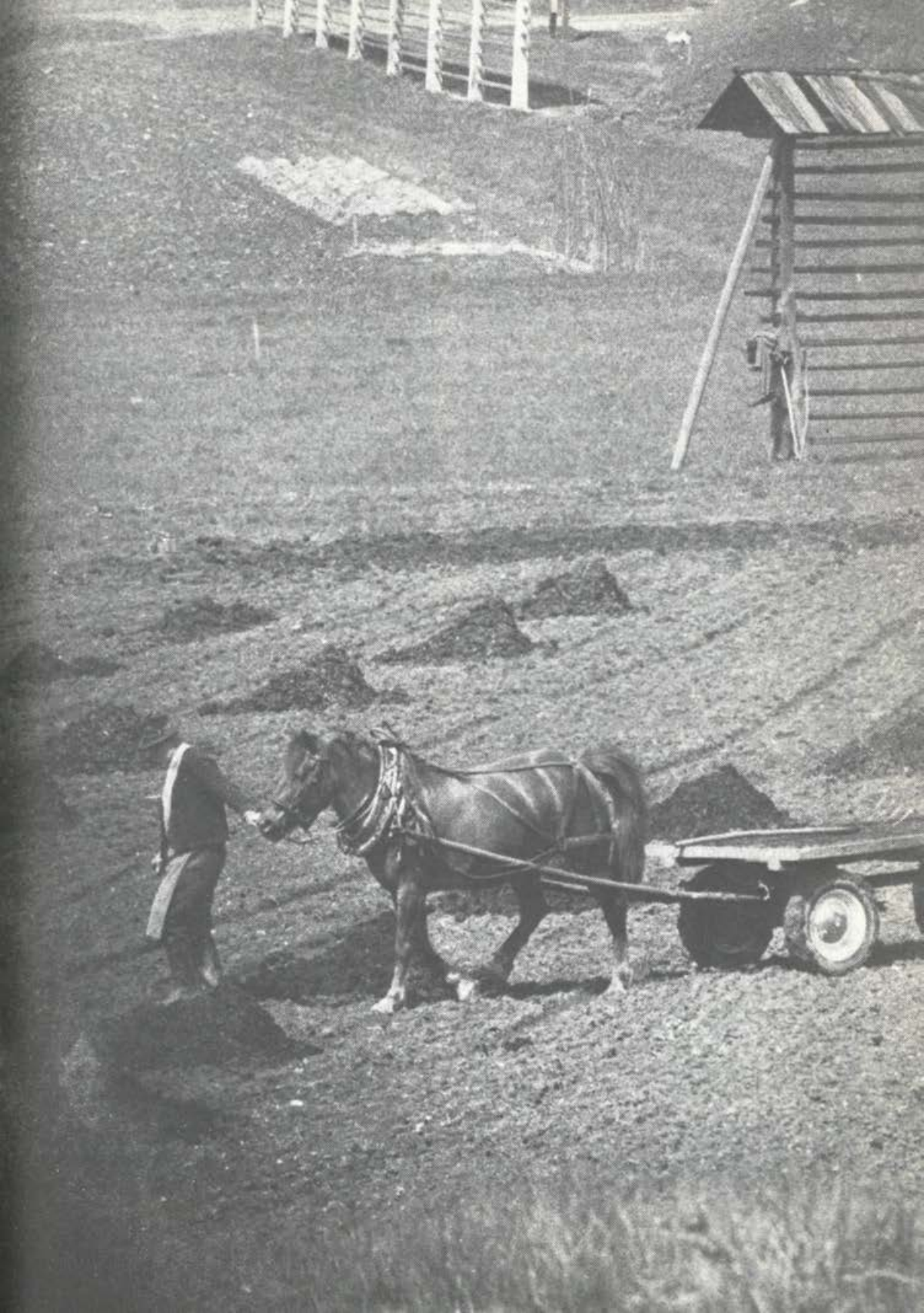
Barbara Kalan

Uvod v perspektivno planiranje lesne industrije (Ljubljana 1950), Lesno gospodarstvo (Ljubljana 1968), v zbirki strokovnih in znanstvenih del Inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo pri biotehniški fakulteti v Ljubljani je izdal leta 1976 svoje najboljše delo *Delež gozdov v slovenskem prostoru. Smrt ga je prehitela* pri delu na njegovi zadnji raziskovalni temi: Problematika drobnega lesa.

Pokojni je v številnih člankih opozarjal, kako naj ravnamo z našim lesom, z bogastvom naših gozdov, da ga ohranimo in dopolnjujemo, kako ne smemo razmetavati s tem bogastvom, ki daje tisočem vsakdanji zaslužek. Bil je naša lesarska vest, kot ga je nekdo imenoval. Nihče ni pri nas tako temeljito raziskoval in proučeval zgodovinskih dejstev iz razvoja gozdarstva in lesarstva na Slovenskem kakor pokojni Žumer. Prav iz temeljitega poznavanja razvoja te pomembne gospodarske stroke je lahko nakazoval tudi smeri in možnosti nadaljnega razvoja predelave in obdelave lesa v Sloveniji in Jugoslaviji. Dobrih trideset let svojega življenja je izdeležoval študije in temeljite, podrobne razprave; skorajda ni lesarske delovne organizacije v Sloveniji, ki v svoji dokumentaciji o razvoju ne bi imela vsaj ene njegove študije. Posebno skrb je pokojni posvečal lepemu slovenskemu lesarskemu izrazoslovju. Tudi na tem področju je bil zanesljiv svetovalec.

J. D.

O nastanku kmetijstva

Nastanek kmetijstva upravičeno štejemo za enega najpomembnejših procesov v človeški zgodovini. Z njim je povezana osamosvojitve človeka od narave, začetek njegove trajne naselitve, začetek delitve dela, začetek večjih naselij in začetek višjih duhovnih dejavnosti – kulture. Zlasti pa je važno, da od nastanka kmetijstva dalje število prebivalstva nezadržno raste, ker se da v njegovem okviru pridelati relativno dovolj hrane za rastoče število ust.

Ljudje so se dolga stotisočletja od svojega nastanka hranili s tistim, kar je nudila narava v okviru tako imenovanih samoniklih (spontanih) življenjskih združb. To pomeni, da so nabirali in uživali razne divje rastoče rastline (zlasti njihove korenine, korene in semena), lovili pa so tudi razne divje živali. Takima načinoma pridobivanja hrane oziroma gospodarjenja pravimo nabiralništvo in lov. To je bila pasivna prilagoditev ljudi na naravne razmere. Človek še ni posegel v naravo tako, da bi skušal postati manj odvisen od nje, s tem da bi si zagotovil bolj stalen vir prehrane. V okviru nabiralništva in lova je verjetnost, da si bo posamezna skupina ljudi uspela zagotoviti dovolj hrane, skrajno negotova. Posameznik pa se v tedanji dobi sploh ne bi mogel obdržati. Tako življenje je bilo seveda za sedanji čas nepredstavljivo trdo in surovo, neznatno število otrok je preživel in doseglo razplodno starost, zato je bilo ljudi zelo zelo malo.

Domnevajo, da je bilo pred milijon leti na svetu (Zemlji) vsega nekaj stotisoč ljudi. Da bi dobili bolj nazorno predstavo o tej redki naseljenosti, naj omenimo, da bi po teh izračunih živele na območju sedanje Slovenije tedaj vsega 125 ljudi. Šele pred 300.000 leti naj bi število ljudi na svetu poraslo na en milijon. Na območju Slovenije bi jih tedaj bilo kakih 350. Pred 10.000 do 8000 leti naj bi jih bilo na svetu 5.320.000. Na Slovenijo bi tedaj prišlo okoli 1200 ljudi. Skozi vse to dolgo časovno razdobje so ljudje pridobivali hrano na nabiralniški način. Bili so nomadi, selili so se z enega območja na drugo, v skladu z viri hrane, ki so jim tam bili na voljo. Iz navedb o neznatnem naraščanju števila prebivalstva v skoro milijon let trajajočem obdobju nabiralništva vidimo, da je ta način omejeval število ljudi. Natanek kmetijstva postavljajo znanstveniki v

čas pred 10.000 do 8000 leti. Od tedaj dalje pa se človeštvo izjemno naglo množi, kot kaže naslednji pregled.

Leta	Ocena števila ljudi na svetu	Potreben čas za podvojitev števila ljudi na svetu
8000 pred n. št.	5 milijonov	1.500 let
1650 po n. št.	500 milijonov	200 let
1850 po n. št.	1 milijarda	80 let
1930 po n. št.	2 milijardi	45 let
1975 po n. št.	4 milijarde	35 let

Kmetijstvo je gospodarska dejavnost, ki je sedaj zelo odvisna od naravnih dejavnikov, med katerimi imajo seveda največji vpliv klimatske in talne razmere, rastlinske in živalske vrste, nagib zemljišč itd. Ta odvisnost je bila v preteklosti še večja. Splet vseh naravnih dejavnikov na določenem rastišču imenujemo ekosistem. Naravno okolje v obdobju nabiralništva imenujemo od človeka nespremenjeni ekosistem. Tak ekosistem je zelo trajen, stabilen, spreminja se le pod vplivom velikih naravnih katastrof, kot so poledenitve, bruhanje vulkanov ipd.

Ko pa je človek začel dejavno posegati v naravo z obdelovanjem zemlje za pridelovanje rastlin in z rejo živali, je oblikoval spremenjene (modificirane) ekosisteme. Zanje pa je značilno, da so zelo nestabilni, se vedno znova hočejo povrniti v prvotno stanje in jih mora zato človek z obdelovanjem in drugimi agrotehničnimi ukrepi vedno znova stabilizirati. Značilne take primere imamo v sedanosti v gorskem svetu, ko se zaradi opuščanja hribovskih kmetij in kmetijskih zemljišč ta zaraščajo nazaj v gozd, iz katerega so jih naši predniki pred več stoletji izkrcili.

V začetku kmetijstva sta prevladovala samo dva ekosistema: njive za pridelovanje žita in nasadi raznih tropskih rastlin (kasava oziroma tapioka; taro, gomolji kolokazije in kitajski krompir). Na Bližnjem vzhodu so na njivah pridelovali predvsem žita (razne vrste ječmena, pšenice), lečo in grah, v Srednji Ameriki in Peruju pa koruzo. Njivski ekosistem je precej produktiven, vendar pa zelo nestabilen in zahteva človekovo posebno skrb. Zaradi velikega števila rastlin iste vrste na majhnem prostoru je tudi podvržen boleznim in škodljivcem. Ekosistemi z nasadi pa so bili razširjeni na območju Amazonije in v jugovzhodni Aziji. So znatno bolj stabilni, ker je na

istem zemljišču več rastlinskih vrst, so pa navadno manj produktivni.

Začetna središča pridelovanja žit so bila v sušnih območjih Prednje Azije, kjer so se obdržali arheološki ostanki, npr. napol zoglenela semena ipd., pa zato sorazmerno največ vemo prav o tem načinu. Seveda nas ta tudi najbolj zanima zaradi geografske bližine in njegovih vplivov, saj vemo, da izvira znatno število naših gojenih rastlin prav od tam. V vlažnejših in toplih tropskih območjih pa se arheološki ostanki niso obdržali v taki meri, zato skušajo znanstveniki iz raznih drugih pojavov sklepati na nekdanje stanje, pravih dokazov pa je malo.

Jugozahodna Azija je eno prvih območij na svetu, ki je imelo kmetijstvo. Je tudi najbolj raziskano glede rastlin, ki so jih v začetku gojili.

V Srednji Ameriki so v eni ali dveh dolinah našli nesporne dokaze za začetke kmetijstva, toda v Jugozahodni Aziji imamo zoglenele (karbonizirane) ostanke rastlin iz Izraela, Jordanije, Sirije, Turčije, Iraka in Irana, ki vsi izvirajo vsaj izpred 5000 let pred našim štetjem. V arheološkem najdišču Tell Mureybit v Siriji so iz obdobja okoli 8050–7542 pred n. št. našli divji dvovrstni ječmen in divjo enozrnato pšenico; v Ali Kosku v Iranu so iz obdobja 7500–6750 pr. n. št. našli omenjeno vrsto žit ter gojeno piro, gojeno enozrnato pšenico in morebiti gojen dvovrstni ječmen. Iz obdobja 7000–5000 pr. n. št. so ugotovljena še najdišča v Hacilaru in Catal Hüyük v Turčiji, v Jerihi in Jordaniji, v Jarmo v Iraku, v Ali Kosku, Tell es Sawwun in Tepe Sabzu v Iranu in iz raznih krajev v Grčiji. V njih so ugotovili razne vrste žit, lečo, grah in lan.

Bližnji vzhod je eno od območij sveta, kjer se je domnevno trajna naselitev v poljskih kočicah ali pravih vaseh začela še pred nastankom kmetijstva. V izkopaninah teh najstarejših selišč še niso našli ostankov gojenih, temveč samo divjih rastlin. Ljudje so se najbrž prehranjevali z zrnjem divjih prednikov žit (pšenice, ječmena, rži), plodovi (pistacije, mandlja, oreha, žira) in stročnicami (triplatom, grahovcem). Lovili so čredne živali (ovce, koze, jelene in srnjad). Lovili pa so tudi manjše živali (ribe, rake, vodne želve, razne školjke in kopenske polže). Ta prilagoditev ljudi se je izvršila v razdobju Würma pleistocenske periode, obdobju od 20.000–9000 let pr. n. št., v času, ko je na Bližnjem vzhodu bilo hladnejše in bolj sušno podnebje kot pa sedaj.

Nobenega dvoma ni, da je to dolgo hladno in suho obdobje v jugozahodni Aziji vplivalo na

človekovo okolje. Območje pogorja Zagros v Iranu in Iraku, ki bi sedaj bilo zarastlo z gozdovi hrasta in pistacije (če jih s pašo in posekom ne bi uničili), je bilo tedaj brez drevja. S tem niso odpadli samo zgoraj omenjeni drevesni plodovi kot vir hrane, temveč tudi divje trave, ki so bile členi gozdnatih rastlinskih združb. Le v Levantu (Izraelu, Jordaniji, Libanonu) in na območju Ghaba v Siriji so se ohranili hrastovi gozdovi. Od teh reliktnih gozdov so se zarasla z gozdnim drevjem ostala območja Bližnjega vzhoda, ko se je v postpleistocenskem obdobju podnebje izboljšalo. Kot podrast iz teh redkih hrastovih gozdov izvirajo divja pšenica, ječmen, leča, grašica, grahor, grah, čičarka, lan in predniki številnih drugih pomembnih rastlin.

Divja pšenica in ječmen ter njuni sorodniki imajo v jugovzhodni Aziji dolgo zgodovino. Nekatere bolj odporne sorte so preživele obdobje ohladitve in suše. V jezeru Zeribar v Iranskih gorah so našli žitom podoben cvetni prah iz obdobja pred 12.000 leti pred n. št. Od tega časa dalje se je podnebje izboljševalo, tako da je predzgodovinski človek lahko gojil tudi tiste vrste žita, ki uspevajo le bolj v toplih območjih.

Nobenih dokazov ni, da je to izboljšanje podnebja povzročilo nastanek kmetijstva. Gotovo so bila tako ugodna obdobja tudi v zgodnjih medledenih dobah, ne da bi povzročila le sledi kmetijstva. Dva dejavnika pa sta bila v obdobju poznega Würma povsem različna od prej. 1) Prebivalstvo jugovzhodne Azije je bilo številnejše kot kdajkoli prej, 2) prvič so skupine ljudi v velikem obsegu začele uživati razne vrste hrane, ki so jo prej odklanjale ali je bila nepomembna na njihovem jedilniku (polži, ribe, raki, školjke in drugi užiti vretenčarji). V taki zvezi je tudi zrnje divjih trav postalo zanimivo, kljub delu, ki je bilo potrebno za zbiranje in predelavo. Priznati pa je treba, da so dokazi za prvo rabo divjega ječmena in pšenice bolj slučajni. Iz obdobja, ki smo ga zgoraj omenili, se ni ohranilo niti eno zoglenelo zrno. V tedanjih seliščih so sicer bili ostanki pepela, pač pa arheologi pri začetnih izkopavanjih niso bili pozorni nanj in so sedaj morebitni dokazi uničeni. Sedaj so s posebno tehniko ugotovili najstarejše zrnje žit na svetu iz Nahal Orena v Izraelu. Dokler ne bo več neposrednih dokazov, si moramo pomagati s sklepanjem na drugačen način.

1. Da bi predelali zrnje divjega žita v ustrezno moko ali zdrob, so morali imeti na voljo priprave za drobljenje ali mletje, shranjevanje in kuhanje,

ki jih ljudje iz kamene dobe niso imeli. Te priprave se začno z eksplozivno pogostostjo pojavljati po letu 10.000 pred našim štetjem.

2. Divja žita zorijo v povsem drugi dobi kot plodovi drevesnih vrst; žito v pozni pomladi, omenjeni plodovi v jeseni. Čas za žetev žita je mnogo krajši in bolj omejen kot relativno dolga doba za obiranje drevesnih plodov. Zato je bila glede na žetev žit potrebna sprememba v načinu naselitve in v socialni organizaciji. Tudi to se je zgodilo pred približno 10.000 leti pred n. št.

Divja pšenica in ječmen sta na ugodnih tleh lahko bila zelo rodovitna. Na vzhodnih galilejskih visokih ravnih so ocenili, da daje mešan sestoj divje pire in ječmena v deževnih letih pridelek od 500 do 800 kg na hektar. Iz enega hektara se je na ta način dobilo več kot dva milijona kalorij ali potrebna količina kalorij za tričlansko družino. V gorah blizu Diyarbakira v Turčiji so sedaj tudi ponazorili, kako je predzgodovinski človek »žel« žito. S smukanjem zrnja s klasja so ga pridobili 2 kg na uro. Na tak način delajo še sedaj beduini v Južni Jordaniji. Iz takih podatkov sklepajo znanstveniki, da si je mogla štiričlanska družina v treh tednih nabrati dovolj žita za vse leto. Torej že na relativno zgodnji stopnji je raba divjih rastlin pomenila veliko izboljšavo v oskrbi za hrano, še toliko bolj pa gojene rastline, ki so nastale na njihovi podlagi. Tu je torej začetek sistematičnega pridelovanja rastlin, ki je v naslednjih tisočlet-

jih omogočilo tak porast prebivalstva, kot smo ga uvodoma prikazali.

Zakaj je začetek kmetijstva prav na Bližnjem vzhodu, najbrž ne bomo nikoli vedeli. Vemo pa, da se je začelo na koncu dolge hladne in sušne dobe, z ljudmi, ki so uživali »širok spekter« hrane, ki so bili vsaj deloma naseljeni in katerih gostota naselitve je bila večja kot kdajkoli prej in v pokrajinah, kjer so na malem prostoru velike razlike v naravnih razmerah.

Ljudstva, ki so se hranila na način nabiralništva in lova, so bila zelo prilagojena na okolje, njihova gostota naselitve je bila pod točko, ko bi lahko izčrpala prehranske vire. Porast ljudi na določenem območju se je skozi dva milijona let do 10.000 let pred n. št. reševal z odseljivanjem. Pred 10.000 leti pred n. št. pa je bila Zemlja že poseljena od Avstralije do najbolj južnih vršičkov Južne Amerike. Z drugimi besedami, po omenjenem časovnem obdobju je pomen odseljivanja padal, naraščal pa je pomen drugih ukrepov za omejevanje števila ljudi, npr. dolga doba dojenja in podobni ukrepi. V takih okoliščinah so lahko posamezne skupine ljudi poskusile povečati razpoložljivo hrano z aktivnim posegom v naravo, med drugim tudi z gojenjem rastlin in pozneje živali. To bi bila ena pot za nastanek kmetijstva. Možnih pa jih je še več.

Jože Maček

400-letnica Lipice

Leta 1980 slavi svetovno znana kobilarna Lipica visok jubilej, 400-letnico svojega obstoja. Marsikdo se bo vprašal, kako da je bila ustanovljena kobilarna na tem siromašnem kraškem ozemlju. Kobilarno je ustanovil avstrijski nadvojvoda Karel, regent Štajerske, Koroške, Kranjske, Goriške, Istre in Trsta leta 1580, ker so v tistih časih potrebovali veliko število konj, da so obvladali veliki avstrijski imperij, za potrebe dvora, za potrebe vojske, za prevoze, predvsem za poštno kočije, za kmetijska opravila, kasneje pa so redili v kobilarni žrebece za znamenito špansko jahalno šolo na Dunaju. Konji, ki naj bi bili sposobni za vsa ta opravila, bi morali biti močni, odporni, skromni, pa tudi lepi. Kolibarno so usta-

Lipica po sliki iz leta 1779

novili prav na tem ozemlju zato, ker je bilo iz zgodovine znano, da so že od nekdaj redili na Krasu trdne in hitre konje. Že Rimljani so poznali njihove dobre lastnosti in so tudi oni uporabljali

li te konje za svoje osvajalske pohode po Evropi. Zaradi njihove srčnosti in hitrosti so jih uporabljali tudi v znanih dirkah v Rimu in drugje. Kasneje so zelo cenili kraške konje srednjeveški vitezi za bojne pohode in viteške igre. Zato so bili ti konji zelo iskani in drago plačani. Kraške konje so uporabljali domačini in trgovci kot odlične tovarne konje, da so z njimi tovorili razno blago do pristanišč ali so v teh pristaniščih natovarjali blago in ga raznašali daleč po svetu, celo do Dunaja, Salzburga in drugam.

Pred ustanovitvijo kobilarne Lipice je bila v Španiji in Italiji zelo razvita konjereja. Po izgonu Mavrov, ki so imeli izreden smisel za konjerejo, iz Španije je ta začela propadati. Vsi dvori v Evropi so do tedaj nabavljali konje za svoje potrebe v glavnem v Španiji. Ko je postalo težko kupovati konje v Španiji, so si hoteli zagotoviti konje in se tako osamosvojiti. Na Krasu je bila klima podobna tisti v Španiji, razen tega pa je bilo v tem predelu več kobilarn kraških konj, med katerimi sta bili glavni kobilarna grofov Auerspergov v Postojni in kobilarna tržaških škofov v Lažah pri Senožečah. Imeli pa so tudi svoj mali dvorec v vasi Lipica. Lipico skupaj s kobilarno je nadvojvoda Karel kupil leta 1580 od tržaškega škofa Nicole Coretija, zato pomeni ta letnica tudi letnico ustanovitve kobilarne.

Nadvojvoda je skrbel, da bi se kobilarna izboljšala in napredovala, zato je kupil še isto leto v Španiji tri dobre španske žrebce, da bi osvežil kri domačih konjev. V poznejših letih so kupili nekaj žrebcev in nekaj kobil razen v Španiji tudi še v Italiji, Nemčiji, Danski, na Češkem, Madžarskem in na Arabskem polotoku. Tako je z domačimi kraškimi kobilami in osvežitvijo z uvoženimi žrebci nastala nova pasma lipicanskih konj. Lahko torej trdimo, da so lipicanci avtohtoni slovenski kraški konji. Z dobro selekcijo so nastale linije žrebcev, ki imajo ime po začetnikih teh linij. Imamo šest osnovnih linij: Conversano, Neapolitano, Maestoso, Favory, Pluto in Siglavy. Poleg teh je še hrvaška linija Tulipan in madžarska linija Incitato. Kobile pa so razdeljene po rodovih. Najstarejši rodovi so vpisani kot kraške kobile.

Kraška zemlja in kraška burja sta oblikovali trdnega konja, ki je zaslovel po vsem svetu kot najodpornější, hkrati najkrotkejši, s čudovitimi visokimi hodi in s ponosno držo. Ti konji so tudi zelo sposobni za šolanje v dresuri. Plemenite lipicance so zelo cenili vladarji in plemiči. Vpregali so jih v razkošne kočije in so se z njimi vozili

Kobila s svojim ljubljencem, ki je še črne barve.

na paradah in na sprehode, da bi tako pokazali svojo moč in razkošje.

Kobilarna je v svoji zgodovini doživljala slavne čase, večkrat pa je tudi skoraj propadla. Toda kot so trdni in neuničljivi konji, vzrejeni na skromnem Krasu, tako je tudi Lipica premagala v svoji slavni zgodovini vse težave in se je ponovno dvignila.

V prvi polovici 18. stoletja se je kobilarna tako razvila, da prvotno posestvo ni zadostovalo, da bi na njem pridelali dovolj krme, zato so kupili najprej posestvo v Postojni, nato pa posestvo stiškega samostana v Prestranku. K posestvu v Prestranku sta spadali tudi planinski posestvi na pobočju Javornika, Bile in Poček. Tja so vodili na pašo, od spomladi do jeseni, mlada žrebeta, kjer so se ob prostem gibanju in obilni planinski paši odlično razvijala. Ko so bila žrebeta v tretjem letu, so odbrali tista, ki bi bila sposobna za plemo, in so jih nato vežbali v Lipici. Vsako leto so 10 najboljših žrebičkov poslali v visoko šolo jahanja

Nastop osmerice v dresuri

Maršal Tito na lipincancu

na Dunaj. Tu so jih trenirali tri leta in žrebci, ki so prestali najtežjo preizkušnjo, so lahko postali plemenjaki v kobilarni.

Mlade konje, namenjene na Dunaj, so vodili, preden je stekla južna železnica, od Lipice do Dunaja peš. Vsak konjar je vodil po dva konja. Tisti, ki je vodil transport, je moral vsakokrat zasaditi tri mlada drevesca. Ta razpored dreves, po tri skupaj, vidimo še danes v drevoredu ob stari cesti, ki je vodila od Lokev proti gradu.

Proti koncu 18. stoletja je bila nevarnost, da bi iz gospodarskih razlogov kobilarno premestili; enkrat v Galicijo, drugič pa na grad Kalce na Notranjskem. Toda cesar je te predloge odbil, ker je bil zelo zadovoljen z rejo in uspehi v Lipici. Še večja nevarnost je grozila Lipici za časa francoskih vojn. Da ne bi prišla kobilarna v roke

Hotel Maestoso v Lipici

Napoleonovi vojski, so kobilarno 22. marca 1797 preselili na Madžarsko. Na pohodu je bilo skoraj 300 lipiških konj. Zaradi številnih brejih kobil je bila pot v hladnem vremenu nevarna. Na poti je ožrebilo 16 kobil. Žrebeta so naložili na vozove prateža in nadaljevali pot. Vsa žrebeta in kobile so ostale žive in zdrave, kar dokazuje trdnost te pasme. Oktobra istega leta se je čreda vrnila v Lipico. Ko je leta 1805 Napoleon napovedal Avstriji in Rusiji vojno, se je morala kobilarna zopet umakniti. Na pot preko Reke v Djakovo na Hrvaškem je odšla 15. decembra 1805. Po 17 dneh so prišli januarja 1806 v Djakovo. Konje so vohlevili na škofijskem posestvu. Tu so ostali do oktobra istega leta, nato so šli dalje v Karad na Madžarskem. Prve dni maja 1807 so se vrnili v Lipico.

Ko sta po mirovni pogodbi pripadla Koroška in Trst Francozom, je morala kobilarna tretjič bežati. 288 konj je šlo tokrat preko Cerknice, Novega mesta, Zagreba v Pecsco na Madžarskem, kamor so prišli po 46 dneh. V Lipico so se vrnili šele po šestih letih, leta 1815.

Ker so konjerejski strokovnjaki in drugi zelo cenili lipicanske konje, so jih uvedli tudi v vojaške kobilarne v Radautzu v Bukovini, Mesöhegyesu na Madžarskem in Pibru v Avstriji. Lipicanske žrebce so iskale za plemo od kobilarne Lipice tudi druge vlade in številni zasebni rejci, ki so bili stalni odjemalci teh preizkušenih in visokovrednih plemenskih žrebcev. Kako so bili lipicanski konji cenjeni, povedo visoke vsote, ki so jih za njih plačevali. Cena 3000 guldnov za par lipicanskih konj ni bila redkost, dosegla pa je celo 4000 guldnov.

Ko je Italija med prvo svetovno vojno napadla Avstrijo, se je morala kobilarna že četrtrič seliti. Preselili so jo v Laxenburg pri Dunaju, žrebeta pa so poslali v kobilarno Kladruby na Češko. Po vojni je Lipica pripadla Italiji. Ker je Avstrija želela nadaljevati z rejo lipicanskih konj, predvsem zaradi španske jahalne šole na Dunaju, se je pogodila z Italijo, da ji je odstopila nekaj manj kot polovico lipiških konj. Te so preselili v kobilarno Piber pri Gradcu, kjer je še danes in je njena glavna naloga oskrbeti zadostno število žrebcev za špansko jahalno šolo. Čehoslovaška republika pa ni vrnila lipiških konj, temveč je ustanovila svojo kobilarno lipicancev v Topolčiankih.

Med drugo svetovno vojno so nemške čete takoj po kapitulaciji Italije zasedle Lipico in od-

peljale kobilarno v Hostinec v Sudete, okoder so jo umaknili pred prodirajočo rdečo armado na Bavarsko.

Po priključitvi Slovenskega primorja k Jugoslaviji 1947 je tudi Lipica po mednarodni pogodbi pripadla Jugoslaviji. Zaradi tega je naša oblast zahtevala od zaveznikov, da ji vrne lipiške konje. Pred tem pa je že ameriška zasedbena oblast predala Italiji lipiško čredo 109 konj, čeravno ni Lipica več spadala pod Italijo. Del kobilarne je ista oblast izročila Avstriji. Na našo zahtevo so naši nekdanji zavezniki vrnili le neznatno število konj. Lipica je imela tako konec leta 1947 le 23 plemenskih lipicanskih konj in s temi je začela obnavljati matično kobilarno lipicanskih konj. Toda kobilarna se je z nakupi konj in požrtvovalnim delom predvsem domačinov zopet dvignila in ima danes zopet prek 200 konj.

Nekdaj ni bil pristop v kobilarno dovoljen niti domačinom, v novi Jugoslaviji pa so se na stežaj odprla vrata vsakomur, kdor si želi ogledati kobilarno z belimi »baletkami« in njene znamenitosti. Lahko pa tudi sede na ponosnega belega konja in pojezdi med številnimi stoletnimi hrasti po posestvu ali po bližnji okolici; lahko si spočije utrjene živce in napolni pljuča z zrakom, polnim ozona in joda. Tudi šola za jahanje je na razpolago, otroci pa lahko zajahajo male ponije, kar jim je v veliko veselje. Tudi oni, ki se ne morejo več povzpeti na konja, se lahko popeljejo s kočijo in uživajo krasoto narave, ki so jo včasih imenovali »tržaški park«. V Lipici se človek sprehaja med številnimi drevoredi, v dveh majhnih parkih si ogleda eksotična drevesa in lepo tiho dolinico, v kateri je nekdanji hlevski nadzornik general Grünne, ki je imel velike zasluge za ureditev Lipice, dal postaviti oltarček Mariji. Med stavbami, ki si jih je posebno vredno ogledati, je stari grad, v katerem je danes uprava; velik hlev za plemenske žrebce, imenovan Velbnca; trije hlevi za kobile in žrebeta, ki obdajajo veliko dvorišče za izpust konj, borjač, z druge strani ga zapira stara pokrita jahalnica; v prostorih današnje restavracije je bila kaplanija z učilnico, v kateri so poučevali na zahtevo cesarja šolarje hlevarjev v slovenskem jeziku. Poleg stoji stara cerkva, posvečena sv. Antonu, zaščitniku konj. Pri vseh teh objektih je večje število ohranjenih vodnjakov, v katerih so zbirali za ta kraj dragoceno vodo za ljudi in živino. Za napajanje konj so imeli več kalov, ki pa so jih opustili, odkar so pred leti napeljali vodovod po skoraj 400 letih. Na številnih stavbah, predvsem hlevih, so vklesani napisi,

ki povedo letnico zidave in ime cesarja, ki je dal zidati stavbo.

Nov je hotel Maestoso, ki nosi ime po znamenitem in krasnem žrebcu Maestosu. Poleg hotela je pokrit bazen. Vsak turist naj si ogleda veliko pokrito jahalnico, kjer so dnevno nastopi dresiranih konj. Zgrajen pa je že tudi velik športni stadion, na katerem so že nekaj let mednarodne jahalne prireditve in bo dograjen za jubilejno prireditve.

Ogledati si kaže vas Lokev, kjer je od daleč viden stolp, ki je bil nekoč tabor-utrdba za obrambo pred sovražniki. Benečani so ga pozneje preuredili v žitno skladišče, nato pa je bil skladišče žita za Ljubljano. Poleg njega je cerkev sv. Mihaela, ki so jo prvotno postavili templarji leta 1118, ko jim je vas Lokev podelil oglejski patriarh. Cerkev je bila ponovno zgrajena leta 1613. Cerkev je znana predvsem zaradi fresk, s katerimi jo je poslal slikar France Kralj v letih 1924/43. Freske prikazujejo trpljenje Slovenskega primorja in vasi Lokev v času fašizma ter grozote vojne. Za cerkvijo je stara vaška lipa, ob cerkvi pa stoji cerkvica Matere božje. Zgrajena je bila v gotskem slogu leta 1423. V župnem uradu v Lokvi pa hranijo romarsko razpelo iz 12. stoletja.

Planinci se bodo povzpeli na Vremščico (1026 m), ki je bogata s floro in od koder je lep razgled. V smeri proti Koprju je Slavnik (1028 m) z lepim pogledom na tržaško in koprsko luko. Po kratki vožnji od tu smo že ob morju, kjer se lahko osvežimo.

V Sežani so trije parki, od katerih je predvsem lepo urejen in poln eksotov park nasproti hotela Triglav. Iz Sežane se lahko peljemo preko vinorodnega področja znamenitega kraškega terana mimo Komna, rojstnega kraja pesnika našega Krasa Srečka Kosovela, ter dalje po kraški pokrajini, ki je predvsem v času, ko postane ruj rdeč, ko je trgatve in dobiva ostalo grmovje in drevje čudežno jesensko obleko, edinstvena. Vredno si je ogledati še razvaline starega Štanjelskega gradu, v katerem je muzej in najstarejša kraška hiša in kjer se odpira lep razgled daleč čez Kras. Za počitek po ogledu tolikih zanimivosti se izletniki lahko ustavijo v gostilni, kjer bodo poskusili kraški pršut, panceto, in ga zalili s kupico pravega terana.

Milan Dolenc

Ljubi samega sebe!

Dekle je stopilo v najino hotelsko sobo. Dolgi, svetli lasje so ji padali čez ramena. Z naravno ljubkostjo je sedlo na stol, ki sva ji ga ponudila, in se zazrla v naju s svojimi temno modrimi očmi. Svoje dolge roke je sklenila čez kolena.

Ko smo se začeli pogovarjati o njenih problemih, se je vedno znova vračala k vprašanju, ki je bilo zanjo temeljnega pomena, ki bi ga pa pri njej nazadnje domneval: sama sebe ni mogla ljubiti. Še več: tako se je sovražila, da je bila le še korak do samomora.

Ko sva jo z ženo opozorila na očitne talente: na uspešen študij, na dober vtis, ki ga je napravila na naju s svojo zunanostjo, sva trčila na gluha ušesa. Bilo jo je strah, da bi podlegla ponosu, če bi si jih priznala, in s tem razžalila Boga. Odraščala je namreč v družini, kjer je vladala ozka pobožnost. Vtepli so ji v glavo, da je samoponiževanje krščansko (Lastna hvala – cena mala) in celo edini način, da smo Bogu všeč.

Prosila sva Heleno – tako ji je bilo ime – naj vstane in se pogleda v ogledalu. Obrnila se je proč. Narahlo sem ji obrnil glavo in jo prisilil, da si je pogledala v oči. Pri tem je vztrepetala, kot da bi ji prizadel telesno bolečino. Dolgo je trajalo, preden je – še vedno brez prepričanja – mogla zašepetati stavek: »Sem lepo dekle.«

Psihoterapevt Guido Groeger takole povzema spoznanja globinske psihologije: »Zdi se samoumevno, da znamo ljubiti samega sebe in se moramo le vzpodbujati, da se bomo naučili ljubiti druge... Globinski psiholog pa mora ugotavljati, da ne obstaja prirojena ljubezen do sebe. To si lahko le pridobimo. Kdor si je ne – ali v nezadostni meri – pridobi, ni sposoben ljubiti niti druge niti Boga. Pri tem si pa sposobnosti sprejemanja samega sebe ne pridobimo enkrat za vedno v zgodnjem otroštvu. Tudi odrasli potrebujemo – v različni meri, pač odvisno od življenjske situacije – potrditve, sprejema. Ker se v cerkvenem območju to skorajda ne prakticira, se moramo zatekati k dolžnosti ljubezni, s katero potem mučimo ne le druge, marveč tudi sebe. (Tako je neka redovnica zagotavljala duhovnemu voditelju, da svoje sestre ne more ljubiti naravno, ljubi jo pa nadnaravno.) Ta ljubezenski primanjkljaj je lahko podzavesten motiv pri izbiri poklica: Česar sami potrebujemo, upamo doseči s

tem, ko se bomo prizadevali za druge. Žal se ta račun ne izide.«

Podobno piše Romano Guardini v svojem spisu Sprejeti samega sebe: »Na dnu vsega je dejanje, s katerim sprejem samega sebe. Sporazumeti se s samim seboj. Sprejeti lastnosti, ki jih imam. Sprejeti svoje omejitve. Jasnost in pogum tega sprejema samega sebe je osnova vsega bivajočega.«

Koliko smo sprejeli same sebe, bomo začutili, če si bomo iskreno in v miru odgovorili na takšna vprašanja: Sprejemam svoje darove? Svoje meje? Svoje nevarnosti? Sem sprejel svojo usodo? Svoj spol? Svojo spolnost? Svoje življenjsko obdobje?

Sprejemam svoj zakon, svoje otroke, svoje starše, svojo neporočenost?

Sprejemam svoj materialni položaj? Svoje zdravstveno stanje? Svoj zunanji izgled?

Skratka: Ljubim samega sebe?

Duhovniki in psihologi nadomeščajo v zadnjem času besedo ljubezen s »sprejemom«. To se mi zdi dobro, kajti beseda »sprejem« nas po eni strani obvaruje pred sentimentalnim in romantičnim nesporazumom, po drugi strani pa pred enostranskim seksualnim razumevanjem »ljubezni«. Ljubiti se pravi sprejeti drugega, kakršen je. In prav to je bil Helenin problem. Ni mogla prav shajati niti s kolegicami niti s profesorji niti s sosedi niti z lastno družino. Bila je polna odklanjanja in kritike. Ko sva jo vprašala, kje bi utegnil tičati vzrok, je rekla, da ima sama sebe preveč rada, da je polna sebe in velik egoist. Zato ne more sprejeti in ljubiti drugih.

Morala sva ji ugovarjati. Trdila sva, da je ravno nasprotno res: Težko ji je ljubiti druge, ker ima sebe premalo rada. Ne moremo sprejeti drugega, kakršen je, če nismo sprejeli samega sebe, kakršni smo.

Izrazit primer človeka, ki hoče ljubiti druge, ne da bi ljubil sebe, opisuje H. Hesse v Stepnem volku: »Kar se je tikalo drugih, okolja, si je vztrajno in junaško prizadeval, da bi jih ljubil, da bi bil do njih pravičen, da jim ne bi storil nič žalega, kajti ‚Ljubi svojega bližnjega‘ mu je bilo tako v krvi kot sovraštvo do sebe, in tako je vse njegovo življenje dokazovalo, da brez ljubezni do drugih ni mogoča ljubezen do sebe, da je sovraštvo do sebe isto in rodi nazadnje isto ogabno izoliranost in obup kot kričeč egoizem.«

Ljubezen do sebe in evangelij

Po vsem tem lahko globlje razumemo Jezusovo zapoved, ki ji je pripisal isto težo kot ljubezni do Boga: »Ljubi svojega bližnjega **kakor samega sebe**« (Mt 22,38; Mk 12,30, Lk 10, 27).

V svetem pismu najdemo prvič to zapoved v tretji Mojzesovi knjigi (19. 18). Poleg navedenih mest jo najdemo v novi zavezi še na treh mestih. V pismu Galačanom 5, 14 jo Pavel imenuje zapoved, v kateri je z eno besedo izpolnjena vsa postava. V Jakobovem pismu 2, 8 je označena za kraljevsko zapoved, in v pismu Rimljanom 13, 9 kot povzetek vseh zapovedi. Ob zahtevi ljubezni do bližnjega nikdar ne manjka pomemben dostavek: **kakor samega sebe**. Torej ne: Ljubi svojega bližnjega **namesto** samega sebe, marveč: Ljubi svojega bližnjega **kakor** samega sebe. Ljubezen do bližnjega se sicer predpostavlja kot nekaj samoumevnega, toda ne obsodi se, marveč se postavi za merilo naše ljubezni do drugih. V Jezusovi zapovedi sta obe ljubezni med seboj nerazdružno povezani. Kako je mogel Jezus predpostavljati nekaj, kar nam ni prirojeno, marveč si lahko le trudoma pridobimo? To si lahko pojasnim le tako, da je biblični človek v primeru z današnjim človekom mnogo bolj počival v sebi, da je bil mnogo manj nevrotičen in da je zato neprimerno laže osvojil pozitivni odnos do sebe kakor mi.

Koreninijo težave, ki jih imamo z ljubeznijo sebe, v naši civilizaciji?

V spomin mi vstajajo nekateri afriški prijatelji. Očitno jim je laže sprejeti sebe kakor nam, zahodnjakom. Spominjam se enega najboljših prijateljev, Afričana, ki je bil zelo majhen. Dobrohotec znanec mu je predlagal, naj nosi čevlje z visokimi petami, da bo videti večji. To ga je skoraj užalilo: »Ali me ni Bog ustvaril majhnega? Zakaj bi skušal spremeniti, kar je ustvaril Bog?«

Sprejel je samega sebe, kakršen je bil; tudi svoje majhne telesne mere.

V tej zvezi bi rad opozoril na dvojce bibličnih mest. Pri opisu prijateljstva med Davidom in Jonatanom stoji pomemben stavek: »Jonatan ga je vzljubil kakor sam sebe« (1 Sam 18,1). Stavek nima kritične osti, naj vendar že neha ljubiti sebe. Jonatanova ljubezen do sebe je mišljena mnogo bolj kot pogoj in temelj globokega prijateljstva, ki ga je povezovalo z Davidom.

Drugo mesto je poglavje o zakonu, peto poglavje pisma Efežanom. Gre za odnos med možem in ženo. Pri tem avtor trikrat opozori na pomen ljubezni do sebe: »Kdor ljubi svojo ženo, ljubi sebe. Kajti še nikoli ni nihče svojega telesa sovražil, marveč ga hrani in neguje... vsak naj svojo ženo ljubi kakor sebe.« Zanimivo, da Pavel izrecno poudarja telesno razsežnost sprejemanja samega sebe. Vprašanje: Ali ljubim svoje telo? Morda si pa tega ne upam iz napačne boječnosti ali celo iz napačne »duhovnosti«?

Tesno povezanost med ljubeznijo do sebe in nesebičnostjo najdemo najbolj izrazito pri Jezusu. Kolikšna samozavest govori iz njegovih besed: »Preden je bil Abraham, sem jaz« (Jn 8, 58); »Jaz in oče sva eno« (Jn 8, 58). Zanimivo, kako sledijo v novi zavezi izjavam o njegovem samoizničanju izjave o njegovi močni identiteti. Tako se začenja poročilo o umivanju nog z veličasno izjavo popolnega sprejema samega sebe: »Jezus je videl, da mu je Oče vse izročil, da je prišel od Boga in da odhaja k Bogu, vstal od večerje, odložil vrhnje oblačilo, vzal prt in se opasal. Potem je v umivalnik vлил vode in začel učencem umivati noge in jih brisati s prtom, s katerim je bil opasan« (Jn 13, 3–5).

Vidimo, kako skrajna nesebičnost sovпада s popolnim sprejemom samega sebe. Tudi v tem oziru se postavlja hoja za Kristusom pred nas kot življenjska naloga.

Lahko mi ugovarjate, da so v evangeliju tudi teksti, ki govorijo o zatajitvi samega sebe, o sovraštvu do sebe: »Če kdo pride k meni in ne sovraži... vrh tega tudi svojega življenja, ne more biti moj učenec« (Lk 14, 26); »Če hoče kdo priti za menoj, naj se sam sebi odpove in vzame svoj križ ter hodi za menoj!« (Mt 16, 24). Napačna je v tem, ker smo te tekste enostransko in pretirano poudarjali, ter jih trgali iz celote evangeljskega sporočila, da se nam zahteva po ljubezni do sebe, ki je, kakor smo videli, enako evangeljska kot zahteva po odpovedi, zdi skoraj bogokletje.

Kje je meja med ljubeznijo do sebe in samoljubjem?

Človek se lahko namreč na dva načina obrača k sebi: na nesebičen in na sebičen način. Le prvi način pospešuje osebnostni razvoj, medtem ko deluje drugi način razdiralno.

Kaj menimo z razdiralno ljubeznijo do sebe, nam lepo približa grška legenda o mladostniku Narcisu, ki se je gledal v vodnjak, se občudoval in se zaljubil v svojo podobo v vodnjaku, dokler ni padel vanj in utonil. Zato imenujemo samoljubno ljubezen do sebe narcizizem. Ljubezen do sebe v smislu sprejemanja sebe, kakor smo jo predstavili, pa je pravo nasprotje narcizizma. Le če sem samega sebe sprejel, lahko začnem nase pozabljati, se mi ni treba več (bolestno) vrteti okrog sebe. Dokler pa samega sebe nisem našel, dokler nisem prispel do svoje identitete, se ne morem zapustiti, sprostiti, posvetiti drugim. Tako pridemo do sklepa: **Kdor sebe ne ljubi, je egoist.** Vedno se išče, vedno teče za seboj. Iz tega zornega kota lahko osvetlimo različne duševne ali telesne zasvojenosti, ki jim sodobni človek podlega: alkohol, hrana, spolnost, mamila. Te zasvojenosti so posledica pomanjkljivega sprejema samega sebe. Ljudje ki odklanjajo sebe, iščejo zadovoljstev drugje.

Ljubezen do sebe in samoljubje se izključujeta, kajti »ljubezen ne išče svojega« (1 Kor 13, 5). Svoje je že našla. Zato se lahko razdaja. Kajti dam lahko le to, kar imam, spustim lahko le to, kar držim, izgubim lahko le to, kar že imam, zatajim lahko le to, kar sem, in »sovražim« le to, kar ljubim. Če hočemo prav razumeti evangeljske tekste, ki govorijo o sovraštvu do sebe, moramo vedeti, da pomeni **sovražiti** v aramejskem dialektu (ki je bil Jezusu blizu) **postaviti na drugo mesto.** Torej ne gre za čustveno sovraštvu, pač pa za sposobnost, da vzpostavljamo neko notranjo razdaljo do lastnih želja in potreb. Predpogoj za to je ljubezen do sebe.

Za sklep podajamo kratek meditativni tekst Ulricha Schafferja ne temo ljubiti sebe:

Če tebe bolj ljubim
kot sebe
te ljubim pravzaprav manj
če sebe manj ljubim kot tebe
ti otežkočam
da me imaš rad

tvoja ljubezen do mene
je zelo odvisna od moje ljubezni do sebe

in moja ljubezen do tebe
bo močnejša
če boš ljubil sebe kakor mene.

Ljubiti sebe se je možno učiti

Če je ljubezen do sebe tako pomembna in če nam ni prirojena, marveč si jo moramo šele pridobiti, stojimo pred vprašanjem: Kako se lahko učim sprejemati sebe, ljubiti sebe?

Odgovor je en sam in sicer dokaj preprost: S tem, da dovolimo, da nas drugi ljubijo. Sebe lahko sprejemem le, če me drugi sprejmejo, ljubim lahko le, če sem ljubljen in se pustim ljubiti. Martin Buber je dejal: »Človek pride do sebe le preko Ti.«

Pred kratkim sem opazoval ženo, ki ji je nekdo napravil poklon zaradi njene lepe obleke. Toda žena je poklon odklonila: »Oh, ta stara krpa, saj mi že več let visi v omari.« Tudi če bi to bilo res – verjetno ni bilo – mi je bilo jasno, da se ta žena ni naučila sprejemati priznanja.

Nasprotni primer je žena naših znancev, ki si zapisuje v beležko vse razveseljive dogodke. Na primer: Nekega dne ji je dejal njen štiriletni sinko: »Ti si najboljša mamica na svetu.« Če je kdaj potrta, odpre beležko in se ob njej razvedri.

Zdi se mi, da se zaradi napačne krščanske ponižnosti in skromnosti nagibamo k temu, da odklanjamo vsak izraz pohvale ali priznanja. Cello nezaupni smo do tistih, ki nas hvalijo, in kaj radi podvomimo v njihove motive. Na ta način odbijamo ljudi, dokler nam ne odnehajo izkazovati ljubezni. Tako se prikrajšamo za izkušnjo, da smo ljubljeni, ki jo tako potrebujemo, če se hočemo učiti sprejemati sebe. (Ljubi Bog, varuj me prijateljev, sovražnikov se bom že sam!)

Michelangelo je pisal svoji prijateljici: »Kjer sem tvoj, sem šele čisto svoj.«

Blagor njim, ki so se lahko že kot dojenčki učili sprejemati sebe, biti ljubljene; ki so imeli mater, ki jih je dojila. Na njenih prsih, v njenem naročju so se čutili varne. Takrat se je rodilo v njih prazaupanje, ki jim je kasneje omogočilo ali vsaj olajšalo ljubezen do sebe.

Izkustva, da smo ljubljene, sprejeti, pa ne potrebujejo le dojenčki in majhni otroci, ampak tudi odrasli. Vsi vemo, kako dobro nam dá dobra beseda, majhna pohvala ali priznanje. To je naš

vsakdanji kruh, za moške morda še bolj kot za ženske. Zakaj? Ne vem. V psiholoških krogih se danes uveljavlja mnenje, da je moški jaz šibkejši od ženskega. Morda pa tudi zato, ker so ženske lepše in zato lažje pritegnejo pozornost.

Če drži, da se lahko sprejemanja sebe naučimo le tako, da se pustimo sprejeti, smo izpostavljeni začaranemu krogu. Po eni strani lahko sprejemamo drug drugega le, če smo sprejeli sebe, po drugi strani pa lahko sebe sprejmemo le, če smo bili sprejeti. Če se pa to ne zgodi? Če ljubezenski primanjkljaj ni izpolnjen? Kaj je z otrokom, ki je odraščal brez očeta in matere in ki je bil najprej doma, nato v šoli in v poklicu deležen več graje kot priznanja? Če je res, da lahko človek le preko Ti pride do sebe, kaj se zgodi, če ta Ti izpade?

Ali ta človek ne ostane brezupno sam? Zanj se začne vrteti začarani krog: niti sebe niti drugih ne more ljubiti, ker ni bil ljubljen. Ljubljen pa spet ni, ker ne zna ljubiti.

Psihologija zna dobro opisati in pojasniti ta začarani krog. Danes se vedno večja armada psihoterapevtov ukvarja s temi ljudmi in jim pomaga razkleniti začarani krog. Velikokrat uspejo. Velikokrat ne uspejo.

Ta gordijski vozec pa lahko pomaga presekati tudi globoka vera. Seveda bi bilo narobe, če bi v veri gledali predvsem sredstvo za premagovanje psiholoških težav, toda tistim, ki jo vzamejo dovolj resno, je osebna vera že pogosto pomagala iz začaranega kroga. Na to kažejo tudi izjave: »Ne bi vzdržal, če bi ne bil veren.«

Kristus nas sprejema brezpogojno. Oče v priliki o izgubljenem sinu ne postavlja nikakršnih pogojev. Lahko bi mu dejal: »Pet let boš delal kakor druga služinčad, da popraviš sramoto. Nato bomo videli...« Tako bi ravnali vsi pametni očetje. Očetovsko ljubezen si je treba zaslužiti, božja ljubezen pa je zastonj: »Mi torej ljubimo, ker nas je on prej ljubil« (1 Jn 4, 19). Kaj mi to dejstvo konkretno pomeni? Me prizadene osebno, da ga morem občutiti, doživeti? Mi pomeni biti ljubljen od Boga takšno resničnost, ki mi lahko nadomesti ljubezenski primanjkljaj ljudi? Kdor se pusti tako najti Kristusu, najde tudi sebe. Lahko se sprejme, kakršen je, bruto, se pravi, ne le z dobrimi, ampak tudi s slabimi lastnostmi, ne le svojo sončno stran, marveč tudi svojo senco.

Starši ugledne družine so nas poklicali po telefonu. Njihov sin je ležal v bolnici po neuspelem samomoru. »Spet bom storil isto«, so bile njegove prve besede. »Zakaj?« »Zato, ker sem pomota, napaka. Pravzaprav naj ne bi bil tukaj.« Ni-

sem ga razumel. Polagoma je prišel z zgodbo na dan. Prisluškoval je ogabnemu pogovoru svojih staršev in pri tem zvedel, da ni bil zaželen. Njegova mama je pozabila vzeti tableto in med preprirom ji je oče to očital.

Tega ni mogel preboleti. Uničilo ga je. Kakšen smisel naj bi imelo njegovo življenje, če naj ne bi bil tu. Če ga že starši niso hoteli, kaj potem?

Bog? Bog hoče, da so vsi otroci rojeni, ki so se rodili. Tudi v primeru, da jih starši niso hoteli?

»Bog te hoče,« sem mu zagotavljal.

»Od kod to veste?« V njegovem obrazu sta se zrcalila dvom in upanje.

»Bog sam je bil nezaželen otrok«, sem mu odvrnil. »Prišel je nepričakovano in nenačrtovano ter je spravil starše v veliko zadrego. Prišel je na pot, ne da bi sami kaj storili za to. Da, in vse življenje je ostal nezaželen – dokler ga niso skušali spraviti s poti tako, da so ga križali. In kljub temu še ni bilo na svetu bolj zaželenega otroka, otroka, ki bi ga Bog bolj ljubil, človeka, po katerem bi bilo več ljudi blagoslovljenih, kot po Jezusu«. Obraz fanta je izražal čudenje: »Jaz – blagoslov?«

»Da, prav ti. Nezaželeni Bog hoče tiste, ki so nezaželeni. Neljubljeni Bog ljubi tiste, ki niso ljubljene...«

Ljubezen je več kot sprejem

Doslej smo sprejem in ljubezen uporabljali sinonimno, v istem pomenu. Pri Kristusu pa vidimo, da je ljubezen več kot sprejem. Kdor se čuti sprejetega od Kristusa, ne more ostati, kakršen je. Kogar Kristus sprejme, se počasi uči, da lahko njemu prepušča svoje življenje, s tem pa hkrati prejema moč, da spreminja sebe. Biti sprejet od Boga ne pomeni: Takšen pač si, tu se ne da ničesar storiti. Marveč: Sprejemem te, kakršen si, toda sedaj se začenja delo ljubezni, ki zahteva tudi tvoje sodelovanje, tvojo ljubezen do sebe.

Nekdo me je vprašal zmeden: »Kako je s tem: Po eni strani naj se sprejemem, kakršen sem, po drugi strani pa naj se oblikujem in se spremijam?«

Jung je podal rešilno formulo: »Ničesar ne moremo spremeniti, česar nismo najprej sprejeli.« In Theodor Bovet pove isto: »Če se pravilno ljubim, potem je nemogoče, da bi stagniral, marveč se hočem spremeniti, dokler ne postanem takšen, kakršnega me želi Bog imeti.«

Priredil: Janko Bohak po W. Trobischu

Bolezen, trpljenje in smrt

Od nekdaj so naše življenje spremljale bolezni, trpljenje in smrt. To so tista dejstva, s katerimi današnji čas ne ve več prav ravnati. Včasih je bil človek boljše oborožen, da je lahko prenesel udarec za udarcem, ki mu ga je namenila usoda. Vse troje, bolezen, trpljenje in smrt so nekdaj imeli svoj smisel. Čeprav človek ni zares vedel, zakaj je eno in drugo potrebno, je veroval, da v vsem tem zori za popolnejše življenje in popolnejše bivanje, kot ga je trenutno užival. Ruski pisatelj Dostojevski je očitno tako mislil, ko je nekeje zapisal misel: »Daj, da bi bil vreden svoje-ga trpljenja!« Pa tudi smrt ni bila končni nesmi-sel, poraz, ki vse spremeni v nič. Včasih je človek na smrt gledal kot na prehod v novo bivanje, kot novo rojstvo. Tako v raznih verah kot v pesništvu najdemo polno zapisov, ki izpričujejo tako vero-vanje. »Ni bitja, ki bi v nič razpalo! Kar večno je, je v vseh ostalo«, je zapisal veliki Goethe. Liba-nonski pesnik Kahlil Gibran pa pravi o smrti: »Kajti življenje in smrt sta eno, tako kot sta eno reka in ocean.« Še več. Šele smrt pomeni vstop v polno človekovo resničnost. Zato si jo je človek želel in se prav zato tudi trudil, da bi je bil vreden. Želja po smrti tedaj ni bila beg pred življenjem, ampak iskanje polnosti. Ena največ-jih ženskih mistikov, Terezija Avilska, je zapusti-la več pesmi, ki vse nosijo v sebi isto misel: »Daj Bog, da umrem!«. To željo najdemo tudi v eni izmed Goethejevih pesmi: »Da bi z neskončnost-jo se strnil, rad v njo posannik se bo vrnil in nič mu v breme več ne bo; namesto terjati, hoteti, namesto morati, želeti, ves se razdati, je sladko.« Prav take misli so omogočile res dejavno in vse-stransko življenje, ki ga je odlikovalo tudi pravo vrednotenje vsakdanjih stvari.

Taka naziranja so se pojavila v času, ko sta tako rojstvo kot smrt spremljala človekovo vsak-danjost. Vsak dan ju je doživljal, vsak dan spremljal. To je bila izkušnja, ki je odkrito vtisni-la pečate človekove resničnosti. niti sto let ni minilo od takrat, ko je skoraj v vsaki družini umrl kak otrok, ali pa kar več njih, da jih je le nekaj preživelo. Tisti, ki so preživeli, so nosili to izku-stvo v sebi. Zato so znali življenje zaobjeti v celoti. Razumeli so, da sta rojstvo in smrt nekaj, kar je z življenjem eno. Odtod globina njihove vere in moč spoznanja, predvsem pa moč prena-šati trpljenje. Ni čudno, če je iz tega trpljenja

izrastla prenekatera vrednota. Gregorčič je zapi-sal: »Srce mi je biserna školjka, udarcev prepolna in ran; a v njem pa iz rane mi slednje nov biser rodi se na dan.«

Tako je bilo. Danes je drugače. Trpljenje je izgubilo vsak smisel. Vso vrednost iščemo le v ugodju in ugodje iščemo v predmetih, dogodkih in potovanjih. Smrt nas sicer še vedno spremlja. Toda ta smrt ne bogati naše izkušnje. Smrt v daljnih deželah, pa najsi bo še tako številna, se nas ne tiče. Tudi smrt na cesti je nekaj, kar se je dogodilo »nekomu drugemu«. Vse večji delež smrti odpade starosti, to pa je spet nekaj, kar iztisnemo iz zavesti, češ, saj je bil čas. Poleg tega umirajo stari po bolnicah in domovih, daleč proč od svojcev, proč od pogleda otrok in vnukov. Še pogrebni obred je postal nekaj oddaljenega, od-tujenega, razčlovečenega. Obupno praznega, kljub narejeni slovesnosti. Zato smrt ni več izku-stvo, je kvečjemu poročilo, groznja. Švicarski psihiater Condrau je v nekem članku zapisal, kar sicer velja za večino »civiliziranih« držav, da je smrt tudi iz medicine iztisnjena v kot, v pozabo, v anonimnost. Včasih so vsaj sestre usmiljenke do-bro poznale vse znake umiranja in predvsem pa tudi nego umirajočega. Vedele so, da se lahko v zadnjih urah ali celo trenutkih življenje dopolni z vsem tistim, kar se je zdelo, da je zamujenega. To je vrh, kulminacija človekovega zorenja, da tako-rekoč v trenutku dozori za poslednje darovanje. Mnogi, ki so se leta dolgo lovili za nepomemb-ne bilke vsakdanjosti, so v takih trenutkih doži-veli svojo pravo pot in nalogo. Toda pot do tega poslednjega vrha utegne biti otežkočena ali celo zaprta v kulturi, ki je umiranje odreklo vsako vrednost in ki ji je smrt postala le povsem tuja neznanka. To je kultura, ki ni mogla dojeti, da smrt v razkrajanju in bolečinah prav nič ne nače-nja človekovega dostojanstva. Iz take kulture so se porodili poizkusi, kako ohraniti življenje celo tedaj, ko ga je smrt že vzela s seboj. Ti poizkusi narekujejo uporabo raznovrstnih aparatov za oživljanje tudi takrat, ko niso več na mestu.

Današnji človek še zdaleč ne razmišlja več toliko o smrti, kot človek večerajšnjega dne. Celo sprehod po pokopališču je mnogim neznanska mora in se mu izognejo, če le morejo. Otrok smrti ne doživlja več. Ni je v izkušnji, ni v mislih. Tako se je zgodilo, da je velik dogodek, izredno pomemben za razumevanje človekovega pravega bistva, ostal nespoznan in izgnan. Zato je tudi človekova spoznava o samem sebi utrpela veliko, skrajno nevarno vrzel. Današnji človek se slepi,

kot da smrti ni. Bolezen, ki ga spominja nanjo, ga prevzema z grozo in hitro se zateče k zdravniku, toda ves besen udara po njem, če vidi, da mu ta trpljenja, bolezní ali groze ne zna odvzeti. Pač ne ve, da je zdravnik le človek, ki je enako nemočen ob obličju smrti, kot vsakdo izmed nas.

Brez pravega spoznanja in brez polne izkušnje se je zveržila tudi naša misel. Francoski fizik Sartre jo je tako oblikoval: »Smrt je v resnici popoln nesmisel«. Z nesmiselnostjo smrti pa je postalo nesmiselno tudi življenje. In zgodilo se je nekaj čudnega: filozofija in praksa, ki sta v vsem hoteli služiti le človeku in življenju, sta pripomogli, da je življenje postalo iz dneva v dan težje, čeprav so bila odvzeta številna snovna bremena. Postalo je težko, prav neznosno. Nova bremena, oziroma tista, ki so bila včeraj komaj omembe vredna, so danes tovari, ki jih človek komaj zmore. Zdravniki to vidimo vsak dan: majhen prehlad, ob katerem bi skomizgnili z rameni, že sproži pobitost in strah, ki tone v vedno bolj morečo tesnobo.

Ni torej čudno, če si je naš čas, oziroma že prejšnje stoletje, če že ne izmislilo, pa vsaj poudarilo pojem tesnobe. Tesnoba, anksioznost,

strah so danes izrazi, ki jih slišimo na vsakem koraku. Toda to so občutki, ki smo si jih prislužili, ker smo trpljenju, bolezní in smrti hoteli odvzeti smisel. Ne vemo več, kot je pisal Kahlil Gibran o bolečini: »To je grenka pijača, s katero zdravnik v nas zdravi naš bolni jaz.« Zdravnika v nas smo torej pregnali in ostal je naš bolni jaz, iz dneva v dan bolj »bolan«.

Eden od nazivov te bolezní je psihonevroza, živčnost. Najbolj značilna prvina te človeške stiske je strah, tesnoba. Včasih se ta strah zgosti v strah pred rakom, pred kapjo, pred potresom; včasih se razprši po telesu kot splošni nemir, tiščanje, napetost, nespečnost in slabost. Včasih narekuje nasilje najožje sebičnosti. Včasih ima za svoj delež čedalje globlji obup in na koncu samomor. Naš čas je zato čas psihonevroz, depresij in samomorov. Samomorilec je tragična žrtev zanemarjene vednosti o smrti. Ne ve, da si je ne smemo zadati, ne ve, da jo moramo prislužiti tako, da je postanemo vredni. Ne ve, da življenja ne smemo končati z nesmiselnim dejanjem.

Če ni pravega spoznanja, tudi ni prave tolažbe. Treba si je torej zanj izmisliti nadomestek. Za vse mogoče že imamo razne nadomestke. Eden od pradavnih nadomestkov, ki naj nam pomagajo odpravljati strah in tesnobo, je bila pijača. Če je danes alkohola tako veliko, ni torej nič čudnega. Tudi ni čudno, če je ob njem tudi veliko narkomanije. Poleg psihonevroz, depresij in samomorov torej cveteta tudi alkoholizem in narkomanija. Vendar niti to ni dovolj. Človek je iskal in našel še novo odpomoč. Tako je uspel najti zdravila, ki vsaj začasno odvezajo tesnobo in neprijetne odmeve in vibracije, ki jih strah zapušča v telesu. To so takoimenovani anksiolitiki, zdravila zoper tesnobo.

Toda vsa ta zdravila ne pomagajo, če ne najdemo bolj uspešnega sredstva, kako strah odgnati. Polagoma se jih navadimo in ne učinkujejo več, ali pa jih rabimo vedno več in vedno močnejša. Vse bolj se potem pričnejo kazati škodljivi učinki dolgotrajnega jemanja zdravil in tako se alkoholizmu in narkomaniji pridruži še tabletomanija...

Pravo zdravilo je le eno: ne le čovek kot posameznik, ampak tudi duh časa se morata zopet soočiti s človekovo resnično naravo in usodo. Sem sodijo tudi trpljenje, bolezen in smrt. Vpričo tega tragičnega triasa postanejo razni udarci usode veliko manj pomembni, kot bi bili sicer. Zopet se spomnimo našega velikega Gregorčiča. Vemo, da je veliko trpel. Bil je žrtev krivičnih ovadb,

sumničenj in preganjanj z najvišjega mesta. Seveda ga je to trlo in bolelo. Toda prav zato, ker je poznal globljo resnico življenja, ga ni dokončno strlo. Svojemu žalostno ozkemu nasprotniku je samo zato lahko takole zabrusil: »Mahnito mahaš name mah na mah, gledalce krog na licih berem strah, a mene tvojih ni udarcev strah nič; le mahaj, s tem pač sebe pahneš v prah...« To je odgovor, ki sodi Mahničem vseh barv in časov. Iz njega razbiramo pogum, kajti človek, ki je življenje res spoznal, je premagal strah. Človek pa, ki ga ne spozna, je ves ujet v strahu. In današnji človek, ki sodi med one, ki ga niso spoznali, je okužen s strahom, ki se mu je zaletel v prav vse pore njegovega bivanja.

Seveda poznamo tudi tisti strah, ki je delež človekove narave, v katere zakonih je zapisano, da pomeni vsako bivanje v svetu obenem utesnitev. Toda tudi ta strah danes doživljamo huje kot včasih. Brez perspektive, ki presega smrt, postaja utesnitev čedalje hujše breme. Potem poznamo strah, ki mu ni mogoče ubežati ob raznovrstnih nevarnostih in grožnjah, ki se zgirnjajo nad nami.

Prelepi dar jezika

»S pridelkom usten svojih vsak se siti.«
(Knjiga pregovorov, 18, 20)

»Beseda, ki pride iz srca, greje tri zime.«
(Stara kitajska modrost.)

Zmeraj nas je grabil **strah** za usodo našega jezika in naši pogumni in modri možje so se zato zmeraj morali zelo truditi, da smo ga **ohranjali** in si reševali dušo in obraz. Treba se jim je bilo trdo bojevati ne le s silnim pritiskom tujstva, ampak še bolj s splošnim domačim malodušjem, ponižnostjo in zmedenostjo pa tudi s hudobijo in šušmarsko trmoglavostjo mnogih črkogrizcev, ki jim ni bilo mar zakonov, ki so v jeziku, še manj spoznanj in dognanj veljavnih jezikoslovcev.

Upravičeni strah se je v mirnejših časih spremenil v nič manjšo **skrb**, ki ni jenjala ključvati tudi po osvoboditvi in od tod dvojke klicev Socialistične zveze – zadnji iz portoroške pomladi 1979, prvi deset let prej – namenjenih naši jezikovni vesti in zavesti. »Vsi – ne le slovničarji in vzgojitelji – vsi

Zgodi se, da človek kljub vsem svojim spoznanjem pade. Toda, če je spoznal pravo resnico, se zopet pobere in vsak padelec se spremeni z novo zmago. Toda padelec je usoden, če ni opore spoznanja, pa se zatečemo po pomoč k lažnim tolažnikom v obliki zdravil, alkohola ali drog, ali pa, če zapademo v obup, ki na koncu narekuje samomor.

Res je sicer, da bolezen, trpljenje in smrt niso vedno narekovali le spoznanja, ampak so kdaj človeka pahnil tudi v bolešno zanikanje življenja in beg pred njim. Pač ni mogoče ubežati naši naravi, ki vse preveč rada zapada v skrajnosti. Takrat pa, ko prevlada prava mera, vidimo, da globina spoznanja ne narekuje nikakršnega bega, ampak šele da moč za razreševanje vsakdanjih težav. Tedaj tudi padci ne morejo biti nič več usodnega. Noben poraz ni dokončen, če ostaja upanje, ki se poraja iz notranjega zmagovanja trpljenja in smrti, ki tedaj postaneta dobrodošla pobudnika, ki zorita življenje za večjo in čistejšo popolnost.

Jurij Zalokar

in nenehno moramo skrbeti za materinščino, vsi si moramo prizadevati, da bo naš jezik izvirnejši, razumljivejši in lepši« – kliče glas iz Portoroža.

★

Če bi naši predniki, ki so živeli sredi polovice prejšnjega stoletja, vstali od mrtvih in nas poslušali, bi rekli: »Kdo pa so ti ljudje, ki pol po naše, pol po hrvaško govore?« Po pravici, saj smo prav v letih od 1850 do prve svetovne vojne skoraj zavrgli mnogo domačih in sprejeli veliko tujih, največ srbohrvaških besed. Komaj se še zavedamo, da naslednje besede niso naše (ampak srbohrvaške), čeprav stoje v naših slovarjih in je njih raba dovoljena (v oklepaju je dodana naša beseda): zasluga (zasluženje), bolnica (bolnišnica), točen (natančen), razprava (obravnavava), prezirati (zaničevati), zanimiv (mikaven), zahtevati (terjati) javen (očiten), tajen (skriven), postopati (ravnati), žrtvovati (darovati), proglašiti (oklicati), slika (podoba), suhoparen (pust, prazen), boriti se (bojevati se, potezati se, pogajati se), nagrada (darilo), odobriti (potrditi), večč (izveden, izurjen), izvestje (poročilo), možen (mogoč), pri-

ZASNEŽENA CESTA

Cesta vijuga se.
Vsa zasnežena je.
Sama sem.
Trudim se.
Gazim in gazim.

To je kot pot v življenje.
Ta se vijuga in više se pne.
Kam vodi me?
K tebi in sebi,
moj ljubi, hitim.

Barbara Kalan

stati na kaj (privoliti, pritrditi), pronikniti (predreti), sestati se (sniti se), razmotrivati (premišljati, pretehtavati, preudarjati), slučaj (naključje), težiti (prizadevati si), vest (novica), dojmiti (pretresti, ganiti, zadeti), dosloven (dobeseden), dražesten (mičen, mikaven), okititi (ozaljšati), poreklo (izvor, rod), predbacivati (očitati), tajinstven (skrivnosten), upravitelj (oskrbnik) pravec (vodilo, smernica), prekiniti (pretrgati), sobarica (hišna), dobavitelj (založnik, zalagavec), radi (zaradi) buljiti (strmeti), izpit (izkušnja), otvoriti (odpreti), označiti (zaznamovati), oklevati (obtavljati se), laskati (dobrikati, prilizovati se), usojati si (upati si, drzniti se), nabaviti (omisлити, kupiti), proslavljanje (praznovanje), naznačiti (zaznamovati) ... in še premnogo drugih, ki smo o njih prepričani, da so domačega rodu.

K temu dodajmo še besede, ki smo jih – zmeraj tako željni tujščine – prevzemali od drugod tako v stari kot v novi Jugoslaviji in ki so le malokdaj potrebne, prevečkrat povsem neprimerne, mnogokrat nemarne. Hlastali smo in hlastamo za »učenimi«, »gosposkimi« in nečednimi besedami, pri tem pa nam vsak hip zmanjkuje najpotrebnejših, najnujnejših. Položaj postaja še težji, ko ob stiku s tujci in ob državljanih, ki so se preselili k nam iz drugih republik, ne znamo uveljavljati tistega razmerja, ki naj bi raslo tako iz našega osebnega in narodnega ponosa na eni in iz naše človeške in državljske vere v bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in vsega človeštva na drugi strani.

Ampak ne gre samo za neprave, nedomače besede, tudi ne samo za preskromno zalogo poz-

nanih besed, usodnejši sta ohlapna oblika in revna vsebina govorjenja in pisanja, uničujoča sta čvekanje in spakovanje, ki dandanes, žal, toliko štejeta.

To vse tudi po krivdi premalo vztrajnega jezikovnega in govornega izobraževanja in izpopolnjevanja. Segati je treba po slovnici, listati po pravopisu, učiti se jezika iz dobro napisanih knjig. (Potrebujemo knjigo, ki bi preprosto, vabljivo govorila o zgodovini in podobi našega jezika, nekakšno poljudno napisano slovnico in jezikovno vadnico.)

Lepo izgovarjanje, velika zaloga besed, slovnična pravilnost, tekoče izražanje – vse to je potrebno, vendar premalo za rodovitno, ustvarjalno izražanje – slabo govoriš, kadar nimaš kaj povedati, kadar si prazen (Voltaire) – kajti »**jezik je obraz duha**« (Seneka), »blagoglasje jezika ustvarja duh«, jezik ni samo »estetsko (niti samo slovnično) vprašanje, nego je socialno, moralno vprašanje, vprašanje naše samozavesti, našega značaja in naše odkritosti« (Župančič).

Jezik torej ni samo industrijska zvočna naprava za najrazličnejšo javno rabo, ampak tudi duhovno občilo, ki z njim uresničujemo sebe in bogatimo druge.

V luči takega spoznanja ni težko ugotoviti, kje so poglobitvi vzgibi človeka vrednega, ustvarjalnega izražanja in kako je takšno izražanje zmeraj tudi pristno in lepo, zmeraj v skladu s pravili in zmeraj tudi oblikujoče nova pravila. Vsak človek, ki govori iz takšnih temeljev, je **ustvarjalec jezika**, ki je, kakor pove dr. Ivan Prijatelj, »večni mladenič, ki mu korenine nikdar ne usahnejo«.

Res je, jezik je »iz nature in kulture« (Prijatelj), je pa tudi iz Duha: v začetku je bila Beseda. Slomšku je jezik vrednost, ki je takoj za vero, je »nar imenitnejši ino nar veči dar milosti božje« in »nikdar ne moremo Boga dovolj zahvaliti, da nam je prelepi dar jezika dal«, saj »brez besede al govorjenja bi zemla žalostna puščava bila in vsaka človeška družina le tiho, dolgočasno zberalše mutastih divjakov« (1843, pridiga v Blatogradu na Koroškem).

Če je temu tako, potem je veren človek še posebej zavezan lepemu jeziku (in res: slovenska cerkev govori, bere in moli v zares lepem, izvirnem, razumljivem jeziku), zavezani smo mu tudi mi vsi iz Mohorjeve družbe, ki je toliko naredila za moč, lepoto in svobodo naše besede.

Mirko Mahnič

Demon poldneva ali kriza srednjih let

Zanimanje za generacijo srednjih let se je sorazmerno pozno prebudilo v znanosti. »Življenje je pač treba vzeti, kakršno je,« to je veljalo še posebej za ljudi, ki nosijo odgovornost za prihodnje rodove, ne da bi o njih kaj več razmišljali ali pisali.

Hitre spremembe v industrijsko razvitih družbah in vedno več nerazumljivih pojavov, (npr. sovražnost do otrok po eni strani in pa pasivno prenašanje staršev, da jih otroci in mladostniki skrajno izkoriščajo po drugi strani), so vzpodbudili globinsko psihologijo, da ni iskala vzrokov za motnje kasnejših obdobij le v prvih otroških letih, marveč se je začela resno soočati s pojavi zrelih let.

Kljub temu pa lahko upravičeno domnevamo, da srednje in pozne življenjske stopnje ponavljajo, seveda na različnih doživljajskih ravneh, zgodnje konflikte, dokler ne pride do neke rešitve. Pri tem gre za zelo različna življenjska izkustva. Brocherju je neki štiridesetletnik pripovedoval tele sanje: »Z vso družino se vozimo z jadrnico in jaz krmarim. Veter postaja vedno močnejši. Da ne bi zadeli ob skalo, moram preusmeriti jadrnico. Ko pri tem računam, da mi bo družina pomagala, ugotovim, da žena bere, ena hčerka si polira nohte, druga pa se gleda v ogledalo. Veter se upre v jadrnico in jo prevrne. V vodi vidim oba otroka, kako plavata z rešilnim pasom proti oddaljenemu otoku. Sam se oklepam konca lesa. Na drugem koncu zagledam ženo, ki ne zna plavati. Moram ji priskočiti na pomoč.«

Te sanje so sporočile možu, da si želi nekega preobrata, pri tem pa dvomi, da ga bo najozjja okolica razumela. Občutki nemoči in spoznanje, da tako ne gre več dalje, so prva znamenja, da je v tem življenjskem obdobju potrebno nekaj spreminiti.

Običajno smo prepričani, da je pri dokončni izbiri zakonskega tovariša odločalo čustveno nagnjenje, trezna kontrola stvarnosti in več pametnih razlogov. Žal to le delno drži. Šele ko pride v srednjih letih do zakonske krize, se zakoncema kdaj posveti, da sta drug drugega zavestno izbirala, ker sta hotela s svojo izbiro rešiti podoben, a podzavestni problem. Najpogosteje gre za podzavestno pričakovanje obeh partnerjev, da bo drugi

prevzel varujočo in ljubečo materino vlogo; to, kar sta oba v otroštvu pogrešala, prezgodaj izgubila ali imela preveč. Do podobnega, skupnega problema lahko pride, če sta se oba partnerja bala strogega, grozečega očeta, podzavestno pa pričakovala gotovost, ki jo je izžarevala očetova strogost. Lahko gre za enake bistvene poteze na drugih področjih: če sta oba tako ujeta vase, da pričakujeta drug od drugega neprestana priznanja. V krizi srednjih let se ta podzavestna pričakovanja ne dajo več prikrivati. V medsebojnih obtožbah prodrejo v zavest. Seveda bi bilo najbolj pametno, če bi si oba priznala, da so bila njuna pričakovanja otročja in nerealistična. Skupaj bi se jim mogla nasmejati in jih polagoma preseči. Žal se pogosto zgodi nasprotno. Drugi je odgovoren za vsa razočaranja, pri tem pa otročja pričakovanja živijo dalje in jima grenijo življenje.

Ostanki otroških nerealističnih pričakovanj pa ne pridejo do izraza le v zakonskem partnerstvu. V poklicnem življenju pričakujejo mnogi ljudje napredovanje ali posebno priznanje za svoje delo. Pri tem prenašajo svoja otroška pričakovanja na poklicno delo. Če so potem dali prednost nekomu drugemu, je to toliko bolj boleče. Najbolj pogosto si potem dopovedujejo, da predstojniki še niso odkrili njihovih pravih talentov in uspehov. Takšna samotolažba ali celo preganjalne misli, da te neki ljudje pač ne marajo in so se zakleli, da te onemogočijo in ogoljufajo za pravično plačilo, niso nič nenavadnega. Služijo samozaščiti in jih je mogoče ohranjati, če se je isti postopek večkrat ponovil ali pa se je tvoje delovno področje celo zmanjšalo oziroma omejilo.

Soočanje s stvarnostjo, kakor jo vidijo drugi, nas sili k preverjanju lastnih predstav o nas samih. Če pri tem ugotovimo, da so naše sposobnosti zares večje, kot jih drugi spoznajo in priznajo, je potreben pogum, da si poiščemo novo življenjsko situacijo, drugo delovno mesto ali morda celo poklic, kjer bomo lahko te sposobnosti preizkusili. Tako bomo morda dosegli večji uspeh in priznanje. Če pa smo se precenjevali in varali, nas bo nova izkušnja prisilila k stvarnejši podobi o samem sebi.

Nekateri se uspešno prebijejo do neke točke svojega življenja s pomočjo fasade, ne da bi jih odkrili. Toda trajno te fasade ni mogoče ohranjati. Ko se začne krušiti, je zlom blizu. Živčni zlom, nenadne bolezni in včasih predčasna, prezgodnja smrt so lahko notranje povezani z načinom življenja, ki ga označujemo s »kakor da bi«. Pred seboj

in drugimi ravnajo, kakor da bi bili zares to, kar se delajo, medtem ko v resnici ni skladnosti med zunanjim ravnanjem in notranjo vsebino. Pri tem ne gre za domišljavost, kajti prizadeti misli najbolj resno, da je to, za kar se dela, pri tem pa vara sebe in druge. Srednja leta ga končno prisilijo, da prizna neke vrste bankrot, ko nazadnje ne ve več natančno, kdo v resnici je in v kaj bi rad pričrčal sebe in druge. V sodobnih delovnih procesih je veliko možnosti, ki podpirajo takšno varanje samega sebe. Posebej še v primeru, če velike ali manjše skupine položijo svoje zaupanje v takšne »kakor da bi« osebnosti, nastane nevarnost, da se prizadeti ujame v veliko pripravljenost idealiziranja in začne misliti, da je zares takšen, kakor ga vidijo drugi, in da more izpolniti, kar od njega pričakujejo.

Več takšnih primerov imamo v novejši zgodovini; tako je bil ameriški predsednik Nixon pričrčan, da dela v interesu svojega naroda, če zlorablja svoj položaj.

Samopovečevanje in samoprevara postaneta usodna za kasnejša življenjska obdobja, če v srednjih letih zamudimo ali odrinemo ustrezno soočanje s seboj. Pri tem gre za čisto preprosta vprašanja, ki si jih moramo postaviti. Iskren odgovor nanje nas bo vodil k tistim spremembam, ki nas pripravljajo na nadaljnjo življenjsko pot. To soočanje s seboj v srednjih letih soodloča o dolžini našega življenja, kajti energija, ki smo jo trošili s tem, ko smo tlačili neprijetna spoznanja in nepojasnjene, vedno težje notranje konflikte, se prej porabi kot energija, ki se sprosti, kakor hitro so ti konflikti rešeni in smo s tem dobili na voljo boljše ekonomijo naših notranjih sil.

Šest vprašanj je, ki naj bi si jih vsak človek med petinštridesetimi in petinštiridesetimi leti postavil. Odgovore si lahko zapišemo in jih čez nekaj let preverimo, koliko so bili iskreni in koliko so ustrezali dejanskemu stanju. Tu in tam bo treba kaj čez nekaj let spremeniti.

Prvo vprašanje se glasi: **Kako sem prišel do te točke svojega življenja?**

Gre za mirno razmišljanje o tem, kako je moja sedanja situacija povezana z mojim razvojem od otroštva. Za nekatere je to potovanje v lastno preteklost dokaj enostavno; manjše težave delajo le zbledeli spomini. Za druge je lažje, da začnejo to potovanje s prvimi otroškimi spomini, spominskimi otočki šolskih doživetij, prijateljstev in posebnih okoliščin, ki so bile odločilne za njihovo življenjsko pot. Tega seveda ni mogoče opraviti mimogrede, za to potrebujemo mir in čas. Toda

že ta premišljevanjska drža nam lahko pripomore, da se iztrgamo iz dnevnega direndaja, ne da bi nas premagal strah pred praznino in dolgčasom. Seveda se ne bomo mogli izogniti bolečim in mučnim spominom, toda tudi ti dogodki spadajo k vplivom, ki so nas oblikovali in privedli do točke, kjer smo. K temu spadajo tudi spomini na poklicno izobrazbo, napake, zmote in razočaranja, kakor tudi razvoj lastnega zakona, otrok, in lastne spremembe, ki smo jih doživljali v skupnostih, v katerih smo živeli. Včasih pomaga že, če zberemo posamezna dejstva, ki so odločala o naših pomembnih odločitvah, na primer poroke. Za neporočene ni nič manj pomembno, da se spomnijo okoliščin in razlogov, ki so jih naglili k temu, da ostanejo sami in se posvetijo neki življenjski nalogi, ki jih lahko enako izpolnjuje kot zakonsko partnerstvo. Tudi takšni spomini so lahko boleči, če je na primer odločitev za neporočenost padla iz strahu pred konflikti, ki se jim nismo čutili dorasli, ali pa se v nas porajajo očitki iz narodne: »Ti si urce zamudila ..., nisi marala za me...«

Dobršen del dela smo že opravili, če smo našli vrsto odgovorov na to vprašanje in sedaj lažje razumemo, zakaj je naša dosedanja pot potekala tako in ne drugače.

Drugo vprašanje se glasi: **Ali se ujema moje sedanje življenje s tem, kar sem nekoč hotel?**

Seveda je vsakdo hotel v svojem otroštvu postati admiral, indijski poglavar, generalni direktor, strojevodja ali pilot, kakor sanjajo današnji otroci, da bodo postali astronauti. A s tem vprašanjem mislimo na tisti del poti, ko se je po dolgem obotavljanju med številnimi možnostmi izkristalizirala v nas vizija nekega poklica in z njo identiteta, da se hočemo uresničiti kot moški ali ženska na nekem konkretnem življenjskem področju. S to vizijo smo povezovali ideale, upanja in slutnje o morebitni sreči ali nesreči. To vprašanje nas sooča z razlogi, zaradi katerih smo se morda oddaljili od življenjske krivulje, ki smo si jo začrtali, zaradi katerih smo spremenili svoje cilje in se odpovedali nekim sanjam ali pa jih skrivaj zgradili v fantaziji, ne da bi jih upali uresničiti. Primerjajmo svoje mladostne predstave prihodnosti s sedanjimi. Prevladuje razočaranje in streznjenje ali pa so nove vizije napravile stare sanje bolj stvarne?

To nas pripelje do tretjega vprašanja: **Kaj moram danes storiti ali spremeniti, da bom po drugi poti dosegel razširjen ali spremenjen cilj?**

Tu stojimo pred neizprosnimi notranjimi in

zunanji omejitvami, ki jih ne moremo obiti, marveč jih hočeš – nočeš priznati, čeprav nas to dela ogorčene, žalostne ali nemočne. Odgovoriti si moramo, česa se še lahko naučimo in kaj je za vedno zamujeno in se ne da nadoknaditi. Ne smemo pa prehitro izgubiti poguma, saj imamo šestdeset in sedemsetletnike, ki so uspešno končali študij, in enako stare, ki se z žilavo vztrajnostjo borijo za nov poklic ter nemalo števil ljudi, ki so zapustili položaj in kariero, da bi lahko razvili drugačno življenje, ki jim več pomeni kot položaj, čast ali visoka plača.

Seveda ne moremo sprejeti teh odločitev brez partnerja in družine oziroma skupnosti, v kateri smo zasidrani. Zato je dobro, če mož in žena, potem ko sta vsak zase mirno odgovorila na ta vprašanja, primerjata svoje rezultate in izmenjata stališča. To ju ne bo opozorilo le na razlike, pred katerimi ne smeta bežati, če naj gradita skupno prihodnost, marveč jima bo prineslo nove vzpodbude, ki bodo vplivale na lastne cilje.

V odgovoru na to vprašanje je pomembno, da odtajamo zamrznjene drže in stališča ter s tem dobimo več notranje in zunanje gibljivosti. V nas se bo sprostil energija za nove učne procese, ki je bila doslej vezana v otrpilih obrambnih sistemih. Ni nujno, da gre za spremembo poklica; morda bomo odkrili neslutene talente. Tako so mnogi šele v tem času odkrili svoja umetniška nagnjenja. Gre za to, da odkopljemo zasute možnosti, na katere smo pozabili ob naporih življenjskega vzpona ali pa smo menili, da jih ni vredno razvijati.

Četrto vprašanje meri na kritičen pregled prejšnjih ciljev. Glasi se: **Kakšno ceno bom moral plačati, če hočem nespremenjeno nadaljevati sedanj način življenja?**

Odgovor na to vprašanje ni lahek, kajti le neradi se odpovemo navadam, ki so nas prepojile. Seveda ve vsak kadilec, da ogroža in skrajšuje svoje življenje, toda kdo mu naj predpiše, kako dolgo mora živeti? Podobno je z uživanjem alkohola ali tablet. Dokler komu ni jasno, da se skriva za počasnim samouničevanjem želja po samomoru, ki temelji na potrebah po samokaznovanju ali skriti maščevalnosti, bo proti takšnim navadam težko našel uspešno sredstvo, prav tako kot proti prevelikemu teku, stalni presežni teži ali delovni mrzlici. Le iskren premislek: kakšno ceno moram plačati, če bom nadaljeval s temi navadami, lahko pripelje do spremembe, pa še to le v primeru, če občutimo življenje vredno življenja. Nekateri pač prižgejo svojo življenjsko luč na

obeh koncih hkrati in seveda prej izgorijo. Pa tudi ti bi se morali ovesti svoje odgovornosti za druge, ki so odvisni od njih, če bi že zase raje izbrali krajšo življenjsko progo, ker se pač želijo izogniti težavam kasnejših obdobj.

Soočenje z lastnimi motivi in posledicami lastnega ravnanja ni nikomur prikrajšano pri tem vprašanju. Pri tem se včasih ovemo, kako naše življenje ni osebna last, marveč le posojilo, in za to, kako z njimi ravnamo, bomo morali odgovarjati. Da smo odgovorni za svoje življenje, priznavajo tudi agnostiki in neverujoči. Pri tem vprašanju pa pomislimo tudi na to, kakšno ceno plačujejo drugi, na primer žena in otroci, če nas je delovna mrzlica odtujila med seboj. To vprašanje pa sooča zakonce tudi z otroškimi igrami, ki jih igrajo v izvenzakonskih ljubezenskih razmerjih, da bi se tako umaknili vsakdanji zakonski stvarnosti ali za vsako ceno ohranjali navidezno svobodo. V srednjih letih se zelo hitro pokaže, da so starostne razlike ne le nepremagljive, marveč postajajo z leti celo pomembnejše. Mladostni mož, ki se v utrujajočem zakonu sredi štiridesetih spušča v razmerja s petindvajsetletnimi ženskami, da bi si dokazal svojo moškost, bo morda že čez nekaj let v obratnem položaju. Ne bo mogel več premostiti starostne razlike in izpolniti neizgovorjenih pričakovanj, medtem ko bo njegova žena dosegla polno zrelost in morda šla svojo pot.

Peto vprašanje je najbolj stvarno: **Kaj potrebujem za naslednjih pet do deset let?**

Vprašanje se ne nanaša na denar, marveč na ljudi, stvari in načrte. Na primer: Ali zares potrebujem svojega zakonskega partnerja in kakaj? Da se lahko z njim prepiram, da lahko z njim spim, bolšičim v televizijo, pijem pivo, grem kegljat, ali pa mu lahko lastne potrebe po odvisnosti brez sramu priznam in najdem v njem oporo?

Potrebujem svoje otroke? Čemu? Da jih kritiziram, da so strelodod za mojo nezadovoljnost, ali pa jih sprejemam vedno bolj za partnerje, od katerih se lahko naučim nekaj novega? Ali iščem v otrocih potrdilo svoje nezmotljive avtoritete ali pa jim pustim odprto pot v lastno življenje in se učim razumevati njihova različna gledanja? Podobno v poklicu: Ali potrebujem kolege, sodelavce, mlajše in starejše? Čemu? Za profit, za utrditev svoje pozicije, da se lahko z njimi kregam in nad njimi jezim, da lahko z njimi popivam in da lahko s tajnicami flirtam? Podobno za ženske: Potrebujem kolege, predstojnike in podrejene za to, da vem, kdo sem, da mi izpolnjujejo praznino, odkar ni več otrok v hiši? Ali pa imam z njimi resne človeške stike, lahko sprejemem njihovo pomoč in podporo, če jo potrebujem, ali pa igram popolnoma neodvisno žensko, ki nikogar ne potrebuje? Potrebujem druge ljudi v svojem prostem času ali pa se jim umaknem, ker me bolj zanimajo stvari?

Ob tem vprašanju lahko pomislimo, da lahko vsak čas izgubimo človeka, ki ga potrebujemo, ne da bi imeli več priložnost, da mu izrazimo svojo hvaležnost za njegovo bližino. To se nanaša tudi na prijatelje, ki so mi blizu in od katerih dobivam dragocene vzpodbude za nadaljnjo pot. Kakšne nove ljudi in stvari si želim za prihodnja leta? Kako jih bom dosegel? Vprašanje je usmerjeno v prihodnost in v naše medsebojne odvisnosti, ki jih zlahka spregledamo ali imamo za samoumevne.

Brocher omenja neko žensko, ki se je vse življenje prepirala s svojo sosedo. Ko je le ta nenadoma umrla, mu je potožila: »Najslabše je, če nimaš več najhujšega sovražnika. To je hujše, kakor če izgubiš prijatelja.« Imela je prav, kajti prepiri povezujejo pogosto bolj kakor ljubezenska razmerja.

Na zadnje, šesto vprašanje si je najteže iskreno odgovoriti, a prav ta iskrenost nam šele omogoči notranje spremenjenje: **Katero spoznanje je zame najbolj boleče?**

Kaj bi danes drugače storil in kako se bom sprijaznil s tem, kar sem za vedno zamudil? Vprašanje sega že v prihodnja življenjska obdobja in je priprava na pozno krizo visoke starosti. Na sedanji stopnji je pomemben predvsem prvi del, ki mi pove, kje je v meni notranja razpetost, kje se nisem izmirl z usodo.

Tako je začel Brocherjev šolski kolega na petindvajsetletnici mature svoje življenjsko poročilo: »Da sem dobil pri maturi tako slabo oceno iz

matematike, to je in ostane vnebovpijoča krivica!« Čeprav je imel pri svojem poslu opravka s težkimi milijoni, zaradi te prizadetosti ni mogel zaslutiti, da ga je verjetno prav ta slaba ocena napravila za natančnega računarja v svojem poslovnem življenju.

V vsakem človeškem življenju so mučna spoznanja, ki si jih težko priznamo. Vendar bi lahko usodno varali sami sebe, če bi jih skušali zatajiti. Ni treba, da bi jih komu povedali, tudi sozakoncu ne, dokler jih nismo povsem sprejeli in se z njimi spravili. Pozneje se pogosto zgodi majhen čudež, ko se v visoki starosti le odločimo, da bomo to našo najglobljo intimnost delili s svojim partnerjem. Ni se nam treba čuditi, če ob tem srečamo v njegovih očeh dobrohoten nasmeh, ki izraža veselje in hvaležnost, da smo mu povedali to, kar je na neki način že zdavnaj vedel. Bistvene stvari si povemo brez besed. To pa ne pomeni, da je besedno sporazumevanje odveč.

Sklep

Da si bomo odgovorili na ta vprašanja, bomo potrebovali več tednov in mesecev, če ne celo let. Vsekakor pa bomo imeli ob koncu teh odgovorov drugačen rezultat kot na začetku krize srednjih let. V nas bo poganjalo mlajše dobrote, skromnosti in življenjske modrosti. Namesto trdovratne obrambe samega sebe, svojih stališč, izkušenj in kvalitete, bo porasla v nas zavest za **naše** življenje, ki bo vsebovala več človečnosti. Laže bomo priznali meje možnega, laže se bomo odpovedali temu ali onemu v občutju, da stojimo sredi življenja in se ne lovimo okrog, kakor poprej – kljub ponosnemu zatrjevanju, da vemo, kaj hočemo. Če si lahko priznamo, da to ni nikdar popolnoma držalo in da smo pogosto naknadno polagali v dogodke neko razlago ali pojasnilo, na katero pa poprej nismo mislili, je to velik korak na poti k človeški zrelosti.

Takšno soočenje s seboj pa bo morda prebudilo v nas nove vire religioznega doživljanja. Za navidezni slučajnostmi bomo zaslutili velikega in skrivnostnega Neznanca, ki dopušča in se poslužuje krivulj, a iz oddaljene perspektive nastaja iz njih vedno bolj premočrna smer. Če smo ga doslej doživljali kot tekmeča ali pa z njim sploh nismo posebej računali, stopa sedaj v ospredje njegova človekoljubnost.

Janko Bohak

Hvala vam, dragi otroci

(Ob zaključku leta otroka)

Bilo je lepo nedeljsko jutro v maju. »Kam me bo tokrat peljal fant?« je bila zjutraj moja prva misel. Želela sem si z njim ven, v naravo. Tam prisluhneva utripu najinih src, tam se naučim že tolikokrat izrečenih besed o ljubezni.

Odšla sva na Katarino. Sedela sva v travi. Misel, da sva skupaj in da me fant ljubi, me ni zadovoljila. Kot razvajen otrok sem čakala kakšne in kolike pozornosti bom še deležna od njega. Ali me bo popoldne in zvečer še kam peljal? Če bi šla skupaj kam na večerjo, ko že s kosilom ne bo nič, ne bi imela ničesar proti. Nisem se zavedala, da so me vedno nove želje in pričakovanja delale prazno, nezadovoljno, zahtevno... Čudno, da morejo ravno zaljubljeni biti tako sebični, pa čeprav si tega ne bi hoteli nikoli priznati.

Nekaj mesecev kasneje sva se poročila. Ljubezen, ki živi za druge, mi je bila uganka.

Od takrat je minilo štirinajst let. Zopet me je neke nedelje prebudilo lepo pomladno jutro. Kam bi peljala otroke? Že sem pozabila na utrujenost in zaspanost. Otroci, sonce, pomlad, ljubezen...! Neprespana in utrujena od dela zadnjih tednov bi z možem najraje vsaj pol urice poležala v postelji, saj sva vsega skupaj spala le tri ure.

Lepe nedelje nismo hoteli zapraviti. Polni življenja so otroci veseli pritekli na Katarino. Ustavili so se šele pod vrhom na travniku, ki so ga že prejšnje leto izbrali za svojega zaradi studenčka, ki je izviral v njem, in cvetoče jabolane ob izviru. Z možem sva sedla na sveže požagan hloh, se s hrbiti naslonila drug na drugega in s težkimi vekami mežikala v sonce. Otroci so se napili studenčnice in jo v umazanih dlaneh nosili nama, razigrani in ponosni, da lahko tudi sami nekaj dajo in pokažejo.

Pa se je njihovo žuborenje okrog studenčka kmalu pomirilo. Najstarejši, že v trinajstem letu, je kar pokleknil v blato ob potki. Mu ga bom že skrtačila s hlač, ko se osuši. Nekaj je gradil, pa sem bila žal prelena, da bi vstala in šla pogledat kaj. Že od malega je zelo spreten in zadnje čase prav uživa v svoji ustvarjalnosti. Upam, da že razume, da je vsako njegovo delo, ne samo tole tu v blatu, ampak tudi doma za mizo in v šolski klopi, ustvarjalno delo. Že vsaka njegova domača naloga pomaga pri sograditvi stvarstva in Bog daj, da bi ga s pridom gradil vse življenje. Ko ga

tolikokrat spodbujam k delu in mu ga pomagam osmišljati, sem prav ob tem spoznala, da ima tudi moje nehvaležno gospodinjsko delo svoj smisel. Sram bi me bilo pred otroki, če bi videli, da svojega dela ne jemljem resno, in se zato že zaradi njih trudim za vestnost in pridnost. Hvala vam, otroci, za to spoznanje in vzajemno pomoč! In hvala tebi, moj veliki fant, ki klečiš in ustvarjaš v blatu, da se ob tem zamislim v svoje ustvarjalne sposobnosti in nesposobnosti!

Drugi je iz žepa privlekel belo, mehko teniško žogico. Vedno je premišljen, preudaren ter uren in tudi tokrat je poskrbel, da je napolnil žepe z vsem potrebnim. Poglel je žogico, naravnal očala na nosu in jo razigrano vrgel po travniku navzgor, z zadovoljstvom otroka, ki ima ljubljeno stvar. Žogica se je zatrkljala navzdol. Stekel je vstran, da jo prestreže. Skočila mu je v roke, on pa jo je stisnil k sebi, jo nekaj časa podržal, kot da je noče več izpustiti, nato pa jo je ponovno vrgel še malo više kot prejšnjikrat. Vztrajen je in previden.

Ne vem, zakaj so mu prav žogice tako pri srcu. Ko je bil pred leti v bolnišnici, sva mu morala z možem prinesiti majhno gumijasto žogico. Takrat so jih prodajali skupaj z žvečilnimi gumiji. Ničesar drugega ni želel. Zgleda, da je hotel imeti nekaj svojega ob sebi v postelji.

Sicer pa nobeden od otrok ni razvajen. Otroško se znajo razveseliti drobnih stvari. Sama sem že dolgo časa dosti bolj zahtevna. Če ne bi ob vsakem prazniku dobila od moža kakšnega darila, bi bila verjetno kar razočarana. Otroci pa so me naučili, da se znam vzradostiti in vzljubiti že malenkosti: njihovih risbic; ovčik in kravic, ki so jih izrezali zame iz lesa; modelčkov ladjic in eroplanov, ki so jih zlepi in podarili meni. Hvala vam, otroci, da sem z vašo pomočjo vzljubila majhne, drobne stvari, ki edine bogatijo današ-

njo potrošniško miselnost in pohlep po čim več imeti, imeti več kot drugi...!

Tretji je čepel v travi. V že takó svetlo glavo mu je sijalo sonce. Nabiral je trobentice. Eno je držal v ustih in me v pričakovanju, da mu zapiska, vprašujoče gledal s svetlimi, kot spominčica modrimi očmi. Cvet se mu je oglasil in obraz, že od sonca obsijan, mu je zažarel v veselju. Še pegice, s katerimi ima posejan ves nosek, so se mu zasmajale.

Hotel je, da poskusim srečo še jaz. Prinesel mi je nekaj trobentic. Piskala sem nanje, dokler se je dalo, potem pa sem jih požvečila in pojedla, Kaj takega! Mama pa jé trobentice! To ga je zelo zabavalo. Pognal se je v hrib, da mi jih še nabere, in pričel mi jih je nositi cele šopke, ves srečen, ker mi je napravil veselje. Če bo ostal tako dobrega srca, dobrovoljen in ustrezljiv, bo kot sonce širil veselje in toplino. Kako malokrat pa znam jaz druge razveseliti s svojim pristnim veseljem! Hvala ti, moj srečni fant, za tvoj sončni nasmeh in trobentice, ki si mi jih tekal nabirat. Da bi se lahko navzela nekaj tvoje dobrovoljnosti in čiste radosti!

Najmlajši pa je še vedno stal ob izviru studenčka in se igral z vodo. Kakšna čudovita igrača je voda! Če jo je hotel stisniti v roko, se mu je curek izmuznil na vse strani, če je s palico udaril po njej, mu je tisoče srebrnih kapljic oškropilo in osvežilo oznojeni, rdeči obrazek. Vselej mu je začudenje in veselo vzhíčenje za hip zaprlo sapo in ničkolikokrat je udaril. Najbolj imenitno pa se mu je zdelo, da se je lahko takole preprosto in kar mimogrede odžejal. Kar naprej se je nacejal, saj mu je voda sama od sebe tekla na roke in v usta. Še pipe ni bilo treba odpreti ali prositi mamo zanj.

Kako lep je svet, ki si ga ustvaril za nas, o Bog! Hvala vam, otroci, da nam odraslim največkrat to vi odkrivате! Hvala tebi, moj mali, za tvoj začuden in presenečni obrazek. Odrasli smo tako domišljavo zaverovani vase, da se ne znamo ničemur več čuditi. Kadar vam otrokom hočemo pokazati svoje presenečenje, si smešno pačimo obraze, ker se moramo pretvarjati.

Deklica pa je kot čebelica letala od enega do drugega. Nekaj časa je tudi ona nabirala trobentice, pa se je premislila in šla pobirat bratu žogico in se nazadnje še sama trkljala po travi navzdol. Veja jo je popraskala po ličku. Potem je postala še lačna, utrujena in ne vem kaj vse še. Malo prej je bila prijazna in vesela, že v naslednjem hipu pa se ji je obrazek kujasto podaljšal in usteca nabra-

la v šobo. Prijazna, pa razdražljiva in sitna, vse hkrati zna biti ta ženskica. Pa nisem hotela na njeno jezičnost odgovoriti s slabo voljo.

Naučila si me, da sta za prepír potrebna dva. Ob moji mirni zadržanosti boš brusila svojo ostrino in se naučila, kako se obnaša. Hvala ti, da me tolikokrat prisiliš, da ti moram biti za zgled s svojim vedenjem in da so ob tebi trudim, da se vedno prav zadržim!

Hvala tebi, dobri Bog, da so najini otroci srečni otroci, ljubljene otroci! Če bi bili zdolgočaseni, naveličani ali prezgodaj oropani otroškega sveta, se ne bi znali takole igrati in razveseljevati naju z možem. Tudi če kaj pogrešajo, imajo ljubezen, topel dom in najino razumevanje. To jim bo dajalo rast, širilo duha in bogatilo srce. S to doto bodo odšli v življenje.

Ko sem tako lenobno sedela na hrodu in gledala otroke, se jih veselila in premišljevala, sem se spomnila tiste nedelje pred štirinajstimi leti, ko sva z možem kot fant in dekle sedela skoraj na istem kraju. Kako so me v teh letih otroci in nesebično delo za njih vzgojili, obogatili in spremenili v marsičem. Znova in znova mi odpirajo nova obzorja. Nikoli doslej še nisem pomislila, da bi jim morala biti za to hvaležna.

Kako sem takrat, polna sebičnih želja, mislila na vse druge dobrine in ugodja, ki sem jih pričakovala od zakona! Seveda sem imela v načrtu tudi otroke, toda niti predstavljati si nisem mogla, da bodo oni dejansko edina in neprecenljiva dobrina najinega zakona in življenja sploh. Če je materinstvo združeno z delom, odpovedjo in trpljenjem, otroci zato niso nič manj ljubljene in zaželeni. Zaradi ljubezni so še bolj dragoceni. Iskati sebe v ugodju in sebičnosti je kot začaran krog, iz katerega ni izhoda. Ko pa iz sebe preraščam v otroke in v delo zanje, najdem samo sebe, svojo potrditev in uresničitev. Otroci mi odkrivajo resnico, da je na zemlji človek edina stvar, katero je Bog hotel zaradi nje same. Edina stvar, ki ne more v polnosti najti same sebe, razen z odkritosrčno daritvijo samega sebe. Hvala vam, otroci, za vsa ta odkritja.

Takrat sem srečo in lepoto zakona videla v izpolnjevanju lastnih želja, danes pa vem, da so mi vse želje in hrepenenja mladostnih sanj izpolnili otroci in da mi bodo oni polnili življenje še vnaprej. Življenje z njimi je tako pestro in polno. Včasih kot hribolazec počivam vrh visoke gore in

v miru uživam srečo in zadovoljstvo nad prestani mi napori, drugič se spet znajdem v prepadu, ki ga obdajajo same strme stene. Toda ljubezen do dela, otrok in do Boga je tista gonilna sila, ki me poganja vedno kvišku, vedno naprej. Za vse to, otroci, vam moram biti hvaležna.

Skupaj z otroki so mi bili izročeni tudi njihovi talenti. Otroci so me naučili budnosti in stalno pazim, da kdo kakšnega talenta ne zapravi ali ne zakoplje. Ko sem jih opazovala, kako se vsak po svoje igra in zabava, so mi odkrili, da še zdaleč ni zadosti, da skrbim le za njihove uspehe v šoli in pridnost pri delu, ampak da so domača vzgoja, ozračje v družini in najin zgled z možem prva in najvažnejša šola, ki jih bo najbolj usposobila in vzgojila za življenje. Če jih bo šola poklicno izobraževala in usmerjala, jim bosta domača vzgoja in družinsko življenje dala diplomo iz pridnosti, vestnosti, poštenosti, srčne kulture, dobrote, zmožnosti za pravilno odločanje in še iz mnogo drugega. Dom jim bo dal naslov plemenitih osebnosti, kakršnih današnji čas tako potrebuje. Šele ob otrocih sem pričela odkrivati svoje talente in če hočem v vsem tem vsaj nekoliko uspeti, jih moram tudi sama izrabljati.

V vsakem izmed nas je toliko uničenih talentov. Iskreno si želim, da bi jih bilo v meni in mojih otrocih čim manj. Ob vsaki priliki jim pomagam, da zorijo v osebnosti. Prisluhnem njihovim dobrim in slabim nagnjenjem, jih v dobrem podpiram, v slabem vodim. Za vse to moram biti tudi sama zreła osebnost in če se za to trudim, imajo zasluge v veliki meri prav otroci.

Njihov občutek krivde, kadar zagrešijo napake, smisel za pravičnost, kadar so kaznovani ter želja po pohvali in priznanju me silijo, da vedno skušam biti pravična, prizanesljiva, uvidevna, a hkrati dosledna. Nikoli nisem tako cenila teh lastnosti kot sedaj, ko jih potrebujejo in želijo moji otroci. Spet so me oni naučili, da jih cenim. Njihova vprašanja in nešteti zakaji me včasih spravljajo v zadrego, zlasti če moram za odgovor pobrskati v globino svojega bistva. Takrat moram namreč ostati iskrena in jim svoje napake in pomanjkljivosti tudi priznati. Pa sem jim za to še posebno hvaležna, ker se potem bolj trudim za svoje izpopolnjevanje.

Otroci me učijo novih stvari, ob vsakem pričevanju znova, od začetka. Morda zato ostajam mlada in kdaj pa kdaj sem z njimi otrok tudi sama. Ob njih čutim, da živim najlepši trenutek svojega življenja. Kadar pa je človek v to prepričan, takrat je mlad in svoboden. Hvala vam,

Lep je zimski čas

*Lep je
jesenski čas,
ko list
za listom
vsakega drevesa,
kakor da nečesa
pričakuje,
v barvah čudežnih
tekmuje.
A hladen veter
z njim se poigra
in čisto rahlo
dene ga na tla.*

Črna kaplja

*Črna kaplja
vina,
črn trn
spomina,
črn vran.*

Lina Majer

otroci, za to mladost in svobodo! Nikar ne mislite, da ste me postarali in zaslužjili, čeprav boste kdaj slišali tako tarnati kakšno mater. Želim, da ostanete mladi in srečni tudi vi, zato moja ljubezen noče biti sebična in preračunljiva.

Pogled mi je od otrok splaval na polja pod travnikom. Nekaj jih še ni bilo zoranih. Kaj pa če ni človeka, ki bi jih zoral, posejal in bo ostala radovitna prst brez plodu...? »Polje, polje, kdo bo tebe ljubil?« sem se spomnila ljudske pesmi. Kdo bo ljubil te travnike, te gozdove, to prebujajoče življenje pomladi? Kdo gradil te mične hišice, ki kukajo skozi cvetoče sadovnjake? Kdo se bo znojil in delal, mislil in ustvarjal, če ne bo vas, otroci, ki ste bodočnost vsakega naroda, tudi slovenskega? Ali naj propade vse, kar nam je naš človek podaril, ko se je v ljubezni do slovenskega rodu in zemlje stoletja mučil in garal? Kdo bo ljubil nas, ko omagamo? Kdo skrbel za nas, kdo nam dajal kruha?

Hvala vam, otroci, ki nas boste preživljali z žulji svojih rok in močmi svojega ustvarjalnega duha! Bojim pa se, da bo teh otrok in moči vse premalo...

V. K.

Skrivnost ženske

Človek je velika skrivnost. Čim več o njem izvemo, čim več nam znanost o njem odkrije, tudi o najdrobnejših stvareh, toliko večja uganka nam postaja. Kdo je to bitje, ki je edino zmožno ljubezni? Kaj je tista skrivnostna sila, ki se razpenja med možem in ženo, ki ju privlači in zbližuje? Morda lahko rečemo, da v tej zvezi ženska predstavlja še večjo skrivnost kot moški. In kdor se hoče poglobljati v skrivnost življenja, se mora poglobljati tudi v skrivnost ženske.

Ženska je tista, ki po svoji naravi zbližuje, združuje, posreduje. Brez učenih besed, dolgih razprav, ampak čisto spontano, življenjsko.

Ženska ima velik smisel za skrivnost: za skrivnost življenja, ljudi, ki jih srečuje, za skrivnost sveta nasploh. Če je pozorna, zna tudi sebe doživljati kot skrivnost. S tem lahko osrečuje druge.

Ženska zna srečanja z ljudmi doživljati še globlje in intenzivneje kot moški in tako moškemu pomaga, da tudi on doživi polnost srečanja.

Ženska je bolj čustvena od moškega. Ravno čustva pa so gonilna sila v človeku, lahko postanejo njegovo neprecenljivo bogastvo. Kolikor bolj se jih zave, toliko polneje jih živi.

Ženska posveča veliko pozornosti malenkostim, ki so, čeprav majhne, bistveni del našega življenja. Od teh malenkosti so pogosto odvisne velike stvari.

Vsaka ženska nosi v sebi neko očarljivost, ki je izraz njenega notranjega duševnega in duhovnega bogastva. Čimbolj se tega bogastva zaveda, toliko bolj očarljiva je. Ta očarljivost daje tudi občutek varnega zavetja, občutek, da je tam človek zares doma.

Vse to bo ženski uspelo, če živi zavestno kot ženska, če se kot ženska sprejme in tudi čim več ve o tem, kaj se v njej dogaja. Pri tem mislim tudi na dobro poznavanje mesečnega ciklusa, ki ne pomeni samo nekega telesnega dogajanja, ampak nekaj, v čemer je udeležena ženska z vsem svojim bitjem, v vseh svojih globinah.

Biti z veseljem ženska

Ingrid Trobisch piše v svoji knjigi *Biti z veseljem ženska* takole: »Rada sem ženska. Ne, da bi mi bilo vedno lahko izgovoriti ta stavek. V vsakem obdobju svojega življenja sem se morala

tega na novo učiti: najprej kot samska in zaposlena ženska do svojega 27. leta, nato kot poročena žena, v prvih treh letih najinega zakona brez otrok in končno kot mati dveh hčera in treh sinov... In prav tako važno, kot je za ženo, da lahko reče: rada sem ženska, je tudi za moža, da lahko iz vsega srca reče: rad sem moški.«

To, da je z veseljem ženska, je važno tako za poročeno kot za neporočeno žensko. Prvi pogoj za uresničitev tega je, da se zna sprejeti kot ženska.

Sprejeti sebe

Velika umetnost življenja je v tem, da zna človek sebe sprejeti kot moškega ali kot žensko, kot člana določene narodnosti, sprejeti svojo postavo, svojo poročenost ali neporočenost, svoje sposobnosti in omejenosti... Umetnost življenja je v tem, da zna človek iz tega, kar ima, narediti nekaj pozitivnega. Tako je za ženo zelo pomembno, da zna ohraniti svojo ženskost, da se popolnoma prizna in sprejme v svoji drugačnosti kot ženska.

Sprejemanje sebe je pogoj za sprejemanje drugih. Če hočemo ljubiti druge, moramo imeti najprej pravičen odnos do sebe. To pa je ena najtežjih stvari.

Vse to velja enako za ženo in za moža. Vendar pa se zdi, da je ženi sprejemati sebe relativno težje kot možu. Za to sta dva razloga. Eden je gotovo v zavestnem ali nezavestnem podcenjevanju žene v naši družbi. Tega sicer v teoriji ni, v praksi pa je še vedno veliko takih ostankov preteklosti. Drugi vzrok pa je v tem, da je žena na neprimerno globlji način predana telesu, in naloga, da se polno sprejme kot ženska, je predvsem tudi v tem, da se popolnoma sprejme v svojem telesnem bivanju.

Podoba telesnega bivanja ima pri ženi več plasti kot pri možu. Doživetje spolnega veselja je pri njem bistveno manj komplicirano in bolj enodimenzionalno. Njegova funkcija pri oploditvi je enostavnejša. Dogajanje ciklusa, nosečnost, porodi in dojenje mu ostane tuje, njemu, ki sicer zmore toliko težkih stvari.

Zato spada k sprejemanju sebe pri ženi sprejemanje telesnega doživljanja v mnogo večji meri kot pri možu. Njej je to sprejemanje težje kot njemu in zato je razumljivo, da je tu pri mnogih ženah občutljiva točka.

Sprejemanje sebe ne velja samo za poročeno ženo v najboljših letih, ampak tudi za ženo v

meni in pozneje. To pa velja prav tako za neporočeno žensko in za deklico v puberteti. Vsaka ženska se mora v vsaki fazi svojega življenja na novo učiti, da bo razumela biološke procese v svojem telesu in živela v soglasju s samo seboj.

Ženska naj zavestno živi s ciklusom

Na splošno vedo ženske zelo malo o svojem ciklusu, o dogajanjih v teku mesečnega ciklusa. Mnoge vedo le to, da imajo enkrat mesečno menstruacijo. Nekatere morda mislijo, da je poznavanje tega dogajanja važno samo za uravnavanje spočetij. V bistvu pa je to poznavanje važno zato, da živi ženska v soglasju s seboj, da se sprejme kot ženska in da je z veseljem ženska.

Najbolj bistveno dogajanje v ciklusu je trenutek, ko jajčece v jajčniku dozori in izpade iz mešička. Ta trenutek se imenuje ovulacija. V dogajanju ovulacije leži velika skrivnost. Poznavanje tega dogajanja je nepogrešljivo, če hoče ženska uspeti pri sprejemanju same sebe. Ne samo, da ji to poznavanje pomaga samostojno in odgovorno ravnati s svojo rodovitnostjo, ampak ji tudi pomaga razumeti sebe v stalnem nihanju razpoloženja.

Neki mož je nekoč vprašal: »Kako to, da moja žena ni nikoli dva dni zaporedoma enako razpoložena?« Seveda, če bi se kdaj potrudil razumeti, kaj se pri njegovi ženi med njenim mesečnim ciklusom dogaja, bi poznal odgovor. Zato je tako važno, da tega o ciklusu ne vedo samo žene, ampak tudi možje.

Zavestno življenje in doživljanje tega ciklusa je osnovni pogoj za poročene in za neporočene ženske, da se lahko razumejo in sprejmejo.

Kaj se torej mesec za mesecem dogaja v ženski? Jajčnika sta že od rojstva oskrbljena z nekaj sto tisoč drobnimi nedozorelimi jajčeci. Ko se spolni ciklus pri deklici začne, v večini ciklusov (to je približno enkrat mesečno) dozori po eno jajčece. Jajčece je zelo majhno, ne večje od šivankine konice, in vendar je ena največjih celic v človeškem telesu. Živi samo nekaj ur, gotovo ne več kot 12 ur.

Če se jajčece na svoji poti po jajcevodu do maternice ne sreča s semenčicami moža in če eni od njih ne uspe prodreti skozi jajčno ovojnico, jajčece odmre in štirinajst dni po ovulaciji pride do menstruacije. S prvim dnem menstruacije pa se začneja nov ciklus, v katerem bo zopet dozore-

lo jajčece. Neki zdravnik je primerjal menstruacijo s solzami razočarane maternice.

Govorimo o dveh fazah menstruacijskega ciklusa. Prva faza traja od začetka menstruacije do ovulacije. Njena dolžina variira od ciklusa do ciklusa in od ženske do ženske. Dolžina te faze je močno pod vplivom duševnega doživljanja. Tako se npr. ta čas lahko skrajša ali podaljša, če ženska kam potuje, če jo tarejo hude skrbi, pred izpiti itd. Drugi del ciklusa pa je pri večini enako dolg, nekako dva tedna, morda dan več ali manj. Večjih odstopanj pa ni.

Nihanje razpoloženja – posledica delovanja hormonov

Jajčnika sta kot dve mogočni tovarni, v katerih nastajajo posebne snovi, hormoni, ki vplivajo na vrsto važnih dogajanj v ženi. Razlikujemo dve vrsti ženskih spolnih hormonov: estrogene (hormone ženskosti) in progesteron (hormon materinstva).

Med ciklusom se učinkovitost obeh hormonov menja. Estrogeni razvijajo večjo učinkovitost v prvem delu ciklusa do ovulacije, progesteron pa pride bolj do izraza v drugem delu ciklusa. Progesteron pripravlja v maternici zibelko za morebitno spočetje otroka. V tem času se tudi dvigne telesna temperatura in je zato nekoliko višja kot v prvem delu ciklusa.

V drugem delu ciklusa, predvsem v dneh pred ovulacijo, je ženska bolj občutljiva kot v prvem delu. Ta povečana občutljivost pa ne zajame samo telesnega, ampak tudi duševno področje. Pri ženski takrat ni samo zmanjšana storilnost in je bolj občutljiva za bolezn, ampak tudi živi teže, je laže vzdražljiva in potrta. Majhne težave vsakdanjosti se ji lahko zdijo nepremagljive gore. V teh dneh je ženska tudi bolj nagnjena k depresijam, včasih jo popadejo celo samomorilske misli.

Ko pa z začetkom novega ciklusa prevzamejo vodstvo zopet estrogeni, se začne ženska zopet počutiti »normalno«. Potem je zopet »ona sama«. Tudi njena koža postane čistejša. Čuti se kos stvar, je bolj vesela, bolj uravnovešena in bolj optimistična. Športnice dosežajo v prvi polovici ciklusa boljše rezultate in tudi študentke se pri izpitih bolje odrežejo.

Sprejeti sebe kot žensko pomeni torej tudi: živeti zavestno s ciklusom. Z njim in ne proti njemu. Bistvena pomoč za sprejemanje sebe je, da ženska ve, v katerem delu ciklusa je. To velja prav tako za poročene kot za neporočene ženske.

Prav nobenega smisla nima, da se ženska jezi nase, če se je iz malenkostnega razloga čezmerno razburila. Bolje je, če si malo prizanese. Ženska, ki ve, kje je v svojem ciklusu in kaj lahko pričakuje, se lahko notranje na to pripravi. Seže po lepi knjigi, gre na sprehod, naredi nekaj, kar ji je v veselje. Namesto da bi bila deprimirana, se lahko počasi vzgoji k večji samodisciplini in se tako uspešno bori proti potrtosti. Kajti poznavanje težave odžene strah.

Če je mogoče, lahko ženska delno priredi ciklusu celo razporeditev dela. Z malo načrtovanja se lahko pogosto prepreči, da bi veliko pospravljanje, veliko povabilo, ki zahteva vse gospodinjske moči, ali celo preselitev določila za dneve pred menstruacijo.

Važno je, da mož ženi pri načrtovanju pomaga. Bistveno lahko pripomore, da se ji posreči živeti s svojim ciklusom v soglasju.

Zelo važno je, da mož ve, kje je žena v svojem ciklusu. Potem bo vedel, da neutemeljeno slabo razpoloženje ali neutemeljen izbruh jeze ni povezan z ženinim značajem, ampak z njenim hormonskim stanjem in ne bo odgovoril z zbadljivo kritiko in negativno splošno sodbo: »Ženske so pač takšne – nepreračunljive in nelogične,« ampak z malo dobrohotnega humorja, z ljubeznivo tolažečo besedo ali tudi kar z dobrim razumevaločim molkom. S tem lahko ženi pomaga, da se sprejme. Ravno to skupno življenje s ciklusom lahko oba zakonca še bolj poveže.

Zahtevni gostje

Pravila o lepem vedenju precej natančno določajo, kako se moramo obnašati, ko pridemo na obisk. Svoj obisk moramo najaviti in le v izjemnih primerih smemo priti v hišo kar tako, nena povedani. Med obiskom ne smemo nikoli siliti v ospredje in prizadevati si moramo, da se kar najbolj prilagodimo ustaljenemu redu, ki vlada v hiši naših gostiteljev. Kakor hitro opazimo, da ima gostitelj kakšen opravek, se moramo posloviti, da ga ne bi ovirali pri izpolnjevanju njegovih dolžnosti.

»Prazne marnje,« bo morda kdo zamahnil z roko. »To so ostanki stare meščanske zapetosti, danes se obnašamo veliko bolj sproščeno.« Mor-

Določanje ovulacije

Če se zna ženska opazovati, bo lahko precej natančno ugotovila čas ovulacije. Mnoge ženske občutijo v tem trenutku jasno bolečino v spodnjem delu trebuha, včasih ostro kot vbod z nožem. Nekatere ženske opazujejo v dneh pred ovulacijo posebno trganje in zbadanje v dojkah, kar lahko natančno razlikujejo od občutka polnosti po končani ovulaciji. Predvsem pa je važen znak za ovulacijo povečana vlažnost na vhodu v nožnico. Ko se bliža dan ovulacije, postane iztok močnejši in belkasto prozoren, včasih celo steklasto prozoren kot jajčni beljak. Po končani ovulaciji ženska ne občuti več te vlažnosti. Da pa bi bila ženska povsem gotova, lahko še dodatno meri vsak dan jutranjo temperaturo, predno vstane. Ob času ovulacije se ta temperatura dvigne in ostane na višji stopnji do konca ciklusa. S pričetkom menstruacije zopet pade na nižjo vrednost.

Naloga celega našega življenja je, da se učimo spoznavati in sprejemati same sebe. Tako se tudi ženska celo svoje življenje uči vedno bolj spoznavati svoj ciklus in živeti z njim v vedno večjem soglasju. Če ji to uspeva, bo doživljala tudi obdobje mene in starosti kot zrel sad ob koncu svojega življenja – sad, ki ji je v ponos in v veselje.

M. K.

da res, toda gosta, ki bi na primer neskončno dolgo visel v hiši, bi se vsakdo naveličal. Posebej še, če bi govoril kot dež in bi hotel preglasiti vse in vsakogar. Takšnemu človeku bi še tako potrpežljiv gostitelj najraje pokazal vrata. In vendar imamo v večini naših domov takšnega gosta – televizor. Kakor hitro je kdo v stanovanju, pa naj bo dopoldne, popoldne ali zvečer, se bo začel igrati z gumbi na sprejemniku, da bi morebiti le ujel kakšno oddajo. In potem televizijski zaslon utripa ves čas, dokler nam prikupna napovedovalka s prijaznim nasmehom ne vošči »miren počitek in lahko noč«. Celó v kmečkih domovih, kjer je delovni dan razdeljen nekoliko drugače kakor v mestih, se zvečer vse oči obrnejo v ekran. Nič več ni tiste tople domačnosti, ki je naredila družinske večere tako lepe.

Vse to pa zaradi gosta, ki smo ga z veseljem povabili v naš dom (tisto veselje smo seveda tudi plačali in ga še plačujemo), da bi nam odprl okno v svet. Slovesno smo ga prižgali in se zazrli v prve slike. Takrat pa se je razmerje spremenilo. Ponočila se je stara basen o lisici in ježu. Televizor se je iz gosta spremenil v gospodarja. Podredili smo mu ves svoj čas. Svoje delo organiziramo tako, da lahko spremljamo najzanimivejše oddaje. Skupna večerna molitev v družinah je utihnila. Ob prižganem televizorju namreč ni mogoče moliti, da bi ga ugasnili, pa nimamo dovolj moči, tako nas je zasvojil. Marsikateri župnik je moral predstaviti nedeljsko mašo, če je sovpadala s kakšnim važnim športnim prenosom. Skratka, vsi po vrsti služimo tistemu malemu aparatu, ki smo ga s takšnim veseljem prinesli v hišo.

Pretiravanje? Ne, ker je slika pogosto še bolj črna (pa čeprav gre za barvni televizor). »Naši predniki so bili obdani s prikaznimi, duhovi in strahovi, ljudje 20. stoletja pa živimo v dobi, ko je stara magija spet zaživela v tehniki« (Edgar Morin). To so samo suhe ugotovitve, o posledicah pa lahko le ugibamo.

Povečani človek

Če smo hoteli nekoč spoznavati svet, smo se morali odtrgati od domačega udobja in potovati. Danes prihaja svet vsak dan k nam na obisk. Če ga kakšen dan ni (morda se nam je pokvaril televizor), ga že močno pogrešamo. To pomeni, da se iz dneva v dan bolj zraščamo s sredstvi obveščanja. Televizija tako ni več zgolj sredstvo, ki ga uporabljamo in je ob nas, a še vedno zunaj nas. Po daljši in neprestani uporabi je postala del nas; postala je nekakšen podaljšek naših čutov in nas tako raztegnila v veselje. Ko pa se je ta naš podaljšan čut zbudil, je postala potreba po njegovih uporabi ukazovalna kakor potreba po dihanju. To pa pomeni, da smo na neki način vstopili v novo razsežnost. Ne moremo več živeti brez teh naših povečanih čutov; to bi pomenilo nepopolno bivanje, življenje pod nizko napetostjo.

Vse te ugotovitve pa potegnejo za seboj zanimivo posledico. Če je namreč televizor na neki način postal podaljšek mojega telesa, moram vsaj okvirno vedeti, kaj hočem s tem svojim telesom. Pri televizorju gre namreč za bistveno večjo privlačno moč kot pri časniku. Časnik lahko preletiš diagonalno in prebereš tisto, kar te zanima. Televizor pa daje po lastni izbiri in torej povsem

onemogoča tvojo izbiro. Razen seveda, če prekinеш enosmerni tok komunikacije in televizor ugasneš. »Odstopili smo svoja čutila in svoje živčne sisteme privatnim manipulatorjem, ki se skušajo dokopati do koristi s pomočjo naših ušes, oči in živcev, ki smo jim jih dali v najem« (Marshall McLuhan). To sicer v polni meri velja za zahodne sisteme obveščanja, razne komercialne televizijske postaje, do neke mere pa velja za vse. Televizor namreč vpliva na človeka že sam po sebi, brez ozira na vsebino sporočila, ki ga prinaša.

Človek čutov

Nekdaj se je človek izobraževal in sprejemal informacije tako, da se je pogovarjal z drugimi ljudmi in bral. To je v njem poglobljalo smisel za abstraktno mišljenje. Danes pa vse bolj stopa v ospredje »civilizacija slik«, se pravi sporazumevanje s pomočjo govornice slik. To pa potiska v ozadje potrebo po abstraktnem mišljenju, po drugi strani pa seveda močno angažira človekove čute. Vse smo se navadili sprejemati s čuti, izgubljam sposobnost izbire, ker sprejemamo že izbrano. Avdiovizualna razsežnost povzroča pri človeku neke vrste intelektualno omamo, ki jo lahko primerjamo s šokom. In tako pred našimi očmi (še bolje: pred televizijskimi zasloni) raste nov rod, ki bo bistveno drugačen od tistega rodu, ki je rasel in se oblikoval samo ob knjigah in načrtnemu gojenju abstraktnega mišljenja. »Ne pričakujte, da bo avdiovizualni človek intelektualno razvit kakor na primer človek 17. stoletja. Pač pa bo razvit drugače. Nihče nam ne daje pravice za predpostavke, da bo zaradi tega manj človek od prejšnjega, manj svoboden ali manj vreden, manj sposoben za razumevanje in ustvarjanje« (Pierre Babin).

Avdiovizualni človek bo torej drugačen, brez predznaka boljši ali slabši, in s to drugačnostjo moramo računati. Ne gre torej za odklanjanje vsega novega, temveč za pametno uporabo. Pastoralno navodilo o sredstvih družbenega obveščanja Občestvo in napredek (v nadaljnjih navedenih ON), ki pomeni zadnjo besedo cerkvenega učiteljstva na tem področju, zelo trezno in objektivno vrednosti najnovejše pridobitve za sporazumevanje med ljudmi. »Kjerkoli človek usmerja svoje napore v izboljšanje življenjskih razmer, še posebej tam, kjer gre za čuda znanosti in tehnološke uspehe, povsod krščansko vrednotenje odkriva, kako se v prizadevanjih posameznika kot v

vsej človeški zgodovini – včasih podzavestno – oblikuje odgovor božjemu naročilu, naj si človek podvrže zemljo in ji gospoduje. Hkrati pa ugotavlja v vsem tem sodelovanje in nadaljevanje božjega stvariteljskega dela. Takšno vrednotenje še posebej velja za sredstva družbenega obveščanja, saj lahko čudovito pripomorejo pri posredovanju znanja ljudem in tudi pri vzgoji za medsebojno izkazovanje pomoči. Ko je Bog ustvaril človeka po svoji podobi, ga je naredil sposobnega sodelovati z njegovo stvariteljsko močjo pri graditvi zemeljske družbe« (ON 7).

Cerkev torej ne odklanja nobenih pridobitev sodobne znanosti in tehnike. Nasprotno. Prepričana je, da je neutrudno iskanje človeškega uma le izpolnjevanje božjega naročila in sodelovanje pri božjem stvariteljskem načrtu. V naslednjih členih pa postavlja nekatere meje svojega pozitivnega vrednotenja.

»Prav gotovo morejo sredstva družbenega obveščanja veliko prispevati k prijateljski povezanosti med ljudmi, toda ob premajhni moralni in razumski pripravljenosti ali če manjka dobra volja, more imeti njihova uporaba popolnoma nasproten učinek, da se namreč ljudje med seboj manj razumejo in da so še bolj razdeljeni. Iz tega se rodi veliko hudega. Vse prepogosto smo namreč priče, kako v teh sredstvih skrunijo največje vrednote človeškega življenja; iz takšnega izkrivljenega obveščanja krščanska vest sklepa, da je treba človeka na vsak način osvoboditi greha, ki je stopil v zgodovino s prvim padcem« (ON 9).

Najti pravičen odnos

Sredstva družbenega obveščanja so sama po sebi nevtralna, njihov predznak je povsem odvisen od človeka. V prvi vrsti seveda od sporočevalca (tistega ali tistih, ki s temi sredstvi upravljajo) nato pa tudi od sprejemalca, se pravi uporabnika teh sredstev.

»Izum radia in televizije je prinesel človeštvu nove možnosti za medsebojno komuniciranje, ustvaril pa je tudi nov slog življenja. Radijske in televizijske oddaje dosegajo vse predele sveta, kot bi trenil, premagajo vse stare ovire, državne meje, kulturne razlike; vstopajo v hiše in tisti, ki upravljajo s temi oddajami, imajo v rokah tudi miselnost in čustva nepreglednih množic. Neslučen razvoj tehnologije, posebej oddajanje prek umetnih satelitov, možnost arhiviranja in ponovnega oddajanja, vse to je radio in televizijo močno osvobodilo vezi časa in prostora. Prihodnost

obeta še več. Radio in televizija dajeta sprejemalcem priložnost, da se v obliki prijetne izbire prostega časa seznanjajo z zgodovino ter se odpirajo kulturi vsega sveta. Zlasti televizija postavlja številnim ljudem pred oči osebnosti in dogodke tako živo, kakor bi bili v resnici prisotni. Končno pa radio in televizija omogočata tudi nove načine umetniškega izražanja, kar vse preobraža človeka« (ON 148).

V naslednjih členih pastoralno navodilo precej podrobno govori o možnostih oznanjevanja s pomočjo radia in televizije ter o prenosih bogoslužnih obredov. V vsakem členu pa je mogoče med vrsticami prebrati ugotovitev, kako zelo vplivna medija sta postala radio in televizija, posebej še televizija, ki s sliko in zvokom kar najučinkoviteje izziva poistovetenje z junakom zgodbe na zaslonu ali pa prisotnost v nekem dogajanju, ki ga prenaša. Tega vpliva se sami niti ne zavedamo v zadostni meri, ker njegove silnice delujejo v nas, ne da bi se jih zavedali. Pri tem niti ni bistveno važna vsebina sporočila, ker televizija vpliva na nas že kot sredstvo in naše mišljenje postaja vedno bolj popredmeteno. Pa tudi sporočilo veliko globlje prodre v nas, če ga sprejmemo v kombinirani govoricni sliki in besede (avdiovizualno). Ko so v Portorožu razpravljali o slovenščini v javni rabi, se je nekdo pošteno razjezil nad ohlapnim jezikom, ki ga uporabljajo na televiziji. Nato je dodal: »Dvakrat ali trikrat slišiš na televiziji napačen naglas, napačno stavčno zvezo in prav kmalu jo boš začel uporabljati, ne da bi te pekla vest.«

Seveda pa smo televizijo tudi nekoliko mistificirali. Vse, kar je v zvezi s tem tako privlačnim medijem, smo ovili v kopreno skrivnost; obrazi, ki jih dan za dnem videmo na zaslonu, postajajo hočeš nočeš zvezdniški. To morajo včasih na svoji koži občutiti časnikarji, ki delajo pri drugih, manj vplivnih medijih, zlasti pri tisku. Zgodilo se je, da je časnikar zaprosil odgovorno osebo za nekaj izjav, ki bi jih objavil v časniku. Mož se je na vse načine izgovarjal in izvijal, da je lahko odklonil brez večje zamere. Ko pa so prišli fantje od televizije, je takoj stopil k ogledalu, si popravil kravato, uredil pričesko, nato pa je toliko »izjavljal«, da so ga morali krotiti. Ni namreč vseeno, ali te zjutraj kolegi sprašujejo: »Ti, kaj si pa včeraj izjavljal za časnike?« ali pa te občudujoče pogledajo: »Joj, včeraj smo te pa videli na televiziji!«

Zato se tudi ne smemo čuditi, zakaj se ljudje bolj ali manj zavestno oklepajo modelov življe-

nja, ki jih ponuja televizija. Na Zahodu je to dejstvo močno izkoristila reklama, povsod pa krogi ali družbe, ki upravljajo s televizijskimi mrežami, skušajo s pomočjo malih zaslonov, ki jih v mnogih hišah častijo kar po božje, razširjati svojo ideologijo. Razen v redkih primerih te ideologije nimajo nič skupnega s krščanstvom, zato se ni treba prav nič čuditi, če se lestvica vrednot v ognju neprestanega bombardiranja avdiovizualnih sporočil polagoma spreminja. In to nedvomno v škodo duhovnih vrednot.

Če se hočemo obvarovati skritih nevarnosti, hkrati pa sprejeti televizor kot gosta v hišo in s tem tudi v življenje, je potrebno neprestano oblikovanje. Pastoralno navodilo je tem vprašanjem posvetilo posebno poglavje.

»Da bi mogla sredstva družbenega obveščanja v resnici služiti ljudem, je treba v prvi vrsti priznati, da je prav na tem področju kljub občudovanja vrednemu napredku mehanike in elektronike človeški faktor izredno pomemben. Nalog, ki jih morajo sredstva družbenega obveščanja opravljati v človeški družbi, ni mogoče izvrševati avtomatično. To morajo vedeti tako sporočevalci kakor sprejemalci, če hočejo, da bodo sredstva družbenega obveščanja koristno uporabili. Vsi se morajo torej dobro zavedati svoje naloge v procesu obveščanja in se morajo nanjo pripravljati bodisi kot posamezniki bodisi kot člani družbe. Civilne in cerkvene oblasti ter vzgojitelji morajo v celoti izpolniti svoje dolžnosti, da bo skupni blagor, ki ga sredstva družbenega obveščanja napovedujejo, v celoti uresničen« (ON 63).

Potrebno je neprestano oblikovanje sporočevalcev in sprejemalcev, ki naj vtisne globoko v srce načela, ki veljajo na področju obveščanja. »Sredstva družbenega obveščanja lahko obogatijo človekovega duha le, če pozna njihovo naravo in način uporabe, lahko pa hitro omejujejo svobodo tistih ljudi, ki jih le površno dojemajo. Vzgoja v uporabljanju teh sredstev mora torej odkrivati zanesljive in jasne značilnosti vsakega posamičnega sredstva družbenega obveščanja, njihovo vlogo in vplivnost na določenih področjih, pravila za koristno uporabo, vse to pa z vidika posameznika in družbe« (ON 64).

Če hoče kdo človeka »žejnega prepeljati prek vode«, ga s »prijateljskim prepričevanjem« pripraviti, da bo storil nekaj, česar v bistvu noče, pravimo, da z njim manipulira. Nikjer ni nevarnost manipulacije tako velika kakor ravno na področju obveščanja. Pravilno dozirane informacije, vržene v javnost ob točno določenem času, s

takšnim ali drugačnim sporočilom med vrsticami, vse to ima lahko v javnosti učinke, ki jih je mogoče precej točno vnaprej določiti. Vendar samo pri tistih ljudeh, ki ne poznajo zakonitosti sredstev družbenega obveščanja. Zato pa toliko bolj velja načelo pastoralnega navodila, da »sprejemalci potrebujejo posebej temeljito vzgojo, da bodo sredstva družbenega obveščanja kar najbolj koristno uporabili, ne le v lastno dobro, temveč tudi zato, da bodo mogli v družbenem pogovoru izpolniti svoje dolžnosti ter sodelovati v skupnem ustvarjalnem prizadevanju družbe za iskanje najboljše poti do resnične pravičnosti med narodi ter premostitve velikanskih razlik med bogatimi in revnimi« (ON 65).

Kaj pa otroci?

Kjer je televizijski zaslon v družini prikoval nase vse oči, tam začno seveda tudi otroci že navsezgodaj posvečati veliko pozornost temu »gostu«. Najprej jih začno zanimati risanke in oddaje, ki so namenjene prav njim, polagoma pa jih mali ekran zasvoji. Staršem, ki so vseprek zaposleni, pa je včasih tudi prav, če otroci sedijo pred televizorjem in imajo pred njimi mir. Ko je ob letu otroka ugledni nemški tednik našteval glavne grehe, ki jih imamo odrasli na vesti v odnosu do otrok in mladine, se je prav na vrhu tega seznama znašla tudi televizija. Časnikar se zgraža nad dejstvom, da nekateri starši puščajo otroke pred televizorjem kar uro do uro in pol na dan. Ko bi naredili statistiko pri nas, bi verjetno bili zaključki še bolj porazni. Če otroci oddajo razumejo, potem jim gledanje ne more škodovati, škoda se začne takrat, ko se neha razumevanje.

Po drugi strani pa smo si čisto na jasnem, da brez gledanja televizije ne gre. Postala je del našega življenja in jutri bo morda ta del še večji. Torej moramo otrokom dovoliti, da se začno na televizor navajati. Vsako pretiravanje pa je škodljivo, posebno tisto, ki bo pokazalo prave posledice šele čez čas.

Občestvo in napredek daje nekatera zelo praktična navodila staršem in vzgojiteljem v zvezi s sredstvi družbenega obveščanja.

»Nikoli ni zadosti zgodaj začeti pri mladih oblikovati in ostriti umetniški čut, tenkočutno estetsko vrednotenje, zavest o lastni moralni odgovornosti pri izbiri branja, filmov, radijskih in televizijskih sporedov. Otroci in doraščajoči so namreč duhovno veliko bolj ranljivi, trdna narav-

Do korenin

*Z udâri
vihar
vrh
do korenin
razvihâri.*

Francè Lokar

nanost duha in sposobnost obvladovanja samega sebe, ki si ju pridobijo v najnežnejši starosti, pa jim bo v veliko korist v poznejšem življenju. Otroci in mladi sploh imajo nekatere čudovite lastnosti, so velikodušni in iskreni, plemeniti in preprosti. Vendar te lastnosti ohranijo in se navadijo, gospodovati nad seboj samo, če jih cenijo in negujejo že zelo zgodaj. Zato naj starši in vzgojitelji tako usmerjajo otroke, da bodo sami razsojali in izbirali med sredstvi obveščanja, čeprav bodo, kadar bo to potrebno, sami imeli zadnjo besedo. Kadar bodo morali ugovarjati sodbam otrok in se upreti njihovi izbiri, naj to storijo obzirno in se posebej potrudijo, da bodo svojo sodbo primerno utemeljili. Zlasti pri vzgoji je namreč mogoče doseči veliko več s prepričevanjem kakor s prepovedjo. Pri tem pa se morajo starši in vzgojitelji zavedati, da otroci mislijo in čutijo drugače kakor odrasli, in da bi utegnil kak spored, ki odraslim ne pomeni nič, otrokom povedati veliko. Zaradi tega je zelo koristno, če nekateri mladi postanejo vzgojitelji svojih vrstnikov. Zaradi mladosti so odprti za nove oblike človečnosti in kulture in imajo lažji dostop do vrstnikov. Izkušnje to potrjujejo» (ON 67).

V teh besedilih naletimo na nekatera vzgojna izhodišča, ki so precej zahtevna. Otroke moramo vzgajati v samostojni izbiri (kar je zelo težko), hkrati pa biti pripravljeni to izbiro avtoritativno popraviti, kadar smo prepričani, da je zgrešena. Najslabše pa je, če otroke pred oddajo, ki bi utegnila zanimati nas, zanje pa ni primerna, pošljemo v posteljo. S tem jih ne bomo vzgajali k pametni izbiri. V takšnem primeru moramo odločno ugasniti televizor, se odreči gledanju in večer preživeti kako drugače. Morda bomo tako odkrili kakšne nove razsežnosti družinske družabnosti, ki jih je televizija potisnila v pozabo.

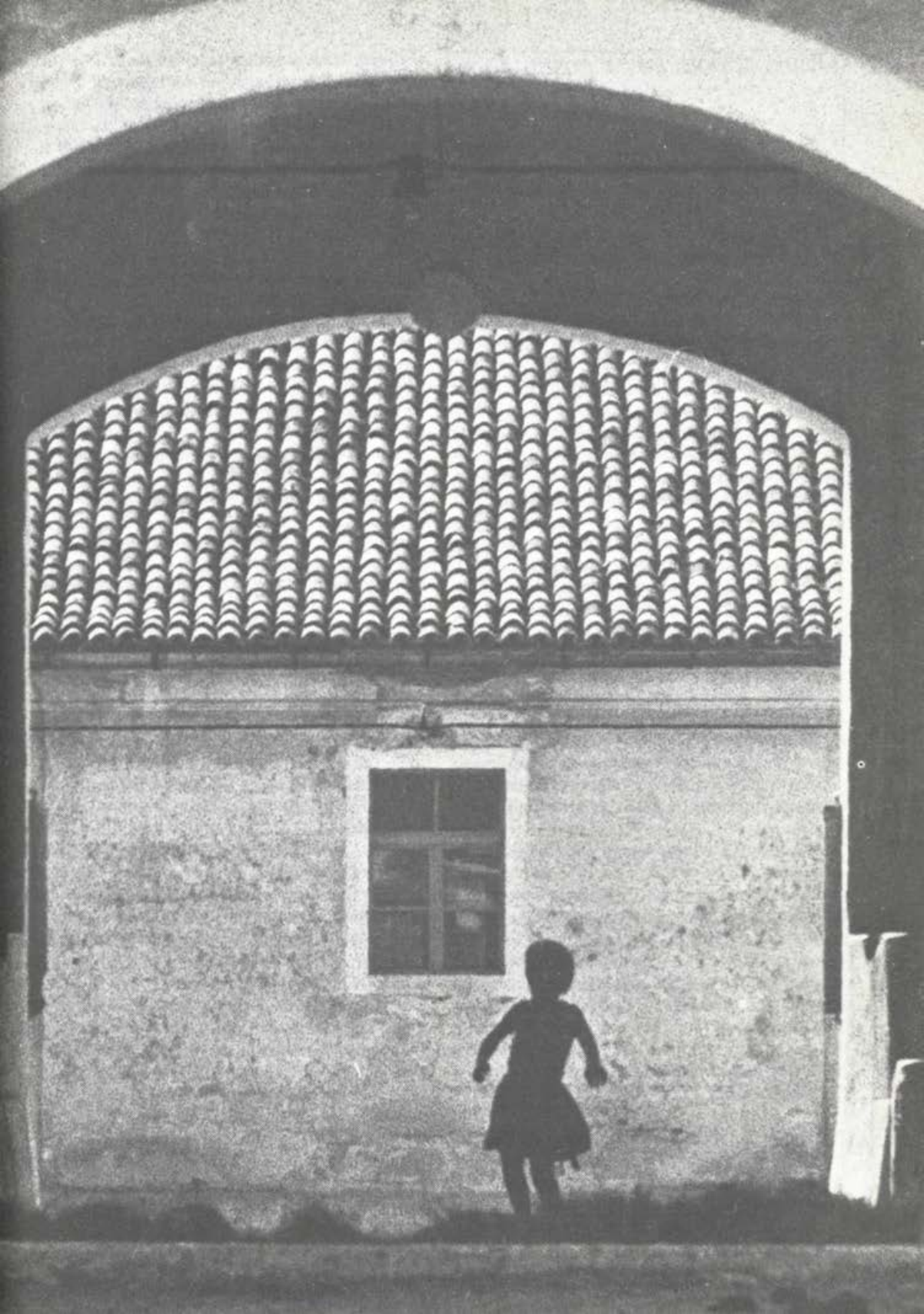
V vsakem primeru pa je na mestu pogovor. Najbrž skoraj ni oddaje na televiziji, iz katere ne bi mogli izluščiti nekaj dobrega, pa čeprav samo

zgleda, kako ne smemo živeti. Otroke bi mogli z nekaj besedami pripraviti na to oddajo in se po njej še obširneje pogovoriti. Tako bo lahko televizija izhodišče za koristen vzgojni pogovor, ki bo poleg še človeško zblizal starše in otroke. Tudi pastoralno navdilo priporoča pogovor o televizijskih oddajah. »Zelo koristno je, če starši in vzgojitelji gledajo televizijske oddaje in filme ter berejo tisto, kar mlade najbolj zanima. Tako se morajo z njimi o teh stvareh pogovarjati in jim ostriti kritičnega duha. Kadar se potem pojavi kakšno sporočilo dvomljive vrednosti, starši lahko pomagajo otrokom in jih tako rekoč vodijo za roko k pravemu pomenu tega sporočila. Skupaj z njimi v njem iščejo človeške vrednote, opozarjajo na celoto ter posamezne dele postavljajo na pravo mesto« (ON 68).

Pri tem nas niti ne sme biti preveč strah, če otroci drugače mislijo in drugače čustvujejo kakor smo mi (tako se nam vsaj zdi) v njihovi starosti. »Povsem jasno je, da niti starši niti vzgojitelji ne morejo zadostiti tem dolžnostim, če niso tudi sami večji v uporabi sredstev družbenega obveščanja in če se jih niso naučili pravilno vrednotiti. Jasno je, da starši, ki so zrasli, ko nekaterih sredstev družbenega obveščanja še ni bilo, veliko težje razumejo njihovo govorico kakor mladina. Takšni starši so navadno bolj zaskrbljeni, ker sredstva družbenega obveščanja brez pridržkov obravnavajo prav vsa vprašanja in težave na vseh področjih življenja tako v državi kakor v Cerkvi. Ob vsej skrbi in prizadevnosti, da bi njihovi otroci pravilno uporabljali sredstva družbenega obveščanja, ne smejo biti preveč v strahu; zavedati se namreč morajo, da so se njihovi otroci rodili in odraščajo v popolnoma drugačnih razmerah in da so zato tudi drugače pripravljeni na različne udarce, ki jih čakajo« (ON 70).

Televizor v hiši je zahteven gost, toda samo toliko, kolikor se mu pustimo. Stroj ne more nikoli zganjati nasilja nad človekom, saj ima človek v rokah vsa sredstva, da ga požene ali ustavi. In osnovno pravilo, ki bo rešilo množico težave, je: ostani gospodar v lastni hiši. Televizor (in vsa druga sredstva družbenega obveščanja z njim) lahko postane človeku dragocen izvor informacij in življenja doma in po svetu ter prijatelj za krajšanje dolgih večerov. Toda ostati mora samo to in nič več. Kakor hitro pa dovolimo, da se vloge zamenjajo, smo že postali žrtve, ki jih reši le izpad električnega toka ali pregorel tranzistor v aparatu.

Drago Klemenčič

Dvanajst potnikov v poštni kočiji

Bil je strupen mraz, ki je rezal do kosti. Na zvezdnatem nebu se ni ganila nobena sapica.

»Bumf!« se je razbil star lonec, ki ga je nekdo vrgel v sosedova vežna vrata.

»Bumf, bumf!« je pokala puška. Vse to se je dogajalo kot pozdrav novemu letu. Ta hip je tudi ura v zvoniku bila dvanajst.

»Trara, trarara!« se je oglašalo iz velike poštne kočije, ki se je ustavila pred mestnimi vrati. Dvanajst potnikov se je stiskalo v njej. »Hura! Hura! Živio!« so počjo vzklikali ljudje v hišah po mestu, kjer so veselo silvestrovali; ko pa je ura odbila dvanajst, so se dvignili in s polnimi kozarci nazdravili novemu letu. »SREČNO NOVO LETO!« so vzklikali. »Veliko zdravja! Veliko sreče! Nobene zamere in nobene jeze!« – Vse to in še kaj drugega so želeli drug drugemu. Nato so trčili, da je zvenelo in pelo.

V istem času se je pred mestnimi vrati ustavila poštna kočija z dvanajstimi tujimi gosti. Kdo so bili ti tujci? Vsak izmed njih je imel svoj potni list in prtljago. Da, prinesli so celo darila zate in zame in za vse prebivalce mesteca. Kdo so bili ti prijazni, dobrodušni ljudje, kaj so hoteli in kaj so pripeljali s sabo?

»Dobro jutro! Dobro jutro!« so pozdravljali stroža ob vhodu skozi mestna vrata.

»Dobro jutro! Dobro jutro!« jim je straža odzdravljala, kajti ura je pravkar odbila polnoči.

»Vaše ime, vaš poklic, odkod prihajate?« so strazarji vpraševali tujca, ki je prvi stopil iz kočije.

»Kar sami pogledjte v moj potni list,« jim je odgovoril mož. »Jaz sem jaz!« In je zares tudi bil možakar in pol, v plašču iz medvedje kože in v kožuhočinastih škornjih. »Jaz sem tisti, v katerega mnogi zaupajo. Pridi jutri k meni! Dobil boš novoletno darilo! Med ljudi trošim srebrnike in cekine! Prirejamo tudi ples, da, kar enaintrideset plesnih prireditev, do več noči in ponočevanj pa nimam pravice. Moje ladje so sicer vklenjene v ledene gmote, v mojih poslovnih prostorih pa je toplo in prijetno. Trgovec sem, imenujem se JANUAR in nosim s sabo samo račune.

Zdaj je stopil drugi mož iz kočije. Bil je pravi veseljak in šaljivec. Bil je gledališki ravnatelj, pobudnik plesov v maskah in drugih pustnih prireditev ter veseljaških zabav. Imel je cel sod

prtljage. »Iz tega soda,« je klical, »bomo v pustni noči izpustili mačka. Vam in tudi sebi bi rad pripravil mnogo zabav in razvedrila. Vse dni naj bo veselo! Moje življenje je kratko. V celi tej tovarišiji mi je odmerjeno najmanj časa, ker živim in vladam samo osemindvajset dni. Včasih mi sicer dodajo še en dan, a to mi je kaj malo mar, živio!« »Ne smete tako kričati!« so ga opozorili mestni strazarji.

»Ah, kaj,« je zaklical možakar, »Jaz da ne bi smel biti glasan, jaz, veseli nori Pust, ki potujem pod imenom FEBRUARIUS!«

Nato je stopil tretji iz poštne kočije. Bil je videti kakor utelusen post. Vendar se je vedel prevzetno in domišljavo, zakaj bil je v sorodstvu s »štiridesetimi vitezi« in imel se je za vremenskega preroka. Le da to ni nobena donosna in mastna služba; zato je na vse pretege hvalil post, zdržnost v jedi in pijači. V gumbnici je imel šopek zelo majhnih vijolic.

»MAREC! MAREC!« je klical za njim četrti potnik in ga potrepal po rami. »Ali nič ne duhaš? Teci brž v stražarnico, tamkaj pijejo punč, tvojo najljubšo pijačo in poživek. Jaz ga že od daleč duham. Brž, podvizajte se, gospod Martius!«

A ni bilo res; hotel je le uveljaviti svoje ime in ga poslati po APRIL.

Tako je četrti potnik iz poštne kočije začel svoje življenje v mestu. Sploh je bil videti zelo živahen in veder. Delo mu ni dosti dišalo, zato je tem rajši pohajkoval in praznoval. »Ko bi bilo le malo več stalnosti na tem svetu,« je klical, »a kaj, ko so zdaj dobre volje, drugič spet slabe, kakor pač nanese. Zdaj dežuje, zdaj sije sonce. Se oblečeš toplo, pa posije sonce in se že moraš sleči. Samemu sebi se zdim kakor posrednik za najemne prostore, včasih pa kot vabilec k pogrebu. Zdaj se smejem, drugič spet jočem, kakor pač zahtevajo od mene razmere in okoliščine. V svojem kovčku imam sicer potno obleko, a bi bilo zelo nespametno, če bi jo oblekel. Zdaj sem pač tukaj. Ob nedeljah bom hodil na sprehode v belih židanih nogavicah, v dobrih čevljih, po potrebi bom tudi muf nosil s sabo.

Za njim je stopila iz kočije prikupna ženska. Bila je gospodična MAJ. Bila je že poletno oblečena, imela je obleko v barvi mladega lipovega listja, in marjetice v laseh. Je pa tako dišala po dišeči perli, da je strazarje močan vonj dražil v nosnice in so začeli kihati. »Na zdravje in Bog pomagaj!« je prijazno pozdravljala. Bila je drobna, ljubka, prav srčkana. Po poklicu je bila pev-

ka. Ne kakšna gledališka, kabaretna ali poulična pevka, še malo ne, bila je pevka gozdov. Hodila je po mladem, zelenem gozdu in prepevala sebi v zabavo.

»Zdaj prihaja lepa mlada žena!« se je slišalo iz kočije. In res je stopila iz nje mlada žena, zala, ponosna in prikupna. Ime ji je bilo JUNIJ, in takoj je bilo opaziti, da je vajena, da ji streže sedem lenih zaspanetov. Na najdaljši dan v letu je povabila veliko družbo in ji priredila imenitno gostijo. Zakaj ravno na najdaljši dan v letu? Zato, da so gostje lahko pospravili celo vrsto jedi, ki so jih jim prinesli na mizo. Gospa je imela sicer svojo kočijo, vendar je potovala s poštno kakor drugi, ker je hotela pokazati, da ni ošabna. V njenem spremstvu je bil njen mlajši brat JULIJ.

To je bil lep, postaven fant, poletno oblečen in s panamskim slamnikom na glavi. S sabo je imel le malo prtljage, saj bi mu bila v prehudi vročini samo v napoto. Zato je imel med svojo garderobo tudi kopalke, te pa ne tehtajo veliko.

Za njim je prišla mati sama, gospa AVGUST, trgovka s sadjem na debelo, lastnica mnogih ribnikov, prava kmetica v širokem, nabranem krilu. Bila je debela in se je potila, poprijela je pa tudi za vsako delo, kjer je bilo treba, delavcem in delavkam je nosila na polje južino. »V potu svojega obraza boš jedel svoj kruh!« je večkrat rekla. »Tako pravi sveto pismo. Šele potem pridejo na vrsto sprehodi, izleti, ples, igre v zelenju in razna praznovanja ter žeganja!« Bila je pametna in pridna gospodinja.

Za njo je stopil iz kočije spet moški. Bil je slikar in se je imenoval gospod mojster barv SEPTEMBER. Delal je za gozd. Listje na drevju je moralo zamenjati svojo barvo iz zelene v rdečo, rumeno ali rjavo. Mojster je žvižgal kakor škorec, bil je spreten delavec in je svoj vrč za pivo okrasil z rjavo zelenimi viticami hmelja. Vsa njegova prtljaga je bila lonec z barvami in s čopiči.

Za njim je prišel posestnik, ki misli na mesec setve, na oranje in brananje, a tudi na lov in lovške zabave. Gospod OKTOBER je prišel s psom in s puško; imel je polno lovsko torbo in še kup druge prtljage. Veliko je govoril o kmetovanju, vendar ga zaradi neprestanega pokašljevanja in stokanja njegovega soseda ni bilo dosti slišati. To je bil NOVEMBER, ki je tako pokašljeval, ko je stopal iz kočije, bil je strašansko nahoden in si je kar naprej brisal nos.

V plohi besed

*V plohi besed
izpuhti mēd
sanj
in pričakovanj.*

Francè Lokar

Da bi se znebil nahoda in prehlada, se je lotil cele skladovnice drv. Žagal je in sekal, da se je kar potil. Ob večerih pa se je ubadal z izdelavo novih sank. Vedel je, da bo kmalu zapadel sneg in mu bodo sanke še kako prav prišle.

Naposled se je prikazal še zadnji popotnik iz kočije, stara mamka DECEMBER. Čeprav jo je zeblo, so se ji oči svetile kakor dve žareči zvezdi. V naročju je imela cvetlični lonček, v njem pa vsajeno mlado smrečico. drevesce bom negovala in zalivala, da bo lepo uspevalo in do božičnega večera zrasedo od tal do stropa; okrasila ga bom s prižganimi svečkami, z zlatimi jabolki in z drugimi okraski. Vzela bom knjigo pravljic in iz nje bom brala pridnim otrokom. Tedaj bodo nenadoma vsi utihnili, figurice na božičnem drevescu pa bodo oživele. Voščeni angelček z vrha drevesca bo razpel zlate peruti, se spustil z zelenega vrha in bo poljubil vse, kolikor jih bo v sobi. Poljubil bo tudi vse revne otroke, ki bodo stali zunaj na prostem, na cestah in trgih in bodo peli božično pesem o betlehemske zvezdi in o novorojenem božjem Detetu.

»Tako, zdaj šele kočija sme zapeljati skozi vrata v mesto,« so rekli stražarji. »Vseh prijavitelnih dvanajst potnikov je tukaj. Voz s prtljago naj gre naprej!«

»Zdaj pa najprej pošljite vseh dvanajst popotnikov k meni!« je zaukazal poveljujoči stražnik. »Drugega za drugim! Njihove potne liste bom zadržal. Za vsakega izmed njih je veljaven samo mesec dni. Ko bo mesec potekel, bom na potnem listu to značil. Gospod JANUAR, prosim, stopite bliže!«

JANUAR je stopil k poveljniku stražarjev.

Ko bo leto naokrog, ti bom povedal, kaj je teh dvanajst potnikov prineslo tebi, meni in nam vsem. Zdaj tega še ne vem in oni sami tudi ne vedo, zakaj vsi skupaj živimo v čudnem, nenavdnem času.

Hans Christian Andersen

Klaftrež

Kakor smo vedeli, da pride pomlad, čeprav bi se kdaj zapoznila ali nas zgodaj presenetila, tako smo vedeli, da bomo vsako leto videli Klaftreža.

Ko je že bila pomlad in se nismo več bali mrazov in ostrih vetrov s hribovja, je prihajal skozi našo vas.

Ni se dolgo ustavljal. Kot vihra je prišel in vzelo ga je, še preden bi si ga dodobra ogledali, zanimivega, kakršen je bil že po svoji zunanosti.

Ne spominjam se več, pri kateri hiši se je ustavljal, kajti kar brž ga je zmanjkalo, tako ga je hitrica priganjala, da bi čimprej opravil svojovažno in odgovorno pot.

Saj ni hitel zase! Okrog vratu in prek ramen mu je visela ogromna malha in v njej so se nabirali majhni, večji in veliki darovi tistih, ki so ga priganjali na pot.

Ne vem, od kod je prihajal. Vedeli pa smo vsi, kam je odhajal: romal je k Devici na Svete Višarje.

Ob njegovem prihodu se je kakor blisk raznesla vest: »Klaftrež je tu!«

Kar brž so se okrog njega zbrale ženske – mlade in stare, dobre, pobožne ženice. Za njimi smo silili h Klaftrežu tudi mi otroci. Ženske so sramežljivo stiskale manjše darove v rokah, večje v predpasnikih. Velike je Klaftrež kar stežka stlačil »Zmoli no, Klaftrež, še zame, ki ne morem od doma!«

»Za otroke!«

»Za zdravje!«

»Naj me usliši!«

Šepetaje in glasno so silile vanj in otroci smo se čudili njegovi pameti, ko je dostojanstveno kimal in zagotavljal, da bo »tam zgoraj« prav tako izročal prošnje, kakor je tu sprejemal darove.

Klaftreža je obdajala skrivnostna moč. Vsi bi ga radi videli prav od blizu. Srečen, kdor ga je ugledal samega! Njegova suhljata postava je bila višja od največjih moških v naši vasi. Drobno glavo je pokrival klobuk z ogromnimi krajci. Nad krajci, ki so jih preoblikovali sonce, dež in veter, ni bilo traku. Meni je to pokrivalo zelo ugajalo. Nihče od znanih moških ni nosil podobnega. Pokrivalo je poudarjalo njegov obraz z ostrimi, kakor izklesanimi potezami in zagorelo kožo brez gubic. Sive oči so bodle strogo v nas in strah nas je begal ob domnevi, da vidi z njimi celo naše skrivne misli in želje.

Njegovo strogost je omilil neznansko dolg molek, ki mu je visel okrog vratu. Kdor nosi tak molek z ogromnimi, lesenimi jagodami, pa le mora biti dober – smo menili – in nas zato možaka ni bilo strah.

Še njegove velikanske popotne palice, ki jo je držal z desnico, se nismo bali. Le po čemu jo nosi, ko je vendar zdrav in se ni zdel niti nam otrokom prestar?! Palica je bila sveže urezana. Najbrž jo ureže večkrat kar spotoma, ko ima pred seboj tako neznansko dolgo pot. Segala mu je visoko, do ramen, da je bil zaradi nje videti še večji.

Najbolj zanimive so bile njegove noge. Suhljate, dolge in mišičaste so malone plavale v ogromnih brezobličnih visokih čevljih. Luknjice je spel z usnjenima jermenoma. Te noge so zmgole nenavadno dolg korak in zanj značilno »klaftreško« hojo. Lahno pozibaje je z lahkoto meril svoj dolg korak po dolinah in prek hribov opletaje glavo z vehavim klobukom in oprt z veliko torbo na ramenih. Vmes je bilo slišati udarce lesenih kroglic na molku in potrkavanje z dolgo popotno palico.

Strogo je meril ženske in njihova darila. Brez besed je pokimival ob njihovih prošnjah in vmes ošnil še nas otroke. Zijali smo vanj redovedno, da bi morda uganili skrivnost, ki nas je prevzemala vsakikrat ob njegovih prihodih. Ker pa se je možaku vselej hudo mudilo, mu ni bilo mar dolgega razpravljanja, s katerim bi ga ženske rade zadržale.

»Kakšna je pot do Svetih Višarij?«

»Kakšna je Devica na oltarju?«

»Kdaj se spet oglasiš, Klaftrež?«

Nobena pa ga ni povprašala: »Kdaj se vrneš z romanja?«

Vse so namreč vedele, da bo nazaj grede preutrujen, da bi stopil tudi do naše odročne vasi. Vse pa so bile prepričane, da pride ob novi pomladi kakor vsako leto, ko roma k Devici na Višarje, ko so srca znova prepolna želja in prošenj.

In tako je Klaftrež ubral pot pred seboj s polno popotno torbo ter z majhnimi in velikimi željami žensk in naše vasi.

Njegov nenavadni videz ni vzbujal v nas otrocih dvoma, da bi mu Devica odrekla mile prošnje žensk iz naše in premnogih vasi, ki jih je Klaftrež spotoma obiskal.

Nekaj dni smo ga otroci kot mnoge druge zanimive posebnosti vpletali v svoje igre. Tudi mi

smo opravljali spokorna romanja. Čuli smo odrasle, ko so govorili o Klaftrežu, ki roma leto za letom in ga ni strah ne vročine, ne dežja, ne hudih težav na dolgi poti. Dela pokoro in roma za tiste, ki bi radi, da bi se jim izpolnile vroče želje.

Prevzela nas je beseda pokora, ganile so nas mile prošnje žensk, ki so jih naročale Klaftrežu.

Napotili smo se zresnjenih obrazov k našemu potoku, zavihali hlačke in krilca nad kolena in zabrodili z dolgimi palicami v ledeno mrzlo vodo. Glave smo si zavarovali z vehami lapuha, ki so nas spominjale na Klaftrežev klobuk. V nos nam je silila ostra vonjava zelišča na glavi, v podplate so nas zbadali drobni kamenčki. V vročem soncu smo drgetali v ledeni potočni vodi. Noge so spodnašali deroči valčki, mi pa smo junaško ubirali dolge korake, kakor je to nesebično delal Klaftrež na težki poti k Svetim Višarjam.

Naš cilj je bilo drevo, ki smo ga morali doseči, pa če so bile težave še tako hude. Od naših prvih korakov v potoku do drevesa je bilo nekaj metrov – morda je bila pot Klaftrežu do Višarj krajša – meni se je zdela ta naša neznansko dolga, skoraj brezkončna. Toda naša mala družina ni poznala odpadnikov. Vsi smo zmogli pokoro, četudi nas je bridko pestila.

In ko smo že cilj dosegli, naše pokore še ni bilo konec. Drevo je poganjalo iz vode korenine in te

so dajale najbolj vnetemu romarju trenutno olajšavo. Kdor je zmogel Klaftreževo večino, Klafterške korake, ta je bil za hipec rešen ledene vode, brž ko se je oklenil golih drevesnih korenin in pomolil nožice na toplo sonce. Toda spokorna družina je že bila tik za njim. Vsak se je prerival do korenin in si zaželel malce oddiha v bridki pokori.

Le v čigavi glavi je vzniknila misel, da vse to le ni toliko, kolikor opravi Klaftrež na Svetih Višarjah?! Nekdo izmed nas je namreč predlagal, da zmolimo še očenaš v mrzli vodi ob naših Višarjah, ob drevesu. V naglici smo s šklepetajočimi zobmi zdrdrali molitvico.

V duhu smo videli upehanega romarja Klaftreža, kako ga mučijo vročina, mraz in lakota. Ob drevesu je rastle robidovje. Pobožno je sleherni »romar« pogoltnil po kisló jagodo in se spokorniško prekrižal.

S tem smo zaključili naše romanje, nato pa v hipu odvrgli dolge romarske palice v vodo in se skobacali iz potoka na toplo travo.

Nihče ni zmogel pokore nazaj po potoku, saj pa nam tudi ni nikoli nihče povedal, kako in po kateri poti se Klaftrež vsako leto vrača od Device na Svetih Višarjah.

Miša Krašovic Pertlova

Dva njena obraza

Daleč in globoko

Prvi orumeneli listi so zaplesali z bukovih vej na zemljo, ko smo se spustili po blatnih kalniških kolovozih v dolino, med travnike, polja, vasi in bele ceste. Bila nas je sama brezskrbnost, dobra volja in pogum. Vedeli smo, da gremo na dobro pripravljeno akcijo, drugače se ne bi takole podnevi kar vsi spustili v dolino – vsi razen tifusnikov, ki so ostali zgoraj v baraki, v bolnici. In tako smo se razlezli po vsej dolini, se srečavali s slavonskimi brigadami in slutili, da gremo nad Koprivnico.

Propagandni oddelek, kateremu sem pripadal, se je ustavil v majhni, stisnjeni vasi nekaj kilometrov pred mestom. Bilo je kak ducat hiš, raje koč; bruna že vsa črna od starosti in slamnate strehe

zelene od lišajev in mahu. Zasedli smo največjo bajto sredi vasi. Glavni prostor je obsegal skoraj vso hišo, ostalo je le še nekaj lukenj brez oken za kuhinjo in živino. Sredi sobe je bila miza z nekaj stoli, ob stenah klopi. Čudna hiša, bolj podobna prostoru za sestanke kot bivalnici. Človeka za čudo nobenega, kakor da hiša ni obljudena. tudi nobene živali ne. In sploh je bilo v vasi malo ljudi, le kakšna starka. Niti otroci se niso pripodili in se nam nastavljali, kakor smo bili navajeni. Že res – na njivah naj bi bili z živino, ampak ni bilo samo to: čutili smo, da v vasi nismo ljubi gostje. Kdove kakšna vas je bila to! Bile so tudi take vasi, živeče v duhovni temi in neprebujene, zakrknjene v predsodkih in vraževerju, in to njihovo slepoto so izkoriščali ustaši, jih ščuvali proti partizanom, zvaljali in svojo vojsko, jih najemali za obveščevalce.

V tisto sobo smo zanesli pisalni stroj, radijski sprejemnik, razmnoževalni stroj za tiskanje četnih in bataljonskih listov pa še drugo tako prtlija-

go. Toda nekdo je moral vse to opazovati in nekam sporočati... Zakaj medtem ko je okoli Koprivnice razposajeno grmelo in ropotalo in so prihajale od tam same dobre novice, so se pokazale okoli poldne na jasnem nebu, s severa, od Maribora sèm drobne pike – letala. Hitro so se bližala in že sem razločil, da jih je enajst in da so razvrščena v tri kline, s smerjo proti Koprivnici. Niso bile štorklje, kakršne so včasih brez posebne škode strašile nad vasmí in gozdovi, marveč »štuke«, zahrbtnejša in nevarnejša letala. V nizkem letu so preletela vas – mirno sem jih opazoval, češ, mar so jim te kočé, zdaj ko gredo nad partizanske položaje okoli mesta. Ampak komaj so bila letala mimo vasi, so se v lepem loku eno za drugim obrnila, klin za klinom in... toliko da sem prestopil prag kočé, že je strahovito zatulilo iz zraka, zapiskalo in zavilo, oglušujoče, zategnjeno... vse bliže proti zemlji, potem pa je tresčilo, da se je zemlja stresla in ničesar nisem več videl, ničesar slišal, vse sam dim, prah, tema in hrúšč, ko da se svet podira.

Skrčen v klobčič sem čepel v kotu, si varoval glavo z rokami in si ponavljal: zdaj je konec... konec je z menoj... konec... Izpod neba pa je še kar naprej, znova in znova zavijalo in tulilo, letalo za letalom je strmoglavljalo in bombe so s truščem in bobnenjem padale po ubogi, leseni, slamnati vasi: Nemci so po vsej priliki sodili, da bodo uničili štab, ki vodi operacije, ne pa le boren propagandni in kulturni oddelek.

Po prvih treskih in sunkih sem spoznal, da z mano le še ni konec, čeprav se okoli mene vse podira in praši. Ves sem postal eno samo veliko, občutljivo uho, ki sledi vrstnemu redu: zavijanje sirene in rohnenje motorja med navpičnim spuščanjem, odmetavanje bomb na cilj, treskanje, bobnenje in rušenje, takoj nato pa spet rohnenje motorja, dviganje in odlet letala ter pričakovanje, ali bo katero spet strmoglavilo.

Čez kake pol ure so letala vendarle že odvrгла svoj nemški blagoslov, se dvignila in odletela. Zravnal sem se in se prepričal, da sem še cel. Prah se je polegel, namesto lesenega stropa nad seboj sem zagledal – modro nebo. Obstal sem sredi kadečih se tramov in sesutih strešnih otepopov, ki so bili nekoč kočá in dom, pa gledal v čisto jesensko sinjino. Šele ko so se pokazali na cesti partizani in me je nekdo vprašal, kaj imam na čelu, sem se potipal: prav v sredo čela se mi je bil zaril železen drobec. Poskušal sem ga izpuliti, pa ni šlo. Naj ostane, sem si rekel, dokler ne pridem do ambulante. Kar malo zabavno se mi je zdelo,

hoditi okoli z železom v čelu. Ogledal sem se po obleki in našel precej lukenj. Iz zadnje plati, ki sem jo bil pustil na račun glave nezavarovano, sem izdrl nekaj železnih drobcev, medtem ko so se bili nekateri zarili v meso in pustili za sabo drobne modrikaste sledi. Ni me bolelo in nisem si delal skrbi zaradi njih.

Bila je že noč, ko sem prišel do ambulante v kmečki hiši pod hribom. Na kolovozu pred hišo in na dvorišču je bila vrsta kmečkih voz z ranjenici. Nekateri so ležali, drugi sedeli, tretji lezli z vozov, četrti nazaj na vozove; nekatere so prenašali in prelagali tovariši, bolničarke, kmetje. Vse to je potekalo v temi in skoraj brez glasu, ko da vse vodi nevidna komanda ali skupinski prvinski nagon.

Skozi vežo sem stopil v hišo, ki jo je medlo in nemirno osvetljevala petrolejka, obešena na klin pod nizek strop. Drugo petrolejko je držala v rokah partizanka: svetloba je padala na dolgo kmečko mizo in na partizana, ki je ležal na njej, tako da je bil partizankin obraz v senci; le to sem videl, da je mlad in bel v črnem okviru las. Nad negibnega partizana na mizi se je sklanjal človek v beli halji, polni rdečih in črnih madežev. Prav takrat se je zravnal, držeč roki v gumijastih rokavicah predse. V desnici je držal skalpel. Tako je stal trenutek, potem pa ko da se je nečesa spomnil, dal z levico znak in bolničarja sta vzela partizana z mize in ga odnesla.

Čisto tiho je bilo v sobi. Samo zdravnik in miza sta bila osvetljena, vse drugo je bilo v senci: po tleh ob stenah človek pri človeku, prav tako na klopi ob kmečki peči in na peči. Nihče ni vzdihoval, nihče ničesar prosil, vsi so zrlí na mizo in v zdravnika tako vdano, tako zamišljeno tiho, ko da se udeležujejo svetega obreda.

Ustopil sem se pred zdravnika. Z ostrim pogledom skozi očala se je zagledal vame. S prstom sem pokazal na drobec v čelu. Zdravnik mi je pomignil in sédel sem na staro bukovo mizo. Gledal sem v zdravnika v beli, utrujeni obraz. S pinceto je prijel drobec in ga hotel potegniti iz čela. Pa ni šlo in zgrabiti ga je moral znova.

Prav nič ni bolelo. Videl sem še belo roko, kako mi je podržala pred očmi pinceto in v njej črn, železen drobec. Hkrati me je že tudi obšla lahkotna nemoč. Vedel sem še, da se nagibam nazaj, medtem ko se je zdravnika obraz nena doma spremenil, ko da se je prestrašil, bližal se mi je, ko da hoče z menoj nekaj početi, jaz sem se pa odmikal in padal vznak, počasi, čisto počasi, globlje in dalje in nič me ni bolelo in sploh mi ni

bilo nič hudega. Bil je dobri obraz smrti. V meni ni bilo nobene volje, da bi se ji uprl, nobene želje, da ne bi padal...

Leže na hrbtu sem zagledal nad sabo neznan, dober obraz. Skozi očala me je gledalo dvoje zaskrbljenih oči. Bil je človek z belo kapo. Osvetljevala ga je petrolejka, izza katere je sijal v senci drug, še bolj bel obraz v črnem okviru. Dvignil sem glavo, da bi bolje videl, da bi se spomnil, kje sem že videl ta dva obraza. Takrat je postal obraz z belo kapo radostno presenečen.

»Kje sem?« sem ga vprašal.

»Je že dobro,« je odgovoril tiho, tolažeče in spodbudno. »Injekcijo si dobil.«

Po njegovi zgovornosti, ki je tako znenada presekala tišino v sobi, in po njegovem srečnem obrazu sem sklepal, da sem bil zares že zelo daleč in globoko. In kakor vse drugo poprej, sem tudi to ugotavljal povsem mirno, brez začudenja ali bojazni ali veselja. Vse je bilo, kakor je moralo biti in kakor je bilo prav.

Čez korenine in skale

Mala črnelasa bolničarka je stopila na prag in z utrujenim, slabotnim glasom vprašala, če je še kdo za zdravnika. Iz gmote voz, konj in ljudi na temnem dvorišču ni bilo odgovora. Namesto tega je od spredaj, s ceste, presekala tišino močan, odločen moški glas:

»Poženi!«

Takoj nato je zaropotal po cesti prvi lojtrski voz, za njim drugi, tretji... dokler se ni vsa ta gmota voz, konj in ljudi raztegnila v dolg, ropotajoč, šklepetajoč, priganjajoč, preklinjajoč in vzdihujoč polnočni sprevod.

»Poženi! Goni! Hij, Dinko! Oj, Sivko!... Ojoj, tovariši, boli! Ne tako hitro, počakaj!... Goni! Hij, Živa! Hij, hij...«

Mimo bolničarke in mene je potegnil zadnji voz z ranjencem. Na kozlu je sedel kmet, ki mu je zgornjo polovico obraza senčil klobuk, spodnjo pa so mu skrivali košati brki. Le oči so gledale iz mraka – nejevoljne, neprespane oči mobiliziranega voznika.

Slabotni sij leščerbe, obešene spredaj na letev, je padal po vozu in medlo svetil v obraz mlademu ranjencu. Kuštrava glava je ležala malo višje in spoznal sem študenta, ki je komaj včeraj, pred pohodom, prišel k nam.

Leže in sedé smo bili počivali na položni košenini pod Ivancem, ko je prišel navkreber. Že od

daleč se je nerodno smehljaj in smešen je bil videti, mlad dolgin v zlikanih hlačah in z rjavim kartonastim kovčkom v roki. V nekaj besedah je povedal vse – študent iz Zagreba, član SKOJ, pobegnil pred aretacijo...

Njegov polni, rdečelični obraz, ki se je še včeraj smehljaj, ko da je zagledal rumeno pogačo pred seboj, je bil zdaj voščeno bel in upadel. Glava ni počivala, marveč jo je krčevito dvigal. Od strahu in bolečin izbuljene oči so se belile iz mraka – kako nebesno modro so še včeraj sijale! Ustnice – kako zaupljivo so se še včeraj smehljale – so zdaj nemele v muki, ki jih je krivila in spreminjala mladi obraz v masko neznosnega trpljenja.

Zapičil je oči vame in me s pogledom spraševal in rotil. Stopil sem k vozu, se oprijel prečke in žalostni, ropotajoči, šklepetajoči in vzdihujoči sprevod me je potegnil v hrib, v temo.

Kod smo hodili? Zdelo se mi je, da ne po poteh in kolovozih, marveč kar povprek, naravnost v goro, čez korenine in skale, tako strma, hrapava in grudasta je bila pot. Lojtrnik je odskakoval kot obseden. Ranjenec je vzdihoval in stokal tako presunljivo, tako globoko iz sebe, ko da stočejo njegove kosti, njegovo zmrcvarjeno drobno.

Rad bi mu pomagal, pa sem bil povsem brez moči. Vse, kar sem mogel, je bilo to, da sem se krčevito oklepaj lojtrnika, se opotekal čez korenine in skale ter ostal pri človeku.

»Kam si ranjen?« sem ga vprašal, ne iz radovednosti, marveč iz želje, da bi mu dal vedeti, da ni sam.

»Trebuh... peče... peče...«

Strgane, šepetajoče, usihajoče besede. Muka, ki je ni bilo mogoče dopovedati.

Sprevod pa je škripal in ropotal, voz za vozom skozi hosto, čez korenine in skale naravnost v breg, in lojtrnik je odskakoval, ko da si je sam satan nalašč za ranjene partizane izmislil ta križev pot.

Oklenil se je moje pesti na letvi. Njegovi prsti so bili potni, pa vseeno ledeni.

»Povej... tovariš... je taka rana... smrtna?« je z muko trgal iz sebe besedo za besedo. Vsaka je bila jasna, čista, samo tiha, tako da sem se moral sklanjati k njemu v voz.

»Ni,« sem odgovoril. »Samo da pridemo v bolnico.«

Sprevod pa je ropotal in škripal v breg, voz za vozom, in lojtrnik je kot obseden odskakoval čez skale in kamenje...

Poleg svetlega lestenca

*Poleg svetlega
lestenca
visi na steni
moja senca,
neke smrtnosti
obris,
pod njim
nesmrten je
podpis.*

Lina Majer

Nekaj časa je samo še ječal, potem pa šepnil:
»Vode.«

Zaklical sem vozniku, naj ustavi. Poiskal sem v senu čutaro in mu jo nastavil. Komaj enkrat je srknil. Z robcem sem mu zbrisal brado in vrat.

Potem nekaj časa z voza ni bilo glasu. Zaspal je, sem bil zadovoljen. Nenadoma pa sem zaslišal od tam povsem drug, neznan, neznansko mil glas:

»Mama, glej ovčke... Mama, ovčke...« Več nisem razločil. Samo šepetal je še, pa tako radostno in otroško zaupljivo, da je za trenutek še mene dvignilo iz črne noči, od te hude poti na zeleno, od sonca ožarjeno jaso, kjer se pasejo ovce in se k njim stegujejo otroške roke in jim božajo voljno volno.

Vsaj to, sem si rekel. Niti muka niti smrt nista vsemogočni.

Lojtrnik pa je ropotal in škripal skozi hosto v breg in kot obseden odskakoval čez korenine in skale...

»Zebe... Mama, pokrij me...«

Potegnil sem mu koc do brade in ga pobožal po licu, kakor ga je mama, ko je bil še majhen in je imel ošpice.

»Mama,« je šepnil pomirjen.

Potem je začel šklepetati z zobmi in drgetati z vsem telesom. Njegovo drgetanje se mi je zdelo hujše in krčevitejše od poskakovanja lojtrnika. Slekem sem si suknjič in mu pogrnil prsi, on pa se je še kar tresel in šklepetal.

Od mraza sem se tresel tudi jaz. Krčevito sem se oklepaj lojtrnika in se spotikal ob korenine in skale. Zagledal sem se med vrhove dreves, v črno nebo, v migetajoče zvezde... Zazdele so se mi neresnične, zlagane, celo sovražne. Ali je mogoče, da še sijejo? Prav tako kot včeraj in kot pred

sto in tisoč leti? In kot bodo sijale jutri in čez tisoč let? Mar ničesar ne vidijo, nič ne čutijo? Da ne zamižijo od sramu in usmiljenja, neugasnejo? Da jim ni mar vsega hudega, kar mora pretrpeti človek na zemlji – vojne in bolečin in sovraštva in tega potikanja po gozdovih in prevažanja ranjenčev s krogli v trebuih, v lojtrskih vozeh čez korenine in skale...

Nehal je drgetati. Spet se je oglasil, s povsem vsakdanjim glasom, ko da je muka minila in je ozdravljen, le še slab po bolezni. Rad bi na malo potrebo. Znova sem ustavil voz in mu pomagal na tla. Omahovaje je stopil vkraj, vzdihovaje skušal opraviti potrebo, pa potožil, da ne more, in pomagal sem mu nazaj na voz.

»Koliko je ura?« je vprašal.

»Malo čez dve. Še malo in v bolnici bomo. Tam so dobri zdravniki in sestre. Ozdravel boš.«

»Da,« je rekel potolaženo in se spet s prsti oklenil moje pesti na letvi.

V siju brlivke sem videl, kako je spremenjen: upadlih lic, siv, kot zmlet od bolečin. Iz ustnih kotov se mu je cedilo nekaj gostega, rjavega. Potegnil je s prsti druge roke čez usta in me negotovo vprašal:

»Kaj je to?«

»Nič,« sem odgovoril ravnodušno. »Slina.« Očitno je bil z odgovorom zadovoljen, molčal je in sklenil potrpeti.

Črnina neba se je redčila in postajala temno modra. Zvezde so se izgubljale v vesolje. Že sem razločil v globel pogreznjeni kolovoz in drevesa ob njem. Kot večkrat med potjo se je sprevod spet ustavil in dohitela nas je skupina ljudi. Bil je zdravnik z bolničarko in nosači. Ustavili so se ob vozu.

»Spi?« se je sklonil zdravnik nad ranjenca.

»Spi.«

Dvignil je njegovo roko z moje in poiskal žilo v zapetju. Potem je odgrnil moj suknjič in deko z njegovih prsi in poiskal ranjenčevo srčno stran. Minila je minuta, dve. Nekje spredaj je neki konj zahrzal v novo jutro.

Zdravnik je umaknil roko izpod ranjenčeve srajce in ga spet pogrnil. Ozrl se je vame in ko me je videl v sami srajci, je rekel z mirnim, vsakdanje prijaznim glasom:

»Je suknjič tvoj? Prehladil se boš. Obleci se.«

»Hej, Dinko!... Oj, Sivko!« se je oglasilo takrat spredaj in voz za vozom je znova zaškripal v hrib, čez korenine in skale...

Cvetko Zagorski

V čakalnici

V mladosti sem poznal samo kolodvorske čakalnice. To so malo mikavne, večje ali manjše dvorane, v katerih posedajo in skozi katere se prelivajo pisane množice popotnikov. Ljudje, ki so si med seboj večinoma neznani, prihajajo in odhajajo, ne da bi se ustavili drug ob drugem. Mladi in stari, otroci in ljudje v najlepših letih, vsak s svojim obrazom, vsak s svojim hrepenenjem ali z bolečino v srcu. Sedaj se usipajo iz vagonov, sedaj zopet vstopajo vanje, nekateri z živčnimi kretnjami, drugi mirno, skoraj dostojanstveno.

Nekateri v tem vrvenju in žuborenju množic na kolodvorih naravnost uživajo, meni pa se je od nekdaj zdelo podobno jesenskemu listju, ki ga vihar vrtinči in neusmiljeno premetava sem in tja. Zbujalo mi je tesnoben občutek človeške negotovosti in nestalnosti. »Sila življenja in srca nemir«, kakor je zapel Župančič, sta zares neizprosna in strašna, dostikrat močnejša od človeka.

Zdaj pa me že leta in leta pot vedno pogosteje vodi v čakalnice zdravstvenih domov in bolnišnic. Dokler si na poti, v vlaku ali v avtobusu, med ljudmi, ki gredo na delo, se glasno pogovarjajo in smejejo, kar pozabiš na svojo bolezen in tegobe. Čim bolj pa se bližaš bolnišnici, tem bolj ti prihaja v zavest, kako neznan in nebogljen si, kako krhko je tvoje bitje in življenje.

In potem se ustaviš v prostorni čakalnici ali na dolgem hodniku, ki ima na desni in levi polno belo prepleskanih vrat z različnimi tablicami in napisi. Ta vrata se neprenehoma odpirajo in zapirajo, ven in noter pa hodijo modro ali belo oblečene bolniške sestre s šopi papirjev ali s stekleničkami v rokah. Vedno se jim mudi, zato prihajajo in odhajajo brez besed, komaj bežno se ozrejo po čakajočih ali nasmehnejo kakemu znanцу.

Čakalnica je večinoma polna, zasedeni so vsi stoli, mlajši ljudje stojijo in se naslanjajo na steno. In tu srečaš zares pisano množico človeških obrazov in usod, od upognjenih starčkov do krepkih in mladih ljudi. Nekateri so drobni in krhki, drugi zopet obilni, celo zavaljeni. Vsak je po svoje oblečen, vsak po svoje ostrizen in počesan, nekateri bolj ali manj plešasti. Ženske imajo zelo bujne lase, pa tudi mnogi moški, zlasti mlajši, se ponašajo s prav baročnimi frizurami.

Nekateri so še polnih in gladkih lic, drugi bledih, upadlih in usahljenih obrazov, z mrežo trpkih

brazd na čelu. Na različne načine se razodeva človekov značaj, celo s tem, kako kdo prižiga in drži cigareto, kakšno torbico ima ženska ali kakšno aktovko moški. Tu in tam pride v to pisano množico kdo, ki se prav kričeče loči od vseh po obleki in vedenju ter za hip obrne nase oči vseh.

Ker je pacientov veliko, zdravniki pa svoje delo opravljajo vestno in natančno, je treba po navadi dolgo čakati, preden prideš na vrsto. Nekateri mirno sedijo in vdano čakajo, kakor bi bili doma v naslonjaču. Drugi zopet nemirno pogledujejo na vrata ordinacije, vstajajo in se sprehajajo po hodniku s cigareto v ustih, čeprav je na steni tablica z napisom, da kajenje ni dovoljeno. Nekateri prebirajo dnevni časopis, mlajši športne liste, drugi listajo po ilustriranih tednikih; nekdo ima v rokah celo debelo knjigo, v katero je popolnoma zatopljen. Mislim, da najhitreje mine čas čakanja ženskam, ki imajo s seboj pletilo in premikajo igle, kakor bi sedele doma pri štedilniku. Razpletejo se tudi pogovori in nekateri prav zaupno, na dolgo in široko razkladajo svoje tegobe, potek bolezni in zdravljenja.

Od časa do časa privihra kak voznik rešilnega avtomobila v beli halji in brez čakanja stopi v sprejemno pisarno. Potem pride klepar ali električar v modri delovni obleki, s torbo orodja v roki. V bolnišnicah in zdravstvenih domovih je na stotine občutljivih aparatov in zdaj ni v redu električna napeljava, drugič se kaj pokvari pri vodovodu ali dvigalu.

Nenadoma onemi šumno govorjenje, vsi obrnejo poglede proti koncu hodnika, kamor sta strežnika na vozičku pripeljala bolnika. Imeti mora hude bolečine, ker neprenehoma glasno stoka in otepa z rokami. Ob vozičku poleg soferja in bolniške sestre stopa ženska, z bridko skrbjo na obrazu. Ko bolnika spravijo skozi vrata v ordinacijsko sobo, je še nekaj časa vse tiho, polagoma pa žuborenje v čakalnici zopet oživi.

Ob oknu, na koncu hodnika – čakalnice, je na beli klopci nekaj cvetličnih lončkov, v katerih mrlijo različne cvetlice. Menda jih gojijo, da bi z njimi pregnali bolnikom neprijetne ure čakanja in pričarali občutje lepe domačnosti. Vendar je cvetje teh rožic blede, listi zviti, deloma rjavi in suhi. Med tem klavnim cvetličnjakom, ki je neka svojevrstna podoba bolnika, se držijo čvrsto edine različni kaktusi. To so neme, skrivnostne rastline, kakor da so sèm zašle z nekega drugega sveta.

Včasih pritekla do tega cvetličnjaka otrok, ki ga je mati pripeljala s seboj, ker ga ni imela komu

zaupati, ali pa je že sam potreben zdravniške pomoči.

Vsi bi radi čimprej prišli na vrsto in tistim, ki so že opravili pri zdravniku ter pomirjeni zapuščajo čakalnico, smo skoraj nevoščljivi. In vendar se vsak bolj ali manj zdrzne, ko ga bolniška sestra pokliče po imenu. Zdaj je vrsta na tebi, zdaj se bo odločilo! Kako prijetno dene bolniku, če ga sestra ali zdravnik sprejmeta z lepo besedo in vedrim obrazom, ki razodeva nekaj nežnosti in ljubezni! Tega nanureč bolnik predvsem potrebuje, pa če je prvič pri zdravniku ali že leta in leta leži na bolniški postelji... To mu da poguma in volje v boju za zdravje, za življenje.

Ko sem zadnjič stopil iz zdravstvenega doma, mi je udarila na ušesa prelepa kosova pesem. Zdelo se mi je kot pozdrav življenju... Ti preljubi

bi ljubljanski kosi! Nikjer jih ni toliko in nikjer tako lepo ne pojejo kakor po ljubljanskih gajih.

Na postajo sem se vračal po istih ulicah, po katerih sem prišel v zdravstveni dom. Toda sedaj, ko sem pri zdravniku dobro opravil in slišal od njega bodrilno, prijateljsko besedo, je bila moja pot čisto drugačna. Nenadoma sem pred vsako hišo zagledal gredico živobarvnega cvetja, ki ga prej nikoli nisem videl. Tudi to s soncem oblitu cvetje sem sprejel kot pozdrav življenja za življenje... Vsaka cvetlica, vsaka žuželka, vsaka ptica se veseli življenja. Kako se ga ne bi veselil človek, ki je ustvarjen za neminljivo življenje!

Pozdravljeno, življenje, ti prelepa, ti prečudovita skrivnost!

Jože Gregorič

Ali se je mogoče ogniti srčnemu infarktu?

Kolikor vznemirljiveje narašča število srčnih infarktov – posebno še med mlajšimi letniki – toliko nujneje se nam zastavlja vprašanje: Ali se je mogoče ogniti srčnemu infarktu? Na to vprašanje je težko odgovoriti; skoraj polovica vseh bolnikov z infarktom namreč pred dogodkom, ki jim grozi življenje, nima nobenih težav s srcem, infarkt je prvi (in le prepogosto tudi poslednji) simptom obolenja srčnih venčnih žil. Iz tega že sledi, da se smiselno preprečevanje infarkta ne more ravnati po morebitnih znanilcih, temveč se mora obrniti k splošnemu življenjskemu načinu ogroženega človeka. Kateri ljudje pa potem veljajo za ogrožene, torej za morebitne bolnike?

Za ta vprašanja se močno zanima Svetovna zdravstvena organizacija (SZO). V Evropi je ustanovila 17 središč, v katerih skrbno ugotavljajo vse primere srčnega infarkta skupaj z vsemi spremljevalnimi okoliščinami, pomembnimi za znanost. Posebnega pomena je središče v Heidelbergu, ki ga vodi profesor Egbert F. Nüsel s heidelberške univerzitetne klinike. Da bi zanesljivo ugotovili naravo te bolezni, so pritegnili k raziskovanju tudi praktične zdravniške področja, na katerem živi čez 300.000 prebivavcev.

Če si najprej pogledamo pogostnost srčnega infarkta, vidimo, da pride na 1000 moških med 30. in 63. letom na leto 2,6 infarkta, na 1000 žensk pa samo 0,4. Od prizadetih jih 20 odstotkov umre v prvi uri po napadu; 25 odstotkov v teku treh ur; v enem dnevu 30 odstotkov. V celoti vzeto je približno mesec dni po infarktu živih še okoli 60 odstotkov. Za možnost, da človek preživi, je odločilen čas, ki poteče do zdravniške pomoči oz. do sprejema na kliniko; povprečno znaša ta čas eno uro. Poprej so mislili, da ima pri tem svojo

vlogo družbena ureditev po različnih državah; najnovejše statistične raziskave SZO pa so pokazale, da je ta domneva zmotna. Tako je bilo recimo srčnih infarktov največ v finskem glavnem mestu Helsinkih, najmanj pa v romunski prestolnici Bukarešti. Krivulja, ki kaže pogostnost infarktov, poteka vmes med tema dvema mestoma skozi Dublin, London, Prago, Varšavo, Budimpešto, Innsbruck, Gothenburg, Heidelberg, Lublin, Berlin in Sofijo; z drugimi besedami: oblika države nima vpliva, pač pa lahko ugotovimo, da pogostnost očitno upada od severa proti jugu. Zakaj je tako, ne zna še nihče povedati; med Prago in Sofijo recimo ni take razlike v življenjskih in okolnih razmerah, da bi iz tega dobili kako razlago. Seveda se zdi, da obstaja neka izjema: nadmorska višina bivališča. To so mogli ameriški raziskovalci ugotoviti v državi Nova Mehika (ZDA), saj je tam znašala smrtnost od srčnega infarkta v višinskih krajih le 72 odstotkov smrtnosti v tistih pokrajinah države, ki ležijo najnižje.

Iz doslej povedanega se da že razbrati, da posameznika ni mogoče načrtno varovati pred srčnim infarktom. Ameriški zgled pa izpričuje, da so prav lahko učinkoviti splošni ukrepi za preprečevanje te bolezni, namreč tako, da ljudi seznanjamo z razumnim življenjskim načinom. Po letu 1965 je bilo v Ameriki približno 15 odstotkov manj smrtnih primerov zaradi obolenj srčnih venčnih žil; smrtnost zaradi bolezni srca in ožilja nasploš se je zmanjšalo celo za skoraj 30 odstotkov.

Če hočemo preprečiti srčni infarkt, moramo predvsem vedno misliti na dejavnike, ki povzročajo ali povečujejo nevarnost. Poglavitni med njimi so: močno kajenje cigaret, zvišan krvni pritisk, nekatere neubranosti v kemični sestavi krvi, način prehrane, ki vodi k preveliki teži, in pomanjkanje telesnega gibanja. Močno kajenje cigaret prav posebno zvečuje nevarnost, da človeku obolijo srčne venčne žile in da dobi infarkt. To spoznanje se le zelo počasi širi med široke kroge prebivalstva; da pa se vendarle širi, vidimo že po naraščajočem številu oglasov, s katerimi se razni ljudje ponujajo, da hude kadilce s kemičnimi ali z duševnimi pripomoč-

ki odvadijo njihove razvade. Mogoče je tukaj prav opozoriti, da tudi televizija ne bi smela toliko spodbujati h kajenju. Kaj pomaga, da je reklama za tobacne izdelke prepovedana, ko se po drugi strani vsaka igra, vsak pogovor, vsak pomenek začenja s tem, da eden izmed sobesednikov ponudi drugemu cigareto in ogenj? Nepristransko človeku se mora pri tem zbuditi prepričanje, da je stvar lepega vedenja, če se pri pogovorih kadi.

Da zvišan krvni pritisk naredi človeka bolj dovzetnega za obolenja venčnih žil in s tem za srčni infarkt, spoznavajo zdravniki vsak dan. Toliko bolj vznemirljivo je zato, da je velika preiskava, ki so jo pred nedavnim opravili pri odraslih v Evropi in Severni Ameriki, pokazala previsok krvni pritisk pri 10 do 15 odstotkih preiskanih. Mnogim sploh ni bilo znano, da imajo zvišan krvni pritisk; in med tistimi, ki so to vedeli, niti tretjina ni hodila k zdravniku. Svetovni zdravstveni organizaciji se zdi to stanje tako slabo, da je svetovni dan zdravja za leto 1978 postavila pod geslo »zvišan krvni pritisk«. Pa vendar se zdi nesmotrno priporočilo, ki ga je bilo pred kratkim slišati po televiziji, češ da naj bi si že vsak šolar sam redno meril krvni pritisk. Kdor je več desetletij deloval kot zdravnik, bo vedel, da bi pri tem številni ljudje postali nevrotični. Pravilneje bi bilo, da si tudi vsak zdrav človek enkrat na leto da izmeriti krvni pritisk pri zdravniku. V tej zvezi je tudi pomembno vedeti, da lahko trajno zvišanje krvnega pritiska nastane zaradi slabih delovnih razmer, zaradi neobetavnega poklica, preobremenjenosti ali slabega razmerja do predstojnikov in delovnih tovarišev.

Med napakami v kemični sestavi krvi, ki lahko vodi do srčnemu infarktu, je največjega pomena povečana množina holesterina v krvi. Holesterin je maščobam podobna snov, ki jo imamo v vseh celicah, zlasti še v možganih, nadobistih, jajčnikih in žolču. Če ga je preveč v krvi preti nevarnost arterioskleroze, in če se ta loti srčnih venčnih žil, je utrta pot srčnemu infarktu. V »Ciljih prehrane v Združenih državah«, ki so jih sestavili pod predsedstvom senatorja G. Mc Governa, zato priporočajo »jejte več sadja, sočivja, kruha iz nepresejane moke, perutnine in rib, zato pa manj mesa. V celoti bi bilo treba uživati manj maščob, zasičene maščobne kisline delno nadomestiti z nezasičenimi, uporabljati namesto neposnetega posneto mleko, ter omejati porabo surovega masla, jaje in drugih živil, ki so bogata s holesterinom, in prav tako omejiti porabo sladkorja in soli.«

Tudi če se držimo teh smernic, je samoumevno, da ne smemo jesti nezumno, temveč zmerno; prevelika telesna teža namreč tudi zvečuje nevarnost srčnega infarkta. To spoznanje se še zdaleč ni dovolj razširilo med ljudi. Široko zasnovane raziskave SZO so namreč pokazale neprijetno dejstvo, da ima med preiskanimi le 10 odstotkov moških in 11 odstotkov žensk idealno težo. V celoti vzeto je imelo dve tretjini moških in dobra polovica žensk preveliko težo. Seveda prizadevanje, da težo obdržimo v pravih mejah, ne sme na drugi strani voditi v zmotno oboževanje vitkosti, kot ga danes vidimo marsikje. Internist dr. Michael Berger z vseučiliške klinike v Düsseldorfu v zvezi s tem opozarja na študijo čikaške univerze, ki je ugotovila, da si lahko najdaljše življenje obetajo moški, ki imajo nekoliko preveliko telesno težo.

S preveliko zajetnostjo je tesno povezano pomanjkanje gibanja, ki ima slabo posledico, da daje srčni

mišici premalo delovati. Pri srcu, ki je s telesnimi napori izurjeno, so venčne žile razbremenjene, ker srčna mišica pri povečanih zahtevah potrebuje manj krvi; nadaljnja prednost je v tem, da ob telesnem gibanju kri močneje prenaša kisik po telesu k mišičju.

Iz vsega tega vidimo: srčnega infarkta ne moremo načrtno preprečevati; lahko pa zmanjšujemo nevarnost s smotrim uravnavanjem splošnega življenjskega načina. Zato vsakomur priporočamo, naj se drži tu naštetih smernic. Prav posebno velja to za tistega, ki ima že v svoji rodbinski zgodovini pretežno primere obolenja žil, povzročene z arteriosklerozo, mrtvoud, angino pectoris, motnje pri prekrvavitvi, zvišan krvni pritisk in podobno.

G. K.

Življenjski ritem

Biološki ritem človeškega organizma usklajuje delovanje živčnega in hormonalnega sistema. Posledica tega ritma je enakomerno izmenjavanje budnosti in spanja. Če je ta usklajenost porušena, pride do občutkov neugodja, v težjih primerih do telesnih in psihičnih bolezni.

Neusklajenost različnih dejavnosti organizma so znanstveniki opazili pri poskusnih osebah, zaprtih v posebna zaklonišča, ki so bila obdana s kovinsko mrežo, tako da do njih ni prišlo zemeljsko elektromagnetno delovanje. Po večdnevem neprekinjenem bivanju v teh prostorih je prišlo do vegetativnih motenj in motenj spanja.

Postavlja se nam vprašanje, ali niso nekatere »vsakdanje« okolščine podobne elektromagnetno zasenčenim zakloniščem: življenje v železobetonskih zgradbah, dolgotrajno vsakodnevno sedenje v avtomobilu, vlaku ali letalu?

Tudi nočno delo moti biološki ritem. Čeprav se nočni delavci navadijo na spanje podnevi, to spanje ni enakovredno nočnemu spanju, bolj je moteno in manj osvežljivo. Človeški organizem je sicer sposoben vzpostaviti nov biološki ritem, npr. pri preselitvi na velike razdalje, kjer nastopi večurna časovna razlika. Ta prilagoditev se vzpostavi v 14 dneh, če človek ostane v novem kraju. Pri nočnem delavcu pa ne more priti do popolne prilagoditve, kajti v njegovem primeru zamenjava dneva in noči ni popolna, nočni delavec ve, da hodi spat podnevi, da so drugi ljudje budni. Pogosto ga med spanjem moti svetloba in hrup. Zato se pri nočnih delavcih ne vzpostavi nov biološki ritem. Leta in leta ga takšen delavec ne upošteva, njegov življenjski ritem ni v skladu z biološkim. Ni čudno, da je število obolenj med nočnimi delavci večje kot med drugimi. Zlasti ženske so občutljive na motnje biološkega ritma, njihova izpostavljenost je hujša.

Novejše raziskave biološkega ritma enoglasno potrjujejo, da se mora življenjski ritem prilagoditi biološkemu. Bioritmična organizacija človeškega organizma ne dopušča, da bi kakršni koli tehnični »dosežki« in sodobne življenjske »nujnosti« vsiljevali drugačen način življenja. Neupoštevanje bioloških zakonitosti vodi v zdravstvene motnje.

Rak, bolezen naše dobe

Beseda rak kot simbol bolezni ima danes za večino ljudi grozljiv, smrtonosen prizvok. Že zdrav človek s strahom sliši to besedo, kako žalostno in grenko šele sprejme spoznanje resnice tisti, ki zve, da je zbolel za rakom. Vendar pa je obup velikokrat neosnovan. Skoraj polovica rakovih bolnikov se danes pozdravi. Če pa bi izkoristili vse možnosti, ki jih imamo na voljo, da bi ugotovili bolezen bolj zgodaj in pričeli takoj z zdravljenjem, bi bilo možno ozdraviti dve tretjini bolnikov. Poglejmo si nekaj ugotovitev o tej bolezni, da bomo lahko prej spoznali bolezenske znake in tako pripomogli do uspešnega zdravljenja sebi in drugim.

Rak je skupno ime za maligne (= nevarne, zločeste) tumorje in boleznir krvotvornih organov, ki nebrzdano rastejo in se širijo po telesu in brez zdravljenja prej ali slej povzročijo smrt. Že v najstarejši dobi civilizacije so poznali raka. O tem pričajo najdeni papirusi starih Egipčanov izpred 4.000 let. Vendar je bil rak v starem in srednjem veku redek. Različne kužne bolezni so kosile med starimi in mladimi po vsem svetu. Še pred nekaj desetletji je bila tuberkuloza glavni zdravstveni problem pri nas. Z napredkom medicine in boljšo organizacijo zdravstvene službe je uspelo premagati večino bolezenskih nadlog in tako je postal rak poleg bolezni srca najpogostejši vzrok smrti. V Sloveniji je npr. v letu 1976 umrlo zaradi raka 3.462 ljudi ali 19,1%! V istem letu so terjale bolezni srca 4.006 življenj in je rak drugi najpogostejši vzrok smrti. Vseh vzrokov, zakaj število obolelih za rakom narašča povsod po svetu, ne poznamo. Nedvomno je uspešno zdravljenje in zatiranje drugih bolezni pripomoglo, da večina ljudi dočaka starost in z njo dobo, v kateri se rak pojavlja pogosteje. Na drugi strani pa je moderna civilizacija uničila naravne življenjske pogoje. Razvoj znanosti in tehnike je prinesel tudi vedno več škodljivcev, ki povzročajo okvare človeškemu telesu in pospešujejo raka. Rak namreč nima enotnega povzročitelja, vsaj danes še ne vemo zanj. Poznamo pa vrsto škodljivih snovi in vplivov, s katerimi je uspelo povzročati raka pri poskusnih živalih in katerih delovanje pogosto ugotovimo pri rakovih bolnikih. Najbolj poznane so katranske snovi, anilinske barve, azbest, ionizirajoče sevanje, kamor sodijo rentgenski in ultravijolični žarki. Tudi stalni mehanični dražljaji in ponavljajoča se vnetja izzovejo na nekaterih delih telesa raka. Nekatere vrste raka se pojavljajo v zvezi s hormonskimi motnjami, pri drugih pa ugotavljamo, da obolevajo člani istega rodu pogosteje in gre torej za neke vrste nagnjenost, nikakor pa ne za dednost za raka.

Raka ugotovimo včasih na podlagi bolezenskih znakov že s samim zdravniškim pregledom, pogosto pa so potrebne različne preiskave. Sodobna tehnika je omogočila izdelavo posebnih priprav, endoskopov, s katerimi je možno pregledati različne organe v notranjosti telesa, ne da bi bila za to potrebna operacija. Z modernimi rentgenskimi aparati je možno natančno pregledati prav vse organe. Tudi radioaktivni izotopi pomagajo pri ugotavljanju rakastih sprememb. Laboratorijske preiskave krvi, seča, blata in drugih telesnih tekočin in izločkov za ugotavljanje raka opravljajo v večini zdravstvenih ustanov. Najvažnejši pa je mikroskopski pre-

gled delca tumorja. Večkrat se namreč šele pod mikroskopom izkaže, da vendarle ne gre za raka, čeprav vsa bolezenska znamenja kažejo na to.

Za zdravljenje raka so v rabi predvsem trije načini: operacija, obsevanje in posebna zdravila, ki se imenujejo citostatiki in hormoni.

Operacija je najstarejši pa še vedno najuspešnejši način zdravljenja večine rakastih sprememb. Če se le da, izreže kirurg tumor v celoti. Če to ni možno, naredi razbremenilno operacijo: premesti oviro, ki jo povzroča tumor, naredi umetno odprtino npr. črevesa v trebušno steno in s tem omogoči izločanje blata ali seča, uživanje hrane in tako olajša bolnikove težave.

Za obsevanje uporabljamo žarke raznih aparatov: rentgena, kobaltove bombe in linearne pospeševalnika, pa tudi izvore radioaktivnega sevanja, ki jih položimo na kožo ali vložimo v prizadete telesne odprtine in organe. Rakasto tkivo je v splošnem bolj občutljivo za obsevanje kot zdrav tkivo in zato lahko z obsevanjem bolnika ozdravimo, ne da bi poškodovali ostale dele telesa. Žal pa vse vrste raka niso občutljive za obsevanje. Nekatere lahko popolnoma ozdravimo, druge samo začasno ustavimo v njihovi rasti in s tem podaljšamo bolnikovo življenje.

Zdravljenje raka z zdravili, citostatiki in hormoni je najbolj uspešno pri levkemijah in rakastih obolenjih bezgavk, kjer bolezen lahko preženemo za več kot 10 let.

Naštete načine zdravljenja pogosto med seboj kombiniramo in tako dosežemo najboljše uspehe. Osrednja ustanova za zdravljenje raka v naši republici je Onkološki inštitut v Ljubljani, kjer so na razpolago vsi sodobni aparati za obsevanje, opravljajo tudi različne operacije in zdravljenje z zdravili.

Poglejmo si najpogostejše vrste raka pri nas in premislimo, če morda že nimamo takih ali podobnih težav, ki se kažejo na začetku bolezni. Pri posameznih vrstah raka ugotavljamo, da določeni ljudje obolevajo pogosteje, so torej bolj ogroženi. Tako imenovane rizične skupine potrebujejo zato bolj pogoste in natančne zdravniške preglede. Za njih so znamenja začetne bolezni toliko bolj pomembna.

Pri moških je največ *pljučnega raka*. Kar štiri petine tega raka gre na račun kajenja cigaret. Pogostnost obolevanja je v direktnem odnosu s številom pokajenih cigaret in z leti kajenja. Rizična skupina so torej kadilci cigaret nekako od 45. leta dalje. Znamenja začetnega pljučnega raka pa niso značilna. Kašljajo navadno vsi starejši hudi kadilci. Pozorni moramo biti na spremembo načina in intenzivnosti kašlja, primesi krvi v izpljunku, na težave pri dihanju in bolečine v prsnem košu. Pogostokrat se pokaže rak kot »gripa« ali »lahka pljučnica«. Pri ugotavljanju bolezni je najvažnejše rentgensko slikanje pluć. Množično slikanje pluć, fluorografija, ki ga uspešno izvajamo po vsej Sloveniji že vrsto let, pogostokrat odkrije začetne rakaste spremembe, ki še ne dajejo prav nobenih bolezenskih znamenj.

Rak na želodcu povzroča prebavne motnje, v začetku brez bolečin, navadno le pomanjkanje teka. Dokaj značilen je odpor do mesa. Po jedi se pojavi pritisk pod žličko in občutek polnosti. Neredko bolnika peče zgaga in se mu podriguje z neprijetnim okusom v ustih, zadah pa je pri tem smrdljiv. Lahko pa se rak pokaže samo kot hujšanje, splošna slabost in slabokrvnost. V primeru takih težav moramo čimprej k zdravniku na rentgenski pregled želodca in gastrokopijo.

Raka na dojki je možno otipati, pogosto pa tudi videti. Zato ga lahko ugotovi že žena sama, če si le redno, vsaj enkrat mesečno pretiplje dojke. Vozlasta zatrdlina praviloma ne boli. Iz bradavice se včasih pociči krvavkast izcedek. Včasih pa se tudi pojavi rdečina ali ekcemu podobna krasta. Rizična grupa so žene, ki niso rodile ali so rodile pozno in pa tiste, pri katerih je v bližnjem krvnem sorodu bolnica z rakom na dojki.

Rak na vratu maternice je pogostejši pri tistih ženah med 35. in 55. letom, ki so zgodaj pričele s spolnimi odnosi, ki so pogosteje rodile, splavile ali pa imele vnetje maternice. To vrsto raka danes lahko odkrijemo že takrat, ko je v začetnem štadiju in še ne daje bolezenskih znakov. Z mikroskopsko preiskavo služi iz nožnice je možno odkriti rakaste celice, ko je bolezen v takomenovanem ničelnem štadiju. Z izrezom materničnega ustja bolezen izkoreninimo že v samem začetku. Krvavitve iz maternice je znak bolezn, ki je že napredovala. Zakaj bi tvegale in čakale, da bo prepozno! Vsaka žena enkrat letno na ginekološki pregled in strah pred rakom maternice bo odveč!

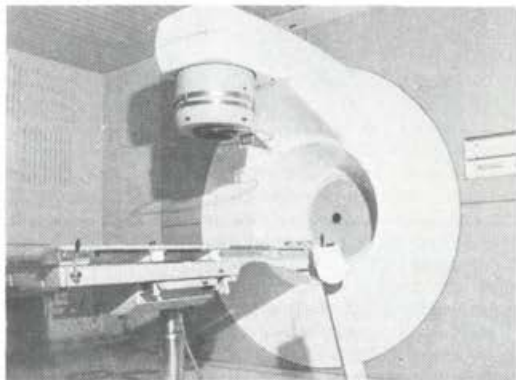
Raka na koži vidimo pogosto pri starih ljudeh po obrazu, čelu in ušesih. Pogosteje ga dobijo ljudje, ki so veliko na soncu, to pa so kmetje in mornarji. Svarilna znamenja so: kraste, ki ne bolijo in se ne zacelijo, če jih odstranimo, in razjede, ki imajo zadebeljene robove in rade krvavijo. Več kot devet desetih kožnega raka danes popolnoma pozdravimo. Najbolj nevaren pa je črni kožni rak, melanom, ki se največkrat razvije iz pigmentnih znamenj. Ne drgnimo in ne praskajmo temnih znamenj po koži! Vsaka sprememba znamenja v velikosti, barvi in morebitni krvavitvi naj bo resno svarilo za takojšnji pregled pri zdravniku.

Rak na črevesju da lahko kot prvo znamenje kri v blatu. Ta je lahko rdeče barve, lahko pa je blato črno, ker je krvno barvilo med prebavo spremenilo svojo barvo. Zaprtje, ki se izmenjuje z drisko, dokazuje, da obstaja ožina v prebavni poti. Tudi tenko oblikovano blato kaže na to. Potreben je zdravniški pregled, rentgensko slikanje in druge preiskave. Nikakor se ne sme zanašati, da so hemeroidi vzrok krvavitve.

Rak na sečilih se pogosto pokaže s krvavim sečem. Vzrok krvavitve je lahko tumor na ledvicah, sečevodih ali v mehurju. Četudi pri tem občutimo krče in pekoče bolečine kot pri vnetju ali ledvičnih kamnih, ne smemo tvegati in se zdraviti sami brez zdravnikovega pregleda. Težavam pri mokrenju je pri starejših moških največkrat vzrok povečana žleza prostata. Neredko pa ne gre le za povečanje (hipertofijo) te žleze, ampak za pravega raka. Žlezo lahko otiplje zdravnik s prstom skozi danko v vsaki ambulanti.

Rak grla, žrela in ustne votline se pojavlja pogosteje pri pijančih in kadilcih. Pri vsaki hripavosti, krvavem izpljunku, praskanju v grlu in težavah pri požiranju, ki traja več kot dva tedna, moramo posumiti na raka in poiskati zdravniško pomoč.

Vsa naštetá bolezenska znamenja se lahko pojavljajo tudi pri drugih manj nevarnih boleznih, vendar pa je mnogo bolj varno, da obiščemo zdravnika po nepotrebnem, kot da se tolažimo, da ni nič hudega, čakamo in s tem zamudimo čas, ko je zdravljenje raka uspešno. Prav nobeno domače zdravilo ne ozdravi raka, pa čeprav pogosto slišimo ali beremo o takih uspehih. Strah pred resnico, da gre za raka, je marsikdaj kriv, da prepozno iščemo zdravniško pomoč. Ker rak nima ene-

Sodoben linearni pospeševalnik za obsevanje rakastih tumorjev na Onkološkem inštitutu v Ljubljani.

ga povzročitelja, je zelo malo verjetno, da bomo kdaj dobili univerzalno zdravilo za vse vrste raka. Medicina, biologija in tudi tehnika se razvijajo in vsako leto dodajo nova spoznanja in nove uspehe v borbi proti tej bolezni. Vsak izmed nas lahko s poznavanjem začetnih bolezenskih znamenj raka in pravočasnim pregledom pri zdravniku pripomore do boljših uspehov zdravljenja in bistveno vpliva na svojo življenjsko usodo.

Pomemben je tudi naš odnos do rakavih bolnikov. Če se takih ljudi izogibamo iz strahu pred pogovorom o resnični bolezni, jim velikokrat zagrenimo zadnje mesece življenja. Res, da pri nas ni v navadi, da bi odkrito govorili o raku. Zato marsikdo sploh ne ve, da je zbolel za rakom in se je uspešno pozdravil. Tako izvemo predvsem za tiste, ki zaradi raka umrjejo. Tudi rakov bolnik potrebuje vzpodbudno besedo, topel človeški odnos in upanje v ozdravitev. Zato se nikar ne izogibajmo svoji človeški in krščanski dolžnosti.

Miha Debevec

Dolg in kratek spanec

Nekateri ljudje so navajeni na kratko spanje, drugi na dolgo. Nekaterim zadošča pet do šest ur spanja, drugi še po devetih ali desetih urah nimajo občutka, da so se naspali.

Zanimivo je, da se v dolžini globokega sna ljudje med seboj ne razlikujejo. Tisti, ki dolgo spijo, podaljšujejo predvsem lahko, površno in sanjsko spanje. Za to spanje je značilna močna živčna aktivnost, ki ni bistveno manjša od dnevne živčne aktivnosti. Takšno spanje ne nudi počitka. Zato se ljudje z dolgim spanjem pogosto pritožujejo nad slabim snom, pogosteje kot tisti s kratkim spanjem.

Pri »zaspancih« je značilna potreba po sanjskem snu. Ta potreba je v zvezi z njihovo osebnostjo. Ugotovljeno je, da so ljudje, ki dolgo spijo, čustveno občutljivi, obrnjeni vase, razmišljajoči, idejno ustvarjalni,

skrbni in pogosto nekoliko nevrotični. Lahek spanec in sanje jim torej nista potrebna za telesni počitek, ampak za izravnavo duševnih napetosti, ki jih ustvarja njihovo razmeroma burno duševno življenje.

Nasprotno so ljudje s kratkim spanjem bolj obrnjeni navzven, manj razmišljujoči, bolj aktivni, optimistični, delavni, psihično enostavni.

Globok sen se začne v večernih urah, lahek in sanjski sen pa se podaljšuje v jutranjih urah. Fizični delavci, ki potrebujejo predvsem počitka, morajo iti spat dovolj zgodaj, laže pa zjutraj zgodaj vstajajo. Intelektualci ne potrebujejo toliko telesnega počitka, zato pa več psihičnega uravnavanja v lahkem spanju. Jutranje podaljševanje spanja je zato bolj pogosto pri umskih delavcih.

Na dolžino spanja vplivajo tudi življenjske okoliščine. V obremenilnih okoliščinah se pri mnogih ljudeh poveča potreba po dolgem spanju, v sproščenih in srečnih obdobjih življenja pa se ta potreba zmanjša.

Pereča zdravstvena vprašanja (uspehi, neuspehi)

Pereča zdravstvena vprašanja ne predstavljajo samo nekatere dandanes pogoste oziroma še neozdravljive bolezni, marveč tudi načini njihovega spoznavanja (diagnosticiranja) oziroma zgodnjega odkrivanja in zdravljenja, da ne govorimo o preprečevanju bolezni nasploh.

Posebno pogoste oziroma pereče so trenutno rakave bolezni, revmatizem, sladkorna bolezen, bolezenska stanja zaradi zvišanega krvnega tlaka, kroničnega alkoholizma in nikotinizma, medtem ko predstavlja izredno hudo zlo današnjega časa narkomanija. Obiti ne smemo poklicnih bolezni oziroma bolezenskih stanj, ki nastajajo zaradi obremenitve človeškega organizma z delovnim procesom in zaradi onečiščenega okolja.

O nekaterih boleznih današnjega časa je potrebno povedati zlasti tole:

Posledice **zvišanega krvnega tlaka** (srčna in možganska kap, odmiranje nezadostno prekrvljenega tkiva zlasti na spodnjih udih, okvare ledvic in srca, duševne motnje itn.) so poleg rakavih bolezni v ospredju. Zato ni čudno, da je čedalje bolj potrebno organizirano preprečevanje naštetih bolezni in bolezenskih stanj. Drži, da gre tu tudi za določeno nagnjenje k opisanim bolezenskim stanjem, saj opažamo po nekaterih rodbinah, da se v njih kar vrstijo primeri srčne in možganske kapi, odloča pa o tem največ način življenja prizadetih bolnikov (nezmernost v jedi in pijači, kajenje, neredno življenje, prenaporno delo brez potrebnega oddiha itn.).

Sladkorna bolezen je v zadnjih 10–20 letih zelo pogosta. Huje poteka pri mladih bolnikih in otrocih, pri katerih se nemalokdaj že kmalu konča s smrtjo. Dandanes pogojuje to bolezen tudi neugodno okolje in prevelika delovna vnema, saj govorimo celo o poslovnem zbolevanju, o poslovni (menedžerski) bolezni; pri mnogih se konča s srčno kapjo. Velik uspeh pomenijo v

zdravljenju sladkorno bolnih poleg diete in inzulina moderni pripravki zoper samo sladkorno bolezen, namreč zdravila, ki jih bolniki lahko jemljejo v tabletah, tako da ni potrebno dajati antiidiabetičnih zdravil samo z injekcijo, kakor diabinese, meldian, euglukon, silubin retard in mnoga druga.

Posledična bolezenska stanja zaradi **kroničnega alkoholizma** so mnogoteri. Zadevajo prebavila, predvsem jetra (razpad jeter – jetrna ciroza) in osrednje živčevje (zlasti se bojimo delirija tremensa, alkoholnega vnetja živcev, nekaterih alkoholnih duševnih bolezni in še raznih drugih okvar).

O **narkomaniji** (uživanju in zasvojenosti z mamili) je zdravniku najtežje govoriti, ker je zdravniška veda zoper to ljudsko nesrečo popolnoma brez moči. Poznava vrsto protistrupov za razne strupe, le protistrupa zoper mamila še vse doslej nismo odkrili. In tako ostanejo vsa naša prizadevanja (v zdravljenju in v preprečevanju), da bi mamilne zasvojenice rešili pred njihovo neizbežno pogubo, brez učinka. Kljub temu ne smemo obupati! Nikakor pa ne bi smeli biti prepočasni (starši, družina, vzgojitelji nasploh) pri zgodnjem odkrivanju in preprečevanju narkomanije. Marsikateri starši dolgo ne vedo, da se njihov otrok vdaja narkomaniji, in ko zvedo za to, je žal večinoma že prepozno; narkoman prej ko slej zamre vse družinske člane, ki morajo potlej z njim pretrpeti vse tegobe in bridkosti. Tako glede alkoholizma kakor narkomanije moramo poudariti, da odloča predvsem zgled staršev oziroma odraslih v družini, kako se bodo ravnali in usmerili zlasti njeni najmlajši člani. Ako otroci vidijo, kako se starši vdajajo raznim užitek, denimo pitju in kajenju, se slej ko prej polasti tudi najmlajših družinskih članov želja po uživanju; zato ni čudno, da že kmalu segajo po kozarcu in cigareti, če že ne po mamilih.

Mnogo telesnih okvar nastaja zaradi **nečistega okolja**, v katerem človek živi in dela. Ozračje zastrupljajo izpušni plini motornih vozil, razni drugi strupi in plini iz tovarn in neuklearnih elektrarn. Ogroža nas lahko tudi voda, če bo vsebovala čedalje več splakovalnih, čistilnih in pralnih sredstev, saj bo zaradi tega že kmalu pričelo primanjkovati čiste (pitne) vode. Naše okolje pa nas ogroža tudi zaradi ropota na posameznih deloviščih, doma in sploh povsod, kjer se zaradi moderne mehanizacije in avtomatizacije pogostoma čisto brez potrebe pospešuje ropot, ker pač motorje do skrajnosti naganjamo k še večjemu učinku.

K onečiščenju našega okolja mnogo prispeva odlaganje smeti in raznih odpadkov po gozdovih, odprtih stavbiščih, potokih, ribnikih in jezerih. Vse to zastruplja naše okolje in v takem okolju sčasoma shira tudi človek.

Nekatere **družbene** (socialne) **bolezni** sem že omenil (alkoholizem, nikotinizem, narkomanija, revmatizem, sladkorna bolezen, rakave bolezni), druge, nič manj pereče pa so **poklicne bolezni**. Nastajajo zaradi posebnih škodljivosti ob samem delu (prah, ki vsebuje organske ali anorganske-mineralne snovi) in okvarjajo dihala (silikoza, antrakoz, bisinoza itn.), ali pa vplivajo strupeno na kožo že s samim dotikom, tako da nastajajo zaradi tega svojevrstna poklicna kožna vnetja, ki utegnejo prizadeti onemogočiti njihovo poklicno delo. S takšno problematiko se peča **medicina dela**.

Med socialne bolezni sodijo tudi tuberkuloza in spolne bolezni. **Tuberkuloza** ni bila več pereča bolezen, brž ko smo dobili zoper njo učinkovite antibiotike (strepto-

micin) in tuberkulostatike (eutizon, isonizaid, rifmpicin idr.); zato smo lahko več zdravilišč za zdravljenje tuberkuloznih opustili in spremenili v ustanove za drugo zdravstveno dejavnost. To je obenem eden največjih uspehov današnje medicine, o katerem še pred dobrimi 30 leti niti sanjali nismo. Glede **spolnih bolezni** smemo trditi, da je posebno dispanzersko antivenerično delo zelo uspešno.

Drugi, razmeroma velik uspeh smo dosegli tudi pri zdravljenju **rakavih bolezni**, namreč s hormonalno terapijo (honvan, Depo-Provera idr.) in citostatiki (alkebran, antimet, endoksan, leukeran idr.), pa tudi z modernim onkološkim zdravljenjem rakavih bolnikov (operativno zdravljenje, povezano z radiološkim obsevanjem).

Po drugi svetovni vojni so se zelo razvile vse operativne zdravilne metode, da omenim med drugimi tudi **operativno zdravljenje s plastičnim kritjem** kožnega tkiva uničenega zaradi opeklin druge in še posebno tretje stopnje.

Cedalje uspešneje se razvija tudi **žilna kirurgija** (angiokirurgija) tako glede žil odvodnic (arterij) kakor žil dovodnic (ven). Pri žilah odvodnicah gre navadno za hude arteriosklerotične spremembe ali razne nepravilnosti v odvodnicah samih, bodisi prirojenih bodisi nastalih po raznih poškodbah (arteriovenske anevrizme) ali zaradi nekaterih novotvorb (tumorjev), pri dovodničnih motnjah pa je marsikdaj potrebno krotičavo (varikozno) dovodnico sploh odstraniti (metoda ruvanja dovodnice ali metoda stripping).

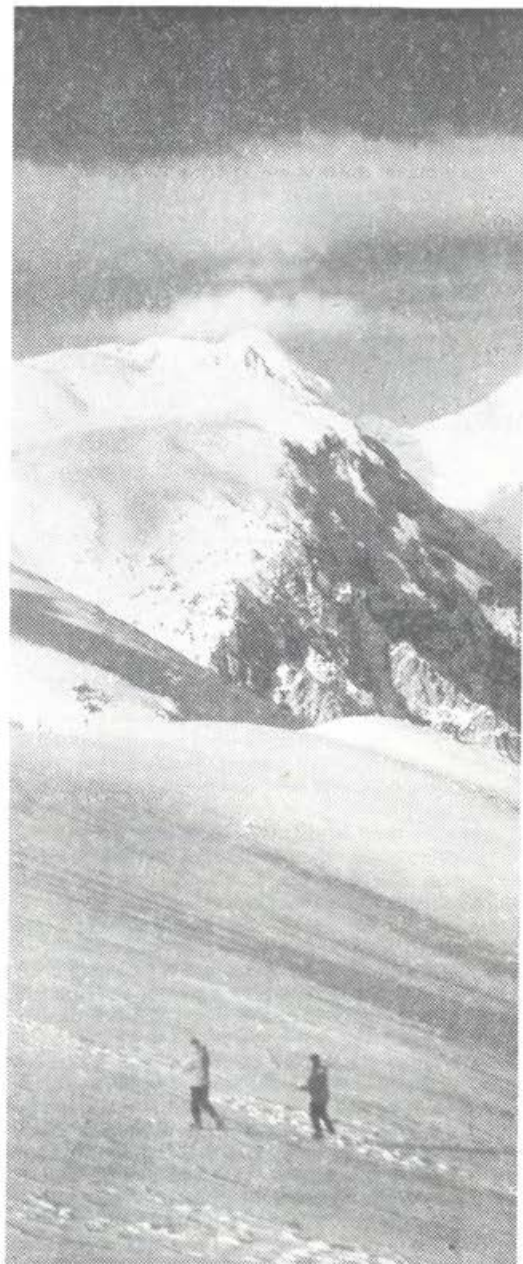
Zdravljenje je uspešno posebno v primerih, ko nam je vzrok bolezni zagotovo znan. Zato je še težavno zdraviti npr. rakave bolnike, stremimo pa za tem, da čimprej odkrijemo take primere (zdravstvena prosveta, sistematični pregledi, posebne diagnostične metode, npr. kolposkopija, kadar domnevamo raka na maternici itd.), pri čemer naj prizadevno sodelujejo bolniki sami.

Po svetu vlada pravicata epidemija zaradi telesnih poškodb ob prometnih nezgodah. Za takšne poškodovance so nastali poškodbeni bolnišnični oddelki ali celo posebne (travmatološke) bolnišnice in se je zlasti po tej vojni razvila in izpopolnila **travmatologija**, tudi pri nas. Z njo v zvezi so se še posebej uveljavili **transfuziološka služba** in posebni odseki za **intenzivno nego** oziroma **reanimacijo** hudo poškodovanih in bolnih.

Ker sem se s tem že tudi dotaknil vrhunske kirurgije, moram v tej zvezi omeniti tudi pomen moderne **omame** (anestezije) bolnikov, brez katere npr. operacije na srcu, pljučih, možganih, (nevrokirurgija) presajevanje organov itn. sploh ne bi bile mogoče. Poleg presajevanja organov (srce, ledvice) pomenijo v medicini velik napredek tudi zamenjave izrabljenih srčnih zaklopk z umetnimi, podobno tudi zamenjave določenih delov neprehodnih odvodničnih (arterijskih) obtočil z različnimi protezami. Vsi ti posegi so še večinoma v obdobju poskušanja (eksperimenta), vendar smemo upati, da se bodo toliko izpopolnili, da bodo uspehi zares zadovoljivi, morda celo trajni.

Intenzivne nege je ob velikih uspehih deležno tudi **»otroško zdravstvo**, posebej pa še glede zdravljenja in »oživljanja« donedošenčkov z modernimi inkubatorji in pretokom celotne krvi rojenčka, kadar mu grozi smrt zaradi neustreznega Rhesus faktorja.

Velike uspehe je medicina doživela glede zdravljenja in preprečevanja **akutnih nalezljivih bolezni**, kakor škrlatinke, gnojnega vnetja možganskih mren, grize in

trebušnega tifusa; glavno zdravilo pri naštetih boleznih so antibiotiki (razne vrste penicilina idr.), medtem ko so pri nekaterih drugih akutnih nalezljivih boleznih (davici, ošpicah, oslovskem kašlju, otrpnem krču itn.) zelo uspešna varstvena cepljenja, da navedem npr. samo cepljenje zoper otroško ohromelost in tuberkulozo (besežiranje).

K uspehom zdravljenja so mnogo pripomogle razne **diagnostične metode**, takš dolg vrsta laboratorijskih preiskav (zlasti biokemijskih), kakor tudi preiskave z različnimi diagnostičnimi aparaturni (izpopolnjena visokozmogljiva rentgenska aparatura za ugotavljanje bolezenskih izprememb na obtočilih, kakor fleboarterio – in limfografija, zelo precizne endoskopske aparature, npr. za bronho-, gastro-, cisto-, rekto- in amnioskopijo). Diagnostična metoda je postala tudi preiskava z ultrazvokom posebno pri ženskih (ginekoloških) boleznih in pri primerih nepravilno potekajoče nosečnosti; v veliko pomoč so nam tudi diagnostične preiskave z **radioizotopi**.

Od nešteti diagnostičnih metod uporabljamo arteo- in limfografijo za ugotavljanje razseva zlih tumorjev po telesu; podobno tudi endoskopske metode, posebno bronho-, cisto- in rektoskopijo za ugotavljanje raka v sapnicah oziroma v sečnem mehurju in na danki. Nekatere endoskopske metode uporabljajo tudi pri raznih operacijah, npr. pri elektroresekciji raznih novotvor (tumorjev) v sečnem mehurju in še posebej na žlezi podmehurjici (prostati).

Zdravljenje raznih **notranjih boleznih** je v zadnjih dveh desetletjih zelo napredovalo. Naj opozorim samo na nekaj dejstev. Zdravljenje visokega krvnega tlaka z rezerpinskimi in drugimi pripravki (birezid, rezerfan, aldomet, katapresan itn.) pomeni velik preobrat in dokončno opustitev zastarelih in nezanesljivih zdravilnih načinov, kot je recimo puščanje krvi.

Hormonalni pripravki, zlasti iz skorje nadobistnice (kortikoidi), pomagajo pri skoraj vseh primerih vnetja (posebno sklepov, mišičja, kože, pa tudi številnih notranjih organov). Pomen vitaminov pozna že malone vsakdo; nekaterih hudih avitaminov, kakor skorbuta, beriberija in tudi boleznih zaradi pomanjkanja vitamina A je čedalje manj.

Ogromno zelo učinkovitih zdravil za razne srčne bolezni (kristakor, lanikor, lekozid, talusin, trasikor idr.) in za bolezni ožilja, še posebej pa za bolezni venčnih srčnih arterij (izoptin, persantin).

Duševni bolniki so bili nekoč malone prepuščeni svoji usodi. Danes imamo zoper **duševne bolezni** vrsto zelo učinkovitih zdravil; podobno velja za primere z različni živčnimi boleznimi. Pomembni so tudi sodobni zavodi za zdravljenje in poklicno usmerjanje telesno in duševno prizadetih.

Starejših in starih ljudi je čedalje več. V starosti poznamo posebne (starostne) bolezni, pojavi pa se tudi vprašanje, kako še krepke stare ljudi zaposliti, bolne pa zdraviti, oziroma kje jih nastaniti in oskrbovati. S temi problemi se peča **gerontologija**, pri nas še razmeroma mlada medicinska panoga, ki pa bo morala čimprej rešiti zelo hude probleme (gerontološke ambulante, bolnišnično urejene domove za starostnike itn.).

Ni dvoma, da bo nadaljnji napredek v medicini prinesel mnogo novega in bo marsikatera bolezen sčasoma ukročena. Žal smo proti veliki skupini boleznih, ki jih povzročajo **virusi**, še vedno brez moči, ker zoper viruse nimamo nobenega učinkovitega zdravila. Spomnimo se samo virusne pljučnice, ki je še vedno zelo hud medicinski problem in povzroča kar naprej visoko smrtnost pri prizadetih bolnikih. Podobno kakor nam rabijo razne aparature za diagnostiko, uporabljamo razne aparature pri zdravljenju samem, kakor **respirator** (»umetna pljuča«), kadar se pojavljajo resne motnje pri dihanju, **hemodializo** (»umetne ledvice«) in

uravnoveševalec srčne akcije (»pace maker«) v primerih neurejene srčne akcije.

Po končanem bodisi internem bodisi operativnem ali kakem drugem zdravljenju je marsikdaj potrebna **rehabilitacija** bolnikov v zdraviliščih ali posebnih zdravstvenih ustanovah. Pri tem sodelujejo tudi nekatera društva, ki jih ustanavljajo in upravljajo bolniki sami, npr. društvo sladkorno bolnih, luskavično bolnih, dializnih bolnikov, klubi zdravljenih alkoholikov.

Glede zdravil samih moram posebej opozoriti, da naj jih bolniki ne jemljejo po lastni presoji in naj si jih ne »izposojajo« od znancev in prijateljev, marveč jih naj jemljejo samo po navodilih zdravnika. Kadar menjajo zdravnika, naj naslednjemu povedo, kakšna zdravila so že uporabljali in ali jih še imajo doma »v zalogi«, da ne bi istočasno jemali dveh enako delujočih zdravil, kar se lahko konča z različnimi okvami, če že ne z zastrupljenjem. Farmaceutskim pripravkom so resda priložena navodila, vendar jih bolnik laik večinoma ne razume pravilno in se zato ne zna po njih ravhati. Bolniki naj bodo tudi previdni pri uporabi raznih »domačih« zdravil in glede »diagnosticiranja« po raznih »domačih zdravnikih« (takih knjig imamo že skoraj preveč, vse doslej pa gre za prevode, torej »tujo učnost«, ki ne pozna naših potreb, naših razmer in našega življenja).

Prizadevanje, kako bi se mogli obvarovati pred boleznimi, imenujemo s tujko **preventiva** (profilaksa). Leta ne zajema samo higiensko epidemijskih mer, marveč tudi **zdravstveno vzgojo**, ki naj bi zajela vse prebivalstvo; začetni se mora že v domači hiši in se potlej nadaljevati po vseh šolah. Posredovati bi jo morale tudi množične organizacije, kakor Rdeči križ, razna društva in, razume se, celotna zdravstvena služba, ne samo uradna služba zavodov za zdravstveno varstvo. Znano je, da bi lahko vsaj eno četrtino boleznih uspešno preprečili, če bi bilo celotno prebivalstvo pravilno zdravstveno vzgojeno. Ako bomo v preventivi napredovali do skrajne meje njenih zmogljivosti, bo »nepotrebnih« boleznih zelo malo. Prometna varnost in pravilna vzgojenost uporabnikov cest bosta precej znižali tudi število prometnih nezgod in njenih žrtev.

In na koncu še beseda o **organizaciji naše zdravstvene službe**. Popolnoma nas še ne zadovoljuje. Da pa še ne ustreza našim željam in potrebam, je razumljivo. Živimo v času velikih sprememb, ki terjajo drugačno poslovanje tudi v zdravstveni službi. Nekdanjih hišnih in splošnih zdravnikov (pa tudi splošnih internistov, kirurgov itn.) iz časa pred to vojno prav gotovo ne bo več. Kljub temu bo v odmaknjenih krajih le še moral delovati zdravnik s široko razgledanostjo, temeljito praktično izurjenostjo in predvsem zdravnik s pravim humanim odnosom do bolnikov, voljan izvrševati poslanstvo resničnega ljudskega zdravnika in zdravstvenega vzgojitelja. Sam tako obsežnega dela ne bo zmožel, marveč mu bodo morali stati ob strani še drugi zdravstveni delavci, kakor medicinske sestre, medicinski tehniki, babice, bolničarji in še drugi. Ob vsem tem je nujno potrebna zanesljiva **reševalna služba**, in to ne glede na terenske ovire in druge nepredvidene zapreke.

Iz povedanega sledi, da moramo zares poskrbeti najprej za **osnovno zdravstveno službo**, ki se ji današnji zdravniki izogibajo in jih je prav na njenih najbolj občutljivih in zahtevnih postojankah čedalje manj. Razlog je delno v nepravilno usmerjenem medicinskem izobraževanju, ki usmerja študenta medicine predvsem

v specialistično zdravniško delo, na drugi strani pa mlad zdravnik brez praktične izurjenosti zares ne sodi na tako težavno in odgovorno delo, kot je zdravniška terenska služba.

S povedanim še niso izčrpana vsa pereča zdravstvena vprašanja današnjega dne, saj nas nova odkritja in dognanja v zdravstvu dan za dnem prehitevajo, da moramo kar brž marsikaj »dognanega« opustiti in se sproti preusmerjati k novemu in boljšemu. Vsekakor pa pomeni sleherni napredek v zdravstvu obenem tudi umno in gospodarno obračanje sredstev, namenjenih za potrebe zdravstvenega varstva.

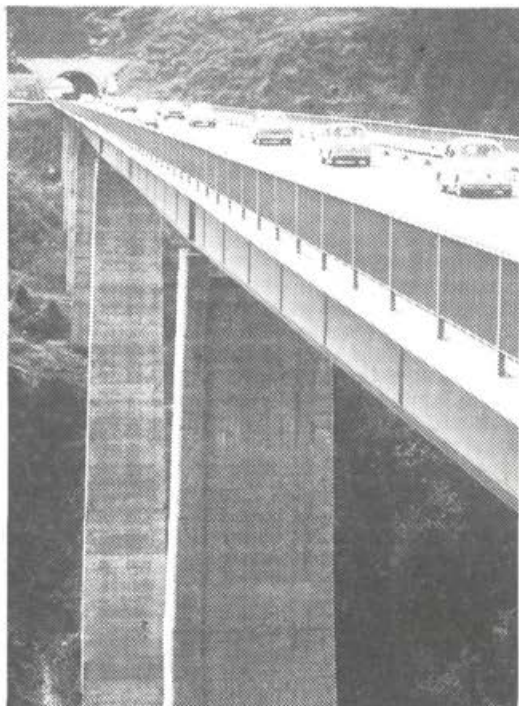
Eman Pertl

Ali je kava nevarna

Kava postaja vsak dan bolj zaželeno poživilo. Ko je kava kot poživilo škodljiva ali ne. O tem so (bila) mnenja deljena. Klasič izbranih jedi J. A. Brillat-Savarin je pisal, da je kava mnogo bolj energična pijača, kot na splošno mislimo. Krepak moški bi lahko vsak dan popil dve steklenici vina in doživel visoko starost. Ob enaki količini kave ne bi dolgo vzdržal, postal bi top in umrl bi za sušico. Medtem ko je omenjenemu piscu šlo predvsem za pravo mero (in je prilagoditev nanjo očitno podcenjeval), so šli drugi dalj. Državni namestnik v Meki je leta 1511 kavo za nekaj časa prepovedal; nemški pisatelj Adam Oelschläger je v 17. stol. poročal o zmanjšanju spolnega poželenja zaradi uživanja kave. Pogosto je imela prepoved kave gospodarske vzroke, kot je znano za Prusijo pod Friderikom Velikim.

S poskusi je na znanstven način škodljivost kave prvi hotel ugotoviti že švedski kralj Gustav III. (1711–1792). Odredil je, da morajo na dosmrtno ječo obsojenemu dvojčku dnevno dajati ročko kave, njegovemu bratu pa ustrezno mero čaja. Poskus je trajal tako dolgo, da so z njim zadovoljeni zdravniki in kralj prej umrl. Precej pozneje, toda še pred pivcem kave, je umrl uživalec čaja – s 84 leti.

Kaj pravi k temu sodobna znanost? Rezultati poskusov z enim človekom nimajo dokazne vrednosti. Poskusi z mirno živečimi jetniki ne morejo veljati za pehajočega se velemestnega človeka. Toda tudi pri raziskavah z velikim številom ljudi se ni dalo ugotoviti nobene povezave med uživanjem kave in smrtnostjo, srčno kapjo, protinom, visokim krvnim pritiskom, sladkorno boleznijo ali rakom. Tudi na obolenja jeter, črevesja in črevesne slinavke kava ne vpliva negativno. Le pri majhnem številu zelo redkih bolezni je priporočljiva

prepoved ali omejitev uživanja kave, npr. pri obolenjih ščitnice. Tudi nosečnice naj bi pile kavo le zmerno. Ni še povsem jasno, ali ob veliki porabi ne pride morda do blagih iznakaženj, vendar večina znanstvenikov to izključuje.

Takšna neškodljivost pri tako zapleteno sestavljeni praženi snovi ni sama po sebi razumljiva. Kolikor je znano doslej, sestavlja kavo več kot šeststo aromatskih snovi in več kot stošestdeset nehlapljivih sestavin. Razen tega so v njej rudninske snovi iz več kot štiridesetih prvin (elementov). Šele pred nekaj leti so v kavi odkrili novo skupino snovi – diterpen-glukozide. Zaradi podobnosti z učinkovinami neke sicilske bodljike, ki so jo včasih uporabljali za čarobni napitek, so domnevali, da bo ta nova snov strupena. Poskusi pa so pokazali, da je njena strupenost zelo skromna in da se v jetrih zelo naglo razgradi. Količinsko vsebuje kavni napitek predvsem topljive visokomolekularne ogljikove hidrate, barvila, kisline in rudninske snovi. Hranilna vrednost je majhna; s skodelico kave dobimo 17–33 kalorij (joulov).

Zdravstveno najbolj preiskana sestavina kave je kofein. V telesu deluje na razne organe. Dokler ga ne použijemo 0,2 g (kolikor ga je v štirih skodelicah), ga smemo tudi za občasne uživalce označiti kot povsem neškodljivega. Kofein predvsem vzpodbuja delovanje srca, mišičevja in možganov. Izboljšuje asociativno mišljenje ter druge funkcije, zlasti tudi pri starih ljudeh. Za razloček od alkohola in mamil izboljšuje kofein sposobnost presoje, vendar to ne zadošča, da bi vozniki motornih vozil, ki zaradi pijanosti ne morejo voziti, s pitjem kave to sposobnost dosegli. Kavo priporočajo zaradi

vsebnosti kalija kot odvajalno sredstvo. Vsebuje ga namreč dovolj. Zapleteno in deloma različno je delovanje kave na krvni pritisk, ožilje, izločanje žlečodnih sokov, raven krvnega sladkorja in izločanje seča.

Kava deluje različno na spanec. Z njo lahko preženemo utrujenost, nekaterim pa kava pomaga, da lahko prej zaspijo.

Čaj, ki v suhi snovi vsebuje več kofeina kot kava, deluje sicer podobno, vendar počasneje in dalj časa, verjetno zaradi vezave kofeina na črsovine. V prejšnjih časih večkrat izražena domneva, da se kofein razgradi do sečne kisline in na ta način lahko povzroča nastanek protina, je napačna. Sicer nastanejo sorodne kisline, ki pa se hitro izločijo in niso vzrok protina.

Včasih neprijetni vplivi kave na želodec, žolč in črevesje še niso povsem raziskani. Pripisujejo jih klorogeni kislini, ki je v rastlinskem svetu dokaj razširjena, vendar je ni nikjer toliko kot v kavi in čaju mata. Nekatero požlahtnjene vrste kave vsebujejo zato le nekaj te kisline.

Ali lahko kava povzroča raka? Od treh velikih skupin snovi, ki imajo to lastnost in jih najdemo v živilih, nitrosaminov niso našli, mikotoksine le v že na zunaj vidnih plesnivih kavnih zrnih, ogljikovih vodikov pa le eno desetino tiste količine, ki je v solati in zelenjavi in še tam jih je zelo malo.

»Slovencev naših jezik potujčvavši, si kriv, da kolne človek časnik bravši.« (po Prešernu)

Nekega spomladanskega večera me je zanesla pot čez ljubljansko Tromostovje. Ob vzožju Prešernovega spomenika je skupina mladih fantov in deklet zavzeto poslušala svojega tovariša, ki je stoji navdušeno recital Prešernovo Zdravljico. Pomislila sem na vsakoletne Prešernove proslave, prirreditve, nagrade, na slavnostne govore in lepe šopke, ki mu jih prinašamo k spomeniku ter se sami sebi zdimo silno kulturni in narodno zavedeni. Prešeren pa se najbrž v grobu obrača, saj vsak dan sproti ponemarjamo tisto, kar je on s tako ljubeznijo gojil – slovenski jezik. Ne samo, da smo zares vzeli, kar je zapisal v enem zabavljivih sonetov, češ da naj iz kotov vseh... *kakor srake gnezda vkup nosimo besede tuje*, marveč se trudimo, da si čim bolj spakedrali način izražanja: kmalu sami sebe ne bomo več razumeli.

Podobno kot je naraščanje onesnaženosti človekovega okolja navsezadnje, ob dvanajsti uri, le zbudilo odpor in se začnemo zavedati, da nam narava ni dana v last marveč v upravljanje, o katerem bo tudi treba dati nekoč obračun, podobno, pravim, se je nekaj zgodilo med našimi slavisti, da so povzdignili glas zoper onesnaževanje slovenščine. Ali pa bodo načelna posvetovanja, članki, priporočila in opozorila kaj zalegla? Ali ni v našem govornem in pisanem jeziku že *tolkanj*

Ena izjema pa vendar je (bila); s koksovimi plini pražena kava. Teh plinov pa za praženje že dolgo ne uporabljajo več. Mutacije (nenadne, neusmerjene dne spremembe) bi lahko kofein morebiti povzročal v odmerku, ki bi ustrezal porabi sto skodelic dnevno. Znani francoski razsvetljenec Voltaire, ki je spil dnevno do 72 skodelic, je morebiti bil ogrožen, naslednji znani rekorder s 16 skodelicami dnevno pa gotovo ne.

V svetovnem povprečju spi odrasel človek štiri in pol skodelice dnevno. To je v nekaterih deželah kar koristno, kajti z več kot štirimi skodelicami se da zdraviti pelagro, znano bolezen, ki nastane zaradi pomanjkanja vitamina. Kava vsebuje relativno veliko niacina.

Na koncu lahko povzamemo, da je kava eno od najmanj škodljivih nasladil – poživil, kar jih poznamo. Pospešuje dobro počutje. Ko jo prenehamo uživati, ni težav z opustitvijo, tudi izčrpanost se ne pojavi. Škodljive vplive kave, kot je pospešeno bitje srca, občutek prazne glave, nespečnost, lahko porabnik, za razliko od številnih drugih poživil in mamil, ugotovi sam zelo naglo. Poznejši negativni vplivi niso znani, prav tako ne smrtne zastupitve, do katerih lahko pride pri številnih drugih živilih (npr. pri kuhinjski soli).

Prir. J. M.

ljuljke tuje, da je noben purist več ne izruje iz neše kranjske spakedrane (po Prešernu)? Kajti, če se neka beseda ali rečenica dovolj vztrajno ponavlja, se je sčasoma navadimo. Nazadnje nemočno popustijo tudi jezikoslovci in ji dovolijo vrniti se v slovar knjižne slovenščine, češ: »Tak je pač razvoj jezika, nova stvarnost potrebuje novih izrazov!« Da, tako če na njivi zraste plevel, ne reče kmet, da je to naravno, marveč njivo opleve. Vrtnar tudi otrebi drevece in mu prireže poganjke, če mu začnejo štrleti na vse strani. Kakšen bi bil pridelek, če bi kmetje (oprostite: *neposredni proizvajalci prehrabnih artiklov*), kajne, tako je treba reči?) pustili na polju (spet narobe: *na lokacijah agrarne prizvodnje*) vse plevel? Ko gre za jezik, pa se bojimo, da bi veljali za zaostale, neizobražene, če bi govorili čisto slovenščino. Zato v Ljubljani, nemara celo, ko se vračamo od Prešernove proslave, spotoma pogledamo v *butik*, kakšna je zadnja moda, stopimov *džoki-šop* po hlače, pojemo v *snek-baru hot-dog* (navadna klobasa bi se kajpak zataknila v našem, vsega tujega željnem grlu!), nato še popojemo kdove kakšno tujo imenitnost, nazadnje pa se *soočimo* s prijatelji in *pristopimo k reševanju problematike o slovenščini v javnosti*. Tako je ta reč! Pa še sram ni nikogar!

Prav nič si ne domišljam, da bo to moje pisanje kaj zaleglo, ker smo že vajeni, da je teorija eno, praksa drugo. Zadosti nam je, če nekaj načelno sklenemo, kdo bi sklepe še uresničeval v vsakdanjem življenju! Če celo poklicni jezikoslovec – kadar ne nastopa uradno izpred katedra – mirno zapiše, da *koristi priliko* (namesto, da bi *izrabil priliko*), kako bi zamerili jezikovno ohlapnost navadnih smrtnikov. Vse kaže, da smo zadovoljni, če je lepa slovenščina samo praznično oblačilo, ne pa vsakdanja obleka, če je samo krizantema v gumbnici fraka, ne pa navaden poljski cvet v kozarcu na delovni

mizi. Morda bo kdo vprašal, zakaj se razburjam, ko pa nisem strokovnjak za jezikovna vprašanja. Res se desetletja poklicno ukvarjam samo z ljudsko pesmijo, prav zato pa lahko zmeraj znova občudujem lepoto in klenost izražanja ljudske govornice in me toliko bolj moti papirnato domišljavo besediceženje, ki se šopiri v tisku. Zdi se mi, da imam pravico in dolžnost opogumiti se in kot otrok v Andersenovi pravljici o novi cesarjevi obleki zakričati, da »cesar nima hlač« ter tako s prstom pokazati na zel, ki se bohoti kot roža, pa je v resnici škodljiv plevel.

Ob branju najrazličnejšega tiska in ob poslušanju radia se mi je z leti nabralo polno naročje plevela, zapiskov napak in nerodnosti, ki so me zbudle v oči, ker so razodevale, da se zdi danes bolj izobraženo, imenitno in napredno, če povemo svoje misli čim bolj zamotano. Kar prislunimo radijskim reportažam: delavec ali kmet, ki govori doma, na delu in v prostem času z ljudmi iz svoje okolice razumljivo, čisto slovenščino, se bo v trenutku, ki se mu približa novinar z nekaj vprašanji o delu in življenju, zapletel v fraze iz žargona, za katerega misli, da je uradni jezik ali govornica izobražencev. nenadoma ga postane sram domače vsakdanje govornice, češ da je prenavadna, da za tisk ali radio ni dovolj lepa, da se mu bodo smejali kot nevednežu, ki ne zna govoriti v javnosti. Kakšna zmeta! Kot da je prava slovenščina le tista, ki jo govorijo ali pišejo šolani ljudje iz mest! Če prislunehš natanko, boš pa opazil, da je bogastvo jezika ravno tam, kjer moraš dati vsaki najmanjši reči ime in s frazami nič ne opraviš. Za marsikakšno stvar ima knjižna slovenščina samo en izraz, v narečjih pa malone vsaka vas svojega. Npr. porabski Slovenci v Gornjem Seniku prašiča *mesarijo*, v Sakalovcih *ga kolejo*, v Slovenski vesi pa *zabadajo*. Medtem ko ve mestni človek nasploh le, da je bil nekoč *mlad*, se spominja podeželan, da je *fantoval* in Kraševka poreče, da je *deklovala*. Gorenjec zna razlikovati, če je *vinjen* ali *žganjen*, pač glede na to, kaj je pil. V radijskem vremenskem poročilu zmeraj samo *rahlo dežuje*, kmetje pa opazijo, če *prši* ali če *rosi*, vidijo, kdaj *kaplja*, kdaj *ga nese postrani*, kdaj se *vsuje* ali pa morda že vztrajno močno *dežuje*, če ne kar *lije*. Vremenski poročevalec govori o *posameznih snežinkah*, v ljudski govornici pa *sneg naletava*. Vemo, da je kruh rahel, da je rahla zemlja, da zrahliamo pernico, toda če imamo kaj čuta za jezik, se ne bomo *rahlo čudili*, nas ne bo *rahlo skrbelo* in nam ne bo *vse rahlo narobe*, ker ima slovenščina polno izrazov, s katerimi se da povedati, kakšno je tisto začudenje, skrb itd.

Slovenščina je bogat jezik, ki mu veliko število predpon, končnic in zlasti glagolskih oblik omogoča izražanje do prefinjenih odtenkov, tudi če pustimo v nemar slikovitost prispodob v ljudski govornici, saj so zajete iz vsakdanje oprijemljive resničnosti in dostikrat prav pesniške. Samo en zgled naj povem: Ko je neka žena nekje ob Kolpi v pogovoru pomodrovala, da so ljudje dandanes premalo potrpežljivi, je rekla: »*Tudi meni niso cveteli nageljni in dišal rožmarin pri Kuželjkovih, pa sem še zmeraj tu!*«

V ljudski govornici človek neko *delo začne*, *se ga loti*, *se k delu spravi*. Še do nedavnega smo tako tudi pisali. Zdaj pa k vsemu temu *pristopamo*. Da ni res? Takojo postrežem z zgledi!

K temu predlogu smo pristopili dokaj resno, namesto da bi predlog resno obravnavali; ... *se je intenzivno pristopilo k tej zadevi* nam. *so se vneto lotili zadeve*; *da*

bi delavci lažje pristopili k poglobljanju osnutka nam. *da bi se delavci lažje poglobili v osnutek* (v zgledu je še druga nerodnost, namreč da je osnutek tisti, ki naj bi ga poglobili!); *smo pristopili k ustanovitvi kluba* nam. *smo ustanovili klub*; *smo pristopili k uresničevanju* nam. *smo začeli uresničevati*; *samo pristopili k izvajanju programa* nam. *smo začeli uresničevati program* in še veliko podobnega. Nekdo je zapisal, da mu je všeč avtorjev *pristop k razlagi*, pa je mislil seveda *način razlaganja*.

Zelo moderna beseda je *soočanje*, zato se soočamo vsevprek, z vsem in z vsakomer, ne da bi se zavedali srbskohrvaškega izvora besede, ki smo jo prav po nepotrebnem uvozili (shrv. suočiti se!). Tako je nekdo učeno povedal, da se pri njih *soočajo s prostorsko stisko*, ker ni hotel reči, da jim *manjka prostora*. Drugi je napovedal, da *se bo človeštvo soočilo s krizo vode* nam. *da bo občutilo pomanjkanje vode*. Novinar je poročal, da *so se strokovnjaki za zakonitosti soočili z vprašanjem družine* nam. da so razpravljali o tem. Nekje se *soočajo s težavami*, ko bi navaden človek dejal, da *ima težave* ali da *ga nekaj teži*.

Kako je uporaba tega glagola zares postala moda, dokazuje stavek iz nekega članka, češ da se nekdo *vsak dan sooča s težo trpljenja*. Teža je vendar nekaj, kar se čuti! Če je pa pisec mislil na tuje trpljenje, bi bil moral zapisati, da *vsak dan gleda trpljenje* ali da *je priča trpljenju*.

Morda se ta ali oni le zaveda tujščine te besede, pa jo skuša nadomestiti z domačim izrazom, a potem lahko beremo take cvetke: *saj so se doslej srečevali z velikim pomanjkanjem skladišnih prostorov* (najbrž bi bilo preveč vsakdanje, če bi dejal, da je *doslej zelo primanjkovalo skladišč*) ali da *se srečujejo z odpisanimi predmeti* (kot da se predmeti lahko sprehajajo in prihajajo nasproti!), ko ponavadi priznamo, da *so zavrženi predmeti v napoto*. Še bolj nerodno zveni, da *se nočejo spogledati s tistimi vprašanji in zahtevami*, kot da so vprašanja zapeljive spogledljivke ali pa tuje kokete! Zakaj ne bi rekli, da *o tistih vprašanjih in zahtevah nočejo nič slišati* ali *o njih nočejo razpravljati*. Nekdo je svetoval, *naj bi se prihodnji zbor natančneje spogledal s problemi*, ker je mislil, da bi ne bilo v skladu s sodobnim izražanjem, če bi dejal, *naj prihodnji temeljito razpravljajo o stvari*.

Razpasla se je tudi navada, da obračamo besedam pomen, menda zato, da bi besedilo zvenelo bolj učeno, bolj izobraženo. Ena takih, drugače uporabljanih in zlorabljenih besed je *razsežnost*. Prvotni pomen je v zvezi z glagolom *raztezati*, *razširiti*, *razvleči*, bodisi v prostoru ali času. V fiziki je *razsežnost* tisto, kar imenujemo s tujko »dimenzija« in pomeni lahko dolžino, širino ali višino, za četrto dimenzijo pa štejejo čas. Če torej berem stavek, da *danes dobiva čas nove razsežnosti, usodnejše kot nekdanj*, se ne morem obraniti misli, da se pisec sploh ni vprašal, kaj beseda *razsežnost* pomeni. Kako naj bi čas dobival *razsežnosti*, če je že sam *razsežnost*?! Nekdo drugi je zapisal, da *imajo podobe iz jam magično razežnost*, ker mu je bilo prenavadno reči *magična vsebina*. Prav šolski primer nedomišljenega pisanja je npr. tale stavek: »*Smrt je res čudna gotovost, ki posega od zunaj v človekov čas in mu vzame časovno razežnost* (loveku ali času? op. ZK), *ga celo prekine* (torej le čas?) *in odpre novo dimenzijo* (komu?).«

Pomenske nerodnosti nastanejo tudi takrat, kadar

pozabimo prevesti srbskohrvaško besedo, ki je navidez enaka slovenski. Ena takih je npr. *srednja*, ki pomeni v slovenščini *središče*, kar je v *sredi* nečesa, v srbohrvaščini pa razen tega zlasti *okolico*, *okolje*. Srbskohrvaški pomen je zaradi jezikovne brezbriznosti piscev skoraj popolnoma prevladoval, čeprav zveni za slovenska ušesa nemogoče, če slišimo, da je nekaj *posledice vpliva sredine* nam. okolja.

Najbrž bo kdo dejal, da se razburjam po nepotrebem, ker nalašč razumem vse dobesedno, medtem ko uporabljajo pisci prispodobne, se izražajo v prenesenem pomenu ipd. Razumem, toda kadar pišemo za javnost, mora biti prva skrb, da smo razumljivi in da ne zastavljamo bralcu uganek. Ali se res sramujemo pisati preprosto in imenovati stvari s pravim imenom? Zakaj mora nekdo zapisati, da *izkustva smrti ne poznamo*, namesto, da *smrti nišmo izkusili*? Sploh smo začeli čedalje več uporabljati samostalniške zveze, ki so tuje našemu jeziku, saj se slovenščina odlikuje prav po izražanju z glagolom od takih odtenkov, kakršnih svetovni jeziki še zdaleč ne premorejo. Le zakaj si npr. ne upamo več priznati, da smo v čem *napredovali*, marveč govorimo, da smo *naredili korak naprej*? Pri delu si marsikje nič več ne *prizadevajo*, ša manj, da bi se *trudili narediti*, čim več, marveč *vlagajo izredne napore*. Če se srečata dva državnik, se tudi ne *zanimata* za neke zadeve ali o njih *razpravljata*, marveč *posvečata izredno pozornost* ali *polagata važnost na kaj*. Namesto, da bi uporabljali bogastvo svojega jezika, skušamo posnemati izražanje drugih jezikov, pač po pravilu, da so sosedove hruške boljše od domačih.

Včasih uporabljamo glagole v napačni zvezi), ker ne pomislimo, kaj pravzaprav pomenijo, in smo prepričani, da se izražamo zelo domiselno in izvorno. Tako lahko beremo, da so se nekje *končno spoprijeli z obnovitvenimi deli*, namesto, da *so se del lotili* ali še bolje, *da so začeli poslojati* ali kar že *obnavljati*. Spoprime se človek vendar z nekom, ki naj bi ga v boju premagal, delo pa mora opraviti! Zakaj je treba leporečiti, da *prej plastični okus skrinje zdaj zbledi*, ko more zbledeti samo nekaj, kar je pobarvano, medtem ko se plastični okras kvečjemu odrgne, obrusi ipd.

Zmeraj bolj se mi zdi, da je vzrok za izumetničeno izražanje piščeva želja po imenitnosti, porojena iz občutka majhnosti in manjvrednosti, čeprav si tega seveda ne prizna. Zakaj bi sicer govoril o *objektihi* namesto o *hišah*, *poslopjih*, *stavbah*? Vrsto dobrih izrazov imamo v slovenščini, zapiše pa tujko in mu niti na misel ne pride, da s tem siromaši naš jezik! Zdi se bolj zveneče, če pravimo, da *so se maksimalno izkoristili obstoječi proizvodni potenciali*, kot če bi rekli, da *smo naredili, kar smo mogli*. Podobno je z opozorilom, da *je treba narediti kvalitetne premike v aktiviranju svetov*. Smisel te učene čebodre je, da bo treba svete bolj priganjati k delu. Ko pridejo na našo mejo, potniki nimajo več opraviti s cariniki, marveč s *carinskimi organi* in če bi kdo želel po dolgi vožnji kje prespati, ne bo dobil v hotelu ležišča, ker oddajajo namesto njih *zmožljivosti*. Kako? No, seveda: »Vse *zmožljivosti hotelov so zaseđene*«, zatrjujejo v objavah za turiste, ali pa obžalujejo, da v kraju *manjka hotel s sodobno ponudbo*. Ali naj to pomeni, da je tam samo hotel, ki dela reklamo zase na nesodoben način? Kje neki!

Ob nekaterih izrazih se zgrozim, kajti za njimi se skriva dosti več kot samo jezikovna neznanja. Če na-

mreč v bolnice in zdravstvene domeve prihajajo namesto bolnikov *porabniki zdravstvenih storitev*, se moramo bati, da z njimi ne bodo ravnali kot z ljudmi, marveč kot s predmeti, da jih ne bodo skušali rešiti telesnega in duševnega trpljenja, marveč jih – kot stroje – popraviti, *usposobiti za delo*. Saj ljudje tudi nimajo več ran, ampak *poškodbe*! Če človek ni več čuteče in misleče bitje, če ni več delavec, tj. oseba, temveč postane le brezosebna *delovna sila*, potem se kaj lahko zgodi, da skrbimo zanj le toliko časa, dokler je koristen, se pravi zmožen delati, medtem ko se ostarelega, invalida ali nerojenega, ki bi nam bil lahko v napoto pri delu, hladnokrovno znebimo. Zgodovina uči, da stehinizirana, popredmetena, razčlovečena miselnost lahko privede celo do zločinov, če se ji preputimo do skrajnosti. V našem pisanju so take reči kajpak le odsev nekakšne tuje učenosti. Zaradi nje in zaradi imenitnosti zdaj tudi nimamo več *živnorejcev* marveč *proizvajalce živine*, krompir je *živilski artikel* ne živilo. Kaj bi se zmrđaval, ko bereš, da je bil neki slikar *velik mojster v našem likovnem dogajanju* namesto v *slikarstvu*, ali da se nekaj dogaja v *našem kulturnem prostoru* namesto v *kulturi na Slovenskem*, če *predloge iznašamo*, namesto da bi kaj *predlagali*. Ne vem, zakaj je nekdo mislil, da aje beseda *obrtniki* tako zastarela, da ji je treba dodati pojasnilo *oz. delavci v storitvenih dejavnostih* (kakšna je neki dejavnost, ki nič ne stori)?

Lahko bi skoraj brez konca naštevali, pa še ne bi povedali vsega, kar se šopiri v tiskanih ali govorjenih sestavkih, namenjenih javnosti. Na marsikaj smo se tako navadili, da sploh več ne opazimo. Zdi se nam v redu, da je *komisija delala na tem vprašanju* (nam. da *se je ukvarjala z njim, o njem razpravljala* ipd.), ne občutimo protislovja v rečenici *boj za mir* (ko bi bilo smiselno reči *prizadevanje za mir*), govorimo o *aktivnem sodelovanju*, kot da je mogoče sodelovati pasivno, in se nam zdi popolnoma v redu, če tovarna Talis v reklami za svoje pivo neumno duhoviči, češ da *tradicionalno grenko odžeja*. Če govorimo šolarjem v pionirskem dnevniku radia, da se bodo zbrali v *veliki hali osnovne šole* namesto v veži, potem je naravno, da fantiček v otroški oddaji »Kaj radi poslušajo« izjavlja: »Tovarišica za glasbo je zelo prijetna in to mi daje moralo (!), da bom še nadalje vztrajal!«, njegov mali tovariš pa ponosno pove, da *je sodeloval v zboru, kjer je tudi soliral* (!). Ali bosta tadva učenjaka čez nekaj desetletij sploh še znala karkoli povedati po slovensko?

Zares, bolj ko berem in poslušam današnje izražanje na Slovenskem, bolj dvomim, da je sploh mogoče še ubraniti se plevela, ki naglo prerašča našo jezikovno njivo. Ali ni upiranje takemu razvoju samo še donkihotski boj z mlino na veter? Bojim se, da smo se kljub donečim izjavam o slovenščini v javni rabi v resnici že odrekli svojemu jeziku. Kaj pomaga, če zahtevamo (upravičeno, seveda) za Slovence zunaj jugoslovanskih meja pravico do lastnega jezika, ko pa hkrati doma na vse kriplje hitimo svoj jezik pozabljati in se trudimo, da bi se čim bolj tuje izražali. Zlahntni slovenski jezik Prešerna, Cankarja, Župančiča... spreminjamo v čobodro, ki je (po Prešernovo) kmalu »ne bo razumel Štajerc ne Ljubljanka«. Polaganje šopkov in vencev na vznožje Prešernovega spomenika postaja spričo takega ravnanja z materinščino samo še prazno opletanje, slepilo, ki naj ohrani videz kulturnosti.

Zmagi Kumer

Kako sem se postaral

Na različne načine se ljudje srečujejo s starostjo. Nekateri s strahom, drugi z razumevanjem, nekateri z upornostjo in zagrenjenostjo, drugi z občutkom izpolnjenosti in zadovoljstva. Le redki pa se s starostjo srečujejo z zanimanjem.

Eden takšnih je 75-letni nevropsiholog Donald O. Hebb. V svojih ustvarjalnih letih se je veliko ukvarjal s proučevanjem fizioloških procesov pri učenju in z nevropsihološko strukturo človekovega vedenja. Postavil je več zanimivih teorij, med njimi tudi teorijo o možganskih procesih med staranjem.

Zdaj z zanimanjem opazuje, kako se teorija potrjuje na njem samem. Svoja opažanja je podal v nekem referatu pred Ameriškim združenjem psihologov.

Že pred 2. svetovno vojno je postavil trditev, da inteligenca ni odvisna od anatomske in fiziološke popolnosti možganske skorje. Pri proučevanju posledic možganskih operacij, ki jih je opravljal sloviti nevrokirurg Wilder Penfield na epileptikih in jim odstranil del možganske skorje, je Hebb ugotovil, da se tem ljudem inteligentnost ni zmanjšala. Torej inteligenca ni neposredno odvisna od števila možganskih celic, ampak od miselnih navad, ki si jih je posameznik pridobil v življenju. Možganske poškodbe so zato pri majhnih otrocih, ki si teh navad še niso pridobili, veliko bolj usodne, kot pri odraslih, ki lahko včasih brez hujše prizadetosti izgube del možganov.

S starostjo začno možganske celice propadati. Ta proces se začne že z 20. letom. Kljub temu inteligenca ne upada. Hebbova teorija je potrjena tudi na tem področju. Sam je ustvarjalno delal še desetletja po 20. letu. Tudi življenjska dela drugih znanstvenikov pričajo, da so s petdesetimi ali šestdesetimi leti bili miselno na vrhuncu.

Toda propadanje možganskega tkiva le ne more vedno ostati brez posledic. S 47. leti je Hebb prvič začutil znak staranja, ki ga je močno prestrašil. Ko je nekoč bral članek, ga je le-ta s svojo vsebino pritegnil in sklenil si je nekatere stvari zabeležiti. Obrnil je stran in opazil, da je na drugi strani že zapisal svoje opombe. Članek je bral že pred tem, a je pozabil. Kaj takšnega se mu še ni zgodilo. Ustrašil se je prezgodnje starosti. Odločno je spremenil svoj dnevni red. Po peti uri popoldne se ni dal več vpreči v nobeno delo. Za načelo si je vzel: »Beri čim manj, izbiraj le najvažnejše stvari.« Po teh spremembah v dnevni obremenitvi je opazil, da mu spomin spet zanesljivo deluje. Vendar je s 47. leti nekaj izgubil, kar je prej imel: ni več zmožol toliko dela.

S šestdesetimi leti je opazil pri sebi nadaljnje spremembe, o katerih govore gerontologi: opešanje čutil, prizadetost refleksov drže (ravnotežje, hoja vstajanje iz sedečega položaja), spremembe v navadah spanja in pozabljivost. »Prej sem mislil, da je najboljše sredstvo, da česa ne bi pozabil, če stvar postavim na prag, tako da jo ob odhodu vidim. Zdaj to sredstvo pomaga le, če je stvar tako velika, da se ob njo spotaknem.«

Na intelektualnem področju pa je pri sebi opazil naslednje spremembe:

Nastale so težave z iskanjem primernih besed. Če se to dogaja predavatelju in mora študente prositi, da mu

pomagajo najti pravo besedo, stvar res ni prijetna. »Pri pisanju nisem uporabljal slovarja vse do svojega 65. leta. Zdaj pa moram ugotavljati tudi to, da je bolje, če vsako javno predavanje prej v celoti napišem. Samo bistvene točke mi več ne zadostujejo.«

Pogosto se mu vsiljujejo nepomembne misli, ki se jih težko otrese. Na pamet mu prihajajo kaki otroški verzi in le s težavo jih izpodrine s pametnejšo mislijo.

Popolnoma se je spremenila njegova motivacija. Petintrideset let je bil ves prežet s psihološkimi raziskavami in bi bil nesrečen, če se ne bi mogel večji del svojega časa ukvarjati s tehtanjem najrazličnejših teorij. Na starost te potrebe ne čuti več. »Nisem še povsem izgubil zanimanja. Vendar sem bolj opazovalec.«

Kljub 75. letom se danes še ne počuti povsem senilnega. »Še ne,« pravi. »Kajti – iskreno povedano – gre za neizogibno izgubo intelektualnih sposobnosti. Tu gre za eno mojih teoretičnih prepričanj in z velikim zanimanjem opazujem ta proces.«

Sposobnosti so odvisne tudi od drugih

Ko se ljudje pogovarjajo o sposobnostih, je pogosto slišati, da so sposobnosti nekaj, kar nosi človek v sebi in kar se mora pokazati neodvisno od okoliščin.

Pa vendar ni povsem tako. Mnogi med nami se obnašajo kot nesposobni zato, ker jih ljudje, s katerimi živijo, gledajo kot takšne. Zlasti stari ljudje so pogosto žrtve nezaupanja.

Nihče nima jasnih predstav o svojih sposobnostih, o tem, kaj zmore in česa ne. Te predstave nastajajo v vsaki situaciji znova. Če se posameznik znajde v okolju, ki ga spoštuje in ima o njem dobro mnenje, bo sprejel tudi sam takšno gledanje na svoje sposobnosti. Če pa drugi vidijo v njem manj sposobnega človeka, je verjetno, da bo sprejel tudi takšno gledanje nase.

J. Langer in A. Benevento s harvardske univerze menita, da je mogoče posameznikov odnos do lastnih sposobnosti spreminjati z družbenimi etiketami. Delala sta eksperimente, v katerih so poskusne osebe opravljale naloge. Z žrebom (torej slučajno) sta določala, kdo bo med poskusom šef in kdo delavec. Čeprav je bil šef samo naslov, ki ni vplival na potek eksperimenta, se je izkazalo, da so bili v povprečju »šefi« uspešnejši, da so torej pokazali večje sposobnosti. Uspešnost »delavcev« pa se je zmanjšala.

Langer in Benevento sklepata, da se podobno dogaja tudi v vsakdanjem življenju. Pri starih ljudeh je opaziti vpliv etikete »star«. Sam zlog »star« zadostuje, da opustijo aktivnosti, ki več ne ustrezajo predstavam o starem človeku, čeprav bi sicer zmogli še naprej opravljati isto delo. Umaknejo se na rob družbe, podcenjujejo svoje sposobnosti in možnosti.

Zelo pomembne so etikete, ki jih dajejo starši in učitelji otrokom. Otrok je v oceni svojih sposobnosti zelo odvisen od staršev. Če mora pogosto poslušati, da

»ni za šolo«, »da ni sposoben za ročno delo«, »Za šport«, »za družbo«, bo verjetno prevzel takšno vrednotenje in bo dejansko neuspešen na vseh teh področjih.

Mnogi življenjsko uspešni ljudje priznavajo, da so prišli do uspeha, ker je nekdo imel vero vanje, vero v njihovo sposobnost, da premagajo težave. Takšno oporo si lahko nudita zakonca drug drugemu, tako si lahko pomagajo prijatelji, tako kujejo življenjsko srečo starši svojim otrokom.

Stanovski zavetniki in priprošnjiki v sili

»Kličem svetnike, da bi mi bil Bog po njihovi priprošnji milostljiv,« je dejal sv. Bazilij. S tem namenom in zaupanjem se radi zatekamo k svetnikom, ki so božji ljubljenci in bivajo pri njem. Do nekaterih svetnikov imajo ljudje še posebno zaupanje, ker iz izkušnje vedo, da so jim »priprošnjiki v sili«.

Med takimi zavetniki (z.) in priprošnjiki (p.) so zlasti:

Abraham (9. 10.) z. gostilničarjev in hotelirjev,
Ahacij (22. 6.) z. vojakov, v bojih zoper nevernike,
Aleš (17. 7.) z. romarjev, popotnikov,
Alojzij (21. 6.) z. mladine, študentov, p. pri izbiri poklica,
Ambrož (7. 12.) z. čebelarjev, svečarjev,
Ana (26. 7.) z. krščanskih mater, vdov in sirot, p. zoper nerodovitnost,
Anton Padovanski (13. 6.) z. zaročencev, p. pri izgubi predmetov,
Anton puščavnik (17. 1.) z. mesarjev, p. pri boleznih domačih živali, zlasti prašičev,
Apolonija (9. 2.) p. zoper glavobol in bolezi zob,
Baldomir (27. 2.) z. ključavničarjev, kleparjev,
Barbara (4. 12.) z. rudarjev, topničarjev, delavcev v kamnolomih, p. za srečno zadnjo uro in v nevihtah,
Benedikt opat (11. 7.) z. evropskih narodov,
Bernard opat (20. 8.) z. čebelarjev in svečarjev,
Bernard Menthonski (28. 5.) z. planincev in turistov,
Blaž (3. 2.) z. tkalcev in klobučarjev, p. pri boleznih grla in vratu,
Boštjan (20. 1.) z. vojakov,
Cecilija (22. 11.) z. pevcev, glasbenikov, izdelovalcev glasbil,
Cita (27. 4.) z. služkinj, hišnic in služabnic,
David (29. 12.) z. pesnikov, glasbenikov,
Dizma (25. 3.) z. na smrt obsojenih, p. za spreobrnjenje
Dominik Savio (6. 5.) z. dijakov,
Eligij (1. 12.) z. zlatarjev,
Elija (20. 7.) z. letalcev,
Erazem (2. 6.) z. strugarjev, p. zoper trebušno bolezen,
Evstahij (16. 7.) z. lovcev,
Florijan (4. 5.) z. gasilcev, p. zoper ogenj in sušo,
Frančišek Saleški (24. 1.) z. časnikarjev, katoliškega tiska,
Gabrijel (29. 9.) z. poštarjev, časopisnih raznašalcev,
Genovefa (3. 1.) z. pastirjev in gozdarjev, p. v vojnih stiskah,

Gregor Veliki (3. 9.) z. učitelj, zborovskega petja,
Gregor Nacijanski (2. 1.) z. pisatelj, p. za dobro žetev,
Hedvika (16. 10.) z. zaročencev in zaročenk,
Hubert (3. 11.) z. lovcev in gozdarjev,
Izidor (15. 5.) z. kmetov, geometrov, p. v suši,
Jakob Starejši (25. 7.) z. romarjev,
Janez od Boga (8. 3.) z. bolniških strežnikov,
Janez Evangelist (26. 12.) z. pisatelj, notarjev, knjigovezov,
Janez Nepomuk (16. 5.) z. spovednikov, splavarjev,
Janez Krstnik (24. 6.) z. krojačev,
Jožef iz Arimateje (17. 3.) z. grobarjev,
Jožef Jezusov rednik (19. 9.) z. tesarjev, mizarjev, rokodelcev, drvarjev, delavcev sploh, družin, p. za srečno zadnjo uro,
Juda Tadej (28. 10.) p. v težkih zadevah,
Jurij (23. 4.) z. vojakov, kovačev, usnarjev,
Kamil Lellis (14. 7.) z. bolniških strežnikov,
Karel Boromejski (4. 11.) z. dušnih pastirjev,
Katarina (25. 11.) z. kolarjev in mlinarjev, p. za zdravo pamet,
Kazimir (4. 3.) z. mladine,
Kozma in Damijan (24. 9.) z. zdravnikov, kirurgov, lekarnarjev,
Krispin (25. 10.) z. čevljarjev, izdelovalcev usnjenih izdelkov,
Krištof (25. 7.) z. splavarjev, šoferjev, p. zoper naglo smrt,
Krizant (25. 10.) z. sodnikov,
Kunigunda (3. 3.) z. nosečnic,
Lenart (6. 11.) z. jetnikov,
Lovrenc (10. 8.) z. kuharjev, upravnikov, p. ob opeklinah,
Lucija (13. 12.) z. slepih, p. v boleznih oči,
Luka (18. 10.) z. slikarjev, zdravnikov, kirurgov, knjigovezov, notarjev,
Magdalena (22. 7.) z. frizerjev, parfumerjev,
Marjeta (20. 7.) z. porodnic,
Marta (29. 7.) z. strežnic, gostilniških in hotelskih nastavljenk,
Martin (11. 11.) z. krojačev, vojakov, izdelovalcev orožja,
Matevž (21. 9.) z. mitničarjev, carinikov, davkarjev, finančnih nastavljenecv,
Mihael (29. 9.) z. vojakov, p. za srečno smrt, duše v vica,
Miklavž (6. 12.) z. čolnarjev, brodarjev, pomorščakov, izdelovalcev igrač, otrok, pekov, p. za dobro poroko, zoper povodenj,
Pantaleon (27. 7.) z. zdravnikov, p. zoper glavobol in za živino,
Pavel (29. 6.) z. teologov, izdelovalcev šotorov, jezdecv, tkalcev, tapetnikov, katoliškega tiska,
Pavel puščavnik (15. 1.) z. pekov,
Peter (29. 6.) z. ribičev, mornarjev, ključavničarjev, kovačev, urarjev,
Peter Nolako (28. 1.) p. za rešitev iz ujetništva,
Rafael (29. 9.) z. lekarnarjev, izseljencev,
Rok (16. 8.) p. v kužnih boleznih,
Stanislav Kostka (13. 11.) z. mladine,
Terezija Deteta Jezusa (1. 10.) z. misijonov,
Tilen (Egidij) (1. 9.) z. mladih mater, p. za živino,
Tobja (13. 9.) z. grobarjev,
Tomaž Akvinski (28. 1.) z. krščanskih filozofov, teologov, knjigarnarjev, visokošolcev,

O zatiranju boleznin in škodljivcev vinske trte

Vinska trta spada med najstarejše gojene rastline. V naše kraje so jo prinesli Rimljani, v Prednji Aziji in v Sredozemlju pa je znana mnogo dalj časa. Kot lahko sami presodimo iz tega, da raste tudi na kamnitih in drugih revnih tleh brez posebnega gnojenja, je trta glede prehrane prav nezahtevna rastlina. Pač pa je zahtevna glede toplote. Uspeva samo v območjih, kjer ji toplotne razmere ustrezajo, pa tudi v njih pride včasih do pozebe, večinoma cvetja, včasih tudi trsov.

V Evropi razširjena zlahka vinska trta je bila do preteklega stoletja sorazmerno precej odporna proti boleznim, pa tudi škodljivci je niso posebej prizadevali. Sredi preteklega stoletja pa so najprej v Angliji opazili novo bolezen pepelasto plesen ali oidij (*Uncinula necator*), ki je doma sicer na Japonskem, od tam pa so jo prenesli v Ameriko in iz Amerike v Anglijo. Iz Anglije se je naglo širila po Evropi in je bila 1845 pri nas prvič opažena v okolici Novega mesta. Bolezen se zelo lahko spozna po tem, ker so vsi zeleni deli sivi, kot bi bili posuti s pepelom. To bolezen so v preteklih desetletjih zatirali z žveplanjem. To delamo z uspehom tudi še sedaj, čeprav so na voljo tudi druga ustrezna škropiva.

V prejšnjem stoletju so mnogo preizkušali nove sorte rastlin iz drugih celin. Tako so uvažali v Evropo tudi sadike ameriških vrst in sort vinske trte. V Ameriki je bila na njih razširjena trsna uš (*Phylloxera vastatrix*), ki pa jim ni prizadevala nobene resne škode, ker sta se trta in škodljivka v dolgih časovnih obdobjih prilagodili druga drugu. V Evropi trsne uši nikoli ni bilo, evropska trta se torej nanjo ni mogla prilagoditi ter je bila zato ob njenem pojavu okoli leta 1870 povsem neodporna. V štirih desetletjih pred prvo svetovno vojno je propadla vsa evropska trta, ki je rastle na lastnih koreninah. To je imelo v vseh vinogradniških deželah in tudi pri nas velike gospodarske posledice. Mnogo kmetij je zaradi tega propadlo, kopičili so se davčni zaostanki itd.

Ker ameriške trte po kakovosti ne ustrezajo, kar izpričujejo še sedaj samorodnice npr. smarnica in druge, so morali preiti na cepljenje trte; podlaga je iz ameriške trte, cepič pa iz evropske. Vsi sedanji vinogradi – razen seveda samorodnic – so narejeni na cepljeni trti. Trsna uš je bila velika nesreča za vinogradnike, vendar so, sicer z velikimi žrtvami, vinograde obnovili in sedanji dajejo znatno večje pridelke grozdja kot nekdanji.

Nekaj let pozneje, okoli leta 1880, je prišla iz Amerike v Evropo še ena izjemno nevarna bolezen – peronospora vinske trte (*Plasmopara viticola*). Tudi ta bolezen je ob svojem pojavu pri nas bila izredno nevarna in je delala še večjo škodo kot sedaj. Proti njej so kmalu (okoli leta 1884) začeli uporabljati bakrenoapneno brozgo, kot to delajo nekateri vinogradniki še sedaj, čeprav imamo na voljo tudi obilo drugih pripravkov.

Vinska trta ima še nekaj manj pomembnih boleznin in škodljivcev, ki jih bomo omenili pri zatiranju.

Za zatiranje pepelaste plesni sta na voljo dva postopka: prašenje in škropljenje oziroma pršenje. Za prašenje uporabljamo preproste aparate – prašilnike. Ker prašimo večinoma z žveplom v prahu, jim pravimo kar žveplalniki. Če je treba zatirati samo pepelasto plesen, je zelo priporočljivo žveplanje, ker je lahko

ZNAMENJA V KOLEDARJU

Znaki za Lunine spremembe:

Mlaj ☉
Prvi krajec ☾
Ščip (polna luna) ☽
Zadnji krajec ☌

izvedljivo; priporočljivo ni le ob hudi vročini, ker lahko povzroči ožige na trti. Če pa je hkrati s pepelasto plesnijo treba zatirati tudi npr. peronospora, tedaj moramo škropiti oziroma pršiti. V manjših vinogradih uporabljamo tako imenovane tlačne vinogradniške škropilnice na ročni pogon – z njimi torej škropimo. Uporabljamo pa tudi motorne aparate, nahrbtnne pršilnike npr. Solo, Stiehl ipd. Z njimi pa pršimo. Razlika med škropilnicami in pršilniki je v tem, da rabimo pri škropilnicah normalno količino vode (na hektar npr. 2000 l) pri pršilnikih pa za dve tretjini zmanjšamo količino (npr. le okoli 700 l). Ker pa na boleznin in škodljivce delujejo kemične snovi, ki so v škropilnih pripravkih, voda pa je pri tem manj pomembna, moramo ob uporabi motornih pršilnikov povečati koncentracijo (jakost) sredstev za trikrat. Na zavitku antracola – sredstva proti peronospori piše, da naj uporabljamo na 100 litrov vode 20 dkg pripravka, kar je 0,2% jakost. To je mišljeno za uporabo s škropilnico. Če uporabimo pršilnik, tedaj moramo na 100 litrov vzeti 60 dkg sredstva oz. 0,6%. Pri uporabi pršilnikov velja: za kolikorkrat zmanjšamo normalno količino vode, za tolikokrat moramo povečati jakost pripravkov.

V naslednjem bomo opisali najvažnejša škropljenja; pri vsakem bomo posebej omenili, ali ga kaže kdaj opustiti ali ne. Še prej pa naj omenimo, da se glavni boleznin, proti katerim največkrat škropimo – pepelasta plesen in peronospora – pojavljata v povsem različnih vremenskih razmerah. Peronospora je zelo nevarna v vlažnem vremenu in v vlažnih letih, pepelasta plesen pa v sušnem vremenu in v daljših sušnih obdobjih. V za njih ustreznih razmerah ne smemo zatiranja obeh boleznin nikoli opustiti.

Ko so mladice od 3–5 cm dolge, t. j. navadno konec aprila ali v začetku maja, škropimo proti akarinozi, erinozi, sadni pršici, rilčkarjem in zemljemerki. Proti tem škodljivcem uporabimo 0,1% folimat + 0,2% tiadan + 0,2% basudin. V večini vinogradov se ti škodljivci redko pojavljajo, zato je njihovo zatiranje primerno le, če jih je ugotovil strokovnjak za varstvo rastlin. Pač pa se v Primorju, na Goriškem in Dolenjskem v nekaterih legah pojavlja doslej manj znana bolezen črna pegavost (*Phomopsis viticola*). Kjer dela ta bolezen težave, škropimo v omenjenem obdobju z 0,2% euparenom. Ta sredstva delujejo hkrati proti sivi plesni, ki se tu in tam pojavlja na poganjkih. Na splošno se je temu prvemu škropljenju brez prevelike škode mogoče odedi.

Ko so mladice dolge okoli 10 cm in imajo 4 do 6 listov, kar je navadno sredi maja, moramo škropiti proti rdečemu listnemu ožigu (*Pseudopeziza tracheiphila*), proti pepelasti plesni in kjer se pojavlja, proti črni pegavosti. Rdeči listni ožig se v nekaterih legah na Dolenjskem večkrat pojavlja. Kjer se to dogaja, je

neobhodno treba škropiti v tem obdobju, ker je pozneje že prepozno. Uporabimo 0,2% antracol ali 0,2% dithan M-45. Bolezen se sicer pojavi šele junija, toda njen razvoj je tak, da se ob njenem izbruhu ne da ukreniti ničesar več. Kjer te bolezni in črne pegavosti ni, lahko namesto škropljenja proti pepelasti plesni kar prašimo oz. žveplamo. V ta namen uporabimo poseben žveplan cvet – ventilirano žveplo. Če proti rdečemu listnemu ožigu in črni pegavosti škropimo, tedaj dodamo proti pepelasti plesni 0,3% cosan ali 0,1% karathane WP. Proti eni ali drugi od omenjenih bolezni je v tem obdobju navadno nujno potrebno škropiti.

Ko se vidi zasnova grozdličev (kabrnki), to je navadno konec maja ali v začetku junija, je treba prvič škropiti proti peronospori. Proti njej uporabljamo 0,2% antracol ali 0,2 dithane M-45 ali 0,2% ortofaltan ali 0,2% mycodifol ali 0,15% ortocid 83. Hkrati zatiramo tudi pepelasto plesen z 0,30% cosanom ali 0,1% karathane WP. Če opazimo v kabrnkih prve zarodke gosonic, gre za napad grozdnih sukačev. Tedaj dodamo škropivu 0,2% basudin ali 0,15% dipterex SL. To škropljenje je proti peronospori absolutno potrebno. 10 do 12 dni po prejšnjem škropljenju, t. j. pred cvetenjem trte, navadno sredi junija, drugič škropimo proti peronospori. Uporabimo že omenjena sredstva, če je treba tudi proti pepelasti plesni. Proti grozdnim sukačem dodajamo sredstvo le, če so se na novo pojavili.

Ko je trta prenehala cveteti, navadno v drugi polovici junija, škropimo tretjič proti peronospori z istimi sredstvi kot pri predhodnem škropljenju. Kjer gojimo sorte vinske trte, ki imajo zbite grozde, kot so traminec, sauvignon ipd., v zadnjih letih, zlasti v obilno gnojnih vinogradih dela škodo grozdna gniloba. Ta se sicer pojavlja šele ob zorenju, toda zatirati jo je treba začetki že sedaj. Kjer se torej hočemo zavarovati tudi proti grozdnim gnilobi, uporabljamo od tega škropljenja dalje proti peronospori pripravka 0,2% mycodifol ali 0,2% euparen, kajti edino ta dva delujeta tudi proti grozdnim gnilobam. Če je potrebno, dodajamo škropivu tudi 0,3% cosan proti pepelasti plesni.

Ko se začne jagode debeliti, kar je navadno konec junija, v začetku julija, četrtič škropimo proti peronospori in če se pojavljajo tudi druge bolezni, tudi proti njim. Uporabimo doslej omenjena sredstva. Petič in navadno zadnjič redno škropimo proti peronospori sredi julija. Če je nevarnost tudi drugih bolezni, škropimo še proti njim. Uporabljamo že omenjena sredstva.

Če je poletje sušno, lahko s petim škropljenjem prenehamo z zatiranjem peronospore, če pa je deževno, je potrebno še dodatno škropljenje proti njej. Kdor pa hoče grozde zavarovati pred grozdnim gnilobo, mora še enkrat ali dvakrat posebej škropiti proti njej. V ta namen so na voljo pripravki 0,1% sumilex ali 0,1% ronilan ali 0,1% roosol. Seveda lahko, kot že prej, tudi za ta zadnja škropljenja uporabimo 0,2% euparen ali 0,2% mycodifol.

Z opisanimi škropljenji se da ustrezno zavarovati vinsko trto pred običajnimi boleznimi. Če pa se pojavijo kake posebnosti, je treba za nasvet vprašati strokovnjake za varstvo rastlin. Zlasti za škropljenje proti peronospori se lahko naslonimo tudi na napovedi protiperonosporne službe, ki jih v času, ko je trta ogrožena, objavlja po radiu in dnevnem tisku.

Jože Maček

Herschlov ključ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme – podobno kakor vpliva na morsko gladino – vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebno če ga uporabljamo z drugimi vremeniki.

Zvezdoslovec F. J. Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele – vsaj približno – lahko ugotovimo vreme, če vemo, kdaj se izpremeni Luna, to je, ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščip ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☽.

Herschlov ključ pravi: Če se Luna spremeni:

ob uri	bo poleti (16. 4.–15. 10.)	bo pozimi (16. 10.–15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku dež ob jugu ali jugozahodniku	dež in sneg ob jugu ali zahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.
2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se Luna spremeni.

Ako Herschlov ključ napoveduje lepo vreme za določen dan, moramo razumeti tako, da bo približno v tistih dneh lepo.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako do ščipa (polne Lune) sleherni dan.

Merske enote

Na podlagi zakona o merskih enotah in merilih (Uradni list SFRJ, št. 13/76) se smejo v naši državi uporabljati le tiste merske enote, ki jih določa ta zakon.

Dovoljene merske enote našteva ta zakon v štirih poglavjih, in sicer:

– merske enote mednarodnega sistema merskih enot SI (le Système International d'Unités)
 – merske enote izven SI, ki se smejo uporabljati,
 – decimalne merske enote in
 – merske enote izven SI, ki se smejo uporabljati le še do 31. XII. 1980.

SEZNAM MERSKIH ENOT

I. Merske enote mednarodnega sistema merskih enot SI

A) Osnovne merske enote SI

Veličina	Merska enota	Znak merske enote
dolžina	meter	m
masa	kilogram	kg
čas	sekunda	s
električni tok	amper	A
termodinamična temperatura	kelvin	K
svetelnost	candela	cd
količina snovi	mol	mol

B) Izpeljane merske enote SI (te so oblikovane iz osnovnih merskih enot SI)

Veličina	Merska enota	Znak merske enote
ploščina (površina)	kvadratni meter	m ²
prostornina	kubični meter	m ³
ravninski kot	radian	rad
prostorski kot	steradian	sr
dolžinska masa	kilogram na meter	kg/m
ploščinska masa	kvadratni meter	kg/m ²
prostorninska masa	kilogram na kubični meter	kg/m ³
frekvenca	hertz	Hz
hitrost	meter na sekundo	m/s
pospešek	meter na sekundo na kvadrat	m/s ²
kotna hitrost	radian na sekundo	rad/s
kotni pospešek	radian na sekundo na kvadrat	rad/s ²
prostorninski pretok	kubični meter na sekundo	m ³ /s
masni pretok	kilogram na sek.	kg/s
sila	newton	N
tlak (napetost)	pascal	Pa
dinamična viskoznost	pascal-sekunda	Pa · s
kinematična viskoznost	kvadrat meter na sekundo	m ² /s
energija, delo, količina toplote ¹	joule	J
moč, energ. pretok, termični pretok ²	watt	W
količina elektrine ³	coulomb	C

elektr. napetost in elektr. potencial	volt	V
električna poljska jakost	volt na meter	V/m
električna upornost	ohm	
električna prevodnost	siemens	S
kapacitivnost	farad	F
induktivnost	henry	H
magnetna indukcija (gostota magnetnega pretoka)	tesla	T
magnetni pretok ⁴	weber	Wb
magnetna poljska jakost	amper na meter	A/m
entropija	joule na kelvin	J/K
masna količina toplote	joule na kilogram-kelvin	J/(kg · K)
termična prevodnost	watt na meter-kelvin	W/(m · K)
jakost energijskega sevanja	watt na steradian	W/sr
svetlost	candela na kvadratni meter	cd/m ²
svetlobni tok	lumen	lm
osvetljenost	lux	lx
aktivnost		
radioaktivn. vira	becquerel	Bq
absorbirana doza		
ionizirn. sevanja	gray	Gy
ekspozicijska doza	coulomb na kilogram	C/kg
ionizirn. sevanja molska masa	kilogram na mol	kg/mol
konzentracija snovi (molarnost) ⁵	mol na kubični meter	mol/m ³

¹ Za izpeljane enote za energijo, delo in količino toplote se smejo uporabljati tudi vsi zmnožki, ki se tvorijo:

- iz merske enote za silo in iz merske enote za dolžino (Nm);
- iz merske enote za moč in iz merske enote za čas (Ws).

² Za izpeljane merske enote za moč se smejo uporabljati tudi vsi količniki, ki se tvorijo iz merskih enot za energijo, delo in količino toplote, ter iz merske enote za čas.

³ Za izpeljane merske enote za količino elektrine se smejo uporabljati tudi vsi zmnožki, ki se tvorijo iz merske enote za električni tok in iz merske enote za čas.

Weber se sme imenovati tudi: tesla-meter na kvadrat (znak: T · m²) in volt-sekunda (znak: V · s).

⁵ Če se uporablja mol, je treba navesti elementarne delce, ki so lahko atomi, molekule, ioni, elektroni in drugi delci ali določene skupine teh delcev.

Opomba 1: Za veličine, ki v tem seznamu niso izrecno navedene, se smejo uporabljati tudi izpeljane merske enote, če so oblikovane po tretjem odstavku 10. člena omenjenega zakona. Posebna imena in znaki za posamezne izpeljane merske enote, navedene v tem seznamu, se smejo uporabljati za enostavnejše izražanje drugih izpeljanih merskih enot.

Opomba 2: Znaki vseh merskih enot se pišejo s pokončnimi latinskimi črkami (razen za mersko enoto ohm in predpono mikro, ki se pišeta s pokončnima grškima črkama). Zmnožek dveh merskih enot se zaznamuje s piko kot znakom za množenje. Pika se sme izpustiti le tedaj, kadar je znak tak, da je izključena kakršnakoli pomota.

Če je merska enota izpeljana z medsebojnim deljenjem dveh merskih enot, se kot znak za deljenje lahko uporabi poševna črta (/), vodoravna črta (—) ali pa se lahko uporabijo eksponenti z negativnim predznakom.

V isti vrsti naj ne bo uporabljena več kot ena poševna črta. Če so enote zahtevnejše, je treba uporabiti eksponente z negativnim predznakom ali oklepaje.

II. Merske enote izven SI, ki se smejo uporabljati

Za dolžino

- morska milja = 1 842 m; uporabljati se sme samo za označevanje razdalj v pomorskem in zračnem prometu.

Za ploščino

- ar (znak: a) = $100 \text{ m}^2 = 10^2 \text{ m}^2$
- hektar (znak: ha) = $10\,000 \text{ m}^2 = 10^4 \text{ m}^2$

Za prostornino

- liter (znak: l) = $1 \text{ dm}^3 = 10^{-3} \text{ m}^3$

Za ravninski kot

- polni kot = 2π rad
- pravi kot (znak: L) = $(\pi/2)$ rad
- stopinja (znak: °) = $(1/90)L = (\pi/180)$ rad
- minuta (znak: ') = $(1/60)^\circ = (\pi/10\,800)$ rad
- sekunda (znak: ") = $(1/60)'$ = $(\pi/648\,000)$ rad
- gradus ali gon (znak: g) = $(\pi/200)$ rad.

Za maso

- tona (znak: t) = $1 \text{ Mg} = 10^3 \text{ kg}$
- enota atomske mase (znak: u) je enaka

$$\frac{1}{12}$$

mase atoma nukleida ^{12}C ;
 približna vrednost: $1 \text{ u} = 1,660\,53 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$,
 se sme uporabljati samo v kemiji in fiziki.

Za dolžinsko maso

- tex (znak: tex) = $1 \text{ g/km} = 10^{-6} \text{ kg/m}$;
 uporabljati se sme samo za določanje dolžinske mase tekstilnega vlakna in sukanca.

Za čas

- minuta (znak: min) je enaka 60 s
- ura (znak: h) je enaka 3 600 s
- dan (znak: d) je enak 86 400 s
- teden, mesec in leto po gregorijanskem koledarju

Za hitrost

- voz = morska milja na uro = $\frac{1\,852}{3\,600} \text{ m/s} = 0,514 \text{ m/s}$;

uprabljati se sme samo v pomorskem in zračnem prometu.

Za tlak

- bar (znak: bar) = $100\,000 \text{ Pa} = 10^5 \text{ Pa}$

Za energijo, delo in količino toplote

- watt-ura (znak: Wh) = $3\,600 \text{ J} = 3,6 \text{ kJ}$
- elektronvolt (znak: eV), ki je enak kinetični energiji, ki jo dobi elektron, ko preide potencialno razliko 1 volta v vakuumu.
 Približna vrednost: $1 \text{ eV} = 1,602\,19 \cdot 10^{-19} \text{ J}$ se sme uporabljati samo v specializiranih področjih.

Za moč

- volt-amper (znak: VA) = 1 W
 uporabljati se sme samo za določanje navidezne moči izmeničnega električnega toka;
- var (znak: var) = 1 W ;
 uporabljati se sme samo za določanje električne jalove moči.

Za temperaturo

- celzijeva stopinja (znak: °C) = 1 K . Temperatura 0°C ustreza temperaturi 273,15 K.

III. Decimalne merske enote

1. Decimalne merske enote so enote z množilnimi ali delilnimi predponami, ki jih tvorimo tako, da dodamo pred znake merskih enot mednarodne predpone.

Imena predpon, njihovi znaki in številčne vrednosti so navedene v naslednji tabeli:

Ime predpone, ki se postavi pred imenom enote	Znak predpone, ki se postavi pred znak enote	Faktor, s katerim se pomnoži enota (vrednost predpone)
eksa	E	$1\,000\,000\,000\,000\,000\,000 = 10^{18}$
peta	P	$1\,000\,000\,000\,000\,000 = 10^{15}$
tera	T	$1\,000\,000\,000\,000 = 10^{12}$
giga	G	$1\,000\,000\,000 = 10^9$
mega	M	$1\,000\,000 = 10^6$
kilo	k	$1\,000 = 10^3$
hekto	h	$100 = 10^2$
deka	da	$10 = 10^1$
deci	d	$0,1 = 10^{-1}$
centi	c	$0,01 = 10^{-2}$
mili	m	$0,001 = 10^{-3}$
mikro		$0,000\,001 = 10^{-6}$
nano	n	$0,000\,000\,001 = 10^{-9}$
piko	p	$0,000\,000\,000\,001 = 10^{-12}$
femto	f	$0,000\,000\,000\,000\,001 = 10^{-15}$
ato	a	$0,000\,000\,000\,000\,000\,001 = 10^{-18}$

2. Decimalne merske enote se tvorijo izključno iz merskih enot SI, ki so naštetje v I. poglavju, in iz naslednjih merskih enot, navedenih v II. poglavju: liter, tex, bar, watt-ura, elektronvolt, volt-amper in var.

3. Decimalne merske enote za maso se dobijo tako, da se pred znakom za gram doda predpona ($1 \text{ g} = 0,001 \text{ kg} = 10^{-3} \text{ kg}$).

4. Za tvorbo decimalnih merskih enot se sme uporabiti samo ena predpona.

5. Predpona in ime merske enote se pišeta skupaj kot ena beseda. Prav tako se pišeta skupaj tudi znak predpone in znak merske enote. Eksponent, ki se piše le na znak merske enote, velja za celotno decimalno enoto. Znaki merskih enot se pišejo brez pike.

IV. Merske enote izven SI, ki se smejo uporabljati do 31. decembra 1980

Za dolžino

- angström (znak: Å) = 0,1 nm = 10^{-10} m
- mikron (znak: μ) = 1 m = 10^{-6} m
- palec ali cola (inch) – (znak: in) = 25,399 mm = $25,399 \cdot 10^{-3}$ m; uporabljati se sme le v pomorskem prometu;
- čevelj (foot) – (znak: ft) = 0,304 8 m; uporabljati se sme le v pomorskem prometu in v zračnem prometu za določanje višine letenja letal;
- jard (yard) – (znak: yd) = 0,914 399; uporabljati se sme le v pomorskem prometu;
- fadom (fathom) – (znak: fm) = 1,828 8 m; uporabljati se sme le v pomorskem prometu.

Za ploščino (površino)

- barn (znak: b) = $100 \text{ fm}^2 = 10^{-28} \text{ m}^2$; uporabljati se sme le v jedrski fiziki.

Za prostornino

- registrska tona = 2,832 m³; uporabljati se sme le v pomorskem prometu;
- prostorninski meter (znak: prm) je enak prostornini polen, zloženih v kocko, katere rob je enak 1 m. Ta enota se sme uporabljati le v prometu z lesom.

Za maso

- kvintal ali metrski cent (znak: q) = 100 kg = 10^2 kg
- funt (pound) – (znak: lb) = 0,453 59 kg; uporabljati se sme le v pomorskem prometu;
- long-tona (long ton) – (znak: L/T) = 1 016,04 kg; uporabljati se sme le v pomorskem prometu.

Za hitrost

- čevelj na sekundo (znak: ft/s) = 0,304 8 m/s; uporabljati se sme le v zračnem prometu za določanje navpične hitrosti letal.

Za pospešek

- gal (znak: Gal) = $1 \text{ cm/s}^2 = 10$ določanje pospeška, ki je posledica zemeljske težnosti.

Za silo

- dina (dyn) – (znak: dyn) = $10 \text{ N} = 10^{-5} \text{ N}$
- kilopond (znak: kp) = 9,806 65 N
- pond (znak: p) = 0,001 kp = 9,806 65 mN.

Za tlak

- tehnična atmosfera (znak: at) = 98 066,5 Pa
- normalna (fizikalna) atmosfera (znak: atm) = 101 325 Pa
- milimeter živosrebrovega stebrička (znak: Torr ali mmHg) = 133,322 Pa
- milimeter vodnega stebrička (znak: mmH₂O) = 9,806 65 Pa.

Za dinamično viskoznost

- poise (znak: P) = $0,1 \text{ Pa} \cdot \text{s} = 10^{-1} \text{ Pa} \cdot \text{s}$
- centipoise (znak: cP) = $1 \text{ mPa} \cdot \text{s} = 10^{-3} \text{ Pa} \cdot \text{s}$

Za kinematično viskoznost

- stokes (znak: St) = $0,000 1 \text{ m}^2/\text{s} = 10^{-4} \text{ m}^2/\text{s}$
- centistokes (znak: cSt) = $1 \text{ mm}^2/\text{s} = 10^{-6} \text{ m}^2/\text{s}$

Za energijo, delo in količino toplote

- erg (znak: erg) = $0,1 \mu \text{ J} = 10^{-7} \text{ J}$
- kilopond-meter (znak: kpm) = 9,806 65 J
- kalorija (znak: cal) = 4,186 J.

Za moč

- konjska moč (znak: KM) = $75 \cdot 9,806 65 \text{ W} = 735,498 \text{ W}$.

Za aktivnost radioaktivnega vira

- curie (znak: Ci) = $3,7 \cdot 10^{10} \text{ Bq}$

Za absorbirano dozo ionizirnega sevanja

- rad (znak: rd) = 0,01 Gy
- rem (znak: rem) = 0,01 Gy

Za ekspozijsko dozo ionizirnega sevanja

- röntgen (znak: R) = $2,58 \cdot 10^{-4} \text{ C/kg}$

Primerjava starih merskih enot z novimi

Zakonska obveza, da se po letu 1980 smejo v javnem prometu uporabljati le dovoljene merske enote, nas sili, da se čimprej navadimo nanje. Ko pa bodo nove merske enote že v veljavi in v uporabi, bomo (vsaj tisti, ki smo se učili in uporabljali stare enote) prisiljeni spreminjati nove enote v stare, da bomo sploh vedeli, za kakšne vrednosti gre.

Pri pretvarjanju starih enot v nove in narobe nam bodo lahko rabile pričujoče primerjalne skale. Te skale nam bodo rabile tudi takrat, kadar so številčne vrednosti na njih premajhne ali prevelike. Če so za določeni primer vrednosti premajhne, bomo na obeh skalah vrednosti za isti faktor povečali, če pa so prevelike pa za isti faktor obe skali zmanjšali.

S pomočjo teh primerjalnih skal bomo torej brez posebnega truda lahko pretvarjali stare enote v nove in narobe.

Sončevi in Lunini mrki

V letu 1980 sta le dva Sončeva mrka.

1. **Dne 16. februarja je popolni Sončev mrk.** Viden je v ozkem pasu, ki teče čez srednjo Afriko, Indijski ocean, Indijo, Burmo in se konča na Kitajskem. Kot delni mrk je viden na jugovzhodnem delu Atlantika, iz Afrike, jugozahodne Azije in na Indijskem oceanu. Pri nas mrk ni viden.

2. **Dne 10. avgusta je kolobarjasti Sončev mrk.** Viden je v ozkem pasu, ki teče čez Tihi ocean in se konča

v Južni Ameriki. Kot delni mrk je viden na vzhodnem delu Tihega oceana, iz južnega dela Severne Amerike in iz Južne Amerike. Pri nas mrk ni viden.

V tem letu bo šla Luna trikrat skozi Zemljino polseno in to 1. marca, 27. julija in 26. avgusta. Nastopil bo polsenčni Lunin mrk, ki pa s prostim očesom ni opazljiv.

Vidnost premičnic – planetov

MERKUR je na nebu vedno blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ za 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj oploščena elipsa in je največja navidezna oddaljenost od Sonca odvisna od trenutne Merkurjeve lege na tiru in od istočasne lege Zemlje. Planet Merkur lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim obzorjem po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred Sončevim vzhodom. Na večernem nebu bo letos viden ob datumih okoli 19. II., 14. VI. in 11. X., na jutranjem nebu bo viden ob datumih okoli 2. IV., 1. VIII. in 19. XI.

Merkur sreča Luno: 17. II., 15. III., 13. IX., 14. VI., 9. VIII., 10. IX., 11. X. in 6. XII. Venero sreča 1. VI., Saturna 9. IX. in Urana 3. XII.

VENERA je v začetku leta Večernica: sredi januarja zahaja tri ure za Soncem, sredi februarja tri ure in pol, sredi marca pa štiri ure za Soncem. Dne 5. IV. doseže največjo navidezno razdaljo 46 stopinj vzhodno od Sonca. Tedaj je v ozvezdju Bika. Potem se navidezno približuje Soncu, zato je vedno krajši čas vidna. Ob koncu maja zaide ob 21^h35^m. V juniju ni primerna za opazovanje, ker je 15. VI. v zdolnji konjunkciji s Soncem. V juliju jo že najdemo kot Danico na vzhodnem delu neba. Dne 24. VIII. pride v največjo navidezno razdaljo 46 stopinj zahodno od Sonca. Sredi septembra vziđe ob 1^h45^m, sredi oktobra eno uro pozneje. Potem se Venera spet navidezno približuje Soncu in ob koncu leta vzhaja le še dve uri pred Soncem.

Venera sreča Luno: 20. I., 19. II., 19. III., 18. IV., 17. V., 9. VII., 7. VIII., 5. IX., 5. X., 4. XI. in 4. XII. Merkurja sreča 1. VI., Jupitra 30. X., Saturna 3. XI. in Urana 16. XII.

MARS je v začetku leta v zelo primerni legi za opazovanje, saj je 24. II. v opoziciji s Soncem in je viden vso noč. Giblje se obratno do 7. IV., ko spremeni smer svojega navideznega gibanja v napredno. Tedaj je v ozvezdju Leva in zaide sredi aprila ob 3^h35^m. Postopoma zahaja vedno prej, sredi junija kmalu po polnoči. Julija in avgusta je v ozvezdju Device in je viden le še v večernih urah. Sredi septembra zahaja okoli 20^h, sredi oktobra uro prej. Mars se vse hitreje navidezno približuje Soncu in v decembru zahaja okoli 18. ure.

Mars sreča Luno: 7. I., 3. II., 1. III., 28. III., 24. IV., 22. V., 19. VI., 18. VII., 15. VIII., 13. IX., 12. X., 10. XI. in 9. XII. Jupitra sreča 2. III. in 4. V., Saturna 25. VI., Urana 3. X. in Neptuna 10. XI.

JUPITER je 24. II. v opoziciji s Soncem in je v začetku leta zelo primeren za opazovanje. Giblje se v ozvezdju Leva. Do zastoja 26. IV. je smer njegovega

gibanja obratna. Sredi aprila zaide ob 3^h35^m, potem pa vedno prej: sredi maja ob 1^h35^m, v juniju že pred polnočjo, v juliju v poznih večernih urah. V septembru ni viden, ker je 13. IX. v konjunkciji s Soncem. Izsledimo ga spet v oktobru na jutranjem nebu v ozvezdju Device, ko vziđe konec meseca ob 3^h20^m. Potem vzhaja vedno prej: sredi novembra ob 2^h35^m, sredi decembra okoli enih.

Jupiter sreča Luno: 7. I., 3. II., 1. III., 28. III., 24. IV., 21. V., 18. VI., 16. VII., 12. VIII., 7. X., 4. XI., 1. XII. in 29. XII. Venero sreča 30. X., Marsa 2. III. in 4. V.

SATURN najdemo v začetku leta kmalu po 22. uri nad vzhodnim delom obzorja v ozvezdju Device. Od 8. I. je smer njegovega gibanja obratna. Približuje se opoziciji s Soncem, ki nastopi 14. III. Zato je v marcu in aprilu viden vso noč. Po zastoju 23. V. se giblje spet napredno. Sredi junija zaide ob 0^h20^m, sredi julija ob 22^h25^m, avgusta v zgodnjih večernih urah. Septembra in oktobra ni primeren za opazovanje, ker je 23. IX. v konjunkciji s Soncem. Novembra ga lahko vidimo na jutranjem nebu, saj vzhaja sredi meseca okoli 3. ure. Ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

Saturn sreča Luno: 8. I., 4. II., 3. III., 30. III., 26. IV., 23. V., 19. VI., 17. VII., 13. VIII., 4. XI., 1. XII. in 29. XII., Merkurja sreča 9. IX., Venero 3. XI. in Marsa 25. VI.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Giblje se vse leto v ozvezdju Tehtnice. Dne 29. II. je v zastoju in je viden vso drugo polovico noči. V opozicijo s Soncem pride 14. V., zato je v maju vso noč nad obzorjem. Dne 30. VII. je spet v zastoju in je tedaj viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 8. XI., zato je od oktobra do konca leta praktično neviden.

Uran sreča Luno: 13. I., 9. II., 8. III., 4. IV., 1. V., 28. V., 24. VI., 22. VII., 18. VIII., 14. IX., 12. X. in 6. XII., Merkurja sreča 3. XII., Venero 16. XII. in Marsa 3. X.

NEPTUN je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. V zastoju je 24. III. in je tedaj viden v drugi polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 12. VI. in je vso noč nad horizontom. Dne 1. IX. je spet v zastoju in je viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 14. XII. Giblje se vse leto v mejnem področju ozvezdij Škorpiona in Strelca.

Neptun sreča Luno: 15. I., 11. III., 10. III., 6. IV., 3. V., 30. V., 27. VI., 24. VII., 20. VIII., 17. IX., 14. X. in 10. XI., Marsa sreča 10. XI.

PLUTON, deveti, najbolj oddaljen planet je v opoziciji s Soncem v začetku aprila. V konjunkciji je v prvi polovici oktobra. Giblje se v ozvezdju Device.

Pregled

Venera je do maja Večernica, od julija naprej pa Danica.

Mars je do aprila viden praktično vso noč, julija le prvo polovico noči, septembra ni viden, ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

Saturn je februarja, marca in aprila viden vso noč, junija le prvo polovico noči, septembra ni viden, ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

**SEZNAM NAROČNIKOV MOHORSKE REDNE ZBIRKE
PO ŠKOFIJAH IN DEKANIJAH 1979–1980**

LJUBLJANSKA ŠKOFIJA		Lipoglav	10	Križe	130
		Muljava	21	Lom	30
		Polica	49	Mavčiče	80
Dekanija I. Cerknica		Stična	100	Naklo	147
Begunje pri Cerknici	24	Škofljica	50	Olševk	33
Bloke	33	Šmarje	70	Podbrezje	55
Cerknica	100	Šentjurij–Podtabor	25	Preddvor	160
Grahovo	37	Šentvid pri Stični	152	Predoslje	75
Nova vas pri Rakeku		Žalna	71	Smlednik	230
Sv. Trojica	14	Skupaj Grosuplje	667	Šenčur pri Kranju	128
Planina pri Rakeku	67			Šenturška gora	10
Rakek	42	Dekanija V. Kamnik		Trboje	38
Stari trg pri Ložu	150			Trstenik	60
Sv. Vid–Cajnarje	58	Gozd	20	Tržič	205
Unec	38	Homec	100	Tržič–Bistrica	63
		Kamnik	250	Velesovo	70
Skupaj Cerknica	563	Frančiškanski samostan		Voglje	46
		Kamnik	40		
Dekanija II. Črnomelj		Komenda	266	Skupaj Kranj	2933
Adlešiči	22	Mekinje	63		
Črnomelj	140	Motnik – Cene Ivanka	20	Dekanija VIII. Leskovec	
Dragatuš	30	Nevlje	50	Bučka	25
Metlika	70	Sela pri Kamniku	35	Cerklje ob Krki	50
Podzemelj	50	Stranje	100	Čatež ob Savi	53
Preloka	22	Šmartno v Tuhinju	56	Kostanjevica na Krki	101
Semič	53	Špitalič	11	Krško	50
Stari trg ob Kolpi	34	Tunjice	60	Leskovec	215
Vinica	50	Vranja peč	31	Raka	50
		Zgornji Tuhinj	44	Studenc	20
Skupaj Črnomelj	471	Skupaj Kamnik	1146	Sv. Duh–Veliki Trn–Krško	32
				Sv. Križ–Podbočje	60
Dekanija III. Domžale–Moravče		Dekanija VI. Kočevje		Škočjan pri N. mestu	60
Blagovica	27			Šentjernej	50
Brdo in Lukovica	100	Banja Loka	20	Velika Dolina	45
Češnjice	15	Fara pri Kočevju	20	Kartuzija Pleterje	10
Dob	285	Kočevje	70	Skupaj Leskovec	821
Domžale	270	Osilnica	20		
Domžale – Mav Franc	14	Stara cerkev	30	Dekanija IX. Litija	
Ihan	85	Skupaj Kočevje	160	Dole pri Litiji	23
Krašnja	61			Hotič	30
Mengeš	330	Dekanija VII. Kranj		Janče	18
Moravče	100			Kresnice	42
Peče	23	Besnica	114	Litija	85
Radomlje	50	Breg ob Savi	46	Polšnik	13
Rova	19	Cerklje na Gor.	170	Prežganje	15
Šentožbalt	8	Duplje	70	Primskovo na Dol.	11
Vrhpolje	16	Goriče	65	Sava	15
Zlatopolje	10	Hrastje	32	Šmartno pri Litiji,	
Trzin	60	Jezersko	51	Marija Mrzel	67
		Kokra	25	Štanga	18
Skupaj Domžale–Moravče	1473	Kovor	60	Vače	55
		Kranj–Kokrica	55		
Dekanija IV. Grosuplje		Kranj, Tavčarjeva	350	Skupaj Litija	392
Grosuplje	55	Kranj, Primskovo	110		
Kopanj	64	Kranj, Šmartin	225		

Dekanija X. Ljubljana-mesto	Vavta vas	60	Sv. Lenart–Selca	35	
Sv. Nikolaj	220	Skupaj Novo mesto	909	Škofja Loka	320
Sv. Jakob	15	Dekanija XIII. Radovljica		Škofja Loka–Suha	85
Sv. Peter	160	Begunje	100	Trata–Gor. vas	100
Marijino oznan.	280	Bled	200	Žabnica	34
Sv. Trojica	80	Bohinjska Bela	61	Železniki	130
Bežigrad–Sv. Ciril	260	Bohinjska Bistrica	160	Žiri	216
Črnuče	125	Breznica	165	Skupaj Škofja Loka	1882
Dravlje	148	Dovje	40	Dekanija XVI. Trebnje	
Ježica	110	Gorje	175	Boštanj	40
Kodeljevo	100	Jesenice	165	Čatež–Zaplaz	30
Koseze	114	Koroška Bela	80	Mirna	20
Moste	147	Kamna Gorica	62	Mokronog	25
Polje	200	Koprivnik	21	Sv. Križ–Gabrovka	22
Rakovnik	100	Kranjska gora	40	Šentjanž	70
Rudnik	40	Kropa	76	Šentlovrenc	15
Sv. Križ	151	Lesce	34	Šentrupert	100
Stožice	79	Leše	22	Trebelno	25
Šentvid	302	Ljubno	40	Trebnje	175
Šiška	156	Mošnje	45	Tržišče	45
Štepanja vas	82	Ovsiše	40	Veliki Gaber	11
Trnovo	100	Radovljica	135	Skupaj Trebnje	578
Vič	230	Rateče–Planica	46	Dekanija XVII. Vrhnika	
Sv. Martin	20	Ribno	55	Bevke	56
Valant Milan	13	Srednja vas v Bohinju	145	Borovnica	132
Črna vas	25	Sv. Križ nad Jesenicami	12	Dolenji Logatec	89
Zalog–Kašelj	100	Zasip	82	Gorenji Logatec	77
Skupaj Ljubljana-mesto	3357	Dobrava pri Kropi	35	Horjul	101
Dekanija XI. Ljubljana okolica		Frančiškanski samostan		Hotedršica	30
Brezovica	140	Brezje	150	Podlipa	30
Dobrova	100	Skupaj Radovljica	2186	Preserje	127
Dol pri Ljubljani	60	Dekanija XIV. Ribnica		Rakitna	25
Ig	90	Dobrepolje–Videm	75	Rovte	52
Javor	15	Dolenja vas	35	Šentjošt–Horjul	40
Polhov Gradec	66	Gora pri Sodražici	20	Sv. Trije kralji–Rovte	16
Preska	115	Loški potok	90	Vrhnika	260
Sora	165	Ribnica	180	Zaplana	38
Sostro	120	Rob	23	Skupaj Vrhnika	1073
Sv. Helena–Dolsko	90	Sodražica	60	Dekanija XVIII. Zagorje ob Savi	
Sv. Jakob ob Savi	100	Nova štifta–Sodražica	30	Čemšenik	83
Sv. Katarina–Topol	20	Struge	30	Dobovec	21
Šmartno pod Šmarno goro	145	Sv. Gregor–Ortnek	35	Izlake	60
Tomišelj	20	Škocjan pri Turjaku	17	Kisovec	14
Vodice	162	Velike Lašče	102	Kolovrat	40
Želimlje	38	Velike Poljane	13	Konjšica	10
Notranje gorice	40	Skupaj Ribnica	710	Radeče	80
Skupaj Ljubljana okolica	1486	Dekanija XV. Škofja Loka		Svibno	42
Dekanija XII. Novo mesto		Bukovščica	28	Šentgotard	47
Bela cerkev	24	Črni vrh	35	Šentjurij–Podkum	23
Brusnice	20	Davča	37	Zagorje ob Savi	200
Dolenjske Toplice	40	Dražgoše	30	Skupaj Zagorje ob Savi	620
Mirna peč	55	Javorje	50	Dekanija XIX. Žužemberk	
Novo mesto–Kapitelj	140	Leskovicca	15	Ajdovec	40
Novo mesto–Sv. Lenart	160	Lučine	35	Ambrus	50
Novo mesto–Šmihel	105	Nova Oselica	61	Dobrníč	65
Podgrad	17	Poljane	78		
Prečna	101	Reteče	97		
Soteska	35	Selca	180		
Stopiče	43	Sorica	40		
Šmarjeta	40	Stara Loka	225		
Št. Peter–Otočec	70				

Krka	35	Rečica ob Savinji	140	Dekanija X. Lendava	
Sela pri Šumberku	18	Solčava	62	Beltinci	300
Šmihel pri Žužemberku	15	Šmartno ob Dreti	25	Bogojina	56
Zagradec	54	Skupaj Gornji Grad	844	Črenšovci: od tega	
Žužemberk	50			Horvat Ignac	29
Skupaj Žužemberk	327	Dekanija VI. Jarenina		Vučko Štefan	25
VSEGA LJUBLJANSKA		Šentilj v Slov. goricah	170	Glavač Ignac	25
ŠKOFLJA	21.754	Sv. Jakob v Slov. goricah	95	Žerdin Štefan	24
MARIBORSKA ŠKOFIJA		Jarenina	70	Horvat Mirko	50
Dekanija I. Braslovče		Sv. Jurij ob Pesnici		Dobrovnik	30
Sv. Andraž	45	Zg. Kungota	20	Dokležovje	40
Braslovče	142	Spodnja Sv. Kungota	80	Hotiza	61
Gomilsko	64	Svečina	40	Kobilje	20
Sv. Jurij-Tabor	52	Skupaj Jarenina	475	Lendava	46
Sv. Pavel-Prebold	80			Odranci	140
Šmartno ob Paki	131	Dekanija VII. Kozje		Turnišče	90
Vransko	150	Dobje	50	Velika Polana	20
Skupaj Braslovče	664	Kozje in Buče	70	Skupaj Lendava	956
Dekanija II. Celje		Olimlje	17	Dekanija XI. Ljutomer	
Celje, Sv. Daniel	350	Sv. Peter pod Sv. g.		Apače	50
Celje, Sv. Jožef	35	Bistrica ob Sotli	50	Cezanjevci	44
Celje, Sv. Cecilija	70	Pilštajn	69	Gor. Radgona	140
Teharje	70	Planina pri Sevnici	22	Kapela	75
Skupaj Celje	525	Podčetrtek	26	Križevci	206
		Podsreda	40	Ljutomer	230
Dekanija III. Dravograd		Polje ob Sotli	11	Mala Nedelja	40
Črneče	25	Prevorje	16	Razkrižje - Žabot Ivan	90
Dravograd	50	Sv. Vid na Planini, Sevnica	100	Veržej	32
Libeliče	80	Zagorje-Lesično	50	Videm ob Ščavnici	120
Skupaj Dravograd	155	Skupaj Kozje	521	Skupaj Ljutomer	1027
Dekanija IV. Dravsko polje		Dekanija VIII. Laško		Dekanija XII. Maribor	
Cirkovce	110	Dol pri Hrastniku	60	Sv. Barbara-Zg. Korena	50
Fram	70	Hrastnik	60	Gornja Sv. Kungota	20
Hoče	125	Sv. Jedert-Sedraž	50	Kamnica	95
Št. Janž na Drav. polju		Sv. Jedert-Rečica	40	Sv. Križ, Maribor	50
Starše	140	Jurklošter	7	Sv. Križ nad Mariborom	21
Sv. Lovrenc		Laško	135	Limbuš	35
na Drav. polju	71	Sv. Lenart	33	Sv. Lovrenc na Pohorju	120
Sv. Miklavž ob Dravi	15	Marija Širje	40	Sv. Marija v Puščavi	80
Ptujska gora	47	Loka pri Zid. mostu	50	Sv. Janez Krstnik, Maribor	251
Rače	120	Sv. Marjeta-Rim. Toplice	35	Sv. Marija, Maribor	170
Slivnica	130	Sv. Miklavž nad Laškim	17	Sv. Magdalena, Maribor	80
Skupaj Dravsko polje	828	Sv. Rupert	20	Sv. Jožef-Maribor	70
Dekanija V. Gornji grad		Trbovlje	150	Sv. Rešnje telo, Maribor	125
Bočna	27	Skupaj Laško	697	Radvanje	60
Gornji grad	45	Dekanija IX. Sv. Lenart		D. M. v Brezju	70
Ljubno ob Savinji	90	v Slov. goricah		Sv. Ciril in Metod	70
Luče ob Savinji	110	Sv. Ana-Zg. Ščavnica	120	Sv. Marjeta ob Pesnici	
Sv. Mihael nad Mozirjem	31	Sv. Anton-Cerkvenjak	50	Pernica	30
Mozirje	135	Sv. Benedikt-Benedikt	60	Podbrežje	50
Nazarje	67	Sv. Bolfenk-Trnovska vas	60	Sv. Martin pri Vurberku	75
Nova Štifta	32	Sv. Jurij-Jurovski dol	120	Sv. Peter pri Mariboru	105
Radmirje	80	Lenart v Slov. goricah	130	Ruše	115
		Marija Snežna	90	Selnica ob Dravi	100
		Negova	80	Skupaj Maribor	1842
		Sv. Rupert-Voličina	40	Dekanija XIII. Mežiška dolina	
		Sv. Trojica-Gradišče	61	Črna	100
		Skupaj Sv. Lenart		Sv. Daniel-Prevalje	57
		v Slov. goricah	811		

Javorje	10	Remšnik	40	Dekanija XXII. Šaleška dolina	
Koprivna	18	Skupaj Radlje ob Dravi	195	Bele vode	30
Kotlje	33			Gor. Ponikva	24
Mežica	170	Dekanija XVIII. Rogatec		Št. Ilj pri Velenju	50
Prevalje	190	Sv. Ema–Pristava	15	Št. Janž	50
Ravne	200	Sv. Florijan ob Boču	8	Šmartno–Velenje	140
Skupaj Mežiška dolina	778	Kostrivnica	42	Sv. Marija–Velenje	60
Dekanija XIV. Murska Sobota		Rog. Slatina	106	Šoštanj	300
Cankova	43	Sv. Peter		Zavodnje	24
Dolenci	13	na Medvedjem selu	25	Skupaj Šaleška dolina	678
Grad	50	Rogatec	100	Dekanija XXIII. Šmarje pri Jelšah	
Gor. Petrovci	10	Sv. Rok ob Sotli–Rogatec	10	Dramlje	100
Sv. Jurij–Rogaševci	63	Stoperce	15	Šentjur	270
Kančevci	20	Žetale	18	Kalobje	24
Kuzma	25	Skupaj Rogatec	339	Ponikva	63
Markovci–Šalovci	15	Dekanija XIX. Slovenska Bistrica		Sladka gora	50
Martjanci	40	Črešnjevec	44	Slivnica	10
Murska Sobota	200	Gor. Polskava	34	Šmarje pri Jelšah	100
Pečarovci	22	Laporje	30	Sv. Vid pri Grobelnem	100
Pertoča	30	Majšperk	50	Zibika	20
Tišina	130	Makole	80	Žusem	30
Skupaj Murska Sobota	661	Sv. Martin na Pohorju	70	Skupaj Šmarje pri Jelšah	767
Dekanija XV. Nova cerkev		Poljčane	80	Dekanija XXIV. Velika Nedelja	
Črešnjice	75	Slov. Bistrica	130	Sv. Bolfenk na Kogu	33
Dobrna	45	Spodnja Polskava	50	Sv. Lenart–Podgorci	85
Frankolovo	37	Studenice	55	Sv. Miklavž pri Ormožu	92
Ljubečna	50	Tinje	31	Ormož	105
Sv. Jošt na Kozjaku	14	Sv. Venčeslav, Zg. Ložnica	40	Središče ob Dravi	60
Nova cerkev–Strmec	90	Skupaj Slov. Bistrica	694	Svetinje–Ivanjkovci	25
Šmartno v Rožni dolini	80	Dekanija XX. Slovenske Konjice		Sv. Tomaž pri Ormožu	65
Vitanje	60	Čadram	80	Velika Nedelja	60
Vojnik	61	Sv. Jernej pri Ločah	56	Skupaj Velika Nedelja	525
Skupaj Nova cerkev	512	Kebelj	90	Dekanija XXV. Videm ob Savi	
Dekanija XVI. Ptuj		Sv. Kunigunda	35	Artiče	45
Sv. Andraž–Vitomarci	35	Loče	110	Bizeljsko	105
Sv. Doroteja–Dornava	25	Prihova	52	Brestanica	102
Hajdina	75	Slov. Konjice	270	Brežice	110
Sv. Lovrenc–Juršinci	117	Stranice	40	Dobova	82
Sv. Marjeta–Gorišnica	100	Špitalič–Loče	22	Kapele	20
Sv. Marko–Markovci	82	Zreče	150	Koprivnica	45
Polenšak	60	Žiče	70	Pišce	43
Ptuj, Sv. Jurij	100	Skupaj Slovenske Konjice	975	Senovo	70
Ptuj, Sv. Peter in Pavel	65	Dekanija XXI. Stari trg		Sevnica	120
Ptuj, Sv. Ožbalt	80	Dolič	60	Sromlje	20
Sv. Urban–Desternik	35	Št. Ilj pod Turjakom	100	Videm ob Savi	148
Vurberk	13	Št. Janž–Dravograd	35	Zabukovje	20
Skupaj Ptuj	787	Pameče	20	Zdole	30
Dekanija XVII. Radlje ob Dravi		Podgorje pri Slov. Gradcu	60	Razbor nad Loko	45
Brezno ob Dravi	10	Razbor pri Slov. Gradcu	21	Skupaj Videm ob Savi	1005
Kapla	20	Sele	16	Dekanija XXVI. Vuzenica	
Muta ob Dravi	40	Slovenj Gradec	110	Sv. Anton na Pohorju	20
Sv. Ožbolt	20	Stari trg	40	Sv. Primož na Pohorju	10
Radlje	65	Šmartno pri Slov. Gradcu	50		
		Skupaj Stari trg	512		

Ribnica na Pohorju	80	Šempas	45	Lig–Marijino Celje	30
Trbonje	26	Štomaž	18	Plave	23
Vuhred	50	Vel. Zablje	25	Ročinj	50
Vuzenica	69	Vipavski Križ–Dobravlje	80		
		Možina Franc – Dobravlje	20	Skupaj Kanal	367
Skupaj Vuzenica	255	Skupaj Črniče	467	Dekanija IX. Kobarid	
Dekanija XXVII. Zavrč		Dekanija IV. Dekani		Bovec	45
Sv. Andraž–Leskovec	20	Ankaran	35	Breginj	40
Sv. Barbara–Cirkulane	50	Dekani	15	Drežnica	65
Sv. Trojica–Podlehnik	30	Klanec	40	Kobarid	90
Sv. Vid pri Ptuju	57	Osp	5	Kred	30
Zavrč	40	Predloka	10	Libušnje	50
Skupaj Zavrč	197	Škofije	30	Livek	30
Dekanija XXVIII. Žalec		Skupaj Dekani	135	Log pod Mangartom	24
Galicija	60	Dekanija V. Dornberk		Soča	20
Gotovlje	60	Branik	57	Srpenica	25
Griže	100	Dornberk	90	Skupaj Kobarid	419
Sv. Peter v Sav. dol.	100	Prvačina	24	Dekanija X. Komen	
Petrovče	74	Renče	62	Gabrovica	12
Polzela	120	Šmarje	21	Gorjansko	20
Žalec	80	Skupaj Dornberk	254	Kobjeglava	30
Skupaj Žalec	594	Dekanija VI. Idrija		Komen	70
Skupaj škofija Maribor	18.819	Črni vrh	80	Opatje selo	36
KOPRSKA ŠKOFIJA		Godovič	45	Pliskovica	15
Dekanija I. Biljana		Gore nad Idrijo	30	Temnica	44
Biljana	30	Idrija	180	Veliki dol	20
Gradno	21	Ledine	50	Skupaj Komen	247
Kojsko	22	Sp. Idrija	41	Dekanija XI. Koper	
Kozana	25	Vojsko	42	Bertoki	20
Kožbana	8	Zavratac	40	Dvori	12
Medana	45	Skupaj Idrija	508	Izola	40
Šlovrenc v Brdih	15	Dekanija VII. Ilirska Bistrica		Koper	105
Šmartno v Brdih	7	Hrušica	24	Krkavče	20
Vipolže	10	Ilirska Bistrica, Sv. Jurij	40	Piran	30
Skupaj Biljana	183	Ilirska Bistrica, Sv. Peter	75	Minoritski samostan Piran	5
Dekanija II. Cerkno		Jelšane	27	Portorož–Lucija	21
Bukovo	35	Knežak	50	Sečovlje	10
Cerkno	38	Podgrad	16	Šmarje	10
Jagršče – Lapajne Marija	14	Podgraje	30	Skupaj Koper	273
Novaki	30	Pregarje	5	Dekanija XII. Nova Gorica	
Otalež	17	Prem	35	Banjšice	12
Šebrelje	22	Slivje	50	Bilje	25
Skupaj Cerkno	156	Zagorje	29	Bukovica	20
Dekanija III. Črniče		Skupaj Ilirska Bistrica	381	Čepovan	36
Ajdovščina	72	Dekanija VIII. Kanal		Grgar	52
Batuje	35	Avče	20	Kapela	100
Črniče	35	Deskle	48	Kromberk	45
Kamnje	40	Gorenje polje	58	Lokovec	6
Lokavec	50	Kal	13	Miren	107
Osek	22	Kanal	100	N. Gorica	72
Otlica	25	Levpa	25	Ravnica	16
				Solkan	40
				Šempeter	60
				Trnovo	30
				Vrtojba	70

SPOŠTOVANI MOHORJANI

na zalogi imamo še nekaj knjig, ki smo jih izdali v zadnjih letih v posameznih naših knjižnih zbirkah. Priporočamo vam, da jih nabavite, dokler so še dostopne. Mnogo naših knjig je namreč razprodanih nekaj tednov po izidu. Priporočite, prosimo, naše knjige tudi svojim znancem in prijateljem. Na zalogi imamo:

	broš. din	vezana din		broš. din	vezana din
Janžekovič: Izbrani spisi, 2		120,00	Osterhuis: Tvoje upanje		
Janžekovič: Izbrani spisi, 3	150,00	170,00	je blizu	50,00	
Janžekovič: Izbrani spisi, 4	250,00		Adam: Smisel in podoba		
Janžekovič: Izbrani spisi, 5	190,00	220,00	zakramentov	80,00	
Cajnkari: Očenaš	120,00		Newman: Vodi me,		
Strle: Vera cerkve	140,00		dobrotna luč	170,00	
Garaudy: Človekova beseda	60,00		Wallace: Ben Hur	19,00	
Machovec: Jezus za ateiste	70,00		J. Mlakar: Spomini, 1	40,00	
Š. Steiner: Uvod v moralno			Haggard: Roža sveta	40,00	
teologijo	50,00		Perko: Verstva v Jugoslaviji		37,00
Heisenberg: Del in celota	100,00	120,00	Rode: Živa verstva		37,00
Truhlar: Hoja za Kristusom	75,00		Robanov Joža: Preproste		
Krajnc: Pogovarjamo se			zgodbe s solč. planin	25,00	
z Bogom	30,00		Th. Bovet: Mladi,		
Th. Chardin: Pojav človeka	90,00		seks, ljubezen	50,00	

Vse razpoložljive knjige so izredno pomembne za vsakogar, ki želi vzeti v roke dobro branje.

ZNAMENJE je revija tistih slovenskih kristjanov, ki skušajo najprej svoje krščanstvo osvetliti kot svojo nujno in temeljito resnico ter ga potem avtentično živeti v naši socialistični družbi.

ZNAMENJE skuša zato krščanstvo nenehno soočiti z evangelijem in z današnjim krščanstvom v svetu.

Še posebej je občutljivo in odzivno za dogajanja v slovenski Cerkvi in družbi, pa tudi za pomembna dogajanja v svetu in vesoljni Cerkvi.

Zato je **ZNAMENJE** nujno branje za vse, ki hočejo biti živi, zavestni, dejavni kristjani v našem času in družbi; hkrati pa za vse tiste, ki želijo spoznati usmeritve pokoncilske Cerkve.

NA LETO 6 ŠTEVILK – 576 STRANI SODOBNEGA BRANJA, KI VAS BO POGLOBILO IN VAM BO DALO NOVO DUHOVNO RAZSEŽNOST

Naročajte pri Mohorjevi družbi, p. p. 36, 63001 CELJE

Bogoslužni koledar za leto 1980 s pregledom Luninih men, s podatki o vzhodu in zahodu Sonca in dolžinami dneva	4	Joško Tischler (Jože Lodrant)	92
Splošna oznaka koledarja za leto 1980	28	Alojz Zumer (J. D.)	93
Kolednik	29	Pesmi Barbare Kalan	94
Janez Pavel II. – papež presenečenj (Lojze Šuštar)	30	O nastanku kmetijstva (Jože Maček)	96
Puebla in njen pomen (Rafko Vodeb)	35	100 letnica Lipice (Milan Dolenc)	98
„Človekov Odrešenik“ – prva okrožnica Janeza Pavla II. (Štefan Steiner)	38	Ljubi samega sebe! (Janko Bohak)	103
Roke (Francé Lokar)	42	Bolezen, trpljenje in smrt (Jurij Zalokar)	107
Duhovni ekumenizem (Stanko Janežič)	43	Prelepi dar jezika (Mirko Mahnič)	109
Za pristno duhovnost (Jože Rajhman)	44	Zasnežena cesta (Barbara Kalan)	110
Biti odveč (Vekoslav Grmič)	46	Demon poldneva ali kriza srednjih let (Janko Bohak)	111
Edvard Kardelj-Krištof (Stane Kovač)	48	Hvala vam, dragi otroci (V. K.)	115
O psihologiji samoupravljanja (J. Musek)	51	Lep je jesenski čas (Lina Majer)	117
Pot domov (Francé Lokar)	53	Črna kaplja (Lina Majer)	117
V službi življenja (Lojze Šuštar)	54	Skrivnost ženske (M. K.)	118
Daritev (M. S. Abdijah)	57	Zahtevni gostje (Drago Klemenčič)	120
Brez zavetja (Franc Jež)	59	Do korenin (Francé Lokar)	124
Oj Triglav moj dom (Jože Lodrant)	65	Dvanajst potnikov v pošni kočiji (Hans Christian Andersen)	126
Evangelij solentinamskih kmetov (Ernesto Cardenal)	68	V plohi besed (Francé Lokar)	127
Prezir (Francé Lokar)	70	Klaftrež (Miša Krašovic-Pertlova)	128
Pesnik Josip Murn (Jože Mahnič)	72	Dva njena obraza (Cvetko Zagorski)	129
Večer (Josip Murn)	73	Poleg svetlega lstenca (Lina Majer)	132
Sneg (Josip Murn)	73	V čakalnici (Jože Gregorič)	133
Jesenska pesem (Josip Murn)	73	Ali se je mogoče ogniti infarktu? (G. K.)	134
Jernej Kopitar (J. D.)	74	Življenjski ritem	135
Profesor dr. Valter Bohinec	76	Rak, bolezen naše dobe (Miha Debevec)	136
Pavel Kernjak – trubadur kor. Slovencev	77	Dolg in kratek spanec	137
Vilko Novak	77	Pereča zdravstvena vprašanja (Eman Pertl)	138
Anton Slodnjak	78	Ali je kava nevarna (J. M.)	141
Matija Tome	79	»Slovenec jezic potujčevavši...« (Zmaga Kumer)	142
Dr. Franc Sušnik	80	Kako sem se postaral	145
Ivan Zorec – Kotarjev Nane (J. D.)	81	Sposobnosti so odvisne tudi od drugih	145
Čedermaci Beneške Slovenije (J. Kragelj)	82	Stanovski zavetniki in priprošnjiki v sili	146
Tristoletnica cerkve sv. Jožefa nad Celjem (Miloš Rybař)	85	O zatiranju boleznin in škodljivcev vinske trte (Jože Maček)	147
Krško, mesto ob Savi (J. P.)	87	Merske enot	148
Matevž Hace	89	Sončevi in Lunini mrki	151
Mir (Josip Murn)	89	Vidnost premičnice – planetov	152
Zgodovinar Josip Mal	90	Seznam naročnikov mohorske redne zbirke po škofijah in dekanijah 1979–1980	153
Ivan Matičič	91	Čenik knjig	159
Ivan Stanovnik (nc)	92	Fotografije so prispevali: Marjan Paternoster, Jože Zadravec, Vlastja Simončič, Janko Tavčar.	

MOHORJEV KOLEDAR za leto 1980 – Uredil z uredniškim odborom Vitko Musek – Opremil Marjan Paternoster – Izdala in založila Mohorjeva družba v redni knjižni zbirki za leto 1979 – Korigirala in lektorirala Andreja Peček – Za založbo dr. Vekoslav Grmič – Tiska tiskarna DELO v Ljubljani – Natisnjeno septembra 1979

